

**İDARİ KOLLUĞUN TEMEL HAK VE
ÖZGÜRLÜKLER ÜZERİNDEKİ YETKİLERİ VE
BU YETKİLERİN DENETİMİ**

**2021
YÜKSEK LİSANS TEZİ
KAMU YÖNETİMİ**

Mustafa AKGÜN

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Abdülazim İBRAHİM**

**İDARİ KOLLUĞUN TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER ÜZERİNDEKİ
YETKİLERİ VE BU YETKİLERİN DENETİMİ**

Mustafa AKGÜN

Dr. Öğr. Üyesi Abdülazim İBRAHİM

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Mayıs 2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TEZ ONAY SAYFASI	10
DOĞRULUK BEYANI	11
ÖNSÖZ	12
ÖZ	13
ABSTRACT	14
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ	15
ARCHIVE RECORD INFORMATION	16
KISALTMALAR	17
ARAŞTIRMANIN KONUSU	19
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	19
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	19
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	19
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER.....	20
1. BİRİNCİ BÖLÜM	21
İDARİ KOLLUK TANIMI ve TEŞKİLATLARI	21
1.1. Devlet ve İdari Kolluk İlişkisi	21
1.1.1. Devlet Tanımı	21
1.1.2. Devletin Unsurları.....	23
1.1.3. Devlet Yaklaşımları (Mülk Devlet, Polis Devlet, Hukuk Devleti).....	25
1.1.3.1. Mülk Devleti Yaklaşımı	26
1.1.3.2. Polis Devleti Yaklaşımı	26
1.1.3.3. Hukuk Devleti Yaklaşımı.....	27
1.1.4. Devletin Kolluk İlgili Görevleri	28
1.1.4.1. Milli Güvenliğin Korunması.....	29
1.1.4.2. Kamu Hizmet ve Faaliyetlerinin Yürütülmesi	29
1.1.4.3. Destekleme ve Özendirme Faaliyetleri	29
1.1.4.4. Kolluk Eylem ve Faaliyetlerini Yerine Getirmek.....	29
1.1.4.5. Planlama Faaliyetleri	30
1.2. Kolluk Hukuku İle İlgili Kavramlar	30

1.2.1. Kolluk Kavramının Tanımı.....	30
1.2.1.1. Tehlike, Tehdit ve Terör	33
1.2.1.2. Düzen ve Dirlik	34
1.2.1.3. Ceza, Yaptırım ve Tazminat.....	34
1.2.1.4. Güvenlik, Emniyet ve Asayiş.....	35
1.2.1.5. İstihbarat.....	37
1.2.1.6. Hak ve Hürriyet.....	38
1.2.1.7. Kolluk Makamları ve Kolluk Personeli.....	39
1.2.1.8. Kriminoloji.....	40
1.2.1.9. Kamu Gücü, Kamu Hizmeti ve Kamu Yararı.....	41
1.2.2. Kolluk Tarihi	42
1.2.2.1. Eski Yunan Devletlerinde Kolluğun Gelişimi.....	43
1.2.2.2. Eski Roma Devleti'nde Kolluğun Gelişimi	45
1.2.2.3. Bizans İmparatorluğu'nda Kolluk Faaliyetleri	46
1.2.2.4. Eski Türklerde Kolluk Faaliyetleri.....	48
1.2.2.5. İslam Devletlerinde Kolluk Faaliyetleri	51
1.2.2.6. Osmanlı Devleti'nde Kolluk Faaliyetleri.....	52
1.2.2.7. Cumhuriyet Döneminde Kolluk Faaliyetleri	56
1.3. Kamu Düzeni Kavramının Tanımı.....	59
1.3.1. Kamu Düzenini Oluşturan Unsurlar.....	61
1.3.2. Kamu Güvenliği Kavramının Tanımı	61
1.3.3. Kamu Huzuru Kavramının Tanımı	62
1.3.4. Genel Sağlık	63
1.3.5. Genel Ahlak	64
1.3.6. İnsan Onuru.....	64
1.3.7. Estetik Düzen	65
1.3.8. Ekolojik Düzen	65
1.3.9. Ekonomik Düzen	65
1.4. İdari Kolluk ve Adli Kolluk Ayrımının Yapılması	65
1.4.1. İdari Kolluk	67
1.4.2. İdari Kolluk Yapısının Temel Özellikleri	68
1.4.3. Adli Kolluk.....	70
1.4.4. Adli Kolluğun Özellikleri	71

1.4.5. Genel İdari Kolluk- Özel İdari Kolluk Ayrımı	73
1.4.6. Genel İdari Kolluk Türleri.....	76
1.4.6.1. Polis Kolluğu	76
1.4.6.2. Jandarma Kolluğu.....	85
1.4.6.3. Sahil Güvenlik Kolluğu.....	89
1.4.6.4. Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kolluğu.....	90
1.5. Mahalli İdare Kollukları	92
1.5.1. Belediye Zabıta Kolluğu	92
1.5.2. Belediye İtfaiye Kolluğu	93
1.5.3. Hayvan Sağlığı Kolluk Zabıtası	94
1.5.4. Köy Koruyucuları Kolluğu.....	95
1.6. Özel Amaçlı Hizmet Kollukları	96
1.6.1. Gümrük Koruma Kolluğu.....	97
1.6.2. Orman Muhafaza Kolluğu	98
1.6.3. Limanlar Kolluğu.....	100
1.6.4. Avcılık Kolluğu.....	100
1.6.5. Acil Durum ve Sivil Savunma Kolluğu (AFAD)	101
1.6.6. Sınır Kuvvet Kolluğu	101
1.6.7. Göç İdaresi Kolluğu	102
1.6.8. Askeri Kolluk (Ordu Kolluğu).....	102
1.6.9. Çiftçi Malları Koruma Kolluğu	103
1.7. Kolluk Yetkisine Sahip Kamu Görevlileri.....	104
1.7.1. Hava Kaptan Pilotların Kolluk Yetkisi.....	104
1.7.2. Milli İstihbarat Teşkilatı Kolluğu.....	104
1.7.3. Karayolu Görevlileri Kolluğu	106
1.7.4. Gemi Kaptanlarının Kolluk Yetkileri	106
1.7.5. Ceza İnfaz Koruma Kolluğu	107
1.7.6. Devlet Demiryolu Görevlilerinin Kolluk Yetkisi.....	107
1.7.7. İcra Memurlarının Kolluk Yetkisi	108
1.7.8. Kır Bekçileri Kolluğu.....	108
1.7.9. Okul Geçidi Kolluk Görevlileri	109
1.8. Çoklu Kolluk Türleri ve Yetkileri	109
1.8.1. Özel Güvenlik Kolluğu	109

1.8.2. Hudut ve Sahiller Kolluğu.....	110
1.8.3. Bağımsız İdari Otoritelerin Kolluk Yetkileri	111
1.8.4. Fahri (Gönüllü) Trafik Müfettişleri Kolluğu	111
1.8.5. Çevre Koruma Kolluğu	112
1.8.6. Fahri (Gönüllü) Av Müfettişleri Kolluk Görevlileri.....	112
1.8.7. Ekonomik Düzendeki Kullanılan Kolluk Makamları.....	113
1.8.7.1. Vergi Denetmenliği Kolluğu	113
1.8.8. Yargı Mensuplarının Kolluk Yetkileri.....	114
1.8.8.1. Sulh Ceza Hâkiminin Kolluk Yetkisi.....	114
1.8.8.2. Cumhuriyet Savcılarının Kolluk Yetkisi.....	114
1.9. Kolluk Yetkisine Sahip Makamlar ve Amirleri	115
1.9.1. Cumhurbaşkanlığının Kolluk Yetkileri	115
1.9.2. Bakanlar Kurulunun Kolluk Yetkileri	116
1.9.3. İçişleri Bakanlığı'nın Kolluk Yetkileri.....	116
1.9.4. Mülki İdare Amirlerinin Kolluk Yetkileri.....	118
2. İKİNCİ BÖLÜM.....	122
KOLLUK MAKAMLARININ YETKİLERİ	122
2.1. Kolluk İşlem ve Usullerinin İncelenmesi.....	122
2.1.1. Kolluğun Düzenleyici Eylem ve İşlemleri	122
2.1.2. Bireysel Kolluk Eylem ve İşlemleri	124
2.1.2.1. Kolluğun Bildirim Alma Usulü İşlemi.....	125
2.1.2.2. İzin Verme Usulü Yetkisi.....	127
2.1.2.3. Serbesti Usulü İşlemi.....	128
2.1.2.4. Faaliyetlerin Yasaklanması İşlemi.....	129
2.1.2.5. Faaliyetleri Erteleme İşlemi	130
2.1.2.6. Emir ve Uyarı İşlemi	130
2.1.2.7. Kapatma İşlemi.....	131
2.1.2.8. Resen İcra ve Zor Kullanma Tekeli İşlemi	132
2.2. Kolluk Güçlerinin Yetkilerinin Temel Hak ve Özgürlükler Üzerindeki Etkisi.....	133
2.2.1. Yetki Kavramının Tanımı	133
2.2.2. Kolluk Makamlarının Sahip Olduğu Yetki Türleri.....	134
2.2.2.1. Takdir Yetkisi	134

2.2.2.2. Genel Yetki.....	134
2.2.2.3. Bağlı Yetki.....	135
2.2.2.4. Özel Yetki.....	135
2.2.3. Yetki Kavramının Temel Özellikleri.....	135
2.2.4. Kolluk Makamların Yetki Kullanımındaki Genel Şartları.....	136
2.2.4.1. Tehlike Şartının Gerçekleşmesi	136
2.2.4.2. Zorunluluk Şartının Gerçekleşmesi.....	137
2.2.4.3. Orantılılık Şartının Gerçekleşmesi	137
2.2.4.4. Haklılık Şartının Gerçekleşmesi	138
2.3. Kolluk Yetkileri ve Bu Yetkilerin Kullanımı	138
2.3.1. Kolluğun El Koyma Yetkisi	138
2.3.2. Kolluğun Yakalama Yetkisi	143
2.3.3. Kolluğun Kimlik Sorma Yetkisi	148
2.3.4. Kolluğun Durdurma Yetkisi	152
2.3.5. Kolluğun Arama Yetkisi.....	155
2.3.6. Kolluğun Silah Kullanma Yetkisi.....	160
2.3.6.1. Silah Kavramı.....	161
2.3.6.2. Silah Kullanma Yetkisi	161
2.3.7. Kolluğun Zor Kullanma Yetkisi	164
2.3.8. Kolluğun İfade Alma Yetkisi.....	167
2.3.9. Kolluğun Tutuklama ve Gözaltına Alma Yetkisi.....	170
2.4. İdari Kolluk Makamlarının Diğer İdari Yetkileri	173
2.4.1. Kolluğun Parmak İzi ve Fotoğraf Alma Yetkisi	174
2.4.2. Karakola Davet Etme Yetkisi	175
2.4.3. Kolluğun Kişilerden İkametgâhlarını Terk Etmemelerini İsteme Yetkisi.....	176
2.4.4. Kolluğun Zorla Getirme Yetkisi.....	177
2.4.5. İşyerlerinin Açılmasında Kolluğun Yetki ve Görevleri.....	177
2.4.6. Kolluğun İdari Para Cezası Kesme Yetkisi	178
2.4.7. Kolluğun Genel Ahlak ve Adaba Aykırı Davranışlarda Bulunan Kişileri Men Etme Yetkisi.....	178
2.4.8. Kolluğun Olay Yeri İnceleme Yetkisi.....	179
2.5. Kolluğun Yardımcı İdari Görevleri	179
2.5.1. Kolluğun Trafik Konusunda Men Yetkisi	180

2.5.2. Kolluğun Yerleşim Yerlerine Girme Yetkisi (Konut-İşyeri-Üniversite)	180
2.5.3. Kolluğun Ruhsat ve Ehliyetler Üzerindeki Denetleme Yetkisi	181
2.6. Kolluk Makamlarının Yaptırım Yetkileri	181
2.7. Kolluk Yetki ve Görevlerin Sınırlarının Belirlenmesi	182
2.7.1. Kolluk Yetkisinin Sınırlandırılması ve Temel Hak ve Özgürlükler Üzerindeki Etkisi.....	185
2.8. Kolluk Yetki ve Görevlerinin Genişlemesi	186
2.8.1. Ölçülülük İlkesinin İncelenmesi	187
2.9. İdari Kolluk Personelinin İşleyebileceği Suçlar	189
2.9.1. Görevi Kötüye Kullanma	189
2.9.2. Haksız Arama	190
2.9.3. Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Sınırların Aşılması.....	191
2.9.4. Kişi Hürriyetinden Yoksun Kılma	191
2.9.5. Kasten Yaralama.....	192
2.9.6. İşkence ve Eziyet Suçu	192
2.9.7. Kişisel Verilerin Kaydedilmesi.....	192
2.9.8. Kasten Öldürme Suçu.....	193
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	194
İDARİ KOLLUK TEŞKİLATLARININ DENETİMİ	194
3.1. Denetim Kavramı	194
3.1.1. Denetimin Temel Amacı ve İlkeleri	197
3.1.2. Denetim Kavramının Hukuki Altyapısı.....	200
3.1.3. Hukuk Devleti İlkesi Çerçevesinde Kolluk Makamlarının Denetlenmesi	202
3.1.3.1. Hukuk Devletinin Tanımı	202
3.2. Türkiye’de Kolluk Makamlarının Denetimi	205
3.2.1. Sivil Gözetim İlkesinin Kolluk Makamları Üzerindeki Etkisi.....	206
3.2.1.1. Sivil Gözetim	206
3.2.2. Sivil Gözetim (Denetimin) Temel İlkeleri	208
3.2.2.1. Kolluk Faaliyetlerin Hukukiliği (Yasallığı)	208
3.2.2.2. Hesap Verilebilirlik İlkesi.....	209
3.2.2.3. Şeffaflık ve Açıklık İlkesi	209
3.2.2.4. Hiyerarşik Teftiş İlkesi	209
3.2.3. Sivil Gözetimin Türleri	210

3.2.3.1. Dikey (Hiyerarşik) Sivil Gözetim	210
3.2.3.2. Yatay Denetim	210
3.2.4. Sivil Gözetim Yapan Kurumlar	211
3.2.4.1. Kamuoyunun Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi.....	211
3.2.4.2. Baskı Gruplarının Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi	212
3.2.4.3. İnsan Hakları Aktivistlerinin Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi	213
3.2.4.4. Ombudsmanlık Kurumunun Kolluk Makamlarının Üzerindeki Denetimi	214
3.2.4.5. Sosyal Medyanın Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi	215
3.2.4.6. Kanaat Önderlerinin Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi	217
3.2.4.7. Dernek, Vakıf ve Cemaatlerin Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi	217
3.2.4.8. Uluslararası Şirketlerin Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi	218
3.2.4.9. Ulusal Basın ve Yerel Medyanın Kolluk Üzerindeki Denetimi.....	219
3.3. Kolluk Makamlarının İç Denetimi	219
3.3.3. İç Denetim Türleri.....	220
3.3.3.1. Kolluğun Görev Açısından Denetlemesi.....	220
3.3.3.2. Kolluğun Branş Açısından Denetlemesi	221
3.3.3.3. Kolluğun Hiyerarşik Denetimi	221
3.3.3.4. Kolluk Amiri Tarafından Yapılan Denetim	223
3.4. Kolluk Makamlarının Dış Denetimi	224
3.4.1. Dış Denetim.....	224
3.4.2. Mahalli (Yerel) Kolluk Makamları Üzerindeki İdari Vesayet Denetimi	224
3.4.2.1. İdari Vesayet Denetimi	225
3.4.3. Valinin Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi	226
3.4.4. Kaymakamın Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi.....	229
3.4.5. Mülkiye Müfettişinin Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi.....	231
3.4.6. Cumhuriyet Savcısının Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi	233
3.5. Kolluk Gözetim Komisyonu	234
3.5.1. Kolluk Şikâyet Sistemi.....	235
3.6. Yürütmenin Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi	237
3.6.1. Cumhurbaşkanının Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi	237

3.6.2. Devlet Denetleme Kurulu	238
3.6.3. Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı, İletişim Başkanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem	238
3.6.4. Cumhurbaşkanlığı Yüksek İstişare Kurulu ve Kolluk Denetimi	239
3.6.5. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER)	239
3.7. Yasama Organının Kolluk Makamlarını Denetlemesi	240
3.7.1. TBMM'nin Kolluk Makamlarını Denetleme Araçları	241
3.7.1.1. Yazılı Soru	241
3.7.1.2. Genel Görüşme	241
3.7.1.3. Meclis Araştırması	242
3.7.1.4. Meclis Soruşturması	242
3.7.1.5. Dilekçe Komisyonu	243
3.7.1.6. İnsan Hakları Komisyonu	243
3.8. Uluslararası Kuruluşlar ve Sözleşmeler Yoluyla Kolluk Makamlarının Denetimi	245
3.8.1. AİHS Çerçevesinde Kolluk Makamlarının Denetimi	245
3.8.2. AİHM Çerçevesinde Kolluk Makamlarının Denetlenmesi	247
3.8.3. EUROPOL Çerçevesinde Kolluk Makamlarının Denetimi	248
3.8.4. Avrupa Polis Etiği Kuralları (APEK) Çerçevesinde Kolluk Makamlarının Denetimi	250
3.8.5. Interpol ile Türk Kolluk Güçleri Arasındaki İlişki ve Denetim Mekanizması	251
3.8.6. BM ve İHEB Çerçevesinde Kolluk Makamlarının Denetimi	254
3.8.7. AİÖK ve AİÖS Çerçevesinde Kolluk Makamlarının Denetimi	255
3.9. Yargısal Denetim	256
3.9.1. İdari Kolluk Faaliyetlerinin Danıştay Kararları Doğrultusunda Denetimi	258
3.9.1.1. Danıştay'ın Zor Kullanma Yetkisi İle İlgili Kararları	259
3.9.1.2. Danıştay'ın Silah Kullanma Yetkisi İle İlgili Kararları	260
3.9.1.3. Danıştay'ın Arama Yetkisi İle İlgili Kararları	262
3.9.1.4. Danıştay'ın El Koyma Yetkisi İle İlgili Kararları	262
3.9.1.5. Danıştay'ın Yakalama Yetkisi İle İlgili Kararları	264
3.9.1.6. Danıştay'ın Gözaltı Yetkisi İle İlgili Kararları	265
3.9.1.7. Danıştay'ın Telefon Dinleme İle İlgili Kararları	267

3.9.1.8. Danıştay'ın Güvenlik Soruşturması İle İlgili Kararları	267
3.9.1.9. Danıştay'ın İşkence ve Kötü Muamele İle İlgili Kararları.....	268
3.9.2. Danıştay'ın Kolluğun Diğer Yetkileri İle İlgili Kararları	269
3.9.2.1. Danıştay'ın Yurda Giriş ve Çıkışta İzin Verme İle İlgili Kararları	270
3.9.2.2. Danıştay'ın Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü İle İlgili Kararları.....	271
3.9.2.3. Danıştay'ın Can ve Mal Güvenliğinin Sağlanması İle İlgili Kararları	272
3.9.2.4. Danıştay'ın Fuhuş İle Mücadele Hakkındaki Kararları	273
3.9.2.5. Danıştay'ın Asayiş ve Güvenliğin Sağlanması İle İlgili Kararları.	275
3.9.2.6. Danıştay'ın Koruma Önlemleri İle İlgili Kararları	276
3.9.2.7. Danıştay'ın Bilgi Toplama, Arşiv ve Fiş Kayıtları İle İlgili Kararları	277
3.9.2.8. Danıştay'ın Parmak İzi ve Fotoğraf Kayıtları İle İlgili Kararları.	278
3.9.3. Sayıştay'ın Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi	279
SONUÇ	281
KAYNAKÇA.....	284
TABLolar LİSTESİ	307
ŞEKİLLER LİSTESİ	308
ÖZGEÇMİŞ	309

TEZ ONAY SAYFASI

Mustafa AKGÜN tarafından hazırlanan “İDARİ KOLLUĞUN TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER ÜZERİNDEKİ YETKİLERİ VE BU YETKİLERİN DENETİMİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Abdülazim İBRAHİM

Tez Danışmanı, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 27/05/2021

<u>Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)</u>	<u>İmzası</u>
Başkan : Prof. Dr. Ender Ethem ATAY (HBVÜ)
Üye : Doç. Dr. Kemal YAMAN (KBÜ)
Üye : Dr. Öğr. Abdülazim İBRAHİM (KBÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Mustafa AKGÜN

İmza :

ÖNSÖZ

Araştırmanın planlanmasından tamamlanmasına kadarki geçen süreçte her türlü desteği veren Dr. Öğretim Üyesi Abdülazim İBRAHİM hocama üzerimde emeği çok olan zor zamanlarımda vermiş oldukları maddi ve manevi desteklerle motivasyonumu yükselten babam Nevzat AKGÜN, annem Cemile AKGÜN'e hayat tecrübeleri ve tez içeriğinin hazırlanmasında emeği olan Sait KESKİN abime teşekkür ederim.

Tez sınavımda önemli uyarılarda bulunan Prof. Dr. Ender Ethem Atay ile Doç. Dr. Kemal YAMAN hocalarıma teşekkür ederim.

Ayrıca ablam Elif AKGÜN'e tezin hazırlanmasında vermiş olduğu emekten dolayı teşekkür ederim.

ÖZ

Tarihin her döneminde devletlerin varlık ve devamı kolluk makamlarının varlık ve devamına bağlı kılınmıştır. Öte yandan insanların doğdukları andan itibaren bir takım hak ve özgürlüklere sahip olması bireysel ferdi güvenliğin temelini oluşturmuştur. İnsanlar, tarihin ilk çağlarında yani ilkel dönemlerde kendi güvenliklerini kendileri sağlamıştır. Bu ferdi güvenliği sağlama durumu tarım toplumuna geçişle birlikte son bulmuştur. İnsanların bir arada yaşama arzusu ve tarım toplumuna geçiş devletlerin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Devletler de içeriden veya dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı asayiş ve güvenliği sağlayabilmek için kolluk teşkilatları oluşturmuşlardır. Kolluk kuvvetleri bir ülkenin iç nizamının sağlanmasının yanı sıra devlet ile milletin bütünleşmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Bu noktada kolluk modern dünya düzeninde ülkelerin iç asayişinde aktif rol oynamakla birlikte ülkelerin ve milletlerin devamlılığı için önemli rol üstlenmektedir. Dönemin şartlarına göre şekillenen kolluk makamlarının tarihi, Eski Yunan medeniyetine kadar getirilmektedir. Eski Yunan medeniyetinin ilk dönemlerinde güvenlik ve asayişin sağlanmasında ayrı bir kolluk teşkilatlanmasına gerek duyulmamıştır. Zamanla Atina ve Sparta gibi büyük kentlerin kurulması ve nüfusun artması kolluk teşkilatlarına olan ihtiyacı arttırmıştır. Bu durum Roma İmparatorluğu içinde geçerli olmuştur. Tarihte üç büyük imparatorluk olarak kabul edilen Osmanlı, Bizans ve Roma İmparatorluklarının dünyaya hâkim olmalarında kolluk teşkilat ve düzenleri etkili olmuştur. Günümüz şartlarında da kentlerin güvenlik ve asayişinden idari kolluk teşkilatları sorumludur. İdari kolluk teşkilatlarının görev ve yetkilerinin genişletildiği günümüz toplumlarında kolluk güçlerine olan ilgi ve saygı artmıştır. Ancak kolluk güçlerinin yetki sınırlarını aşmaları kişiler üzerinde bir takım hak ihlallere neden olmakta ve bu durum ise kolluk güçlerine olan güveni zedelemektedir. İdari kolluk makamları görev ve yetkileri bakımından yasama, yürütme, yargı ve bağımsız organlarca dolaylı ve doğrudan denetlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kolluk, Asayiş, Emniyet, Hak ve Hürriyetler

ABSTRACT

The existence and the survival of the states have been attributed to the existence and the survival law enforcement forces in every era of the history. On the other side, the fact that the people have had some rights and freedom has been the essence of the personal security. People provided their own security by themselves in the first age called primitive age. That providing their own security ended with the discovery of the farming. People's wish to live together and the discovery of farming became the essence of foundation of the states. States formed the law enforcement and security forces in order to provide public order and public security against the interior and the exterior attacks. Law enforcement and security forces play an important role in providing interior public order in addition to the integration of people and the state. In this aspect, the law enforcement forces play active role not only for the interior security but also for the survival of the nation. The history of law enforcement security forces, which are formed according to the conditions of the era, goes back to the ancient Greek civilization. In the early age of Greek Age, there was no need for the law enforcement forces to provide the public order and the security. In time the establishment of big cities such as Athens and Sparta increased the need for law enforcement forces. This reality became the same essence for the ancient Rome Empire. Their law enforcement forces and their order became effective for The Ottoman, The Rome and The Byzantine Empires to dominate the world, which are known as the three big Empires. In today's conditions law administrative law enforcement forces are responsible for the security and the order of the cities. In the societies today, where the duty and the outhority of the law enforcement forces have been enlarged, the interest and respect to them have increased. However, that law enforcement forces exceed their authority limit causes violations of rights of people and this damages the trust to the law enforcement forces. Administrative law enforcement forces are inspected directly or indirectly by lagislation, executive power, justice and the independent organizations in terms of their duties and authorities.

Key Words: Law Enforcement, Public Order, Security, Rights and Freedoms

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	İdari Kolluğun Temel Hak ve Özgürlükler Üzerindeki Yetkileri ve Bu Yetkilerin Denetimi
Tezin Yazarı	Mustafa AKGÜN
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Abdülazim İBRAHİM
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	27/05/2021
Tezin Alanı	Kamu Yönetimi
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	309
Anahtar Kelimeler	Kolluk, Asayiş, Emniyet, Hak ve Hürriyetler

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	The Powers of the Administrative Police on Fundamental Rights and Freedoms and the Control of These Powers
Author of the Thesis	Mustafa AKGÜN
Advisor of the Thesis	Assistant Prof. Abdülazim İBRAHİM
Status of the Thesis	Master
Date of the Thesis	27/05/2021
Field of the Thesis	Department of Public Administration
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	309
Keywords	Law Enforcement, Public Order, Security, Rights and Freedoms

KISALTMALAR

AFAD:	Afet Acil Durum Başkanlığı
AİHM:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÖAY:	Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği
AY:	Anayasa
AYM:	Anayasa Mahkemesi
BDDK:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BİO:	Bağımsız İdari Otoriteler
CKHK:	Cumhurbaşkanı Kanun Hükmünde Kararnamesi
CMK:	Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK:	Ceza Muhakemesi Usul Kanunu
DKMP:	Doğa Koruma ve Milli Parklar
EGM:	Emniyet Genel Müdürlüğü
EPDK:	Enerji Piyasaları Denetleme Kurulu
GBT:	Genel Bilgi Toplama
GİB:	Gelir İdaresi Başkanlığı
GİGM:	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
HSK:	Hâkimler Savcılar Kurulu
İHEB:	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
JGK:	Jandarma Genel Komutanlığı
JTGKYK:	Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu
KHK:	Kanun Hükmünde Kararname
KİK:	Kamu İhale Kurumu
M:	Madde
MASAK:	Mali Suçlar Araştırma Kurulu
MGK:	Milli Güvenlik Kurulu
MİT:	Milli İstihbarat Teşkilatı
OGM:	Orman Genel Müdürlüğü
OHAL:	Olağanüstü Hal
OİB:	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
PVSK:	Polis Vazife Salahiyet Kanunu
RTÜK:	Radyo Televizyon Üst Kurulu
SGK:	Sahil Güvenlik Komutanlığı

SPK:	Sermaye Piyasası Kurulu
TAPDK:	Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu
TCMB:	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TDK:	Türk Dil Kurumu
TSK:	Türk Silahlı Kuvvetleri
VUK:	Vergi Usul Hukuku

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araőtirmamızın konusu “İdari kolluğun temel hak ve özgürlükler üzerindeki yetkileri ve bu yetkilerin denetimidir”. İdari kolluk teşkilatlarının görev ve yetkilerini kapsayan bu çalışma, idari kolluk teşkilatlarının kuruluş süreci, idari kolluk makamlarının dünyada ve Türkiye’de ki tarihsel gelişimi, “genel idari kolluk teşkilatları olan polis, jandarma ve sahil güvenlik kolluklarının yetki ve görevleri” ile bu yetki ve görevlerin ilgili kurum ve kuruluşlarca denetlenmesini öngörür.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Tez çalışmamdaki temel amaç, kolluk alanında daha önce yazılan makale, tez ve kitapları birleştirerek derli toplu bir kolluk hukuku çalışma alanı oluşturmaktır. Kolluk hukuku alanında yazılan birkaç kitap dışında kolluk alanında derli toplu ve yeterli düzeyde bir çalışma alanı oluşturulmamıştır. Kolluk hukuku alanındaki bu çalışmamızla hem bu alandaki eksiklik giderilmiş olacak hem de idari kolluk personeli olan polis, jandarma ve sahil güvenlik kolluk personelinin yetki ve görevleri tanıtılacaktır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Literatür ve kaynakların (kitap, dergi, makale, yayın, internet vb.) taranması yapılarak hazırlanmıştır. Araőtirmada ayrıca Polis Teşkilatının kuruluşu ile ilgili 3 Nisan 2019 tarihli Polis Sempozyumu incelenmiştir.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Araőtirmamızın problemi; idari kolluk makamlarının görev ve yetkilerinin sınırları ile bu yetkilerin temel hak ve özgürlükler üzerindeki etkileridir. İdari kolluk makamlarının görev ve yetkilerinin denetimindeki sorunlar araştırma hipotezinin temelini oluşturur. Buradan hareketle çalışmada yer alan sorular şunlardır:

- İdari kolluk makamları ne zaman kurulmaya başlamıştır?
- Türk tarihinde kolluk makamları ne zaman oluşturulmuştur?
- Devlet ile kolluk makamları arasındaki bağlantı nedir?

- İdari kolluk makamlarının yetki ve görevleri nelerdir?
- İdari kolluk makamlarının yetki ve görevlerinin sınırları nelerdir?
- İdari kolluk makamları temel hak ve özgürlükler üzerinde ne gibi ihlallere neden olmaktadır?
- İdari kolluk makamlarını denetlemekle görevli kurumlar hangileridir?
- İdari kolluğun denetlenmesinde ortaya çıkan problemler nelerdir?
- Kolluk hukuku alanındaki eksiklikler nelerdir?

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Bu çalışma Türkiye’de idari kolluğun temel hak ve özgürlükler üzerindeki etkileri ve bu etkilerin denetimini içerdiği için kolluk hukuku alanındaki literatür taraması daraltılmıştır. İdari kolluğun denetiminde ortaya çıkan problemler ve bu alanda hazırlanan kaynakların yetersiz olması çalışmada karşılaşılan güçlüklerin temelini oluşturmaktadır.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

İDARİ KOLLUK TANIMI ve TEŞKİLATLARI

1.1. Devlet ve İdari Kolluk İlişkisi

Devlet ve kolluk kavramları kolluk hukukunun temelini oluşturmaktadır. Kolluk hukukuna göre devletlerin kurulmasıyla kolluk makamlarının oluşturulması arasında bir bağlantı söz konusudur. İnsanların toplum halinde yaşama arzusu devlet olarak adlandırılan siyasi yapıları ortaya çıkarmıştır. Bu siyasi yapılarda, toplum halinde yaşamının gerektirdiği koşulları sağlayabilmek için kolluk teşkilatlarını oluşturmuştur. Özetle, devletlerin varlık ve devamı kolluk makamlarının varlık ve devamına bağlı kılınmıştır.

1.1.1. Devlet Tanımı

Arapça kökenli bir kavram olan devlet “*devl*” sözcüğünden türetilmiş olup “*elden ele geçen iktidar, saltanat*” anlamlarına gelmektedir. Başlangıçta, hükümdarın ve ailesinin egemenliği ve saltanatını anlatmak amacıyla kullanılan devlet kavramı ilerleyen zamanlarda genişleyerek tüm ülkenin egemenliği ve saltanatını anlatmak amacıyla kullanılmıştır. Tüm dillere Latince'den geçen devlet kavramı Latin dilinde “*status*” kelimesinden türetilmiş olup “*hal, durum, vaziyet*” anlamlarına gelmektedir.¹

Soyut bir kavram olarak devleti tanımlamak zordur. Bu yüzden üzerinde uzlaşmış ortak bir devlet tanımı yoktur. “TDK” sözlüğünü incelediğimizde devlet, “*sınırları belirlenmiş toprak parçası üstünde yaşayan insanların bir araya gelerek oluşturduğu siyasi varlıktır*”. Marksizm ideolojisinde devlet burjuva grubuna hizmet eden bir araç iken, Faşizm ideolojisinde toplumu var eden “*her şey*”dir. Devlet konusunda yapılan en ilginç tanımlama XIV. Louis tarafından yapılmıştır. XIV. Louis “*devlet benim*” diyerek toprakları üzerinde tek hâkim güç olduğunu vurgulamıştır.²

Devlet kavramı üzerine birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımlar içerisinde şüphesiz en çok kabul göreni Georg Jellinek tarafından ortaya atılan “*üç unsur*”

¹ Aydın AKGÜL, **Genel İdari Kolluk Faaliyetleri ve Yargısal Denetimi** (Ankara: Adalet Yayınevi, 1.Baskı, 2016), s.5.

² Adil BUCAKTEPE, **Genel İdari Kolluk ve Kolluk İşlemleri** (Ankara: Gazi Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008), s.5.

teorisi”dir. Bu kurama göre devleti oluşturan üç temel unsur: ülke (toprak), iktidar (egemenlik) ve insan (halktır).³

Eski Yunan medeniyeti filozoflarından Platon’a göre insanlar, kendi ihtiyaçlarını kendileri karşılayamadıkları için bir başka insanın yardımına ihtiyaç duymuşlardır. İnsanların yardımlaşarak bir araya gelmesi “toplum düzeni”ni oluşturmuştur. Platon, devleti insanların yardımlaşma amacıyla bir araya gelerek oluşturdukları toplum düzeni olarak tanımlar.⁴ Marksistlere göre devlet, burjuva sınıfının diğer sınıfları kontrol altına alabilmesi için kullanmış olduğu bir aygittir. Hegel’e göre devlet, en yüce değerdir. Sosyologlara göre devlet, bir sınıfı değil tüm toplumu kapsar ve sınıf üstü bir yapıdır.⁵

Devlet, insanların müşterek gereksinimlerini karşılamının yanı sıra bireysel ve toplumsal huzurun sağlanmasında görevli bir siyasal teşkilattir.⁶ Batı toplumlarında 16. yüzyılın sonlarına kadar devlet terimi kullanılmamıştır. Eski Yunan medeniyetinde “polis”, Roma’da “civitas” veya “republica” terimleri devlet kavramı yerine kullanılmıştır. Devlet teriminin tam karşılığı olan “stato” sözcüğü 15. yüzyıl sonlarına doğru Batıda ortaya çıkmıştır. Batı toplumunda bu kavramı ilk kullanan kişi Machiavellidir. Machiavelli “stato” kavramını “hükümdar (II. Principe)” eserinde dile getirmiştir.⁷

Türkçe’ye İslamiyet’in kabulü ile giren devlet sözcüğü, Eski Türklerdeki “il” kelimesi ile ifade edilir. Latince beklemek, yerleşmek, ikamet etmek anlamlarına gelen devlet, D.V.L sözcüğünden türetilmiştir. Arapça mülk sözcüğüyle dilimize geçen devlet, çekip çevirme, yönetme anlamlarına da gelmektedir.⁸

Devletin doğal yapısı felsefi açıdan dört ana başlık altında toplanmıştır. İlk yaklaşım, devleti organizma olarak gören yaklaşımdır. Platon’un tasarlamış olduğu bu yaklaşım, devleti doğal bir organizmanın yansıması olarak görmektedir. İkinci yaklaşım devleti, toplumun gereksinim duyduğu hizmetleri verebilmek amacıyla

³ Kemal GÖZLER, **Devletin Genel Teorisi** (Bursa: Ekin Yayınevi, 1.Baskı, 2007), s.4.

⁴ AKGÜL, s.6.

⁵ Münci KAPANİ, **Politika Bilimine Giriş** (Ankara: Bilgi Yayınevi, 33.Baskı, 2013), s.36.

⁶ Murat AKÇAKAYA, “**Geleneksel Kamu Yönetiminden Yeni Kamu Yönetimine Kamu Yönetimi Disiplininin Gelişimi**”. (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:1, Sayı:34, Bahar 2017), s.3.

⁷ AKGÜL, s.6.

⁸ Mehmed NİYZAZI, **Türk Devlet Felsefesi** (İstanbul: Ötüken Neşriyat Yayınevi, 10.Baskı, 2015), s.27.

oluşturulmuş kurumlar düzeni olarak görür. Bu yaklaşımda devletin temel görevi, vatandaşların mutluluk ve huzurunun sağlanmasıdır. Bu yaklaşımın öncüsü Aristoteles'tir. Üçüncü yaklaşımda, insanın doğa durumundan kaynaklı oluşan tehdit ve tehlikelere karşı devletlerin kurulması gerekliliği ön plana çıkartılmıştır. Dördüncü yaklaşımda devleti, günümüz şartlarında kurulan ulus devlet yapılanması olarak görmektedir. Bu yaklaşımın en büyük temsilcisi Hegel'dir.⁹

Devlet var olduğu her dönemde toprakları üzerinde yaşayan insan topluluklarının yaşantılarını büyük ölçüde belirleyip düzenlemiştir. Devlet bu düzenin sağlanmasını kanunlar marifetiyle yerine getirmektedir. Devletin olmadığı bir düzende güvenlik ve asayişin sağlanamaması insan topluluklarının can ve mal güvenliklerini tehlikeye atmış ve kaos ortamını oluşturmuştur. İnsan toplulukları bu kaos ve tehlikeli ortamdan çıkabilmek için devlet kurma, düzenli bir toplum içerisinde yaşayabilme yoluna gitmişlerdir. İnsan toplulukları tarafından kurulan devletlerin temel görevi ise güvenlik ve asayişin sağlanmasıdır. Devletler ise bu görevi kolluk teşkilatları vasıtasıyla yerine getirmektedir. Kolluk güçleri ise devletlerin toplum düzeninin sağlanmasında kullanmış olduğu en etkili araçlardan birisidir.¹⁰

1.1.2. Devletin Unsurları

Tarihte devlet olarak adlandırdığımız teşekküllerin oluşabilmesi için üç temel unsurun varlığı gereklidir. Devletin kurulmasında etkili olan bu üç temel unsur incelendiğinde karşımıza insan topluluğu (halk), toprak (ülke), egemenlik (iktidar) kavramları çıkmaktadır. Devletlerin kurulabilmesi için bu üç temel unsurun hepsinin aynı anda gerçekleşmesi gerekmektedir. Unsurlardan birisi eksik olursa devlet dediğimiz düzen oluşmamaktadır. Devletlerin kurulmasında en etkili birincil unsur toprak yani ülkedir. İnsanların bir arada yaşamaları için belirli bir toprak (kara) parçası gerekmektedir. Bu açıdan baktığımızda sınırları çizilmiş toprak parçaları devletlerin oluşumunda önemli bir unsurdur. Modern anlamda ülke tanımı 16. yy sonlarına doğru

⁹ Zafer DURDU, “*Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti*”. (Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 22, Bahar 2009) s.38.

¹⁰ <http://ankaenstitusu.com/devlet-nedir/>, Anka Enstitüsü / Uğur SARIGÜL, “Devlet Nedir?”, (Erişim Tarihi:25 Nisan 2020).

yapılmıştır. Bu dönemde yeni topraklar elde etmek için fetihlere çıkan orduların ulaştığı son nokta o ülkenin himayesine geçerek sınırı kabul edilmiştir.¹¹

Hukuk literatüründe toprak parçası, ülke olarak adlandırılmıştır. Devletlerin üzerinde bir takım yetkileri kullandığı ve insanların toplum olarak yaşadıkları coğrafi alanlara yani “deniz, hava ve kara” alanlarının yer aldığı düzene ülke adı verilmektedir. Devletler, yapay ve doğal etkenlerden dolayı sınırları çizilmiş yeryüzü örgütlenmesinin bir yansıması olarak kabul edilir.¹²

Devletin üç kurucu unsurundan birisi, “insan topluluğu (halk)”dur. Bu unsura hukuk literatüründe millet adı verilmektedir. Millet ise birbirine ülkü, inanç, dil gibi değerlerle bağlı olan insan topluluğuna denir.¹³

Devletleri bir toplum düzeni haline getiren ana nlosyon, insan topluluklarıdır. İnsanların olmadığı bir siyasal düzende devletler var olamaz yani insanın olmadığı bir devlet teşekkülü yoktur. Devletsiz millet, milletsiz devlet olamaz. Devletleri var eden kendi toprakları üzerinde yaşayan insan topluluklarıdır. Günümüz koşullarında insan toplulukları, millet kavramıyla açıklanmaktadır. Millet kavramı ise şu şekilde tanımlanmıştır: “*Bireylerin birbirileriyle aynı zamanda maddi ve manevi bağlarla birleşmiş olduklarını hissettikleri ve kendilerini, öteki milli toplulukları oluşturan bireylerden farklı olduklarını kabul ettikleri bir insan topluluğudur.*”¹⁴

Devletin varlığı için gerekli son kurucu unsur, egemenlik unsurudur. İnsanlar tarafından oluşturulmuş olan tüm toplumlarda otorite mutlak suretle vardır. Otorite, belirli bir toplum düzeninde kendine has özelliklere sahiptir. Otorite kamu yararı ilkesi ile kamusal hizmetleri yerine getirirken, zor kullanma yetkisini harekete geçirmek suretiyle de himayesinde altında bulunan insan topluluklarına emir ve talimat verebilir. Oluşan bu durum egemenlik losyonu ile açıklanmaktadır.¹⁵

Klasik açıdan egemenlik kavramının açıklanması J.J. Rousseau’ya aitken, egemenliğin anayasada ilke haline gelmesi Fransız devrimi ile gerçekleşmiştir. Egemenlik kavramı üzerine yapılan en genel tanıma baktığımızda; egemenlik, “*asli, en*

¹² BUCAKTEPE, s.15–16.

¹³ AKGÜL, s.8.

¹³ GÖZLER, s. 4.

¹⁴ AKGÜL, s.8–9.

¹⁵ BUCAKTEPE, s. 9.

üstün, tek, bölünmez ve yanılmaz hukuki bir kudrettir”. Kavramsal açıdan egemenliği ilk sistemli hale getiren kişi Jean Bodin olmuştur.¹⁶

Egemenlik kavramı, ilk kez J. Bodin tarafından ortaya atılmıştır. Bodin’in ortaya atmış olduğu egemenlik anlayışını Fransa Cumhuriyeti örnek almıştır. Fransa, merkezi devletin kurulmasında Bodin tarafından ön plana çıkartılan egemenlik anlayışından yararlanmıştır. Egemenlik kavramı ilerleyen süreçte “*genel irade*” kavramıyla açıklayan düşünür ise J.J. Rousseau’dur.¹⁷ Bodin devleti sınırsız yetkilerle donatıp mutlak iktidarla yönetilmesi fikrini öne sürmüştür. Bunu da bölünmez ve devredilmez olan egemenlik anlayışı ile yapmayı planlamıştır.¹⁸

Devletler açısından egemenlik “iç ve dış egemenlik” olarak ikiye ayrılmıştır. “Bir devletin başka bir devlet karşısında aşağı seviyede olamaması yani aynı seviyede olmasının yanı sıra dış işlerde bağımsız bir şekilde hareket edebilmesi durumuna dış egemenlik” denir. Devletlerin kendi ülkelerinde kullanmış olduğu en üstün iktidara iç egemenlik denir. İç egemenlik bölünmez ve sınırsız olma özelliklerinin yanı sıra devredilemezlik özelliğine de sahiptir.¹⁹

1.1.3. Devlet Yaklaşımları (Mülk Devlet, Polis Devlet, Hukuk Devleti)

Devlet, sınırları içerisinde yaşayan yurttaşların güvenlik ve asayişini sağlamak için kolluk gücünden yararlanır. Kolluk teşkilatları insanların güvenlik ve asayişini sağlarken zaman zaman temel hak ve özgürlüklere müdahale ederek ihlallere neden olabilmektedir. Hukuk devleti de bu noktada devreye girerek kolluk gücünün yerine getirmiş olduğu eylem ve işlemleri hukuk kurallarına uygun yapıp yapılmadığını denetler. Böylece hukuk devleti, idarenin halk üzerindeki keyfi eylem ve işlemler yapmasını engelleyerek oluşabilecek olası ihlalleri engellemektedir. Hukuk devleti yaklaşımının yanında Polis devleti ve Mülk devleti yaklaşımları da bulunmaktadır.

¹⁶ AKGÜL, s.9–10.

¹⁷ Adnan KÜÇÜK, “*Egemenlik (Hâkimiyet)Halk Egemenliği ve Milli Egemenlik Tartışmaları ve Egemenlik Anlayışında Esaslı Dönüşüm*”. (Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Cilt:0, Sayı:6, Ocak 2015), s.314.

¹⁸ KAPANİ, s.60.

¹⁹ AKGÜL, s.9–10.

1.1.3.1. Mülk Devleti Yaklaşımı

Orta Çağ'da hâkim olan devlet yaklaşımı “*Mülk devleti*” yaklaşımıdır. Derebeylik olarak adlandırdığımız feodal sistemin etkin olduğu bu dönemde mülk devleti anlayışı hâkim olmuştur. Bu yaklaşımda derebeylerin elde etmiş olduğu ve üzerinde hâkimiyet kurduğu coğrafya tamamıyla kendilerine ait birer mülk olarak görülmektedir. Bu dönemde krallar egemenlik gücünü bir nevi mülkiyet hakkıymış gibi kullanmışlardır. Dolayısıyla krallar devleti kendi kişisel mülkleri olarak görmüşlerdir.²⁰

Orta Çağ döneminde yaygın hale gelen mülk devleti yaklaşımı, devleti ve devlet üzerindeki tüm canlı cansız varlıkları, kralın ve ailesinin ortak şahsi mülkü olarak görmüştür. Bu yaklaşımda kralı ve feodal beyleri sınırlandırarak hukuk ve yargı sistemi yoktur.²¹

Feodal sistemin bir yansıması olan mülk devleti yaklaşımı kralı ülke toprakları üzerindeki canlı ve cansız tüm varlıkların mülkü, sahibi olarak kabul etmektedir. Bu dönemde insanlar hak sahibi değil hükümdarın mülkiyetinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu yaklaşımda, kamu-özel hukuk ayrımı yapılmamıştır. Yönetenler ile yönetilenler arasında ayrıcalığın olduğu bu yaklaşımda yargı alanında da ayrımcılık söz konusudur. Bu noktada yönetenlerin yargı hakları ve kendilerine ait mahkemeleri bulunmaktadır.²²

1.1.3.2. Polis Devleti Yaklaşımı

Eski Yunan medeniyetinin önemli filozoflarından olan Aristoteles, kavramsal olarak polis terimini “*şehir-kent*” anlamında kullanmıştır. Ancak bahse konu olan polis devleti bir kent veya devleti değil günümüz dünyasındaki dirlik düzen ve asayişin sağlanmasında görevli kolluk gücünü anlatmada kullanılmıştır. Yine diğer bir yanlış türü olan polis devleti sırf polislerden oluşup, devletin polisler tarafından denetlenip, yönetildiği bir devlet yaklaşımı da değildir.²³

²⁰ Hayrettin YILDIZ “*Hukuk Devleti'nin Gelişim Sürecinde Mülk Devleti ve Polis Devletinin Yeri*”. (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt:15, Sayı:2, Aralık 2013), s.213.

²¹ GÖZLER, s.23.

²² AKGÜL, s.10–11.

²³ YILDIZ, s.217.

Polis devleti yaklaşımı, hukuk devleti yaklaşımının tam tersi özellikleri taşımakta olup kamunun güvenlik ve asayişini sağlama noktasında her türlü tedbiri alan ve gerektiğinde kişi hak ve özgürlüklerine müdahale eden devlet yaklaşımıdır. Polis devleti yaklaşımı, 18. yy sonlarında Kara Avrupası'nda yer alan ülkelerin yönetilmesinde etkili olan “*mutlakiyetçi yönetimleri*” anlatmak için kullanılmıştır. Polis devleti kavramının kökeninin, ilk ortaya çıktığı ülke Almanya'dır.²⁴

Orta Çağ döneminde polis kavramı halkın refah ve mutluluğunun sağlanması için bir araç olarak görülmüştür. Bu yaklaşıma göre polis devletinin temel görevi, devletin (kamunun) çıkar ve menfaatini gözetmek ile kişilerin refah ve selametini sağlamak için her türlü tedbir ve kararı alabilmektir. Kamunun çıkarları neyi gerektiriyorsa her şeyi yapabilmektir. Örnek vermek gerekirse; kamunun menfaati için insan hak ve özgürlükleri kısıtlanabilir. Bunu yaparken belirli bir hukuk kuralına bağlı değildir.²⁵

Polis devleti kavramsal olarak bugünkü anlamdaki polis kolluğunu değil herhangi bir konuda sınır tanımayan, kamu gücünü kullanarak özel yaşama dahi karışabilen devlet yaklaşımını ifade etmektedir. Bu yaklaşım devlete sınırsız yetki ve sorumluluklar vermektedir. Bugünkü anlamda polis devleti herhangi bir yargı koluna tabi olmayan hukuki denetimi yapılamayan bir devlet yaklaşımını ifade eder.²⁶

Polis kavramı orta çağ dönemine kadarki gelen süreçte şehirlerin ve kentlerin yönetilmesi ve siyasi yönetimin sağlanması amacıyla oluşturulan idari bir teşkilatlanma olarak görülmüştür. Orta Çağ'ın sonlarından itibaren polis kavramı, devletlerin sınırları içerisinde yaşayan insan topluluklarını olası içeriden ve dışarıdan gelebilecek her türlü tehdit ve tehlikelere karşı korumak, güvenlik ve asayişini sağlamakla görevli bir kolluk gücünü ifade etmek için kullanılmıştır.²⁷

1.1.3.3. Hukuk Devleti Yaklaşımı

Hukuk devleti yaklaşımı, devletin görev ve yetkilerini hukuk kurallarına uygun bir şekilde yerine getirmeyi amaçlamaktadır. Hukuk devleti vatandaşlarına hukuki

²⁴ GÖZLER, s.23.

²⁵ YILDIZ, s.217.

²⁶ AKGÜL, s.11.

²⁷ YILDIZ, s.217.

güvence tanıyan ve haklarını koruyan bir yaklaşımdır. 1982 Anayasasında Hukuk devleti yaklaşımı geçmektedir. “*Türkiye Cumhuriyeti...bir hukuk devletidir.*”²⁸

Hukuk devleti yaklaşımını, Polis devleti yaklaşımında ayıran en temel farklardan birisi yetki ve görevlerini kendinden değil kamu gücünü kullanarak temsilini yaptığı devletten almasıdır. Bu devlet anlayışı, kamu hizmetini yerine getirirken kamu yararını kullanarak kişilerin hak ve özgürlüklerine müdahalede bulunabilir.²⁹

İspanya'nın meşhur kralı Ferdinand'ın hukuk devletini anlatan çok güzel bir sözü vardır. “*Kral olmasına kralım, bunda kuşku yok ama her aklıma eseni yapmam...*” Kral, bu sözüyle herkes gibi kendisinin de kurallara uyması gerektiğini ifade etmiştir. Devlet organları tarafından hazırlanan hukuk kurallarının herkes için geçerli olması durumu hukuk devleti ile açıklanmaktadır³⁰ Hukuk devletini, mülk ve polis devletinden ayıran en temel nokta kamusal yetki ve görevlerin hukuk kurallarına uygun şekilde yapılmasıdır. Hukuk dilinde polis devletinin tam karşıtını hukuk devleti oluşturur. Hukuk devletinin en temel tanımı devletin hukuk kurallarına göre yönetilmesidir.³¹

Hukuk devletinde hukuk kurallarına uymak hem yöneticiler hem de yönetilen halk için geçerlidir. Hukuk devleti hukukun üstün kabul edildiği devlet yaklaşımlarını ifade eder. Kıta Avrupası geleneği ile oluşan hukuk devleti halkı yönetmeye talip olan iktidar sahipleri yani üst düzey yöneticilerin halka karşı keyfi eylem ve işlemlerde bulunmasını engellemek için hukuksal güvence sağlamaktadır. Bu yaklaşımda devletin temeli hukuka dayanmaktadır. Yine bu yaklaşım, insan topluluklarının temel hak ve özgürlüklerini hukuk yoluyla güvence altına almıştır.³²

1.1.4. Devletin Kolluk İlgili Görevleri

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel görevleri Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 5. maddesinde düzenlenmiştir. Devletin kolluk ile ilgili görevleri

²⁸ Kemal GÖZLER, **Türk Anayasa Hukuku** (Bursa: Ekin Yayınevi, 1.Baskı, 2000), s.169.

²⁹ AKGÜL, s.12.

³⁰ YILDIZ, s.223.

³¹ AKGÜL, s13.

³² YILDIZ, s.223.

şunlardır: Milli güvenliğin korunması, kamu hizmetlerinin yürütülmesi, özendirme ve destekleme faaliyetleridir.

1.1.4.1. Milli Güvenliğin Korunması

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin görev ve sorumlulukları Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 5. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel görevlerinden biriside egemenlik ve toprak bütünlüğünün sağlanmasıdır.³³ İdare, milli güvenlik ve asayiş sağlamaya görevlidir. Zira devletlerin varlıklarını sürdürülebilmesi için egemenlik ve bağımsızlığın korunması gereklidir. Devletlerin temel görevi içeriden veya dışarıdan gelebilecek her türlü tehdit ve tehlikeye karşı halkını korumaktır.³⁴

1.1.4.2. Kamu Hizmet ve Faaliyetlerinin Yürütülmesi

Özel kişi veya kurumların bazı alanlarda kamu hizmet ve ihtiyaçları karşılama konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir. Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi için gerekli olan koşulların yetersiz kalması durumlarında idare inisiyatif olarak ön plana çıkar ve doğrudan doğruya kamu hizmetlerini yerine getirmeye çalışır.³⁵

1.1.4.3. Destekleme ve Özendirme Faaliyetleri

Devlet, bazı alanlardaki faaliyetlerini bizzat kendi eliyle yapmaz, bu faaliyetleri başka bir kurum veya kişiler vasıtasıyla yerine getirir. Devlet, toplum düzeninin gerektiği koşulları yerine getirebilmek için bazı kurum ve kişileri teşvik eder, özendirir. Bu durumun en güzel örnekleri özel güvenlik şirketlerinin kurulmasına ilişkin desteklerdir. Devlet, personel yetersizliğine bağlı olarak güvenliği sağlayamadığı durumlarda özel güvenlik şirketlerinden yardım isteyebilmektedir.³⁶

1.1.4.4. Kolluk Eylem ve Faaliyetlerini Yerine Getirmek

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel görevlerinden biriside kolluk hizmetlerini yerine getirmektir. Devlet, milli güvenliğin sağlanmasının yanı sıra toplum düzeni içerisinde yaşayan halkının güvenlik ve asayişinin sağlanmasından da

³³ BUCAKTEPE, s.19.

³⁴ Ender Ethem ATAY, **İdare Hukuku** (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2.Baskı, 2019), s.39.

³⁵ BUCAKTEPE, s.20.

³⁶ ATAY, s.40.

sorumludur. Devletler yurttaşlarının huzurlu ve güvenli bir toplumda yaşamaları için gerekli tedbirleri almaktadır.³⁷

1.1.4.5. Planlama Faaliyetleri

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 166. maddesi, devletin planlama yapma görev ve sorumluluklarından bahsetmektedir. Devlet, toplum düzeni içerisinde yaşayan halkın güvenlik ve asayişini sağlamak için ileriye dönük planlamalar yapmaktadır.³⁸

1.2. Kolluk Hukuku İle İlgili Kavramlar

Kolluk hukukunun temelini oluşturan çok çeşitli kavramlar bulunmaktadır. Kolluk hukuku; asayiş, düzen, güvenlik, tehdit, tehlike vb. kavramların birleşiminden oluşmaktadır.

1.2.1. Kolluk Kavramının Tanımı

İnsanların huzurlu ve güvenli bir toplum içinde yaşamlarını sürdürebilmeleri için belirli bir hukuki alt yapının oluşturulması gerekmektedir. Bu hukuki alt yapının oluşturulması için idareye bir takım görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Bunlardan ilki, insanların toplum halinde yaşayabilmeleri için gerekli olan düzenin oluşturulmasıdır. Yine aynı şekilde devletin, bu hukuki düzen içerisinde yurttaşlarının esenliği ile dirliğini sağlayabilmesi ve genel sağlıklarını koruyabilmesi işlevleri de idarenin temel görevleri arasında yer almaktadır.³⁹ Devletin, yurttaşlarının oluşturduğu toplum düzeninde güvenlik ve asayiş sağlamak için kullanmış olduğu kamu gücü yetkisine kolluk adı verilmektedir. Devlet, kamu nizamının sağlanmasında kolluk gücünü kullanır.⁴⁰

Kanun koyucu idareye kamu nizamını sağlayabilmesi için düzenleyici işlemler ile birel işlemler yapabilme yetkisi vermiştir. İdare düzenleyici ve birel işlemler yoluyla toplumu var eden yurttaşların kararları, faaliyetleri ve davranış kalıplarını sınırlandırabilme yetkisine sahiptir. Bu noktada idare tarafından kamu nizamının sağlanması, korunması veya bozulmuş olan kamu nizamının eski haline getirilmesi

³⁷ BUCAKTEPE, s.22.

³⁸ ATAY, s.40.

³⁹ Bahtiyar AKYILMAZ / Murat SEZGİNER / Cemil KAYA, **Türk İdare Hukuku** (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2.Baskı, 2011), s.482.

⁴⁰ AKGÜL, s.15–16.

eylemlerinin yanı sıra toplumsal nizamı bozacak eylem ve tutumlara karşı güç unsurunu kullanmak amacıyla kurulan teşkilata ve bu teşkilatın, yürütmüş olduğu faaliyetlere ve bu faaliyetleri yerine getirmekle görevli personele “*kolluk*” adı verilmektedir.⁴¹

Devlet, toplumun içinde yaşayan yurttaşlarının, davranış kalıpları ve tutumları üzerinde denetim yapmak, oluşan süreçleri izleyebilmek ve gerektiği anda müdahale edebilmek için kamu nizamını sağlamakla görevlidir. Kamu nizamının sağlanabilmesi için ise kolluk gücünden yararlanır. Kolluk gücünden yararlanan devletin görevleri “*kamu hizmeti*” ve “*kolluk*” olarak ikiye ayrılır. Kolluk faaliyetleri “*zabıta*” veya “*polis*” kavramlarıyla da adlandırılmaktadır. Bu hususla kolluk idare tarafından kamu nizamının sağlanması amacıyla kamu hak ve özgürlüklerine konulan kısıtlamalar olarak adlandırılabilir.⁴² Kavramsal olarak idari kolluk; kamu düzeninin sağlanması ve korunması maksadıyla idare tarafından yerine getirilen etkinlikler şeklinde tanımlanabilir.⁴³

Kolluk kavramını açıklamaya yönelik birçok yaklaşım öne sürülmüştür. Toplum merkezli yaklaşım, kolluğu; idarenin kamu nizamının korunması ile yurttaşların güvenli ve sağlıklı bir toplumda yaşayabilmeleri için gerekli olan faaliyetleri yerine getiren idari bir yapılanma olarak tanımlamaktadır. Birey merkezli yaklaşım, kolluğu; idarenin kamu nizamının sağlanması ve sürdürülebilmesi açısından bireysel özgürlüklere getirmiş olduğu sınırlamalar olarak kabul eder.⁴⁴

Zabıta yani kolluk makamları, bir arada yaşama arzusu içerisinde olan insanların iç güvenliklerinin sağlanmasının yanı sıra düzenli ve huzurlu bir toplumun temelini oluşturur. Devletler, ülkelerinin içerisinde yaşayan vatandaşlarına dışarıdan gelebilecek tehdit ve tehlikelere karşı güvenlik ve asayişlerini ordu kolluğu ile sağlamaktadır. Tarih boyunca devletler kendi varlıklarını tehdit edecek oluşumlarla mücadele edebilmek amacıyla kolluk teşkilatları oluşturmuşlardır. Sürekli gelişen

⁴¹ AKYILMAZ, SEZGİNER, KAYA, s.482.

⁴² Ferda İLERİ, Genel İdari Kolluk ve Mülki İdare Amirlerinin Genel İdari Kolluk Yetkileri (Konya: Selçuk Üniversitesi SBÜ, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014), s.3.

⁴³ Ahmet Fatih ÖZKAN, “*Ekonomik Kamu Düzeni ve Ekonomik Kolluk Faaliyeti*”. (Ankara Barosu Dergisi, Cilt:67, Sayı:4, Güz 2009), s.78.

⁴⁴ Mustafa ARSLAN, “*İdari Kolluk Uygulamalarında Kolluk Kuvveti Anlayışından Kolluk Hizmeti Anlayışına Geçiş*”. (Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Sayı:52, Temmuz-Aralık 2018), s.179–180.

günümüz dünya düzeninde artan suç oranları, toplum düzenini bozmaya yönelik eylem ve tutumlar kolluk gücünün önemini arttırmıştır. Terminolojik açıdan zabıta kavramı; “polis, jandarma, sahil güvenlik, gümrük muhafaza vb.” tüm kolluk kuvvetlerini ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır.⁴⁵

Kolluk faaliyet ve eylemleri; adli kolluk ve idari kolluk faaliyetleri olarak ikiye ayrılır. İdari kolluk faaliyetlerinin temel özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- İdari kolluk faaliyetleri önleyici niteliktedir. Bu temel özellik idari kolluğu, adli kolluktan ayrılmaktadır.
- İdari kolluk faaliyetleri tek taraflı olup karşılıklı sözleşme içermez.
- İdari kolluk yetkilerini idare dışında özel kişiler kullanamaz, devir alamaz.
- İdari kolluk yetki ve faaliyetleri zorunlu bir yetki türünü içerir.
- İdari kolluk faaliyet ve eylemleri sonucunda ortaya çıkan zararlar ancak ağır kusurun olduğu koşullarda idare tarafından karşılanır.
- İdari kolluk eylem ve faaliyetleri sonucunda oluşan zararlar idare mahkemelerinde karara bağlanır.
- İdare tarafından kullanılan yetki ve faaliyetler hak doğurucu nitelikte olmayıp gerektiğinde geri alınma bilme özelliğine sahiptir.⁴⁶

Adli kolluğun temel özellikleri şu şekildedir:

- Adli kolluğun görevi suç işlendikten sonra başlar.
- Adli kolluk yetkileri bastırıcı niteliktedir.
- Adli kolluk personeli, Cumhuriyet Savcılarının talimatları ile çalışmaktadır.
- Adli kolluk personeli görevleri ile ilgili işlemiş oldukları suçlardan ötürü adli mahkemelerde yargılanmaktadır.⁴⁷

⁴⁵ Hasan FENDOĞLU, “Adli Kolluk Üzerine”. (Yargıtay Dergisi, Cilt:23, Sayı:3, Temmuz 1997), s.230.

⁴⁶ İLERİ, s.7–8.

⁴⁷ Fatih DOĞAN, Polis ve Jandarma Teşkilatları Açısından İç Güvenlik Yönetimi, Sorunları ve Değişimi (Ankara Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010), s.22.

1.2.1.1. Tehlike, Tehdit ve Terör

Kolluk hukukuna göre tehlike, savunmasız bir kişinin araya bir engel girmeden karşı tarafın eylemleri sonucunda beklenmedik zararlarla karşı karşıya kalmasıdır. Tehlike; gerçekleşmesi muhtemel ve etkisi hala devam eden tehlikeler olarak ikiye ayrılır.⁴⁸

Tehdit, genel anlamda bir takım eylem ve faaliyetler sonucunda herhangi bir kişinin güven duygusu, iç huzuru ve sükûnetini zedelemektir. Bu durum ise kişiler üzerinde bir takım zararlara neden olmaktadır.⁴⁹

Latince’de, “*terrere*” sözcüğünden türeyen terör kavramı Türk diline “*yıldırma, yıldırım, korkma ve korkutma*” anlamları ile girmiştir.⁵⁰ Kolluk hukuku literatürüne baktığımızda; terör kavramı üzerinde anlaşmış ortak bir tanımlama yoktur. Siber güvenlik uzmanlarına göre terör, devletleri ve hükümetleri tehdit eden günümüz toplumlarını derinden etkileyen en tehlikeli problemlerden birisidir.⁵¹ Terör kavramı tarihte ilk kez Fransız Devriminde aşırı jakobencilik anlatmak amacıyla kullanılmıştır. Dolayısıyla terörizm kavramının doğuşunu Fransız Devrimine kadar getirebiliriz. Bu dönemde terörizm, demokratik yöntemlerle yönetilen rejimlere yönelik saldırıları anlatmak amacıyla kullanılmıştır.⁵²

Günümüz toplum ve devletlerin korkulu rüyası olan terör faaliyetleri insanlar üzerinde yılgınlığa sebebiyet vermektedir. Terör faaliyetlerinin temel amacı, kanun dışı yollarla demokratik toplumları bölmektir.⁵³ T.C. Terörle Mücadele Yasasına göre terör; yıldırma, cebir, şiddet, sindirme vb. yollarla mevcut demokratik siyasal düzeni bölme, yıkma ve parçalama faaliyetlerinin tümüdür. Terör faaliyetlerinin temel amacı,

⁴⁸ Feridun YENİSEY, **Kolluk Hukuku** (İstanbul: Beta Yayınevi, 2.Baskı, 2015), s.11.

⁴⁹ Mehmet Emin, ALŞAHİN, “*Tehdit Suçunun Silahla İşlenmesi (Silahlı Tehdit)*”. (Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı:2, Aralık 2015), s.103.

⁵⁰ Halis AYHAN, “*Terör Kavramı, Güvenlik Konseyi ve Güvenlik Kurul Özelinde BM’nin 2001 Sonrası Terör Yaklaşımı*”. (Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt:11, Sayı:21, Mayıs 2001), s.120.

⁵¹ Sinem ŞAHİNOĞLU, Avrupa Birliği Güvenlik ve Terör (Ankara: Başkent Üniversitesi AB ve Uluslararası İlişkiler ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005), s.23.

⁵² AYHAN, s.123.

⁵³ Yusuf Furkan ŞEN, “*Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış: PKK Terörü ve Ağrı Gerçeği*”. (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi SBE Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, Temmuz 2015), s.18.

kamu düzenini bozmak, temel hak ve hürriyetleri ihlal etmek, devlet otorite ve düzenini bozmaktır.⁵⁴

1.2.1.2. Düzen ve Dirlik

Kolluk hukukuna göre düzen, belirli kural ve yasalara göre oluşturulmuş olan nizam, uyum veya sistemlerin bütünüdür. Devletler, toplumların huzur ve sükûnetini sağlamak için belirli kurallar ve sınırlar koymuştur. Devletlerin koymuş olduğu bu kurallar ise düzeni oluşturmaktadır.⁵⁵

Kolluk hukukuna göre dirlik, toplumsal düzen içerisinde kamusal istirahat ve intizamın sağlanmasıdır. Kamusal dirliğin bozulmaması için toplumsal sükûnetin sağlanması şarttır.⁵⁶

1.2.1.3. Ceza, Yaptırım ve Tazminat

En genel ifade ile ceza, kişilerin eylem ve işlemleri neticesinde ortaya çıkan suçlara karşılık devlet gücü tarafından uygulanan yaptırımlardır.⁵⁷ Ceza hukukuna göre ceza; kanunun emrettiği kural ve esaslara aykırı davranan, ihlal edilen kişilere uygulanan yaptırımlardır. Ceza kavramı zaman içerisinde dönüşüm geçirmiştir. İlkel dönemde insan topluluklarına karşı işlenen zarar verici fiillere karşı gösterilmiş içgüdüsel bir tepki olan ceza kavramı günümüz koşullarında devletin vatandaşların mal ve canlarının ihlal edilmesi karşısında başvurmuş olduğu kamusal bir faaliyet türü olarak kabul edilmektedir.⁵⁸

Ceza hukuku açısından yaptırım, kişilerin işlemiş oldukları suçlara karşılık devletlerin uyguladıkları eylem ve faaliyetlerin bütünüdür. Hukuki yaptırım ve eylemler ise toplum düzeni içerisinde insan ilişkilerini düzenleyen emir ve yasakların tamamını oluşturan hukuk kurallarının ihlali sonucunda verilen tepkilerdir.⁵⁹

⁵⁴ ŞAHİNOĞLU, s.27.

⁵⁵ DOĞAN, s.11.

⁵⁶ A. Funda ÇETİNDAG, Türk Anayasal Sisteminde Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması Bağlamında Kamu Düzeni (Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010),s.13.

⁵⁷ Rukiye ÖZEL, Ceza Hukukunda Üçüncü Şerit Yaptırım Olarak Mağduriyetin Giderilmesi (İstanbul Üniversitesi SBE Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, 2019), s.7.

⁵⁸ Haluk TOROSLU, Ceza Müeyyidesi (Ankara Üniversitesi SBE Kamu Hukuku (Ceza Hukuku) ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007), s.7–8.

⁵⁹ ÖZEL, s.4.

Türk Dil Kurumuna göre tazminat; kişinin ya da kurumun işlediği suçtan dolayı ortaya çıkan zararların para veya mal cinsinden karşılanmasıdır. Tazminatın temel amacı, şahsın mal varlığı ya da şahıs varlığı haklarında ortaya çıkan eksikliklerin giderilmesidir.⁶⁰ Genel anlamda tazminat, bir kişinin eylem ve faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan zararın miktar bazında ödenmesini ifade eder. Zarar gören kişilere tazminat naklen ödeneceği gibi maddi yollarla da ödenmektedir.⁶¹

1.2.1.4. Güvenlik, Emniyet ve Asayiş

TDK, güvenliği; toplum düzenine uygun yasaların belirlemiş olduğu kurallar çerçevesinde kişilerin özgür ve korkusuz bir şekilde yaşayabilmesi olarak tanımlamaktadır.⁶² Etimolojik köken olarak güvenlik kavramı, Yunanca'dan gelmektedir. Yunan dilinde güvenlik, “*asphaleia*” sözcüğünden türetilmiştir. “*Asphaleia*” tam hareketsizlik, sabitlik anlamlarına gelmektedir. Latin dilinde de “*certitudo*” sözcüğü ile ifade edilen güvenlik kavramı; sabit, hareketsiz olan durumları ifade etmede kullanılır.⁶³

Güvenlik, genel bir ifade ile herhangi bir toplumun ya da kişinin tehdit ve tehlikelerden uzak olmasıdır. Bir başka tanımlamaya göre güvenlik, insan bedenine zarar verebilme ihtimali yüksek tehlikeli koşulların en aza indirilmesi ya da tamamen ortadan kaldırılmasıdır.⁶⁴

Devlet, kolluk güçleri vasıtasıyla toplum içerisinde yaşayan aile ve bireylerin mutluluk, refah ve güvenliğini sağlamakla görevlidir.⁶⁵ Güvenlik ve asayiş alanında çalışmalar yapan Michael Dillion güvenlik kavramını çeşitli dallara ayırmıştır. Buna

⁶⁰ Fatma Nur TEKÇE, “*Manevi Tazminat Davalarında Görevli ve Yetkili Mahkeme*”. (Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt.22, Sayı:3, Aralık 2016),s.2628.

⁶¹ Abdulmuttalip ZARARSIZ, Boşanma Davalarında Maddi ve Manevi Tazminat (Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi SBE, Özel Hukuk ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), s.22.

⁶² Evrim KARA, Devlet- Kolluk İlişkisi Kapsamında Jandarma ve Türk Jandarması (Ankara Üniversitesi SBE, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016), s.23.

⁶³ Abdulkadir BAHARÇİÇEK/ C. Emek İNAN, “*Dış Politikanın Belirlenmesinde Ulusal Güvenlik Algısının Rolü*”. (Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, İlkbahar 2013), s.104.

⁶⁴ DOĞAN, s.17.

⁶⁵ ERDEMOĞLU, Jandarmanın Halkla İlişkileri ve Etkileşimli Bir Uygulama (Ankara Üniversitesi SBE Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007), s.14.

göre güvenlik; siyasal, bölgesel, iktisadi, toprak, bireysel, ortaklaşa, psikolojik güvenlik olarak dallara ayrılmıştır.⁶⁶

Güvenlik, iç ve dış güvenlik olarak iki ayrılmıştır. Devletlerin siyasi ve fiziki sınırlarında yaşayan halkın refah ve mutluluğunun kolluk güçleri vasıtasıyla sağlanmasına iç güvenlik adı verilmektedir. Ülkenin dışarıdan gelen saldırılara karşı korunmasına ise dış güvenlik adı verilmektedir. Ülkemizde iç güvenlikten sorumlu bakanlık, İçişleri Bakanlığı'dır. İçişleri Bakanlığı, iç güvenliği; jandarma, polis ve sahil güvenlik kolluk güçleri ile sağlamaktadır.⁶⁷

Emniyet kavramı Arapça'da "emn" sözcüğünden türetilmiş olup Fransızca'da "sauf", İngilizce'de "safe", Latince'de "salvus" anlamlarına gelmektedir. Arapça kökenli bir kavram olan emniyet, emin olma, tedbir alma ve güvenme anlamlarına gelir.⁶⁸

En genel anlamda emniyet; toplum, devlet, kişiler ve eşyalara yönelik oluşabilecek her türlü sabotaj, tehdit ve tehlikenin idare tarafından önlenmesidir. Emniyet kavramı, kolluk makamları tarafından hukuka uygun bir şekilde alınan her türlü tedbir ve önlemi kapsar.⁶⁹

Türk Dil Kurumuna göre emniyet; güvenme, inanma, kolluk işlemleri, polis faaliyetleri ve güvenlik işlemlerinin yürütülmesi anlamlarına gelmektedir. Osmanlıca sözlüğe göre emniyet; "korkusuzluk, emin olma, tehlikesizlik inanma ve güvenli olma" anlamlarına gelir.⁷⁰

Asayiş kavramı, hukuka ve kanunlara uygun tedbir ve önlemlerin alındığı, toplumlara, devletlere, kişilere ve eşyalara yönelik tehdit, tehlike ve sabotajların olmadığı bir toplum düzenini ifade eder. Asayiş, dirlik ve düzenin sağlandığı, karışıklığın önlendiği, hayatın normal akışının devam ettiği düzeni ifade eder.⁷¹ Devletin kolluk güçleri vasıtasıyla sağlamış olduğu düzen asayiş kavramıyla

⁶⁶ BAHARÇİÇEK / İNAN, s.105.

⁶⁷ İsmail FIRAT/ Emrah ERDEM, "Türkiye'de İç Güvenlik Hizmeti ve Kolluğun Sivil Denetimi". (Sayıştay Dergisi, Sayı:94, Temmuz- Eylül 2014), s.120.

⁶⁸ Mehmet Murat PAYAM, "Emniyet, Güvenlik, Kent Emniyeti ve Kent Güvenliği: Kavramsal Bir Analiz". (Avrasya Terim Dergisi Cilt:6, Sayı:1, Mart 2018), s.18.

⁶⁹ DOĞAN, s.18.

⁷⁰ PAYAM, s.18.

⁷¹ Yusuf AY, "İç Göçlerin Emniyet ve Asayiş Etkisi". (Güvenlik Bilimleri Dergisi, Cilt:2 Sayı:1, Mayıs 2013), s.45.

açıklanmaktadır. Devlet, kanunların vermiş olduğu yetkiler çerçevesinde düzen ve asayiş sağlamaya görevlidir.⁷²

Görüldüğü üzere asayiş, emniyet ve güvenlik kavramları eş anlamlı sözcüklerdir. Devletler, kolluk güçleri vasıtasıyla toplum düzeni içerisinde güvenlik ve asayiş sağlamaya görevlidir. Düzen ve asayişin sağlandığı toplumlarda suç oranları düşer. Sükûnet ve huzur ortamı oluşur.

1.2.1.5. İstihbarat

İstihbarat hakkında uzlaşmış ortak bir tanım yoktur. İstihbarat hakkında çok çeşitli tanımlar söz konusudur. Kent'in tanımına göre istihbarat; bilgi ve belgelerin toplamı iken, Mc Dowell'a göre istihbarat; belirli bir konudaki bilgilerin toplanmasıdır. Bir başka tanıma göre ise istihbarat; ileriki yıllardaki belirsizliğin giderilmesi için gerekli belge ve bilgilerin tümüdür.⁷³

İstihbarat, bilme, öğrenme ihtiyacının sonucunda ortaya çıkmıştır. Bilme ve öğrenme ihtiyacı sadece insanların yaşamlarında değil, devletlerin varlıklarını sürdürmesinde hayati önem taşır. Devletler, dış tehdit ve tehlikelere karşı istihbarat silahını kullanarak kendi güvenliklerini sağlamaktadırlar.⁷⁴

Devletler, halklarının daha güvenli bir ortamda yaşayabilmesi için bir takım önlemler almaktadır. İstihbaratı bilgiler toplamak bu önlemlerden birisidir. Devletler, istihbarat sayesinde milli güvenliklerini, dış ülkelerle ilişkilerini, milli güvenlik stratejileri ve politikalarını belirlemektedir.⁷⁵

İstihbarat faaliyetlerinin kökenini M.Ö. 5000'lere kadar getirebiliriz. Devletler, ileriki dönemlerini planlayabilmek ve diğer devletlerle rekabet edebilmek için bilgi toplama yoluna gitmiştir. Dünya tarihinde stratejik açıdan istihbaratı etkili kullanan ülkeler Çinliler, Türkler, Persler, Bizanslılar ve İngilizlerdir. Türk devletlerinin ilk istihbaratı faaliyetleri Çinlilere karşı yapılmıştır. Metehan tarafından Çin

⁷² DOĞAN, s.18.

⁷³ Seçkin AKÖZ, Stratejik İstihbarat Türü Olarak Siyasi İstihbarat (Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), s.14.

⁷⁴ AKSÖZ, s.13.

⁷⁵ Savaş BİÇER, "Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sisteminde Geleneksel Anlayıştan Modern ve Değişen İhtiyaçlar Dönemine Geçiş". (Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:9, Sayı:2, Sonbahar 2017), s.435.

İmparatorluğu hakkında bilgiler toplanmış ve toplanan istihbarat bilgileri sayesinde Metehan Çin'e sefer düzenlemiştir. Türkler, istihbarat ağını en iyi kullanan ülkelerden birisi olmuştur.⁷⁶

Görüldüğü üzere devletler, istihbarat sayesinde ülkelerinin milli güvenlik siyasetini, ulusal güvenlik ve stratejilerini belirlemektedir.

1.2.1.6. Hak ve Hürriyetler

Özgürlük kavramı, insanlığın var olduğu her dönemde tartışma konusu olmuştur. Bu yüzden özgürlük kavramı üzerinde anlaşılan ortak bir tanım yoktur. 20. yüzyıla damgasını vurmuş siyaset felsefecilerinden birisi olan Hannah Arendt'a göre özgürlük; insanın özel alanı içerisinde oluşturduğu kamusal alandır. İnsanlar bu kamusal alanda düşünce ve ifade özgürlüklerine sahiptir.⁷⁷ Kant'a göre özgürlük; saf aklın merkezi konumda bulunmasıdır. Kant, özgürlüğün temelini dört temel unsura ayırmıştır. Özgürlüğü oluşturan unsurlar; yasallık, isteme, akıl ve nedensellik.⁷⁸ Türk Dil Kurumunca özgürlük kavramı şu şekilde tanımlamıştır; insanların herhangi bir zorlama ya da kısıtlamaya maruz kalmadan duygu ve düşüncelerini ifade etmesine özgürlük adı verilmektedir.⁷⁹

Hak kavramının kökeni İslamiyet'in kabulüne kadar gider. İslam dinin temeli hak ve adalet üzerine kurulmuştur. İslam dinine göre hak, bozulmamışlığın, saflığın ve doğrallığın insan vücudunda şekil bulmasıdır. Hak kavramı üzerine çok çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Sözlük anlamı olarak hak kavramı, doğruluk ve gerçeklik anlamlarına gelmektedir.⁸⁰ Arapça'da "h-k-k" köklerinden türetilen hak kavramı, doğruluk ve güzelliği ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır.⁸¹

Türk Dil Kurumuna göre hak kavramı;

⁷⁶ Halil İbrahim KOCA, "*Stratejik İstihbarat*". (Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, Cilt:6, Sayı:4, Aralık 2019), s.2190–2191.

⁷⁷ Zafer YILMAZ, "*Hannah Arendt'in Özgürlük Anlayışı*". (Erzurum: Atatürk Üniversitesi SBE Dergisi, Cilt:9, Sayı:1, Şubat 2010), s.227.

⁷⁸ Halim Avşar KEÇELİ, Kant'ta Özgürlük ve Ödev Sorunu (İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Felsefe ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010), s.28.

⁷⁹ Yıldırım OĞUR, Osmanlı Cumhuriyet Modernleşmesinde İki Özgürlük Kavramı (İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s.2.

⁸⁰ Aydın KUDAT, "*Hak ve Hukuk Kavramları Üzerinde Bir Değerlendirme*". (Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, Aralık 2014), s.87.

⁸¹ Esra ŞİMŞEK, İslam Aile Hukukunda Kadının Hak Arama Hürriyeti (Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, Temel İslam Bilimleri, İslam Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009), s.4

- Adalet ve eşitlik,
- Gerçeklik ve doğruluk,
- Emek karşılığında alınan ücret,
- Allah'ın adlarından bir tanesi,
- Adil olan pay,
- Adalet, özgürlük ve eşitliğin sağlanması gibi anlamlara gelmektedir.⁸²

Kökeni Fransız İhtilaline kadar dayanan hürriyet kavramı; eşitlik, özgürlük ve kardeşlik kavramlarıyla birlikte ortaya atılmıştır. Arapça bir kavram olan hürriyet terimi, “*hürr*” sözcüğünden türetilmiş olup, köle, esir olmayan hür olan kişi anlamına gelmektedir.⁸³

Batı hukuk sistemi hürriyeti, kişinin başka bir kişiye zarar vermeden dilediği faaliyetlerde bulunabilme durumu olarak kabul ederken, İslam Hukukunda, kişinin hem kendine hem de başka kişilere zarar vermeden istediği faaliyetlerde bulunabilmesi olarak kabul etmektedir.⁸⁴

1.2.1.7. Kolluk Makamları ve Kolluk Personeli

Toplum düzeni içerisinde kamu nizamının sağlanması ve mevcut durumun korunması amacıyla bireysel ve düzenleyici işlemler ile donatılmış idari mercilere kolluk makamları adı verilmektedir. Kolluk makamları, yetki ve görevlerine göre ayrılmaktadır. İçişleri Bakanlığı ile Bakanlar Kurulu “düzenleyici eylem ve işlemlerde bulunma yetkisine sahip kolluk makamlarıdır”. Vali ve kaymakamlar, bireysel nitelikte eylem ve işlemlerde bulunma yetkisine sahip kolluk makamlarıdır. “EGM, JGK ve SGK” kolluk makamları İçişleri Bakanlığı bünyesinde teşkilatlanmıştır.⁸⁵

Türkiye’de kolluk makamları faaliyet ve görev alanlarına göre ayrılmaktadır. Örnek vermek gerekirse, orman alanında görevli kolluk makamı Orman Muhafaza

⁸² Nazime BEYSAN, Hak Kavramının Hukuk Felsefesi Açısından Analizi (İstanbul; İstanbul Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008), s.1.

⁸³ Müzeyyen BUTTANRI, “*Hürriyet ve Hürriyet Kurbanları Eserleriyle İhsan Adli Bey*”. (İlmi Araştırmalar Dergisi, Cilt:0, Sayı: 21, Şubat 2014), s.60.

⁸⁴ ŞİMŞEK, s.16.

⁸⁵ DOĞAN, s.23.

kolluğudur. Gümrük Muhafaza kolluğu sınır kapılarında görev yaparken Hayvan kolluğu da dağa ve milli parklarda görev yapmaktadır.

Kolluk personeli, kolluk makamları tarafından verilen görevleri yerine getirmekle yükümlü olan kişilerdir. Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı kolluk personelini; polisler ile çarşı ve mahalle bekçileri oluşturmaktadır. Jandarma Genel Komutanlığı'na bağlı kolluk personeli; sözleşmeli erler, uzman onbaşlılar, uzman çavuşlar, astsubaylar, teğmenler, yüzbaşlılar, binbaşlılar, yarbaylar, albaylar, generaller, tuğgeneral, tümgeneral, korgeneral, orgeneral ile köy koruyucularından oluşmaktadır. SGK kolluğunun personel yapısı JGK kolluğunun personel yapısı ile aynıdır.⁸⁶

1.2.1.8. Kriminoloji

Yeni bir bilim dalı olarak kabul edilen kriminoloji, ilk başlarda tıp ve fizik alanlarında kullanılmıştır. Kriminoloji kavramı genç bir bilim dalı olarak 17. yüzyılda ortaya çıkmıştır. 17. yüzyılda kriminoloji terimi “*suç bilimini*” anlatmak için kullanılmıştır. Kriminoloji bilimi, teknolojinin gelişmesi ile birlikte ilerleyen süreçte kolluk hukuku alanında kullanılmaya başlanmıştır. Günümüz koşullarında kolluk personeli kriminoloji bilimini suç ve suçluların tespitinde kullanmaktadır.⁸⁷

Kriminoloji kavramı üzerinde çok çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Kriminoloji terimi üzerinde farklı farklı tanımlamaların olmasının nedeni kullanıldığı alana göre değişmesidir. Ceza hukukçusu Sensu Lato'ya göre kriminoloji, “*suç olaylarının tüm yönleriyle araştırılması, incelenmesi, deneye tabi tutulması*” iken, Sensu Stricto'ya göre, “*suç ve suçluluğun toplumlar ve kişiler üzerindeki etkisinin deneysel yonden araştırılmasıdır*”. Bir başka ceza hukukçusu Von Liszt'e göre kriminoloji kavramı, “*suç ve cezanın tespitinde yardımcı bilimdir*”.⁸⁸

Kriminoloji bilimi görev alanına göre; suç psikolojisi, suç sosyolojisi ve suç biyolojisi olarak üçe ayrılmıştır. Suç psikolojisi alanı suçun ruhi boyutu ile

⁸⁶ DOĞAN, s.23.

⁸⁷ Güven ŞEKER, Polisin Kent Güvenlik Uygulaması ve Yönetim Modeli (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009), s.46.

⁸⁸ Mehmet Emin ARTUK, “*Kriminolojinin Tanımı*”. (İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt:5, Sayı:2, Güz 2018) s.5.

ilgilenirken, suç sosyolojisi suçun toplumlar üzerindeki etkisi ile ilgilenmiştir. Suç biyolojisi ise insan ilişkileri ve suçun kaynağı ile ilgilenmektedir.⁸⁹

Heinz Gummerbach'a göre suç bilimi, kriminalistik ve kriminoloji olarak ikiye ayrılır. Heinz Gummerbach, kriminolojiyi; suç unsurları ve suçluların tespit edilmesinde gerekli deneysel yöntem olarak kabul eder.⁹⁰

Kriminoloji, bilimsel araştırma metoduna göre dört ana konuyu inceler:

- Suçlunun tespiti ve kişilik özelliklerinin belirlenmesi,
- Geniş halk kitlelerinin psikolojisini etkileyen suçluluk,
- Toplumsal bir sorun olarak suç,
- Aile ve mahkemelerce suçluluğun önlenmesi.⁹¹

1.2.1.9. Kamu Gücü, Kamu Hizmeti ve Kamu Yararı

Devletler, almış oldukları kararları halka kabul ettirebilmek amacıyla kamu gücünden yararlanmaktadır. Kamu gücü, devletlerin kararlarını zorunlu bir şekilde yürürlüğe koyan anayasal bir yetkidir. Kimi siyaset bilimcilere göre kamu gücü; yasama, yürütme ve yargı organlarının tek bir çatı altında toplanması iken, kimilerine göre; devletin üstün otoritesinin temelidir.⁹² Kamu gücü, kamu nizamının sağlanması amacıyla kanunlar tarafından devlet tüzel kişiliğine verilen zorlayıcı güçtür. Kamu gücü tek taraflı olup, herkesi bağlar niteliktedir.⁹³

Kamu hizmeti kavramının ortaya çıkışı 16. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Kamu hizmeti kavramının doktrinler ve anayasalara girmesinde etkili olan olay 16. ve 18. yüzyıllar arasında Fransa'da ortaya çıkan devrim ve monarşi karşıtlığıdır.⁹⁴ Kamu

⁸⁹ ŞEKER, s.46.

⁹⁰ ARTUK, s.6.

⁹¹ ŞEKER, s.47.

⁹² İsmail UÇAR, *“İdare Hukukunda Kamu Gücü Ayrıcılığı Kavramı ve Bir Kamu Gücü Ayrıcılığı Olarak Hukuka Uygunluk Karinesi”*. (Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:20, Sayı:3, Yaz 2016), s.333.

⁹³ DOĞAN, s.16.

⁹⁴ Zeynep MÜFTÜOĞLU, *Bir Kamu Hizmeti Olarak Su Kaynakları Yönetimi* (Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011), s.67.

hizmeti kavramı 19. yüzyıl sonlarında Fransa’da kurulu olan Duguit ve Bordeaux Okulları tarafından ortaya atılmıştır.⁹⁵

Kamu hizmeti kavramı, Fransız Devrimi sonrası etkin hale gelmiştir. Devrim sonrası “özel hukuk-kamu hukuku” ayrımı yapılmış, kamu hizmeti kavramı kamu hukuku alanında yer almaya başlamıştır. Devrim sonrası ortaya atılan kamu hizmeti kavramı, tüm toplumu ilgilendiren hizmetlerin kamu idaresi tarafından yerine getirilmesini ifade etmektedir.⁹⁶

İdare hukukunu oluşturan teorilerden birisi olan kamu hizmeti faaliyeti, kamu kurum ve kuruluşlar ile kamu kurumlarının gözetiminde faaliyet gösteren özel kurumlar tarafından yerine getirilmektedir. Sunulan bir hizmetin kamu hizmeti olarak kabul edilmesi kamu yararını gözetmiş olmasına bağlıdır. Kamu yararına yönelik sürdürülen tüm faaliyetler kamu hizmeti olarak kabul edilmektedir.⁹⁷

Kamu yararı kavramının kökeni, Eski Yunan düşüncesine kadar gitmektedir. Kamu yararı kavramı Antik dönemde adalet ve özgürlüğün tesisi anlamlarına gelirken, Orta Çağ Avrupası’nda barış ve adaletin sağlanması anlamına gelmektedir. 1789 tarihli İnsan Hakları Bildirgesi ile kamu yararı kavramı hak ve özgürlükler üzerinden yeniden şekillenmiştir. Bildirgeye göre, bireylerin bir takım hak ve özgürlükleri kamu yararı lehine sınırlandırılabilir.⁹⁸

Soyut bir kavram olan kamu yararı, toplumun çıkarlarını bireyin çıkarlarından üstün tutma anlamına gelmektedir. Kamu yararı bireysel yarardan çok toplumsal yararı, ortak çıkarları ifade etmektedir.⁹⁹

1.2.2. Kolluk Tarihi

İnsanların toplu halde yaşamaya başlamaları devletlerin ve kentlerin kurulmasına yol açmıştır. Devletlerde sınırları içerisinde yaşayan vatandaşlarının güvenlik ve asayişini sağlamak için kolluk teşkilatlarına ihtiyaç duymuş ve kendi

⁹⁵ Cem Çağatay ORAK, “*Kamu Hizmeti: Tabula Rasa AB Sürecinde Nasıl Doldurulacak*”. (Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı:68, Ocak 2017), s.162.

⁹⁶ MÜFTÜOĞLU, s.67.

⁹⁷ Selçuk DENEK, “*Yeni Kamu Hizmeti Düşüncesi: Değişen Kamu Hizmeti Anlayışı*”. (Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, Haziran 2019), s.420.

⁹⁸ Mehmet YOĞURTÇU, “*Kamu Yararı Çerçevesinde Acele Kamulaştırma*”. (Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi, Cilt:0, Sayı:42, Nisan2016), s.38.

⁹⁹ Nermin TOMBALOĞLU, “*Anayasa Mahkemesi Kararlarında Kamu Yararı Kavramı*”. (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, Temmuz 2016), s.356.

kolluk teşkilatlarını oluşturmuşlardır. Kolluk tarihi incelediğinde ortaya çıkan husus şu şekildedir; İlkel dönemlerde insanlar kendi güvenliklerini kendileri (bireysel açıdan) sağlarken, toplum halinde yaşamaya başladıkları andan itibaren güvenliklerini kolluk teşkilatlarının aracılığıyla sağlamışlardır. Kolluk tarihinin başlangıcı kabul edilen Eski Yunan medeniyetinde de ilk dönemlerde ayrı bir kolluk teşkilatı kurulmamıştır. Ancak zamanla Sparta ve Atina gibi büyük kentler kurulmuş ve bu kentlerin güvenlik ve asayiş ihtiyaçlarını karşılamak için ayrı kolluk teşkilatları oluşturulmuştur. Kolluk tarihinin oluşmasında etkili olan bir diğer devlet olan Roma medeniyetinde de ilk zamanlarda kolluk faaliyetleri Eski Yunan medeniyetinde olduğu kadar gelişme de ilerleyen süreçlerde ayrı kolluk teşkilatları kurulmuştur. Tarihte üç büyük imparatorluk olarak kabul edilen Roma, Osmanlı ve Bizans İmparatorluklarının uzun bir süre dünyaya hükmetmelerinde kolluk teşkilat ve düzenleri etkili olmuştur. Buradan hareketle kolluk tarihini devletlerin kurulduğu tarihe kadar getirebiliriz.

1.2.2.1. Eski Yunan Devletlerinde Kolluğun Gelişimi

Eski Yunan devletlerinde huzur ve güvenliğin sağlanmasında ayrı bir kolluk teşkilatına gerek duyulmamıştır. Devletin kurulduğu ilk dönemlerde ayrı bir kolluk teşkilatına ihtiyaç duyulmamasında ülkenin sınırlarının dar ve nüfusun az olması etkili olmuştur. Bu dönemde yöneticiler arasından seçilen bir üye, toplumun dirlik ve düzeninin sağlanmasından sorumlu tutulmuştur. Ancak zamanla Sparta ve Atina gibi nüfusu fazla olan büyük kentler kuruldukça ve sınırlar genişleyip nüfus arttıkça bu kentlerin, güvenlik ve asayiş ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yeni kolluk teşkilatları kurulmuştur. Büyük şehirlerde artan güvenlik ve asayiş ihtiyacını karşılamak için “*Agora Nomes*” ve “*Ginoko Nomes*” adında iki yeni memurluk kadrosu oluşturulmuş ve bu memurlar kolluk hizmeti vermeye başlamışlardır.¹⁰⁰

Eski Yunan medeniyetinin ilk dönemleri içerisinde asayişin sağlanması noktasında gerekli olan polis kolluğu için özel olarak görevlendirilmiş bir memur gurubu yoktu. Ancak ilerleyen zamanlarda büyük kentlerin ortaya çıkması ile memurluk kadrosu içerisinde yer alan “*Agora Nomes*” ve “*Ginoko Nomes*” kolluk teşkilatı kurulmuştur. Yunan site halkı cumhuriyetin temeli ve devletin devamı için güvenlik ve asayişin sağlanması gerektiği üzerinde durmuşlar ve bu yuzdende dirlik ve

¹⁰⁰ BUCAKTEPE, s.15–16.

düzenin sağlanmasında görevli personele saygı duyup destek vermişlerdir. Yine bu dönemde kolluk alanındaki görevlerle, asayiş ve güvenlik işleriyle uğraşmak bürokratik açıdan yükselebilenin bir aracı olarak görülmüştür.¹⁰¹

Eski Yunan medeniyetinin iki büyük şehri olan Atina ve Sparta, bölge ve mahallere ayrılmıştır. Ayrılan bu mahalle ve bölgelerde dirlik ve düzeni sağlama görevi Polis Subaylarının emir komutasında bulunan inzibat kolluk gücü tarafından yapılmıştır. Bu dönemde Polis Subayların görev ve yetkileri olaylara göre değişiklik göstermiştir. Polis Subaylar, işlenen bazı suçlara “*hâkim*” sıfatıyla bakmıştır. Bu duruma örnek verirsek; Eski Yunan’da kabahat oluşturacak bir suçu işlemiş olan kişinin cezasını hâkim sıfatıyla Polis Subaylar doğrudan olay yerinde vermişlerdir.¹⁰²

Eski Yunan medeniyetinin iki büyük şehriden biri olan Sparta’da toplumsal düzende olduğu gibi askeri düzende de “*Spartiatesler*” önemli bir noktada olup ordunun temelini oluşturmuşlardır. Şehre dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı sürekli hazır halde tutulan “*Spartiateslerin*” seçimi uzun bir süreçten geçmektedir. Spartiatesler, küçük yaşta gürbüz ve kuvvetli olanlar arasından seçilerek orduya kazandırılırken, zayıf ve çelimsiz olanlar ölüme terk edilirdi. “*Spartiateslerde*” askerlik vazifesi yaşlanıncaya kadar devam etmektedir.¹⁰³

Eski Yunan medeniyetinin iki büyük şehriden biri olan Atina’da uygulamaya konulan askeri düzen, “*politis*” olarak adlandırılmıştır. Eski Yunan kent devletlerinde kolluk gücü ve makamına büyük önem verildiği görülmektedir. Bu dönemde yaşayan filozoflardan kalan eser ve çalışmaları incelediğimizde, kolluk memurları ile hâkimlerin eşit düzeyde aynı seviyede oldukları görülmektedir. Kolluk güçleri Eski Yunan’da güvenlik ve asayişin sağlanmasında kilit rol oynadıkları için cumhuriyet ve özgürlüğün temeli olarak kabul edilmişlerdir. Bu özellik kolluk güçlerini saygın bir memurluk haline getirmiştir. Kolluk memuru olmak halkın ve devletin yönetilmesinde

¹⁰¹ Şaban Ali, ÖZEL Türk Polis Teşkilatı’nın Gelişiminde Batı’nın Etkisi (Ordu Üniversitesi SBE Tarih ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), s.9.

¹⁰² BUCAKTEPE, s.16.

¹⁰³ Ömer, GÜNGÖRMÜŞ, Eskiçağ Helen Orduları Hellen Dünyasının Geç Klasik Döneminde Askeralma (Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi SBE Tarih ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014) S.55.

yer almak isteyen kişiler için bir basamak niteliği taşımaktadır. Devleti yönetmeye talip olanlar ilk basamak olarak önce kolluk memuru olmuşlardır.¹⁰⁴

Yunan medeniyetinin klasik döneminde kolluk gücü olarak ordu teşkilatı ağırlıklı olarak “*hoplites*” olarak adlandırılan orta sınıf yurttaşların yer aldığı piyade kara birliklerinden oluşmaktaydı. Bu dönemde her Yunan yurttaşı “*kalkan*” olarak adlandırılan savaş teçhizatı, zırhlı araç ve gereçleri kendi imkânları doğrultusunda alma yükümlülüğü altındaydı. 5. yüzyıla gelindiğinde “*hoplites*” zırhlı teçhizatı yeniden şekillendirilmiş ve daha hafif parçaların bir araya gelmesiyle hafif savaş teçhizatı oluşturulmuştur. Bu durum Yunan yurttaşlarının güvenliklerini sağlama noktasında gerekli olan savaş teçhizatı almasını kolaylaştırmış ve Yunan ordusuna katılımı da arttırmıştır.¹⁰⁵

1.2.2.2. Roma İmparatorluğu Kolluğun Gelişimi

Roma İmparatorluğu döneminde kolluk faaliyetleri, Eski Yunan medeniyeti dönemine göre kıyasla daha az gelişmiştir. Roma Devleti'nin ilk dönemlerinde kolluk faaliyetleri Senato içerisinde yer alan “*Konsüller*” arasından seçilen bir kişi tarafından yerine getirilmekteydi. İlerleyen zamanlarda Roma devletinde kolluk yetki ve görevleri “*Prefe*” adında bir kolluk makamı tarafından yapılmaya başlandı. Bu makamda çalışan kişilerde “*Pretos*” olarak adlandırılmışlardır.¹⁰⁶

Roma Krallığı döneminde devlete karşı oluşabilecek iç tehdit ve tehlikeleri önleyebilmek amacıyla kolluk kurumu kurulmuştur. Devlete karşı oluşabilecek her türlü tehdit ve tehlikeye karşı “*Diktatörlük (Dictator Seditiois Sedandaae Cousa)*” adında iç kolluk teşkilatı oluşturulmuştur.¹⁰⁷

Yine bu dönem içerisinde Roma medeniyetinde, günümüz modern belediyelerinin sahip olduğu zabıta kolluklarına benzer şekilde faaliyet ve hizmet gösteren “*Edile*” adında bir kolluk teşkilatı kurulmuştur. Bu kolluğun temel görev ve sorumluluklarından birisi, kentlerin güvenlik ve asayişini sağlamak, sokaklardaki yolların inşası ve bakımını yapmak, kentte oluşabilecek olası yangınlara müdahalede

¹⁰⁴ BUCAKTEPE, s.16.

¹⁰⁵ GÜNGÖRMÜŞ, s.23.

¹⁰⁶ BUCAKTEPE, s.14–15.

¹⁰⁷ Selahattin EREN, “*Senatus Consultum Ultimium: Eski Roma’da Olağanüstü Yönetim Kararı*”. (Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt:24, Sayı:2, Aralık 2018), s.1127.

bulunmak, kentlerdeki oyun alanları, eğlence merkezi ve fuhuş alanlarının denetlenmesi gibi faaliyetleri kapsamaktadır.¹⁰⁸

Roma medeniyetinin cumhuriyet rejimi ile yönetildiği ilk dönemlerde, ordu kuvveti olarak lejyoner birlikleri kullanılmıştır. Bu dönemde, lejyoner askeri kuvvetlerin yanı sıra Roma Cumhuriyeti'nin askeri müttefiki olarak kabul edilen İtalyan askerleri ile yabancı savaşçılar olarak adlandırılan “*peregrini*” geçici kolluk teşkilatlarından yararlanılmıştır. Kral Augustus'un yönetimde olduğu dönemde, yardımcı kuvvet olarak görülen yabancı savaşçılar kalıcı bir kuvvet olacak şekilde yeniden şekillendirilerek kurulmuştur. Kurulan yeni askeri koluğa “*Ouxiliariler*” adı verilmiştir. Kurulan bu askeri birlikler sınır güvenliğinin sağlanmasında görevlendirilmiştir.¹⁰⁹

Roma devletinde ilerleyen süreçte, Augustus'un önderliğinde kolluk faaliyetlerini yerine getirebilmek amacıyla merkezi kolluk teşkilatı oluşturuldu. Bu kolluk teşkilatı dönemin Zabıta Kolluk Başkanlığına denk gelmektedir. Bu merkez kolluğun başındaki amire “*Frefektus Urbis*” adı verilmekte idi. Roma'nın dirlik ve düzeninden sorumlu olan bu koluğa yardımcı olmak amacıyla “*Curatares Urbis*” adında kolluk memurluğu oluşturulmuştur. Roma, kent düzeyi açısından 14 bölgeye ayrılmıştır. Her bir bölgenin başına, güvenlik ve asayişin sağlanması için “*Curatares Urbis*” atanmıştır. Bu kolluk memurluğu günümüzdeki komiserlik mesleğine denk gelmektedir. İlerleyen süreçlerde Roma kentlerinde sokakların güvenliğinin sağlanması için bekçilik teşkilatı kurulmuştur.¹¹⁰

1.2.2.3. Bizans İmparatorluğu'nda Kolluk Faaliyetleri

Dünyaya uzun bir süre hükmetmiş üç büyük medeniyetten birisi olan Bizans İmparatorluğu, ordu teşkilatlanması ile geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarında toprakları olan Bizans İmparatorluğu, cihana hâkim olabilmek için kolluk teşkilatları oluşturmuş ve fetihlere önem vermiştir. Bizans devletinin doğuda ilk kez mücadele ettiği millet, Fars kökenli Araplardır. Hz. Ömer dönemi ile Bizans'ın doğudaki düşmanı İran Arapları olmuştur. Bizans İmparatorluğu'nun

¹⁰⁸ BUCAKTEPE, s.14–15.

¹⁰⁹ Eren KARAKOÇ, “*Roma İmparatorluğundaki Auxiliariler ve Peregrinilerin Beraber Yaşadıkları Bir Bölge: Intercisa*”. (Amisos Dergisi, Cilt:3, Sayı:5, Aralık 2018), s.383.

¹¹⁰ BUCAKTEPE, s.15.

batıdaki düşmanı ise Türkler ve Barbar kavimlerdi. Bizans'ın bir cihan devleti haline gelmesinde kimi tarihçilere göre (Konstantinopolis) İstanbul'un kurulması etkili olurken, kimi tarihçilere göre Roma'nın Batı ve Doğu Roma olarak ikiye ayrılması etkili olmuştur.¹¹¹

Bizans İmparatorluğu, uzun bir süre taht kavgaları ve dış saldırılarla mücadele etmiş ve derin yaralar almıştır. Bizans devleti, iç karışıklık ve savaşlara rağmen 1123 yıl dünyaya hâkim olmuştur. Bizans İmparatorluğu'nun bu kadar uzun süre ayakta kalmasında ordu teşkilatlanması ve askeri stratejiler etkili olmuştur. Bizans İmparatorluğu'nda ordu; ücretli, thema, merkez ve müttetik orduları olarak dört bölüme ayrılmıştır. Bizans ordusunun merkezini oluşturan ve İstanbul'da kurulu olan muhafız alayı, ordunun birinci kısmını oluşturmuştur. Bizans devletinde, İstanbul dışında asayiş sağlamada "*Thema*" adlı özel kolluk teşkilatları oluşturmuştur. Bizans devleti, fetihlerde müttetik devletler ve ücretli askerlerden de faydalanmaktadır.¹¹²

Bizans İmparatorluğu'nun ünlü tarihçisi "*Theophanes*", thema kavramını "*Khronographia*" adlı eserinde ilk kez kullanmıştır. Thema kavramı, Bizans kaynaklarında askeri birlikleri, orduyu anlatmak amacıyla kullanılırken, ilerleyen süreçte kentlerin merkezinde kurulan sabit askeri birlikleri ifade etmek için kullanılmıştır.¹¹³

"*Du Cange'a ve Pertusi*" ait kaynaklara göre Bizans devletinin merkezinde bulunan garnizonlar, dört bin kişilik themalardan oluşmaktadır. Bizans devletinin temelini oluşturan thema askeri, ekonomik ve tarım sisteminin temelini oluşturmaktadır. Osmanlı devletindeki tımar sistemine benzeyen thema sistemi, Bizans İmparatorluğu'nun askeri ve mali sisteminin temelini oluşturmuştur.¹¹⁴

VII. yüzyılda sistemleştirilen thema terimi, XI. yüzyıla kadar çok çeşitli aşamalardan geçmiştir. Thema terimi, Bizans tarafından ilk başlarda askeri düzeni

¹¹¹ Abdullah KAYA, "*Doğudaki Roma'nın Bizanslaştığı Devir: 1. Justinianos Dönemi*". (Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:37, Sayı:2, Ocak 2014), s.17.

¹¹² Yusuf AYÖNÜ, "*Bizans Ordusunda Ücretli Türk Askerler XI-XII Yüzyıllar*". (Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı:25, Aralık 2009), s.55.

¹¹³ Murat KEÇİŞ / Cüneyt GÜNEŞ, "*Bizans'ın Anadolu'daki Yeni Düzeni: Thema Sisteminin Ortaya Çıkışı ve Problemler*". (Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmalar Dergisi, Cilt.19, Sayı:43, Güz 2018), s.97.

¹¹⁴ Yücel ÖZTÜRK, "*Tımar-Thema Teriminin Ortaya Çıkması, Bizans Uygulaması ve Osmanlı ile Mukayesesi*". (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Cilt:0, Sayı:31, Güz 2012), s.160-161.

sağlamak amacıyla kullanılırken, ilerleyen süreçte askeri, mali ve ekonomik düzeni sağlamada başvurulan bir sistem haline gelmiştir. Bizans devleti thema sistemi ile aynı Osmanlı devletinde olduğu gibi eyaletler üzerinde merkezi otoritesini sağlamayı hedeflemiştir. Bizans İmparatorluğu, thema ile sınır birliklerini kontrol altında tutmayı, dışarıdan gelebilecek tehditleri engellemeyi amaçlamıştır. Thema askeri sistemi, zamanla “*magister militum*” anlayışından, “*eksarhlik*” anlayışına dönüşmüştür.¹¹⁵

Thema terimi, “*I. Justinian*” döneminde askeri gücün yanında idari, mali ve ekonomik gücü anlatmak amacıyla kullanılmıştır. Osmanlı devletinde merkezi otoriteyi sağlamada kullanılan tımar sistemine benzeyen thema sisteminin etimolojik kökeni çok eskilere dayanmaktadır. Moğol dilinde “*tümen*”, Asya’da “*Tamma*” kelimelerinden türetilen thema, askeri sistemin ücretli askerliğe dönmesi ile bozulmuştur.¹¹⁶

Bizans askeri sistemi içerisinde Peçenekli, İskitli, Kumanlı askeri kuvvetler bulunurken, Bizans sınır uçlarında bazı Türk boyları görev yapmıştır. İskitliler, Bizans topraklarında düşman askerlerini ok taarruzuna tutmakla görevli iken, Türk boyları ise Bizans topraklarında uç beylikleri olarak istihbarat ve önleyici görevlerde bulunmuştur.¹¹⁷

I. Justinianos’un döneminde işgale uğrayan ve tahrip edilen Roma topraklarını eski haline getirmek ve yeni topraklar kazanmak amacıyla ordu teşkilatı yeniden şekillendirilmiştir. Ordu, ücretli askeri birlikler ile zorunlu meslek olarak yapılan merkez kolordu şeklinde örgütlenmiştir.¹¹⁸

1.2.2.4. Eski Türklerde Kolluk Faaliyetleri

İnsanların toplu halde yaşama arzusu birçok devletin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Her millet kurmuş olduğu devletin doğal sınırlarını koruyabilmek için güçlü bir askeri teşkilata, bunun yanı sıra yurttaşlarının huzurlu ve güvenli bir ortamda yaşayabilmeleri içinde etkili bir kolluk gücüne ihtiyaç duymaktadır. XX. yüzyıl başlarına kadar Orta Asya’da kurulan Türk devletleri ile Türk-İslam devletleri içerisinde toplumun iç asayışı, önceden askeri teşkilatlarda görev yapmış kişilerden

¹¹⁵ KEÇİŞ / GÜNEŞ, s.104.

¹¹⁶ ÖZTÜRK, s.161.

¹¹⁷ AYÖNÜ s.63.

¹¹⁸ KAYA, s.37.

oluşan bir kolluk gücüne tevdi edilmiştir. Özetle, Eski Türklerde iç asayişten sorumlu olan kolluk, askeri teşkilatlanma şeması içerisinde yer almasına karşın askeri disiplinden ayrı bir düzende faaliyet göstermiştir.¹¹⁹

Eski Türk devletleri içerisinde hem idari hem de askeri işlerde temel görevli olan “*Başbuğ*”lar, aynı zamanda da kolluk faaliyetleri görevini de üstlenmişlerdir. Bu durum bize eski Türklerde kolluk tarihinin, askeri tarihle iç içe olduğunu göstermektedir. “*Başbuğ*” Kağanlar, yönettikleri toplumda suçun işlenmesini önlemek ve suç işlenmiş ise faillerini ortaya çıkarabilmek amacıyla sözlü ve yazılı birçok hukuk kuralı koymuştur. Eski Türklerde Kağanların, toplumsal düzeni sağlamada yürürlüğe koymuş oldukları idari ve kolluk sistemlerine ait kanunlar vardır. Bu kanunlara örnek verdiğimizde, Oğuz Kağan tarafından çıkarılan “*Oğuz Töresi*”, Cengiz Han tarafından çıkarılan “*Uluğ Yasası*” ile Timur tarafından çıkarılan “*Tüzükati*” başlıca idari kolluk kanunlarıdır.¹²⁰

Türk kolluk tarihine ilişkin bilinen yazılı en eski belge Göktürkler tarafından yazılan “*Tonyukuk Kitabesi*”dir. Tonyukuk, Göktürk devleti döneminde üst düzey kolluk makamları olarak kabul edilen vezirlik ve başkomutanlık gibi görevlerde bulunmuş devleti yönetme konusunda da bilgisi ve tecrübesiyle Bilge Kağan’a yol gösterici olmuştur.¹²¹

Tonyukuk kitabesi içerisinde, “*subaşı*” müesseseliğinden bahsedilmektedir. Subaşı kavramı, silahlı kuvvetler ve askeri anlamlara gelen “*su*” sözcüğünden türetilmiştir. Subaşılar, kentlerde belirlenen yerlerin düzen ve asayişini sağlama konusunda yetkilendirilmiştir. Bunun yanı sıra “*yargan*” sözcüğü, Eski Türk dilinde kolluk gücünü ifade etmede kullanılmıştır. Aynı şekilde Moğol dilinde de, “*zabıta*” kolluk kavramını anlatmada kullanılmıştır.¹²²

Eski Türklerde askeri disiplinden ayrı bir şekilde oluşturulan kolluk teşkilatı, savaş zamanlarında orduyla beraber hareket ederken, barışın ve sükûnetin sağlandığı zamanlarda ise iç asayişten sorumlu olmuştur. Nitekim bu oluşumun en güzel örnekleri

¹¹⁹ Yücel YİĞİT, Türk Polis Tarihinin Kökenleri (Ankara I. Uluslararası Kolluk Tarihi Sempozyumu, 15–17 Nisan 2016), s.5.

¹²⁰ BUCAKTEPE, s.26–27.

¹²¹ Güray ALPAR, “*Güvenliğin Sağlanmasında Bir Kolluk Kuvveti Olan Jandarmanın Geçmişten Günümüze Rolü ve Dünyadaki Konumu*”. (Güvenlik Bilimleri Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, Mayıs 2013), s.82.

¹²² BUCAKTEPE, s.27.

Türk İslam devletleri içerisinde görülmüştür. Türk İslam devletleri içerisinde XIX. yy sonlarına kadar kolluk teşkilatlanması askeri yapılanmayla iç içe oluşmuştur. Büyük Hun devletinde Mete Han M.Ö. 209 yılında Türk ordusunu kurmuş, kısa bir süre sonrada iç asayişten sorumlu idari kolluğu oluşturmuştur. Yine aynı şekilde Göktürk devletinde Bumin Kağan döneminde devletin dış güvenliğinden ordu sorumlu iken, kentlerde güvenlik ve asayişten “*Börüler Teşkilatı*” sorumlu olmuştur.¹²³

İlk Türk kaynaklarında geçen subaşı, Osmanlı ve Selçuklu devletlerinde kentlerde asayiş ve emniyeti sağlamada, askeri statüye sahip kolluk gücü gibi hareket etmiştir. Subaşılık makamı günümüzde, Jandarma teşkilatında olduğu gibi harp zamanlarında düşmana karşı savaşırken, barış, sulh zamanlarında görevlendirildikleri kentlerde asayiş ve düzeni sağlamada görevlendirilmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti’nde, kent merkezinde, idari ve askeri işleri yürütmekle görevli komutanlara “*subaşı*” denilmektedir. Büyük Selçuklu hükümdarı Selçuk Bey’in de eskiden “*subaşılık*” görevinde bulunduğu bilinmektedir.¹²⁴

İslamiyet’in kabulü ile Türklerde, taşranın yönetim ve idaresinde beledi, mülki, yargısal görevler “*kadı*”ya verilmiştir. Kadılar, bu görevleri şehirlerin nizamı ve güvenliklerini sağlamada kullanmış ve bu görevleri kolluk amiri sıfatıyla yapmışlardır. Kadılar, kentlerin asayişi ve emniyetini “*şurta*” adı verilen kolluk güçleri vasıtasıyla yerine getirmekte idi. Şurtalar, kadıların emir komutasında hareket eden yardımcı kolluk personelidir. Şurta kavramı, geceleri kenti gezen, kollayan bekçiyi anlatmak için kullanılmıştır.¹²⁵

İslam devletlerinde güvenlik ve asayişin sağlanmasında “*ases*” kolluğu etkili olmuştur. Ases; gece şehir içerisinde dolaşan bekçi, gece bekçisi, gece muhafızları gibi anlamlara gelmektedir. İslam devletlerinde ilerleyen süreçte asayiş ve güvenlik “*şurta*” kolluğu tarafından sağlanmıştır. Hz. Ali’nin yönetiminde ise polis kolluğu kurumsallaşmıştır. Oluşan birime “*şurta*”, bu birimin amirine de “*sahibüş-şurta*” adı verilmiştir.¹²⁶

¹²³ YİĞİT, s.5.

¹²⁴ ALPAR, s.82–83.

¹²⁵ BUCAKTEPE, s.27–28.

¹²⁶ ÖZEL, s.7–8.

Orta Çağ dönemine hâkim olan Anadolu Selçuklu Devleti, Gazneliler Devleti, Eyyubiler ve Memluk devletlerinde “*candar*” adında kolluk kuvvetleri vardı. Candarlık müessesesi, devlet memuriyeti içerisinde en yüksek mertebede yer alırdı. Candarlık kolluğu, ordu sefere çıktığında en önde muhafızlık görevinde bulunurdu. Anadolu Selçuklu Devleti yıkıldıktan sonra “*Şemseddin Candar’ın*” önderliğinde, Kastamonu ve çevresinde beylik haline gelmiştir. İslam Ansiklopedilerinde Candar sözcüğü; “*muhafız*”, “*koruyucu*” olarak geçmiştir.¹²⁷

Hz Ali’nin kurumsallaştırdığı “*şurta*” kolluk sistemi, Emeviler Devleti döneminde de sürmüştür. İslam devletleri yeni yerler fethettikçe şurtalık makamının yetki ve sorumluluğu artmıştır. Şurtalar, belirli bir süre sonra kadılık ve mülki amirlik müesseseliğine kadar yükselmişlerdir. Dirlik ve düzenin sağlanmasında görevli olan kişilere İfrikiye devletinde “*hâkim*”, Endülüs devletinde “*sahib-i medine*”, Türk devlet ve toplumlarında “*vali*” denilmiştir. Türklerin İslamiyet dinini kabul etmeleri ile birlikte kolluk yapı ve teşkilatlarında değişiklikler meydana gelmiştir.¹²⁸

Büyük Selçuklu Devleti’nin işleyişinde de Candarlar önemli rol oynamaktadır. Candarlar, hükümdarın korunması, sarayın muhafaza edilmesinde önemli rol oynamışlardır. Hükümdar tarafından verilen görevleri yerine getiren bu kolluk, Türk çocukları arasından seçilip özel bir şekilde yetiştirilirdi. Bu kolluğun amirine “*Emir-i Candar*” denirdi. Emir-i Candarın temel görevi ise hakanın silahlarını taşımak ve saray halkını korumaktır. Memluk devletinde bu kolluğun adli ve idari görevleri arttırılmıştır.¹²⁹

1.2.2.5. İslam Devletlerinde Kolluk Faaliyetleri

İslamiyet’in kabulü ile askeri ve siyasi yapılanmanın temeli “*Divan-ı Cünd*” teşkilatına dayandırılmıştır. Peygamber Efendimiz ve Hz. Ebu Bekir döneminde kentlerin asayişi gönüllü askerlerden kurulan ordu teşkilatları tarafından yerine getirilmektedir. Hz. Ömer döneminde divanın kurulması ile gönüllü askerlik, zorunlu

¹²⁷ ALPAR, s.84.

¹²⁸ ÖZEL, s.7–8.

¹²⁹ ALPAR, s.84.

askerliğe dönüştürülmüştür. Hz. Ömer ile birlikte düzenli ordu teşkilatları oluşturulmuştur.¹³⁰

Zorunlu askerlik sistemini yürürlüğe koyan Hz. Ömer, İslam kentinin korunması ve yeni fetihler için askere alma işlemini divanda sistemli hale getirmiştir.¹³¹ Hz. Ömer döneminde kurulan “*Divanu’l Cünd*” ordu askeri divanda ikiye ayrılmıştır. Buna göre ordu, savaş zamanlarında görev yapan gönüllü askerler ile barış zamanlarında görev yapan maaşlı askerlerden oluşmaktadır. Gönüllü askerler hiçbir zorlama ya da baskı yapmadan dini hassasiyetleri ön plana çıkararak orduya katılmışlardır.¹³²

Ordu divanın da alınan kararlarla gürbüz ve güçlü kişiler Medine kentinde kurulu olan ordu karargâhında silahaltına alınırken, Medine dışında yaşayan kabile ve aşiretler ihtiyaç dâhilinde orduya destek vermek amacıyla askere alınmaktaydı. İslam devletlerinde “*cünd, kışla, karargâh*” gibi askeri merkezler başkentlerde kurulmuştur. “Peygamber Efendimiz ile dört halife (Hz. Ali, Hz. Osman, Hz. Ömer, Hz. Ebubekir) dönemlerinde” askeri merkez ve karargâhlar “*Küfe, Basra, Musul, Remle, Kayravan, Lüid, Taberiyye, Fustat*” gibi stratejik kentlerde kurulmuştur.¹³³

1.2.2.6. Osmanlı Devleti’nde Kolluk Faaliyetleri

“Osmanlı Devleti’nin kurucusu olarak kabul edilen Osman Gazi’nin” devletin bağımsızlığını ilan etmesinden sonra yaptığı ilk iş kentlerde güvenlik ve asayişin sağlanabilmesi noktasında “*inzibat ve zabıta*” teşkilatlarının temelini oluşturan “*subaşı*” ve “*kadılık*” müesseselerini kurmak olmuştur. Devlet teşkilatının kurulmasından sonra kısa bir süre içerisinde tüm kasabalarda subaşı ve kadılık müesseseleri kurulmuştur. Kadılar, kentlerin içerisinde yer alan yerleşim yerlerinin düzeni gibi idari işlerde görevlendirilmiştir. Osmanlı Devleti’nde padişahlar idari ve askeri teşkilatın başıdır. Padişahlar ülkenin nizamı ve güvenliği konularını sadrazamlık

¹³⁰ Halit ÇİL, “*İslam Tarihinde İlk Düzenli Ordunun Kuruluşu*”. (İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt:2, Sayı:3, Eylül 2013), s.78.

¹³¹ Osman CURUK, “*Mustafa Zeki TERZİ, Hz. Peygamber ve Hulefa-yi Raşidin Döneminde Askeri Teşkilat*”. (İslam Tarihi Araştırma Dergisi, Sayı:4, Aralık 2018), s.101.

¹³² ÇİL, s.89.

¹³³ TERZİ, s.101.

makamı aracılıyla yürütmektedir. Bu açıdan baktığımızda kolluk teşkilatının en üst amiri sadrazamlardır.¹³⁴

Osmanlı Devleti kurulduğu ilk dönemlerden itibaren güvenlik hizmetlerini sultan ve onun himayesindeki kolluk makamları aracılığıyla sağlamaktaydı. Fetihler sonucu topraklarını genişleten Osmanlı Devleti'nde güvenliğin sağlanmasında subaşı kolluğu önemli rol oynamıştır. Osmanlı Devleti'nde ilk görev yapan subaşı Karahisar'ın fethedilmesinde etkin bir mücadele gösteren ve Orhan Gazi'nin emrine verilen Gündüz Alp'tir. Yine bu dönemlerde dirlik ve düzenin sağlanmasında Ayna, Evrenos ve Timurtaş Paşalar etkili olmuştur.¹³⁵

Osmanlı Devleti, fethettiği yerlere sancak beylerinin yanı sıra kadı ve subaşı gibi kolluk personelini görevlendiriyordu. Subaşılar ilk zamanlarda emniyet, inzibat ve askeri görevleri aynı anda yürütmüştür. “Enver Bey” ile “Timurtaş Bey” gibi komutanlar, subaşı unvanını kullanmışlardır. Devletin kuruluş dönemi içerisinde subaşılık müessesesinin protokoldeki yerinin yükseltildiği görülmektedir. Subaşılar, şehrin muhafazası ve korunması gibi görevleri de yerine getirmektedir. Bunun en güzel örneği Bursa subaşısı “Hacı İvaz Paşa”nın Karamanoğlu devletinin saldırısına karşılık, Bursa kentini savunmasıdır. Osmanlı Devleti'nde askeri yapılanma genişlemiş ve Yeniçeri Ocağı kurulmuştur. Bu ocağın kurulması ile subaşılık makamı önemini yitirmiştir.¹³⁶

Osmanlı Devleti'nin 1453 yılında İstanbul'u fethetmesinin sonucunda Anadolu ve civarından İstanbul'a yoğun göçler başlamıştır. Bu olay İstanbul'un dirlik ve düzenin sağlanabilmesi için gerekli olan güvenlik hizmetlerine duyulan ihtiyacı daha çok artırmıştır. İstanbul'un güvenliğinden Yeniçeriler sorumludur.¹³⁷

Askeri teşkilatlanmanın genişlemesi ve buna bağlı olarak Yeniçeri Ocağının kurulmasının ardından “*payitaht subaşılığı*” değerini kaybetmiştir. Fatih Sultan Mehmet döneminde inzibat kolluk işleri gelişerek sistemli hale gelmiştir. 1453–1826

¹³⁴ BUCAKTEPE, s.29.

¹³⁵ ÖZEL, s.16.

¹³⁶ <https://islamansiklopedisi.org.tr/zaptiye>, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi / Abdülkadir Özcan, “Zaptiye”, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2020).

¹³⁷ BUCAKTEPE, s.30.

dönemlerinde merkez ve taşrada bulunan kalelerin güvenliğinden Yeniçeri kolluğu sorumlu idi.¹³⁸

İstanbul'da güvenliğin sağlanması noktasında beş “*zabıta*” bölgesi tespit edilmiştir. Bu bölgelerin güvenliğinden sorumlu olan kişiler yapmış oldukları işler ve sorumlu oldukları bölgelere göre isimlendirilmişlerdir. Bu duruma birkaç örnek vermek gerekirse; Beyoğlu bölgesi ile Tophane bölgelerinin asayiş ve güvenliğinden “*Topçubaşı*” sorumlu iken, Galata bölgesi ile Kasımpaşa bölgelerinin asayiş ve güvenliğinden “*Kaptanpaşa*” sorumlu olmuştur. 1453–1826 dönemleri arasında Subaşı kolluğunun yerini Yeniçeri kolluğunun en üst amiri olan “*Yeniçeri Ağası*” almıştır. Başkent in güvenlik ve emniyetinden sorumlu olup sadrazamlık makamından sonraki ikinci büyük kolluk amiri Yeniçeri ağası olmuştur.¹³⁹

İstanbul'un genel asayişinden Yeniçeri ağası sorumlu tutulurken, saray ve çevresinin güvenliğinden “*cebecibaşı*” sorumlu olmuştur. İstanbul'da çeşitli yerler inzibat bölgeleri ilan edilmiş ve bu bölgelerde “*kulluk*” kolluk olarak ifade edilen merkezi karakollar kurulmuştur. Bu dönemde günümüz dünyasında yer alan polis ve jandarma kolluğuna benzeyen “*kuşlukçu*” olarak adlandırılan askeri birlikler vardı. İstanbul'da sur kapılarında, sefarethane giriş ve çıkışlarında muhafızlık görevini yürüten kullukçulara “*yasakçı*” denilmektedir. Bu dönem içerisinde elçilik ve konsolosluk makamları önlerinde düzen ve asayişten sorumlu kişilere “*kavas*” adı verilmektedir.¹⁴⁰

II. Mahmut dönemi ile birlikte kolluk çalışmaları hızlanmıştır. 1826 yılına kadar İstanbul'un asayişini Yeniçeri askerleri tarafından sağlanmış ancak Yeniçeri ordusunun, Sırp isyanı ile Yunan isyanının bastırılması konusundaki başarısızlıkları yeni bir kolluk gücünün kurulmasına yol açmıştır. Yeni kurulan kolluk teşkilatı “*Eşkinci Ocağı*” olmuştur. Yeni kurulan bu kolluk teşkilatı Yeniçeri Ocağının kaldırılması için isyan başlatmıştır. “*Vaka-i Hayriye*” olarak tarihe geçen bu isyanı fırsata çeviren II. Mahmut, Yeniçeri ordusunu lav etmek suretiyle kapatmıştır. Yeniçeri Ocağının kapatılmasından sonra yeni bir kolluk gücü olarak “*Asakir-i Mansure-i Muhammediye*” ordusunu kurdu muştur. Batının, askeri açıdan örnek

¹³⁸ <https://islamansiklopedisi.org.tr/zaptiye>, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2020).

¹³⁹ BUCAKTEPE, s.30.

¹⁴⁰ <https://islamansiklopedisi.org.tr/zaptiye>, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2020).

alınması ile birlikte 1826 yılında “*İhtisap Nezaretleri*” kurulmuştur. İlerleyen süreçte Osmanlı devletinin topraklarının genişlemesi nedeniyle yardımcı kolluk gücüne ihtiyaç duyulmuş ve 1834 yılında “*Redif Askeri Teşkilat*” birlikleri oluşturulmuştur.¹⁴¹

1846 yılında kolluk gücü olarak “*Zaptiye Müşirliği*” kurulmuştur. Böylece, merkez ve taşrada düzen ve asayişin sağlanmasında görevli kolluk gücü tek elde toplanmıştır. Polis ve Zaptiye (jandarma) adında iki yeni kolluk teşkilatı kurularak “*Zaptiye Müşirliği*”nin emri altında çalışmaya başlamıştır. Bu dönemde kolluk hizmetlerini yerine getirebilmek için diğer kurumlardan bağımsız bir kolluk teşkilatı oluşturularak kolluk sistemindeki karışıklık önlenmek istenmiştir.¹⁴²

1879 Tarihinde kolluk faaliyetleri yeniden düzenlenerek Zaptiye Müşirliği teşkilatı kaldırılmış yerine bir başka kolluk gücü olarak “*Zaptiye Nezareti*” kurulmuştur. Bu kolluk yalnızca İstanbul şehrinin güvenliği ve asayişinden sorumlu olmuştur. Diğer vilayetlerde kolluk faaliyetleri Seraskerlik kolluğu tarafından yürütülmüştür. “*Zaptiye Nezareti*” ilk kurulduğu zamanlarda yalnızca İstanbul şehir merkezinde kolluk görevini yerine getirirken, 1885’li yıllardan başlamak üzere tüm vilayetlerde teşkilatlarını kurmaya başlamıştır.¹⁴³

1879 yılına gelindiğinde askeri zaptiye bir süreliğine seraskerliğin bünyesine bağlanmıştır. 3 Aralık tarihinde kurulmuş olan Zaptiye Nezaretinin yalnızca polisiye eylem ve işlemlerle ilgilenmesi sağlanmıştır.¹⁴⁴

Zaptiye Müşirliği döneminde temel amaç, kentlerde güvenlik ve asayişin sağlanmasında görevli olan kolluk güçlerini birleştirerek tek elden yönetmektir. Zaptiye Müşirliği bu görevi polis ve jandarma adında kurmuş olduğu iki yeni kolluk vasıtasıyla gerçekleştirmiştir.¹⁴⁵ 1869 yılında Zaptiye askerlerinin görevleri arasında olan askeri, adli ve idari işlemlerle ilgili talimatname çıkarma yetkisine sahip olan ve İstanbul kent geneli kurulan Zaptiye kolluğu önemli merkezlerde toplanmıştır. Örnek olarak; Galata bölgesi, Eyüp bölgesi, Üsküdar bölgesini verebiliriz.¹⁴⁶

¹⁴¹ ÖZEL, s.23–24.

¹⁴² <https://islamansiklopedisi.org.tr/zaptiye>, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2020).

¹⁴³ BUCAKTEPE, s. 36–37.

¹⁴⁴ <https://islamansiklopedisi.org.tr/zaptiye>, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2020).

¹⁴⁵ BUCAKTEPE, s.34–35.

¹⁴⁶ <https://islamansiklopedisi.org.tr/zaptiye>, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2020).

10 Nisan 1845 tarihin de kurulan polis teşkilatı, 1880’li yıllara kadar hızlı bir şekilde gelişim göstererek ülke geneline yayılmıştır. Ancak polis teşkilatı uzun bir süre kanuni çerçevesi dar olan 1845 tarihli polis nizamnamesine göre kolluk faaliyetlerini sürdürmüştür. 1896 yılında polislerin kolluk yetki ve görevleri yeniden şekillenmiş ve polislere yeni görev ve sorumluluklar verilmiştir. Bu yetkilere örnek verirsek; gerekli duyulan zamanlarda vatandaşın evinin aranması, kamu düzenini bozan kişilerin yakalanması, deniz ulaşımı ve karayolu ulaşımını kullananların pasaport ve kimliklerini incelemek, ibadet yerleri olan cami ve kiliselerin giriş çıkışlarını kontrol etmek, gün içinde mahallelerde, sokaklarda devriye vazifesini gerçekleştirmek vb. durumlardır.¹⁴⁷

İkinci Meşrutiyet döneminde kolluk teşkilatı Avrupa’ya uygun şekilde modernize edilmiştir. II. Abdülhamit döneminde “*Hamidiye atlı birlikleri*” ile “*Redif askeri birlikleri*” oluşturulmuştur.

1.2.2.7. Cumhuriyet Döneminde Kolluk Faaliyetleri

Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle birlikte her alanda yapılan yeni düzenlemelere kolluk teşkilatları alanında da yapılan düzenlemelerde eklenmiştir. Kolluk faaliyetlerinin modern çağa uygun hale getirilebilmesi için üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Bu hususta jandarma kolluğunun görev ve yetkileri konusunda Osmanlı Devleti döneminde çıkarılmış mevzuatta bir takım değişiklikler yapılmıştır. Ülkemizde jandarma kolluk teşkilatı ile ilgili düzenlemeler 1912 yılından itibaren başlamıştır.¹⁴⁸

1930 yılı içerisinde jandarma kolluğunun görev alanları, asayiş konusundaki sorumlulukları ve hukuki alt yapısını şekillendiren “*1706 sayılı Jandarma Kanununun*” yürürlüğe girmesi sağlanmıştır. Yeni Jandarma Kanununun yürürlüğe girmesiyle jandarmaya ait daha önceden çıkarılmış yönetmelikler, talimatnameler, nizamnameler, kanunlar ve tüzükler yürürlükten kaldırılmıştır. 25 Aralık 1937 tarihli jandarma yetki ve faaliyetleri ile ilgili Jandarma Tüzüğü çıkarılmıştır. 50 yıl gibi uzun süre yürürlükte kalan 1706 sayılı Jandarma Yasası, “10 Mart 1983 tarihli 2803 sayılı”

¹⁴⁷ BUCAKTEPE, s.36–37.

¹⁴⁸ Cengiz ATLL, “*Tek Parti Döneminde Jandarma Teşkilatının Durumu*”(Manas Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Cilt:9, Sayı:3, Şubat 2020), s.1899.

“*Jandarma Teşkilat ve Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun*”un kabul edilmesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁴⁹

Cumhuriyet döneminde jandarma kolluğunun gelişimi ile ilgili bir diğer gelişme, 1961 yılı içerisinde “*Jandarma Bölge Komutanlıkları*”nın kurulması olmuştur. Bu noktada ilk “*Jandarma Bölge Komutanlığı*” başkent Ankara’da kurularak ileride kurulması planlanan diğer bölge komutanlıklarına örnek teşkil etmiştir. 1968 yılına gelindiğinde ise ilk kez “*Jandarma Havacılık Birlik Komutanlığı*” Diyarbakır ili sınırları içerisinde kurulmuştur.¹⁵⁰

1706 sayılı Jandarma Kanunu, jandarma kolluğunu “*askeri bir inzibat kuvveti*” olarak tanımlanmış ve Cumhuriyet dönemindeki jandarma teşkilatının ilk temel kanunu olmuştur.¹⁵¹

1974 yılına gelindiğinde ise “*Jandarma Komando Taburları*”, Kıbrıs Harekâtının kazanılmasında aktif rol oynamışlardır. Bu harekâtın başarılı bir şekilde sürdürülmesinde Siirt ve Nevşehir illerinde kurulmuş olan jandarma taburlarından gelen askeri birliklerin katkısı büyüktür. 1980’li yıllara geldiğimizde jandarmanın görev ve sorumluluklarında değişiklikler yapılmıştır. Özellikle 1982 yılında ülke kıyı ve kara sularının güvenlik ve asayişinin sağlanması görevini “*Sahil Güvenlik Komutanlığı*”na, 1988 yılına gelindiğinde ise ülke kara sınırlarının asayiş ve güvenliği görevini de “*Kara Kuvvetleri Komutanlığı*”na bırakmıştır. 2013 yılına gelindiğinde ise sınır güvenliği görevini “*Sınır Birlikleri*”ne bırakmıştır.¹⁵²

Cumhuriyet döneminde bir başka kolluk gücü olan polis teşkilatı içerisinde de bir takım değişiklikler yapılarak güvenlik ve asayişin sağlanması hedeflenmiştir. 24 Nisan 1920 yılında başkent Ankara’da, TBMM hükümetinin kararıyla “*Emniyet Umumiye Müdürlüğü*” kurularak polis kolluğu düzenli hale getirilmiştir. 1923 yılına gelindiğinde Ankara’da kurulmuş olan “*Emniyet Umumiye Müdürlüğü*”ne bağlı faaliyetlerini sürdüreceği “*İstanbul Polis Müdürlüğü*” kurulması kararı verilmiştir.¹⁵³

¹⁴⁹ BUCAKTEPE, s.38–39.

¹⁵⁰ ALPAR, s.94.

¹⁵¹ BİLGİÇ, s.292.

¹⁵² ALPAR, s.94.

¹⁵³ BUCAKTEPE, s.39–40.

Cumhuriyet rejiminin ilan edilmesiyle Türkiye Cumhuriyeti devleti, personel sayısının yetersiz olduğu, asayiş ve güvenliği sağlamada gerekli araç ve gereçlerin eksik olduğu bir kolluk teşkilatı ile karşı karşıya kalmıştır. 1918 yılı içerisinde İstanbul merkez ve taşrada toplam polis sayısı 6635 iken, Kurtuluş Savaşı döneminde personel sayısında azalma olduğu görülmektedir. 1923 yılına gelindiğinde toplam personel sayısı 4143'e düşmüştür. Bu dönemde merkezde kurulu bulunan EGM'de 31 personel görev yapmaktaydı. Taşrada bulunan polis kolluk teşkilatları da personel sayısı bakımından yetersiz durumdaydı.¹⁵⁴

Tablo 1. Cumhuriyetin Kuruluşundan 1932 Yılına Kadar Görev Yapan Polis Sayısı.¹⁵⁵

YILLAR	POLİS SAYISI	1 POLİSE DÜŞEN VATANDAŞ SAYISI
1923	4.143	661
1924	4.250	678
1925	4.464	677
1926	4.040	780
1927	4.198	786
1928	4.210	803
1929	4.214	821
1930	4.210	836
1931	4.040	891
1932	3.800	968

Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile ortaya çıkan yeni düzen, kültürel, sosyal yaşamda da bir takım değişikliklere yol açmıştır. Bu düzene ayak uydurabilmek için polis kolluğunun çalışma yapısında değişikliğe gidilmiştir. Bu değişime ayak uydurabilmek için 7 Nisan 1938 yılında "*Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu*" çıkarılmıştır.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Ali DİKİCİ, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Polis Teşkilatı (1923–1938)* (Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: 24, Sayı:72, Kasım 2018), s.721–722.

¹⁵⁵ Dikici, 2008, s. 3.

¹⁵⁶ BUCAKTEPE, s.40.

1.3. Kamu Düzeni Kavramının Tanımı

Kamu düzeni, insanların bir araya gelerek oluşturduğu toplumda ortaya çıkan “*dış ve maddi düzen*”dir. Maddi düzenin temelini oluşturan kamu düzeni; kamu sağlığı, kamu huzuru ve kamu güvenliği kavramlarını içine almaktadır. Kamu düzeninin kapayıcı yapısı “*geleneksel üçlü (triologie traditionnelle)*” ile ifade edilmektedir.¹⁵⁷

Kolluk faaliyetlerinin yerine getirilmesi açısından önemli bir yere sahip olan kamu düzeni kavramı hakkında çeşitli yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Bunlardan ilki, Maurice Hauriou'nun 1900'lü yıllarda savunduğu klasik yaklaşımdır. Klasik yaklaşım açısından kamu düzeni kavramı, toplum tarafından oluşturulmuş “*maddi ve dış düzen*” şeklinde tanımlanmıştır. Bu yaklaşımda kolluk güçleri, kamu nizamının sağlanması ve korunmasındaki yetkilerini ahlakın korunması alanında kullanamaz. Klasik yaklaşım, 1990 yıllarda Fransa'da yerel mahkemeler tarafından kabul görerek uygulanmaya başlamıştır. Klasik yaklaşım, kamu nizamının unsurları arasında kamu huzuru, kamu sağlığı ve kamu güvenliğini ilkelerini kabul etmiştir.¹⁵⁸

Klasik kolluk yaklaşımından farklı olan modern kolluk yaklaşımında, kamunun dirlik ve esenliğinin sağlanması ile birlikte kamusal sağlığın korunması durumu ikinci planda tutulmuştur. Modern kolluk yaklaşımında; serbest piyasa, ekonomik düzen, estetik düzen, çevresel düzen ön planda tutulmuştur.¹⁵⁹

Kamu düzeninin sağlanması için ortaya atılan ikinci yaklaşım Modern yaklaşımdır. Modern yaklaşım kamu düzeninin sağlanmasında kamu huzuru ve kamu sağlığı kavramlarını ortaya atmıştır. Modern yaklaşımda, klasik yaklaşımda ortaya atılan üç unsura ilaveten “*genel ahlak*”, “*insan onuru*”, “*kamusal estetik*” unsurları eklenmiştir.¹⁶⁰

Birçok kamu kurum ve kuruluşu kendi görev ve yetkileri çerçevesinde kamu düzeni kavramını tanımlamıştır. Anayasa Mahkemesi kamu düzeni kavramını şu şekilde tanımlamıştır: “*İnsanların bir araya gelmek suretiyle oluşturdukları toplum*

¹⁵⁷ Kemal GÖZLER / Gürsel KAPLAN, **İdare Hukukuna Giriş** (Bursa: Ekin Yayınevi, 24.Baskı, 2018), s.285.

¹⁵⁸ İLERİ, s. 4.

¹⁵⁹ AKGÜL, s.21.

¹⁶⁰ İLERİ, s. 4.

düzeni içerisinde huzur ve sükûnetin sağlanmasının yanı sıra devlet ve devlet teşkilatının korunması için gerekli olan tüm hususlardır". Başka bir tanımlamaya göre, kamu düzeni toplumun düzenini oluşturan tüm kuralları kapsamaktadır.¹⁶¹

Kamu nizamının ekonomik unsurunu ön plana çıkaran düşünürlere göre devletin sağlıklı bir ortamda yönetilmesi ekonomik nizamın sağlanması ile mümkün olabilecektir. Oluşabilecek her türlü ekonomik düzensizlik ve kriz kamu nizamını bozulmasına neden olabilir. İdarenin önleme faaliyetleri konusu alanına giren ekonomik nizam kamu düzeninin sağlanmasında önemli bir unsurdur.¹⁶²

Kamu nizamı kavramı mekân ve zaman dilimine göre değişkenlik gösterdiği için herkesin üzerinde anlaştığı bir tanımlama yoktur. Genel açıdan bakıldığında; kamu nizamı, toplum düzenini tarafından belirlenen bir zaman diliminde ortaya çıkan siyasi, soysa-kültürel, ekonomik vb. kurum ile kuralların tamamıdır. İdari kolluğun temel amacı, kamu nizamının sağlanmasıdır.¹⁶³

Kamu düzeni kavramı, polis yetki ve görevlerinin belirtildiği 2559 sayılı Kanun çerçevesinde ise şu şekilde tanımlanmıştır: "*Polis, asayişini amme, şahıs, tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korur. Halkın ırz, can ve malını muhafaza ve ammenin istirahatini temin eder*". Yine aynı şekilde "2803 sayılı JTGYK" kamu düzeni kavramı şu şekilde açıklamaktadır: "*Emniyet ve asayişin sağlanması ile birlikte kamu düzenini korumak*" jandarmanın temel görevlerinden birisidir.¹⁶⁴

İdari kolluk makamları tarafından oluşturulan kamu düzeni kavramı, dirlik, esenlik, emniyet unsurlarının yanında estetik kamu nizamı, çevresel kamu nizamı, şehircilik kamu nizamı, ekonomik kamu nizamı gibi unsurları da içermektedir. Gelişen dünya düzeninde çevre ve doğa şartlarının değişmesine paralel kamu nizamına "*kamusal estetik*" unsuru eklenmiştir. Bu unsur "*insanın yeni hakları*" şeklinde adlandırılabilir. Fransız öğretisinin ortaya çıkardığı estetik kamu düzeni ilkesi değişen dünya düzeninde kamu nizamının sağlanmasında önemli bir unsur olarak kabul edilmiştir.¹⁶⁵

¹⁶¹ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.483.

¹⁶² AKGÜL, s.20-21.

¹⁶³ ATAY, s.330.

¹⁶⁴ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.483.

¹⁶⁵ AKGÜL, s. 20-21.

1.3.1. Kamu Düzenini Oluşturan Unsurlar

İdari kolluğun temel amacı kamu düzeninin sağlanmasıdır. Kamu düzeni ise insanların bir araya gelerek oluşturduğu “*maddi ve dış düzeni*” ifade etmektedir. Bu hususta kamu düzeni; kamu huzuru, kamu güvenliği ve kamu sağlığından oluşmaktadır.

1.3.2. Kamu Güvenliği Kavramının Tanımı

Kamu güvenliği kavramı, bireylere ve eşyalara karşı ortaya çıkabilecek her türlü tehlike ve kazaların önlenmesi durumudur. Bu duruma örnek vermek gerekirse; yoğun trafik sorunu ile karşı karşıya kalan bir şehirde trafik güvenliğinin sağlanması bir kamu güvenliği örneğidir.¹⁶⁶

Güvenlik kavramı, toplum düzeni içinde yaşayan insanların doğuştan sahip olduğu kişilik hakları ile insanlık onurunun yanı sıra kişilere ait mal ve eşyaların oluşabilecek her türlü tehdit, tehlike ve kazalara karşı korunması faaliyetidir. Buradan hareketle güvenlik kavramı devletin kendi sınırları içerisinde yaşayan yurttaşlarını kolluk güçleri vasıtasıyla oluşabilecek ihlallere karşı korumasıdır. Şehir trafiğinin düzenlenmesi, deprem, sel ve yangınlar gibi oluşabilecek afetlerin öncesinde veya sonrasında bir takım tedbirler alınması, ülke sınırlarının güvenliğinin sağlanması, doğal yaşamın, ormanların, kültür ve tabiat varlıklarının korunması, yıkılabilecek durumdaki metruk binalarda gerekli tedbirlerin alınması devletin kamu güvenliğini sağlama noktasında yerine getirdiği kolluk faaliyet ve çalışmalarına örnektir.¹⁶⁷

Kamu nizamının sağlanmasında temel unsurlardan birisi olarak kabul edilen güvenlik terimi, eski dönemlerde çıkarılmış olan mevzuatlarda “*emniyet*” ve “*asayiş*” kavramlarıyla açıklanmıştır. Kamu nizamının bir unsuru olan güvenlik (güvenliğin sağlanması) konusu genel ve özel idari kollukların temel amaçlarından birisidir.¹⁶⁸

Güvenlik kavramı eski mevzuatta emniyet, kamunun emniyeti anlamlarında kullanılmıştır. Genel anlamıyla güvenlik kavramı kamuya açık olan alanlarda

¹⁶⁶ GÖZLER / KAPLAN, s.285.

¹⁶⁷ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.484.

¹⁶⁸ AKGÜL, s.24.

bireylerin can ve mallarına karşı gelebilecek her türlü tehdit ve tehlikeli durumun engellenmesi durumudur.¹⁶⁹

1.3.3. Kamu Huzuru Kavramının Tanımı

Kamu huzuru kavramı toplum içerisinde oluşabilecek karışıklıkların önlenmesi, sükûnet ve barışın sağlanması ile hayatın normal akışının devam ettirilmesi sürecini ifade etmektedir. Devletin, aşırı gürültü, çevre ve hava kirliliği gibi vatandaşları rahatsız edebilecek, huzurlarını bozabilecek eylem ve faaliyetlere karşı kolluk kuvvetlerini kullanmak suretiyle gerekli önlemler alması durumu kamu huzuru kavramıyla açıklanmıştır.¹⁷⁰

Kamu huzuru devletin bireylerin günlük hayatları içerisinde karşılaşılabilecekleri her türlü düzensiz olaylara (hava, görüntü ve gürültü kirliliğine) karşı kolluk gücünden yararlanarak düzeni sağlaması durumudur. Kamu huzurunun sağlanmasına yönelik örnekler mevzuatlarda belirtilmiştir. Polis görev ve sorumlulukları ile ilgili “2559 sayılı Kanununun 14. maddesi” gereğince “*şehir ve kasabalarda gerek mesken içinde gerekse dışında 24’ten sonra her ne suretle olursa olsun civar halkının rahat ve huzurunu bozacak suretle gürültü yapanlar polisçe menolunur*”.¹⁷¹

Kamu huzuru yani dirlik ve esenlik kavramları konuyla ilgili mevzuatlarda “*intizam*”, “*selamet*” veya “*sükûnet*” kavramlarıyla açıklanmaktadır. Toplum düzeni içerisinde günlük hayatın devamını etkileyerek her türlü düzensizliğe yol açabilecek gürültü kirliliği, kargaşa, pislik, duman vb. rahatsız edici olaylara karşı kamu nizamının sağlanmasına kamu huzuru denir.¹⁷²

İdari kolluk toplumda oluşan manevi düzenle ilgilenmez, idari kolluk yalnızca maddi düzende ortaya çıkan karışıklıkları engellemekle görevlidir. İdari kolluk kendisine verilen görev ve yetkileri bu alanda kullanabilir. Buradan hareketle toplumda dirlik ve düzen yani kamu huzuru sadece maddi düzende oluşur. Manevi düzende kamu huzurunun sağlanması kolluğun görev ve yetkileri arasına girmemektedir.¹⁷³

¹⁶⁹ ATAY, s.332.

¹⁷⁰ GÖZLER / KAPLAN, s. 285.

¹⁷¹ AKYILMAZ / SEZGİNER /KAYA, s.484.

¹⁷² ATAY, s.334.

¹⁷³ AKGÜL, s. 25.

1.3.4. Genel Sağlık

Kamu sağlığı kavramı, insanların sosyal hayatları içerisinde oluşması muhtemel ve bulaşma riski fazla olan salgın hastalıklara karşı korunması ile birlikte toplumsal yaşam koşullarının sağlıklı bir şekilde devam ettirilmesi sürecini ifade etmektedir. Kamu sağlığı, toplumun genelini sağlığı ile ilgilenmektedir. Toplumun asayiş ve güvenliğinden sorumlu olan idari kolluğun temel görevlerinden birisi de genel sağlığın korumaktır. İdari kolluk makamları, toplumun genel sağlığını korumak amacıyla yiyecek ve içecek gibi gıda ürünlerinin sağlıklı ortamlarda üretilip üretilmediğini denetlemekle yükümlüdür.¹⁷⁴

Genel sağlığın temel amacı, toplumda bulaşma ve yayılma riski yüksek olan hastalıklara karşı bireyleri korumak ve bunun sonucunda bireylerin sağlıklı çevrelerde yaşamalarını sürdürebilmesini sağlamaktır. Bu hususa örnek vermek gerekirse; 4207 sayılı Tütün Mamullerinin kullanılmasına ilişkin Kanunda, halka açık (park, bahçe, müze, ören yerleri vb.) yerler ile kapalı mekânlarda tütün ve tütün ürünlerini içmek, içirmek yasaklanmıştır. Kolluk güçleri bu hususun denetlenmesinde görevlendirilmiştir.¹⁷⁵

Kamu nizamının sağlanması temel unsurlardan biri olarak kabul edilen sağlığa, mevzuatta genel sağlıkta denilmiştir. Anayasamızda özgürlüklerin düzenlendiği maddeler içerisinde de bu kavram “*genel sağlık*” olarak geçmektedir. Kamu düzeninin sağlanması noktasında şebeke sularının incelenmesi, tüm yiyecek ve içeceklerin denetlenmesi ile salgına yol açabilecek hastalıkların engellenebilmesi genel sağlığın korunmasına yönelik faaliyetlerdir.¹⁷⁶

Genel sağlık unsuru toplumun hijyenik açıdan düzenli ve sağlıklı olması durumudur. Genel sağlık unsuru toplum düzeninde oluşan salgın hastalıklar ile mücadele etmektedir. İdari kolluk makamı toplumda genel sağlığın korunmasında “*Umumi Hıfzıssıhha Kanunu*”ndan yararlanmaktadır.¹⁷⁷

¹⁷⁴ GÖZLER / KAPLAN, s.285.

¹⁷⁵ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.484.

¹⁷⁶ AKGÜL, s.26.

¹⁷⁷ ATAY, s.336.

1.3.5. Genel Ahlak

İdari kolluğun amaçlarından biri de toplum içindeki dış maddi düzenin sağlanmasıdır. İnsanların bireysel ahlak anlayışlarını ilgilendiren davranışlarda bulunması kamu nizamını ilgilendirmez iken, insanların ahlak anlayışlarındaki değişim ve dönüşümlerin “dış maddi düzende” karışıklık yaratması kamu nizamını ilgilendirir. İdari kolluğun dış maddi düzenin yapısında herhangi bir karışıklık yaratmayan davranış ve tutumlara müdahalede bulunması yetki aşımı ile sonuçlanırken, idari kolluğun dış maddi düzende karışıklık çıkması durumunda bu tutum ve davranışlara müdahalede bulunması yetki aşımı ile sonuçlanmaz.¹⁷⁸

İdari kolluğun genel ahlak ile ilgili görev ve yetkileri insanların düşünceleri, inançları, duyguları ve ülküleri üzerinde düzenleme ve denetleme içermez ancak insanların kamu nizamını bozacak şekilde eylem ve tutumlarda bulunması ve bunun da dışı yansıması halinde gerekli denetim ve müdahalelerde bulunma yetkisine sahiptir.¹⁷⁹

İdari kolluğun genel ahlakla ilgili müdahalesi ancak dış dünyada meydana gelen olaylar neticesinde gerçekleşebilir. Fransız hukukunda genel ahlak konusu idari kolluğun faaliyet ve eylemleriyle sınırlıdır. PSVK’da yer alan düzenlemeye göre insanların, gayri şahsi bir şekilde ahlaki değer dışında davranması kamu nizamının bozulması olarak kabul edilmemiştir.¹⁸⁰ Kamu nizamının sağlanmasında genel ahlakı toplumun sahip olduğu “*edep ve utanma duyguları*” olarak ifade eden AYM, genel ahlakı; belirli bir zaman diliminde makul, doğru ve adilane düşüncelere sahip olan toplum düzeninin benimsemiş olduğu “*ahlak ve edep anlayışdır*” şeklinde tanımlamıştır.¹⁸¹

1.3.6. İnsan Onuru

İnsan onuru ya da haysiyeti hukuk devletinin bir sonucu olarak kamu düzeni içerisinde yer almıştır. Eşitlik ve özgürlük gibi iki temel öncülü ilke edinen liberal

¹⁷⁸ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.485.

¹⁷⁹ BUCAKTEPE, s.55.

¹⁸⁰ ATAY, s.337.

¹⁸¹ AKGÜL, s.26.

toplumlar insan onurunu (haysiyetini) korumakla kamu nizamının sağlanabileceğini ileri sürmüşlerdir.¹⁸²

1.3.7. Estetik Düzen

Değişen ve gelişmekte olan toplum düzeni çevre ve şehircilik alanında da etkili olmuştur. Çevre ve şehircilik alanındaki gelişmeler sonucunda kamu düzeni yaklaşımına “*kamusal estetik*” ilkesi eklenmiştir. Bu yaklaşım insanların yeni haklarını ortaya çıkarmak ve resmi kamu kurumları vasıtasıyla düzenli kent yaşamının sağlanmasını ilke edinmiştir.¹⁸³

1.3.8. Ekolojik Düzen

Ekonomik kalkınma ve sürdürülebilirliğin sağlanması ve gelecek nesillerin dengeli ve sağlıklı bir çevrede yaşayabilmeleri açısından ekolojik düzen yaklaşımı öne sürülmüştür. Ekolojik düzen idari kolluk makamlarının kamu nizamının sağlanması için dikkate aldığı kamu düzeni yaklaşımıdır.¹⁸⁴

1.3.9. Ekonomik Düzen

Devletin, sağlıklı ve güvenli bir şekilde ayakta durabilmesi için ekonomik düzenin sağlıklı işlemesi gerekmektedir. Oluşması muhtemel ekonomik sorun ve düzensizlikler kamu nizamının bozulmasına neden olabilmektedir. Bu açıdan ekonomik düzen kamu nizamının sağlanmasında idari kolluk makamlarının sıkça başvurduğu bir kamu düzeni yaklaşımıdır.¹⁸⁵

1.4. İdari Kolluk ve Adli Kolluk Ayrımının Yapılması

Kolluk, teşkilat ve personel yapısı olarak tek bir düzenmiş gibi görünse de kolluk eylem ve faaliyetleri açısından “*idari kolluk (police administrative)*” ve “*adli kolluk (police judiciaire)*” olmak üzere ikiye ayrılmıştır. İdari kolluk içerisinde böyle bir ayrımın yapılmasında kolluğun faaliyet gösterdiği alan ve çevrelerdeki yargı düzeninin ve hukuki rejimin farklı olması etkilidir. Örnek vermek gerekirse; idari kolluğun görev ve sorumluluklarını yerine getirirken bağlı olduğu yargı kolu idare

¹⁸² Şerife Yıldız AKGÜL, **İdare Hukuku** (Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2019), s.170.

¹⁸³ AKGÜL, s.21.

¹⁸⁴ Şerife Yıldız AKGÜL, s.170.

¹⁸⁵ AKGÜL, s.21.

hukuku iken, adli kolluğun görev ve sorumluluğunu yerine getirirken bağılı olduğu yargı sistemi ceza usul hukukudur. İdari kolluk eylem ve işlemlerinden dolayı ortaya çıkan uyuşmazlıklar idari yargıda çözülürken, adli kolluğun eylem ve işlemlerinden ortaya çıkan uyuşmazlıklar ise adli yargı içerisinde bulunan ceza mahkemelerince çözülür.¹⁸⁶

PVSK'nın içerisinde yer alan ve polisin görev ve sorumlulukları ile ilgili hususları içeren 2. madde incelendiği takdirde polis kolluğunun “*genel emniyet*” açısından görev ve sorumluluklarının ikiye ayırdığı görülmektedir. Bunlardan ilki, kanunlara aykırı olarak kamu nizamın bozulmasına yol açacak eylem ve tutumların işlenmesini engellemek için gerekli tedbirleri almaktır yani suç işlenmeden önceki gerekli tedbirleri almaktır. İkinci durum ise kanunlara aykırı olarak kamu nizamının bozulmasına yol açacak eylem ve faaliyetlerin gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan suç unsuru için gerekli tedbirlerin alınması durumudur. Suç işlendikten sonra kolluk Ceza Muhakemesi Kanunlarının çizmiş olduğu yetkiler çerçevesinde görev ve sorumluluklarını yerine getirir. Görüldüğü üzere kanun koyucu suçun işlenip işlenmemesine göre kolluğu “idari kolluk” ve “adli kolluk” olmak üzere ikiye ayırmıştır.¹⁸⁷

Kolluk faaliyetleri, adli kolluk ile idari kolluk olarak ikiye ayrılrsa bile her iki kolluğun görev ve sorumluluklarını aynı personel ve teşkilat yerine getirmektedir. İdari kolluk, görev ve sorumlulukları açısından idari yargı koluna bağılıdır. Adli kolluk, yetki ve sorumluluk açısından Cumhuriyet Savcısı ve diğer adli personelin emri altında çalışmaktadırlar. Adli kolluk personeli ile idari kolluk personeli görevleri sırasındaki işlemiş oldukları suçlardan ötürü yargılanmaları da farklılık göstermektedir. İdari kolluk personeli işlemiş oldukları eylemler neticesinde idare mahkemesinde yargılanırken, adli kolluk mercileri eylem ve işlemleri neticesinde ortaya çıkan suçlara karşı adli mahkemelerde yargılanır.¹⁸⁸

Adli kolluk ve idari kolluk arasındaki ayrımlardan biriside suç işlenmeden önce kullanılan araç ve gereçlerin suç işlendikten sonra kullanılan araç ve gereçlerden farklı

¹⁸⁶ GÖZLER / KAPLAN, s.285–286.

¹⁸⁷ AKYILMAZ /SEZGİNER / KAYA, s.485.

¹⁸⁸ İLERİ, s.9.

olmasıdır. Suç işlendikten sonra ortaya çıkan olaylar uzman araç ve ekiplerce incelenir.¹⁸⁹

İdari kolluk personeli işlemiş oldukları suçlardan ötürü 4483 sayılı Kamu Görevlileri ve Memurlar Hakkındaki Kanun çerçevesinde yargılanmakta iken, CMK'nın 154. maddesine göre, adli kolluk personelinin işlemiş oldukları suçtan ötürü haklarında Cumhuriyet Savcılarının talimatlarıyla soruşturma açılabileceği düzenlenmiştir. Adli kolluk ve idari kolluk arasındaki önemli ayrımlardan bir tanesi de idari kolluk makamları yönetmelik ile genel emir çıkarma yetkisine sahiptir. Adli kolluk makamları ise sorumluluk alanlarındaki kanunlara uymak zorundadır.¹⁹⁰

Kolluk teşkilatının, idari kolluk ve adli kolluk olarak ikiye ayrılmasının temeli Fransız İdare Hukuku'na dayanmaktadır. Kimi Fransız yazara göre, bu ayrımın tarihi olarak 1941–42 yılları gösterilse de 15. yy da adli ve idari kolluk ayrımı yapılmıştır.¹⁹¹

1.4.1. İdari Kolluk

İdari kolluk makamlarının temel görevlerinden birisi de kamu nizamının bozulmasını önlemektir. İdari kolluk makamı kanun tarafından suç teşkil edilen eylem ve işlemleri önceden engellemeye çalışır. İdari kolluk makamı dirlik ve düzenin bozulmasını önleyici tedbirler alır.

İdari kolluk maddi dış düzende önleyici, bastırıcı işlem ve eylemlerde bulunarak kamu düzeninin bozulmasını engellemektedir. İdari kolluk teşkilatları kamu nizamının bozulmasına yol açacak her türlü tehdit ve tehlikeye karşı önleme ve bastırma hizmeti vermektedirler. Kamu nizamının sağlanması görevini de polis ve jandarma kolluklarının yanı sıra sahil güvenlik kolluk teşkilatı da yerine getirebilmektedir.¹⁹²

Mevzuat ve doktrinlere göre idari kolluk herhangi bir idari makamın, kamu düzenini sağlayabilmesi için gerekli olan icrai kararları alabilmesidir. İdare, bu kararları uygulayabilmek için kamusal ayrıcalıklardan yararlanmaktadır. Bir başka

¹⁸⁹ ATAY, s.337.

¹⁹⁰ İLERİ, s.9.

¹⁹¹ AKGÜL, s.26.

¹⁹² ATAY, s.328.

tanımda ise, kamu nizamının bozulmasını önlemek amacıyla görevlendirilmiş kolluk gücüne idari kolluk denir.¹⁹³

Polis görev ve sorumlulukları ile ilgili 2559 sayılı Kanunun 9. maddesi, idari kolluk teşkilatının temel görevlerini; önleyici, caydırıcı, koruyucu hizmetlerin yerine getirilmesi olarak tanımlamıştır.¹⁹⁴

Duran'a göre idari kolluk; kamu nizamının sağlanması ve korunmasının yanında bozulmuş olan kamu nizamının eski haline geri getirilmesi için gerekli olan davranış ve tutumlarının düzenlenip, gözetilmesidir. Bunun yanı sıra Duran'a göre idari kolluk; kamu nizamını bozacak eylem ve işlemlere karşı gerektiğinde kamu gücünü kullanarak toplum düzeninin bozulması önlenmektedir. Duran, idari kolluk kuvvetlerinin idari eylem ve işlemlerde idari makamlara karşı sorumlu olduklarını belirtirken, adli konularda Cumhuriyet Savcıları ve Sulh Ceza Hâkimlerine karşı sorumlu olduklarını belirtmiştir.¹⁹⁵

1.4.2. İdari Kolluk Yapısının Temel Özellikleri

İdari kolluğun temel özellikleri şu şekildedir;

- İdari kolluğun temel amaçlarından birisi, kamu nizamının bozulmaması için gerekli tedbirleri almaktır. Bu noktada kolluk makamının olayları önleme ve engelleme görevinin yanı sıra düzeni koruma görevi bulunmaktadır.¹⁹⁶

- İdare, kamu gücü ayrıcalıklarından faydalanarak kolluk eylem ve faaliyetlerini yerine getirmektedir. İdare tarafından kullanılması zorunlu yetkilerden biriside, kolluk yetkisidir.¹⁹⁷

- İdari kolluk makamı, kamu nizamını sağlama görevini idari makamların direktifleri doğrultusunda yerine getirir ve idari kolluk kuvvetleri yapmış oldukları her türlü eylem ve işlemlere karşı idari makamlara karşı sorumludurlar.¹⁹⁸

¹⁹³ AKGÜL, s.52-53.

¹⁹⁴ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.486.

¹⁹⁵ AKGÜL, s.53.

¹⁹⁶ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.487.

¹⁹⁷ GÖZLER / KAPLAN, s.288.

¹⁹⁸ AKGÜL, s.63.

- İdari kolluk makamının yapmış olduğu eylem ve işlemler tek taraflıdır. İdari kolluğun yapmış olduğu eylem ve işlemler bireysel ve düzenleyici nitelikler gösterip kamu gücü ayrıcalıkları ile donatılmıştır.¹⁹⁹

- İdare tarafından yerine getirilen kolluk eylem ve işlemleri, hak doğurucu bir özelliğe sahip değildir. İdari kolluk tarafından yapılan her türlü eylem ve işlem haksızlığa neden olduğu takdirde geri alınabilmektedir.²⁰⁰

- İdare kolluk gücünü kullanarak yapmış olduğu eylem ve işlemlerden dolayı ortaya çıkmış zararlar içerisinden ağır kusurlu olanlardan sorumludur.²⁰¹

- İdare, kamu gücü yetkileri ile donatıldığı için kolluk yetki ve görevlerini özel teşebbüslere devretmez.²⁰²

- İdari kolluk makamının sahip olduğu yetki ve görevler kanunlar ile düzenlenmiştir.²⁰³

- İdarenin kullanmış olduğu kolluk yetkisinin devredilemezlik özelliği bulunmaktadır. Kısacası idare, kolluğun yapmış olduğu eylem ve işlemleri özel kişi ve kurumlara devredemez.²⁰⁴

- İdari kolluk makamlarının eylem ve işlemlerinden kaynaklı oluşan zararlar idareden tanzim edilmektedir. Bu noktada idari kolluğun yetki ve görevleri ile ilgili uyuşmazlıklar idari yargıda görülür.²⁰⁵

- İdari kolluğun temel özellikleri; önleyici, durdurucu, engelleyici ve koruyucu olmasıdır. İdari kolluk, suç işlenmeden önce gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür²⁰⁶

- İdari kolluğun yapmış olduğu eylem ve işlemler karşısında “tazminat davası” açılmaktadır. İdari kolluğun eylem ve işlemleri karşısında açılan tazminat davalarını Danıştay makamı inceler.²⁰⁷

¹⁹⁹ ATAY, s.342.

²⁰⁰ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.487.

²⁰¹ GÖZLER / KAPLAN, s.288.

²⁰² AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.487.

²⁰³ ATAY, s.342.

²⁰⁴ GÖZLER / KAPLAN, s.288.

²⁰⁵ ATAY, s.342.

²⁰⁶ AKYILMAZ /SEZGİNER / KAYA, s.487.

²⁰⁷ AKGÜL, s.53.

- İdari kolluk faaliyetlerinin temel amacı, maddi davranışlar ve önleyici işlemlerle kamu düzenini korumaktır. İdari kolluk güçleri kamu nizamını korumak, kamu nizamını bozucu eylem ve işlemlere karşı gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.²⁰⁸

- İdari kolluk teşkilatları olan polis, jandarma ve sahil güvenlik komutanlığı İçişleri Bakanlığı bünyesinde teşkilatlanmıştır.²⁰⁹

1.4.3. Adli Kolluk

Adli kolluk teşkilatının görevi, kamu nizamının bozulmasından sonra yani suç işlendikten sonra ortaya çıkıyor. Adli kolluk makamı suçun işlenmesinden sonra suçu işleyen failler ile suçun işlenmesinde kullanılan araç ve gereçlerle ilgili delillerin araştırılması, bulunması ve adli makamlar olan hâkimler ile Cumhuriyet Savcılarına bu delillerin teslim edilmesinde görevlidir. Dolayısıyla adli kolluk makamının görevi suçun işlenmesinden sonra ortaya çıkmaktadır.²¹⁰ CMUK'a göre adli kolluk; suç ve suç unsurlarının işlenmesi üzerine olayın tahkikatını yapmak, suç delillerini toplamak ve soruşturmayı yürütmekle görevli mercidir.²¹¹

5271 sayılı CMUK, adli kolluk alanı ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. Bu kanunda, adli kolluk makamında kolluk amiri ile kolluk personelinin kimlerden oluştuğu görev ve sorumluluklarının neler olduğunu düzenlemiştir. 5271 sayılı Kanuna göre, adli kolluk makamının amiri suçun soruşturulması evresinde görevli olan Cumhuriyet Savcılarıdır. Cumhuriyet Savcıları, adli kolluk makamı personeline adli kolluk ile ilgili konularda emir verme yetkisine sahiptir.²¹²

Adli kolluk bir diğer ismiyle “suç araştırma kolluğu” veya “suç kolluğu” kamu nizamının bozulmasına neden olan suçun, işlenmesinden sonra suçun gün yüzüne çıkarılması, suçun failleri ve suçun işlenmesinde kullanılan araç ve gereçlerdeki

²⁰⁸ ATAY, s.328.

²⁰⁹ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.487.

²¹⁰ Hakan AKYILDIZ, “Kolluk Faaliyetlerinin Denetimi Hakkında Genel Bir Değerlendirme”. (TBB Dergisi, Sayı:143, Sonbahar 2019), s.147.

²¹¹ AKGÜL, s.56.

²¹² M. Bedri, ERYILMAZ “Ceza Muhakemesi Kanunu ve Adli Kolluk: Adli Kolluk Amirleri, Sorumluları ve Görevlilerinin Belirlenmesi”. (Ankara Barosu Dergisi, Sayı:1, Kış 2017), s.110.

delillerin bulunup, toplanması ile adli mercilere teslim edilmesi ile görevlendirilen kolluk türüdür.²¹³

Adli kolluğun eylem ve işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar adli yargıda, idari kolluğun eylem ve işlemlerinden kaynaklı uyuşmazlıklar ise idari yargıda çözülmektedir. Adli kolluk personeline ceza hukuku hükümleri uygulanırken, idari kolluk personeline idare hukuku hükümleri uygulanmaktadır.²¹⁴

1.4.4. Adli Kolluğun Özellikleri

Adli kolluğun özellikleri şu şekildedir;

- Adli kolluk teşkilatı, adli makamı temsil eden Cumhuriyet Savcılarının emri altında çalışmaktadır. Adli kolluk personelinin yapmış olduğu eylemlerden ötürü ortaya çıkan uyuşmazlıklar adli mahkemelerde çözülmektedir.²¹⁵

- Adli kolluk teşkilatı, eylem ve işlemlerini devlet tüzel kişiliği adına yapmaktadır. Adli kolluğun eylem ve işlemlerinden ortaya çıkan zararlardan merkezi idare sorumludur.²¹⁶

- Esas itibarıyla adli kolluk teşkilatı İçişleri Bakanlığı bünyesinde örgütlenmiştir.²¹⁷

- Adli kolluk makamının görevi suçun işlenmesinden sonra başlar. Suçun işlenmesinde etki eden delilleri adli makamlara teslim eder.²¹⁸

- Adli kolluk personeli tüm polis karakolları içerisinde değil, yalnızca tam tertibatlı polis karakollarında görev yapabilir.²¹⁹

- Adli kolluk makamları düzenleyici işlemler yapamazken, bireysel eylem ve işlemler ile maddi fiilleri gerçekleştirebilir.²²⁰

- Adli kolluk teşkilatı, suçun işlenmesi ile ilgilendiği için teknik konularda uzmanlaşmıştır.²²¹

²¹³ AKGÜL/ s.56.

²¹⁴ GÖZLER / KAPLAN, s.286.

²¹⁵ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.488.

²¹⁶ ATAY, s.341.

²¹⁷ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.488.

²¹⁸ AKGÜL, s.57.

²¹⁹ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.488.

²²⁰ GÖZLER / KAPLAN, s.287.

- Adli kolluk teşkilatı personelinin göreviyle ilgili işlemiş oldukları suçlarda kovuşturma görevi Cumhuriyet savcısının denetimindedir.²²²

- Adli kolluk makamlarının faaliyet ve eylemleri ceza hukuku alanına girer. Adli kolluk makamlarının yetkileri bastırıcı niteliktedir.²²³

- Adli kolluk, suçun işlenmesinden sonra failerin ortaya çıkarılması ve suç delillerinin tespiti ve toplanması gibi teknik ve bilimsel yöntemler kullanmaktadır.²²⁴

Şekil 1. Türkiye’de Kolluk Türleri.²²⁵

²²¹ AKGÜL, s.57.

²²² ATAY, s.342.

²²³ Şerife Yıldız AKGÜL, s.172.

²²⁴ ATAY, s.338.

²²⁵ GÖZLER / KAPLAN, s.38.

1.4.5. Genel İdari Kolluk- Özel İdari Kolluk Ayrımı

İdari kolluk teşkilatı “*genel idari kolluk*” ve “*özel idari kolluk*” olarak ikiye ayrılmıştır. Genel idari kolluk kamu güvenlik ve huzurunun sağlanması ile genel sağlığın korunması maksadıyla toplum düzeni içerisinde yer alan her bir birey ve grubun faaliyetlerinin denetlenmesi ile görevli, yetkili kolluktur.²²⁶

Genel idari kolluk teşkilatı Bakanlar Kurulu, İçişleri Bakanlığı, Mülki İdare Amirleri olan kaymakam ve valilerden oluşmaktadır. Genel idari kolluğun personel yapısını çarşı ve mahalle bekçileri, jandarma ve polis teşkilatı oluşmaktadır. Genel idari kolluk gücünün görevi tüm yurt genelinde kamu nizamını korumaktır. 5442 sayılı İl İdaresi Kanununda, illerde dirlik ve düzenin sağlanması ile asayişin sağlanmasında valiler yetkili iken, ilçelerde dirlik ve düzenin sağlanması ile asayişin sağlanmasında kaymakamlar görevlidir. Valiler ve kaymakamlar bu görevi özel ve genel kolluk güçleri vasıtasıyla yerine getirmektedir.²²⁷

Genel idari kolluk, doktrin ve teorilerde jandarma ve polis kolluğu şeklinde sınıflandırılmıştır. Emniyet teşkilatı ile ilgili 3201 sayılı Kanun, kolluk teşkilatını; özel ve genel olarak ikiye ayırmıştır. Bu kanuna göre, silah kullanma yetkisine sahip olan jandarma, polis ve sahil güvenlik güçleri genel idari kolluk teşkilatlarını oluştururken, genel idari kolluk teşkilatlarından bağımsız bir şekilde özel kanunlar çerçevesinde kurulan kolluk güçleri de özel kolluk teşkilatlarını oluşturmaktadır.²²⁸

Genel idari kolluk, ülke içerisinde yaşayan tüm grup ve kişilerin faaliyetleri ile kamu düzeninin sağlanması ile ilgili gelişmelerle ilgilenir. Genel idari kolluk, tüm ülke çapında kamu düzenini sağlayabilmek için düzenleyici işlemler yapabilir. Cumhurbaşkanlığı makamı ülke geneli asayişini kendisine tanınan özel statülü haklar ile sağlayabilir. Cumhurbaşkanı anayasa ve mevzuatlarda belirlenen yetkiler çerçevesinde toplum içerisinde bir takım tedbir ve düzenlemelerde bulunabilir ve kolluk gücünden yararlanabilir Cumhurbaşkanı, genel idari kolluk yetkisini olağanüstü hal dönemleri ile Cumhurbaşkanlığı kararnameleri yoluyla kullanabilir.²²⁹

²²⁶ GÖZLER / KAPLAN, s. 288.

²²⁷ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.488-489.

²²⁸ AKGÜL, s.67.

²²⁹ ATAY, s.341-342.

Özel idari kolluk teşkilatlanmasının birçok çeşidi söz konusudur. Özel idare kolluğunun turizm, avcılık, sermaye piyasası, borsa ve orman kolluğu gibi çeşitleri söz konusudur. Özel idari kolluğun türü kolluğun etkinlik alanlarına göre değişir. Örnek vermek gerekirse; bir yerde yıkılmaya yüz tutmuş harabe binaların güvenlik ve düzeninden imar kolluğu görevli iken, ormanda kaçak avlanmaya karşı avcılık kolluk teşkilatı görevlidir.²³⁰

Genel idari kolluk her türlü alanda yetkili iken, özel idari kolluk belirli alanlarda yetkilidir. Toplum düzeninde özel amaçların gerçekleştirilmesi için kolluk faaliyetlerinin uygulanması durumu özel idari kolluk ile açıklanır. Diğer bir deyimle, özel idari kolluğun görev ve sorumluluğu hizmet alanıyla sınırlıdır. Özel idari kolluğun yetki ve sorumlulukları, özel kanunlar ile düzenlenmiştir. Özel idari kolluğun kendine has örgüt yapısı ve kolluk personeli bulunmaktadır.²³¹

Özel idari kolluk belirli alanlarda faaliyet gösteren kolluk türüdür. Özel kanunlar ile kurulmuş ve genel idari kolluğun görev alanı dışında kalan ve sadece belirli alanlarda görevli olan kolluk çeşidine özel idari kolluk adı verilir. Özel idari kolluğa örnek vermek gerekirse; tarım kolluğu, orman kolluğu, hayvan kolluğu, çevre kolluğu, demir, deniz ve hava yolları kolluğu, su ve su ürünleri kolluğu, maliye ve ekonomi kolluğu vb. özel idari kolluk çeşitleri vardır.²³²

Siyasi tercihler özel idari kolluk teşkilatlarının oluşmasında etkili olmuştur. Çünkü bazı teknik bilgi ve beceri gerektiren eylem ve işlemleri özel idari kolluk teşkilatları yerine getirmektedir. Özel idari kolluğunun faaliyet alanları, görev ve yetkileri, bu yetkilerin hangi personel tarafından kullanılacağı, izlenecek yol ve yöntemlerin şekil ve usulü yargısal denetiminin yapıldığı kanuni düzenlemelere dayanmaktadır.²³³

Özel idari kolluk teşkilatı, mahalli idari kolluk ve diğer kolluklar olarak ayrıma tabi tutulmuştur. Bu ayırım neticesinde köy koruyucusu ile belediye zabıtalrı mahalli idari kolluğun personel sistemine tabi iken, orman koruma kolluğu, tarım kolluğu, hayvan kolluğu, deniz ve hava yolları kolluğu, gümrük muhafaza kolluğu vb. diğer birimler özel kolluk alanlarına tabi tutulmuştur.²³⁴

²³⁰ ATAY, s.345.

²³¹ AKGÜL, s.67.

²³² GÖZLER / KAPLAN, s.292.

²³³ ATAY, s.344.

²³⁴ AKGÜL, s.79.

Tablo 2. İdari ve Adli Kolluk Arasındaki Farklar.²³⁵

İdari Kolluk	Adli Kolluk
İdari makamların emrinde faaliyet gösterir.	Adli makamların emrinde faaliyet gösterir.
İdari kolluk faaliyetleri, İdare hukukuna tabidir.	Adli kolluk faaliyetleri ceza hukukuna tabidir.
İdari kolluk personelinin eylem ve işlemlerinden ortaya çıkan uyuşmazlık ve sorunlar İdare mahkemelerinde çözülür.	Adli kolluk personelinin eylem ve işlemlerinden ortaya çıkan uyuşmazlık ve sorunlar adli mahkemelerde çözülür.
İdari kolluk faaliyetlerini gerçekleştiren görevliler görevlerinden dolayı işledikleri suçlarda 4483 sayılı Memurlar ve diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümlerine göre kovuştururlar.	Adli kolluk faaliyetlerini gerçekleştiren görevliler görevlerinden dolayı işledikleri suçlarda doğrudan Cumhuriyet Savcısı tarafından kovuşturulur. Ceza Muhakemesi Kanununa göre takibat yapılır.
İdari kolluk her yerde bulunur.	Adli kolluk tam teşekküllü karakolların bulunduğu yerlerde oluşturulur. Karakol istenilen düzeyde teşkilatlanmaya sahip değilse, personelin bir kısmı veya hepsi bu görevde çalışır.
Önleyici nitelikte faaliyet gösterir.	Bastırıcı nitelikte faaliyet gösterir.
İdari kolluk, devlet ve mahalli idareler (İl Özel İdaresi, belediye ve köy) hatta kamu tüzel kişileri adına ifa edilir.	Adli kolluk, sadece devlet tüzel kişiliği kapsamında ifa edilir.
İdari kolluk Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, yönetmelik, genel emir, genelge gibi düzenleyici işlemler yapabilir.	Adli kolluk düzenleyici işlemler yapamaz, sadece kolluk işlem ve faaliyetlerinde bulunabilir.
İdari kolluk idari makamların emrindedir. Cumhuriyet Savcısı idari kolluğa emir ve talimat veremez.	Adli kolluk, Cumhuriyet Savcıları ve Sulh Hâkimlerinin emrindedir. Ancak adli soruşturma işlerin dışında idari makamların emrindedir.

²³⁵ NOHUTÇU, 2018, s.393.

1.4.6. Genel İdari Kolluk Türleri

Genel idari kolluk teşkilatları polis, jandarma, sahil güvenlik, çarşı ve mahalle bekçilerinden oluşmaktadır. Genel idari kolluk teşkilatları görev ve yetkileri açısından İçişleri Bakanlığı'na bağlıdır.

1.4.6.1. Polis Kolluğu

Polis kavramının kökeni, Eski Yunan medeniyetine kadar gitmektedir. Eski Yunan'da Polis kavramı; (site, kent, devlet) yönetimlerini ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Latince'de polis kavramı; "*politia (devlet)*", Yunanca'da polis kavramı; "*politeia*" sözcüğünden türetilmiştir. "*Politeia*" sözcüğü, kentlerin ve devletlerin yönetimi anlamına gelmektedir.²³⁶

Eski Türkçe'de polis, "*zaptiye*" kavramıyla ifade edilmekteydi. Eski Türkçe'de zaptiye kavramı kentlerin güvenliklerini sağlamada görevli idari personeli anlatmak amacıyla kullanılmaktaydı. Tanzimat dönemi ile birlikte zaptiye kavramının alanı genişlemiştir. Tanzimat döneminde zaptiye kavramı, memleketin asayiş ve güvenliğini sağlamada görevli jandarma ve polis kolluğunu anlatmak amacıyla kullanılmıştır. Günümüzde polis kavramı, Türk Hukuk sistemine göre yeniden düzenlenmiştir. Buna göre günümüzde belediye sınırları içerisinde asayiş ve güvenliği sağlamada görevli idari personele polis adı verilmektedir.²³⁷ Polis Vazife ve Salahiyet Kanununa göre ise; polis, belediye sınırlarında güvenlik ve asayişi sağlamada görevli silahlı inzibat kuvvetidir.²³⁸

Emniyet teşkilatının görev ve sorumluluklarının belirlendiği yasanın 3. maddesi polis kolluğunu, genel idari kolluk teşkilatı içerisinde saymaktadır. Yine aynı kanunun 4.maddesi polisi, "*silahlı icra ve inzibat kuvveti*" olarak tanımlamıştır. Polis, bir ülkede yaşayan toplumların iç nizamını, asayişini, dirlik ve esenliğini sağlamanın yanı sıra insanların can ve mallarına karşı oluşabilecek her türlü tehdit ve tehlikeyi engelleme görevini üstlenmiştir.²³⁹

²³⁶ Havva Şimşek AKIN, Kolluğun Yapısı ve Sivil Gözetimi (Antalya: Akdeniz Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014), s.8-9.

²³⁷ AKGÜL, s.132-133.

²³⁸ YENİSEY, s.41.

²³⁹ AKGÜL, s.79.

3201 sayılı Polis Kanununun 8. maddesi polis kolluğunu görevlerine göre; idari polis, siyasi polis ve adli polis olarak üçe ayırmıştır. İdari polis kolluğu, genel ve toplumsal nizamın sağlanmasından görevli iken, siyasi polis kolluğu, devletin genel asayişini sağlamakla görevlidir. Adli polis kolluğu ise, tam tertibatlı polis karakollarında yer alan ve adli işlerle uğraşan polis kolluk çeşididir.²⁴⁰

3201 sayılı Polis Kanununun 3. maddesi, asayişin sağlanmasında silahlı bir güç olarak tanımlayan polis kolluğunu; sivil polis ve üniformalı polis olarak ikiye ayırmıştır. Üniformalı polis kolluğu, vasıtalı polis ve vasıtasız polis olarak ikiye ayrılmıştır. Vasıtalı polis kolluğu; canlı cansız araçlarla icra edilen görevleri yürüten polis kolluğudur. Atlı polis, bisikletli polis, motorlu polis kollukları vasıtalı polis kolluğuna örnektir. Sivil polis kolluğu ise emniyet hizmetlerini üniformasız yerine getiren polis kolluğudur.²⁴¹

Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda polis kolluğunun genel görev ve sorumlulukları iki kısma ayırmıştır. Kanun, yönetmelikler ile hükümetin kararlarına uymayarak kamu nizamının bozulmasına yol açacak eylemlerin işlenmesinden önce gerekli tedbirleri olan polis idari kolluk vazifesini yerine getirirken suçun işlenmesinden sonra ortaya çıkan durumu CMUK'a göre, yerine getirmekte polisin adli kolluk görevidir. Özetlemek gerekirse; polis kolluğunun proaktif polislik dediğimiz suç işlenmesinden önceki idari polisi, reaktif polislik ise suçun işlenmesinden sonra görevli adli polisi anlatmaktadır.²⁴²

Kamusal ve toplumsal nizamın sağlanmasında görevli olan polis kolluğuna idari polis kolluğu adı verilmektedir. İdari polis kolluğu ortaya çıkma ihtimali yüksek olan tehdit ve tehlikelere karşı önleme vazifesi görevini üstlenmiştir.²⁴³

Polislerin, adli görev ve yetkileri açısından Sulh Ceza Hâkimi ve Cumhuriyet Savcılıklarına karşı sorumlulukları vardır. Ancak bu sorumluluk sürekli gerçekleşen amir-memur yani ast-üst ilişkisine dayanmaz. Bu sorumluluk sadece verilen adli görev ve yetkiler ile suçun ortaya çıkarılmasıyla sınırlıdır.²⁴⁴

²⁴⁰ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.489.

²⁴¹ ATAY, s.339.

²⁴² Bayram KARAKURT / Celal BAL, "*Genel Kolluk Özel Güvenlik İlişkisi*". (Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, Mayıs 2013), s.86.

²⁴³ AKGÜL, s.138.

²⁴⁴ AKYILMAZ / SEZGİNER/ KAYA, s.489.

Adli polis kolluğu tam tertibatlı polis karakollarında görev yapan ve adli vakalarla ilgilenen polis kolluğudur. Adli polis kolluğu EMG'nin bünyesinden ayrılan kadrolar çerçevesinde bölgelere toplu veya dağınmık halde dağıtılır. Adli polis kolluğu, adli işlemlerin dışındaki görevlerinde üst amirlerin emri altında çalışmaktadır.²⁴⁵

a. Üniformalı Polis

Üniformalı polis, Türk Polis Teşkilatının büyük bir kısmını oluşturur. Resmi kıyafetlerle görevini yerine getiren üniformalı polisler, 24 saat esaslı devriye hizmetini yerine getirmektedir. Üniformalı polisler görevleri açısından vasıtalı ve vasıtasız olarak ikiye ayrılır. Vasıtalı üniformalı polisler; araba, motosiklet, at, bisiklet, TOMA gibi canlı cansız araçları kullanmaktadır. Vasıtasız üniformalı polisler; karakol, polis okulları, devlet daireleri (valilik, kaymakamlık, adliye vb.) yerlerde görev yapmaktadır.²⁴⁶ Üniformalı polis resmi kıyafetlerle görevini yerine getiren polistir.²⁴⁷

b. Sivil Polis

Emniyet Teşkilatı Kanununa göre sivil polisler, görevleri boyunca üniformasız görev yapan kolluk personelidir. Emniyet Teşkilat Kanununun 36. maddesi gereğince il ve ilçelerde kurulu olan emniyet müdürlüklerinde ihtiyaç oranında sivil polis istihdam edebilir.²⁴⁸ Emniyet Teşkilat Kanununa göre, sivil polis; her çeşit hizmet biriminde üniformasız istihdam edilen personeldir.²⁴⁹

c. İdari Polis

Toplum düzeni içerisinde kamu nizamı ve asayişini sağlamada görevli polise idari polis adı verilmektedir. İdari polis, görev yaptığı yerde oluşması muhtemel tehdit ve tehlikelere karşı gerekli tedbirleri almakla görevlidir.²⁵⁰ İdari polis, kamusal düzeni sağlamakla görevli polistir. İdari polisin önleyici nitelikte görevleri söz konusudur.²⁵¹

d. Adli Polis

²⁴⁵ ATAY, s.339.

²⁴⁶ AKGÜL, s.137.

²⁴⁷ DOĞAN, s.39.

²⁴⁸ AKGÜL, s.138.

²⁴⁹ DOĞAN, s.39.

²⁵⁰ AKGÜL, s.139.

²⁵¹ DOĞAN, s.39.

Suç işlendikten sonra görevlendirilmiş polise, adli polis adı verilmektedir. Adli polisler suç işlendikten sonra faillerin yakalanması ve hâkim karşısına çıkarılması ile delillerin tespitinden sorumludur.²⁵² Adli polisler, tam teferruatlı polis karakollarında görev yapan polislerdir.

e. Siyasi Polis

Polis Teşkilat Kanununa göre siyasi polisler, devletin genel güvenlik ve asayişinden sorumlu polislerdir. İdari polisler, devletin bütünlüğü, ülkenin varlığının devamı için bir takım yetkilerle donatılmıştır. Siyasi polis, devletin genel emniyetinden sorumlu olup istihbarat, bilgi toplama gibi işlemlerde görevlendirilmiştir.²⁵³

f. Çevik Kuvvet Polisi

Emniyet teşkilatının kuruluş ve görevleri ile ilgili 3201 sayılı Kanunun 12. maddesi polis kolluğu bünyesinde çevik kuvvet teşkilatının oluşturulmasını öngörmektedir. Çevik kuvvet birimleri İçişleri Bakanlığı'nın uygun gördüğü yerlerde kurulmaktadır. Çevik kuvvet birimleri “İllerde İl Emniyet Müdürlükleri” bünyesinde, “İlçelerde ise İlçe Emniyet Amirliği'ne” bağlı kurulabilir.²⁵⁴

Çevik kuvvet polislerinin temel görevi; kamu nizamını bozabilecek veya yok edebilecek kanunlara aykırı toplantı, tören, lokavt, grev, eylem ve gösteri yürüyüşlerine engel olmaktır. Çevik kuvvet polisi, toplumsal olaylara müdahalede etkin rol oynamaktadır.²⁵⁵

Çevik polis timleri il merkezlerinde Çevik Kuvvet Şube Müdürlükleri, ilçe merkezlerinde Çevik Kuvvet Grup Amirlikleri adında kurulmuştur. Şube müdürlüklerine bağlı çevik timler bir birlikten oluşurken, grup amirliğine bağlı çevik timler dört ekipten oluşmaktadır. Çevik kuvvet teşkilatlarında görevlendirilmiş personelin aynı yerde azami çalışma süresi üç yıldır. Bu süre grup amiri ya da Emniyet

²⁵² AKGÜL, s.140.

²⁵³ AKGÜL, 138.

²⁵⁴ BUCAKTEPE, s.82.

²⁵⁵ Ahmet KARAGÖZ, İdari Kolluk, İdari Kolluk Önlemleri ve Bu Önlemlere Başvurmadaki Şartlar, İdari Kolluk Önlemlerindeki Ölçülülük İlkesi (İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1990), s.14.

müdürünün inisiyatifi ile üç yıl daha uzatılabilir.²⁵⁶ Çevik kuvvet timlerine bağlı kolluk personeli zorunlu olmadıkça başka birimlerde çalıştırılmaz.²⁵⁷

Çevik kuvvet birimlerinin temel görevi şu şekildedir:

- Anayasa ve kanunlara uygun yapılan gösteri yürüyüşü, toplantı ve törenlerin düzen ve güvenliğini sağlamak.
- Hukuka aykırı ve kanunsuz yapılan meydan ve sokak eylemlerini önlemek.
- Gereği görüldüğünde emniyet teşkilatının diğer birimlerine yardım etmek, mevcut güvenliği sağlamak, törenlerde gerekli tedbirleri almak.
- Lokavt ve grev olaylarında iş yerleri ve göstericilerin güvenliklerini sağlamak.
- Sokak eylemlerinde kişilerin can ve mallarını korumak.
- Kamu nizamının bozulmasını önlemek için gerekli tedbirleri almak.²⁵⁸

g. Trafik, Çocuk ve Hayvan Polisi

Trafikle ilgili kurum ve kuruluşların görev ve sorumluluk alanlarının düzenlendiği 2913 sayılı Karayolları Trafik Kanunu, trafik polislerine bir takım görevler yüklemiştir. Kanuna göre; trafik polisinin temel görevi, yol güvenliğini sağlayarak trafik hizmetlerini yerine getirmektir.²⁵⁹ Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı Trafik Hizmetleri Başkanlığı trafik düzen ve asayişini sağlamakla görevlidir. Trafik polisleri, yol ve otobanların güvenlik ve asayişinden sorumludur.²⁶⁰

İl merkezlerinde emniyet müdürlüklerine bağlı çocuk şube birimleri kurulmuştur. Çocuk polisinin temel görevi; çocuklara karşı işlenen suçları aydınlatmak, çocuk istismarlarının önüne geçmek, aile içi şiddetin önlenmesidir.

²⁵⁶ BUCAKTEPE, s.82.

²⁵⁷ KARAGÖZ, s.14.

²⁵⁸ BUCAKTEPE, s.83.

²⁵⁹ KARAGÖZ, s.14.

²⁶⁰ BUCAKTEPE, s.87.

Çocuk polisi küçük yaştaki çocukların psikolojilerinin bozulmaması için gözaltına alma ve karakola getirme işlemlerini daha dikkatli yerine getirmektedir.²⁶¹

İçişleri Bakanlığı'nın 2020 yılı yönetmeliği ile kurulan çevre, doğa ve hayvanları koruma büro amirliği asayiş şube müdürlükleri bünyesinde oluşturulmuştur. Hayvan polisinin temel görevi; doğada bakıma muhtaç hayvanların korunması, hayvana karşı işlenen suçların önlenmesidir. "HAYDİ" adlı uygulama ile hayvan hakları güvence altına alınmıştır.

h. Mali ve Narkotik Polisi

Mali polis, asayiş şubeye bağlı oluşturulmuş bir birimdir. Mali polis, önleyici görevden çok adli görevlerle ilgilenir. Mali polis, ülkeler arası para kaçakçılığı, kanunlara aykırı döviz alım ve satımı, vergi kaçakçılığı ile mali suçlarla mücadele etmektedir. Narkotik polisi de asayiş şubeye bağlı kurulmuş bir birimdir. Narkotik polisinin uzmanlık alanı daha çok uyuşturucu madde ticareti ile mücadeledir. Narkotik polisler, kanunlara aykırı şekilde üretilen ve uyuşturucu etkisi yaratan ilaçların satımını engellemek ve uyuşturucu ticaretini önlemeye çalışmaktadır.²⁶²

i. Özel Harekat Polisi

Özel Harekât Dairesi Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulmuştur. Özel harekât polisleri, meskûn mahal ve kırsal alanlarda her türlü iklim koşullarına uygun şekilde görev yapabilen özel statülü kolluk güçleridir. Özel harekât polisleri, en modern silah ve teçhizatları kullanmaktadır.

Özel Harekât polislerinin görevleri şunlardır:

- Terör faaliyetlerine karşı gerekli önlem ve tedbirleri almak,
- Rehine operasyonlarını yürütmek,
- Devlet büyüğü ve siyasetçilerin güvenliğini sağlamak,
- Kaçırılan uçak, gemi, tren ve her türlü ulaşım araçlarında kurtarma operasyonu yapmak,

²⁶¹ Kasım KARATAŞ/ Harun ASLAN/ Adem KILIÇ, "Türkiye'de Çocuk Polisinin Yapılanması ve Görevleri Çerçevesinde Sosyal Hizmetin Yeri ve Önemi". (Dergi Park Toplum ve Sosyal Hizmet, Cilt:30, Sayı:1, Ocak2019), s.173.

²⁶² KARAGÖZ, s.15.

- Kamu düzenini bozanlar ile genel güvenliği tehdit edenleri yakalamak.

ı. KOM

KOM yani “Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü”, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde teşkilatlanmıştır. KOM’da görevli kolluk personeli, özel olarak polis okullarından seçilerek eğitime tabi tutulmaktadır. Kaçakçılık ve organize suçlarla mücadele polislerinin temel görevi her türlü (insan, silah, uyuşturucu, tarihi eser, alkol, sigara, pahalı eşya) kaçakçılıkla mücadele etmektir. KOM personeli, sivil çalışmaktadır.

j. TEM

TEM yani Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulmuştur. TEM’de görevli kolluk personeli, polis okullarından özel seçilerek eğitime tabi tutulmaktadır. TEM polisinin temel görevi, şehir içerisindeki terör faaliyetleri ile mücadele etmektir.

k. İstihbarahat Polisi

İstihbarahat Daire Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde teşkilatlanmıştır. İstihbarahat kolluk personeli, polis okullarından özel olarak seçilerek eğitime tabi tutulmaktadır. İstihbarahat polislerinin temel görevi; kamu düzeni ve asayişini sağlamak için gerekli bilgi belgeleri toplamak, dinleme, izleme ve takip faaliyetlerini sürdürmektir. İstihbarahat polisleri sivil çalışmaktadırlar. İstihbarahat polisleri haftalarca, aylarca simitçi, ayakkabıcı vb. meslek munsubuymuş gibi gizlenerek gerekli bilgi ve belgeleri toplar.

ı. SİBER

SİBER yani “Siber Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü”, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde teşkilatlanmıştır. SİBER kolluk personeli, polis okullarından özel olarak seçilerek eğitime tabi tutulmaktadır. SİBER polisinin temel görevi; SİBER (teknolojik) suçlarla mücadele etmektir. Bilişim suçları ile mücadele eden SİBER polisi, sivil çalışmaktadır.

m. Cumhurbaşkanlığı Koruma

Koruma Daire Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde teşkilatlanmıştır. Cumhurbaşkanlığı koruma kolluk personeli, polis okullarından özel olarak seçilerek eğitime tabi tutulmaktadır. Cumhurbaşkanlığı koruma polislerinin temel görevi; Cumhurbaşkanının ve ailesinin güvenliğini sağlamaktır. Özel kıyafet ve teçhizata sahip olan Cumhurbaşkanlığı polislerinin kollukla ilgili yetkileri geniştir.

n. Yunus Polis Timleri

Devriye Hizmetleri Şube Müdürlüğü'ne bağlı kurulan yunus timleri, kıyafetleri ve kullandıkları araçlar bakımından özel statülü kolluk personelidir. Motosikletli polis timleri olarak da anılan yunus polisleri, toplumsal asayiş ve güvenliğin sağlanmasında görevlidir.

o. Deniz Polisi

Liman Deniz Şube Müdürlüğü'ne bağlı teşkilatlanan deniz polisi, denizlerde güvenlik ve asayiş sağlamada görevlendirilmiştir. Deniz, sahil ve limanlarda görev yapan deniz polisleri özel eğitime tabi tutulmaktadır. Deniz polisleri dalgıçlık eğitimi almaktadır.

ö. Hava Polisi

Havacılık Daire Başkanlığı bünyesinde teşkilatlanan hava polisi, sivil havacılık, uçuş güvenliği, havadan güvenlik ve asayiş sağlamada görevlendirilmiştir. Hava polisi, karada görevli polis kolluğuna çeşitli yöntemlerle destek vermektedir.

p. Bisikletli Polis (Martılar)

Bisikletli polisler, Asayiş Şube Müdürlüğü bünyesinde kurulmuştur. Bisikletli polisler, asayiş ve motorize ekiplerinin yetersiz kaldığı durumlarda harekete geçmektedir. Bisikletli polisler, fuar alanları, park, mesire alanları ile dinlenme tesislerinde görev yapar.

r. Bomba İmha Polisi

Bomba İmha ve İnceleme Şube Müdürlüğü bünyesinde teşkilatlanan bomba imha kolluğu, özel statülü polislerden oluşmaktadır. Bomba imha polislerinin temel

görevi; kamusal alanlarda güvenlik ve asayişini sağlamaktır. Bomba imha polisleri, bomba ve şüpheli cisimler karşısında gerekli önlem ve tedbirleri almaktadır.

s. Köpek Eğitim Merkezi (KEM) Polisi

Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Köpek Eğitim Merkezlerinin temel görevi; bomba imha, narkotik ve kaçakçılık alanlarında emniyet personeline yardımcı olmaktır. KEM polisi, güvenlik ve asayişini özel yetiştirilen köpekler sayesinde sağlamaktadır.

ş. Olay Yeri İnceleme Polisi

Olay Yeri İnceleme Şube Müdürlüğü bünyesinde teşkilatlanan olay yeri inceleme kolluğu, özel statülü polislerden oluşmaktadır. Olay yeri inceleme polislerinin temel görevi; suçun işlenmesinden sonra başlar. Olay yeri inceleme polisleri, suçla alakalı gerekli bilgi ve delilleri toplayarak Cumhuriyet Savcılarına iletmektedir.

t. Turizm Polisi

Turizm Şube Müdürlüğü bünyesinde teşkilatlanan turizm polilerinin temel görevleri; turizm bölgelerinde güvenlik ve asayişini sağlamaktır. Turizm polisleri, sahil, koy, denizler ile tarihi turistik bölgelerde görev yapmaktadır.

u. Spor Şube Polisi

Spor Şube Müdürlüğü bünyesinde teşkilatlanan spor kolluğunun temel görevi; futbol, basketbol, voleybol gibi spor müsabakalarında gerekli önlemleri almaktır.

ü. Atlı Polis Timi

Atlı polis timleri “Asayiş Büro Amirliği” bünyesinde teşkilatlanmıştır. Atlı polis timinin temel görevi; turizm bölgelerinde (deniz, sahil ve kıyı şeridinde) güvenlik ve asayişini sağlamaktır.

v. Güven Masası

Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan güven masasının temel görevi; polis ile vatandaş arasındaki iş birliğinin geliştirilmesidir. Kadın personel arasından

seçilerek oluşturulan güven masası, halka huzur ve güven vermeyi temel hedef haline getirmiştir.

y. Polis Kolluğunun Yetki ve Görevleri

Karakurt ve Bal, polisin görev ve yetkilerini şu şekilde tanımlamıştır:

- İstihbarat ve bilgi ve belgelerin toplanması yetkisi.
- Parmak izi alma ve fotoğraf toplama yetkisi.
- Suçluyu tutuklama ve gözaltına alabilme yetkisi.
- Suçlunun üzerinin aranması ve suçlunun üzerindeki materyallere el koyma yetkileri.
- Suç ihtimali üzerine araçların durdurulması, suçlunun GBT sorgulamalarının yapılması.
- Cumhuriyet Savcısının emri ile ev ve iş yerlerine girme ve arama yapma yetkisi.
- Arama, yakalama, silah ve zor kullanma yetkisi.
- GBT sorgulama, ifade alma, not alma.²⁶³

1.4.6.2. Jandarma Kolluğu

JGK bünyesinde teşkilatlanan jandarma kolluğunu JTGYK'nın 3. maddesi şu şekilde tanımlamıştır: Kamu nizamının korunması, emniyet ve asayişin sağlanması ile diğer yönetmelik ve kanunların belirlediği görevleri yerine getirmekle mükellef silahlı askeri kolluk teşkilatıdır. Jandarma kolluğu, asayiş ve emniyetin sağlanması ile ilgili konularda yani kolluk görevi ve yetkileri bakımından İçişleri Bakanlığı'na bünyesine bağlıdır. Jandarma kolluğunun silahlı kuvvetlerle alakalı yetki ve görevleri ile eğitim alma faaliyetleri açısından Genel Kurmay Başkanlığı'na bağlıdır.²⁶⁴

Jandarma kolluğunun askeri, adli ve mülki açıdan üç tür görevi vardır. Mülki açıdan jandarmanın görevi kamu düzeni için gerekli olan asayiş ve emniyeti sağlamak, suçun işlenmesinden önce gerekli tedbirleri alarak suçun önlemesini sağlamaktır. Bu

²⁶³ KARAKURT-BAL, s.87.

²⁶⁴ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.490.

bağlamda uyuşturucu ve mazot kaçakçılığı ile mücadele ile ceza evlerinin dış güvenliklerinin sağlanması jandarma kolluğunun mülki görevlerine örnektir.²⁶⁵

Kural olarak Jandarma kolluğu il belediye ve ilçe belediyeleri sınırları dışında kalmış yerler ile belediye sınırlarına dâhil olmakla beraber polis kolluğunun kurulmadığı alanlarda görevlidir.²⁶⁶ Jandarmanın seferberlik, sıkıyönetim ve savaş durumlarında görev ve yetkileri bulunmaktadır. Genelkurmay Başkanlığı ihtiyaç duyulduğunda savaş, sıkıyönetim gibi hallerde jandarma kolluğunu kuvvet komutanlıklarının emri altına verebilme yetkisine sahiptir.²⁶⁷

Jandarma kolluğunun adli görevi suçun işlenmesinden sonra suçun aydınlatılması ve suçun faillerini ortaya çıkarılması ile başlar. Bu noktada jandarma kolluk teşkilatının adli görevleri suçun faillerini aramak, herhangi bir şikâyet ve ihbar olmaksızın istihbarat bilgilerinden faydalanarak suç ve suçun faillerinin ortaya çıkarılmasını sağlamaktır. Adli kolluk personeli işlenen suçun ardından ortaya çıkan suçu araştırmak, olayla ilgili bilgi ve belgeleri toplayarak adli kolluk teşkilatının amirleri olan Cumhuriyet Savcılarına veya Sulh Ceza Hâkimine sunmakla görevlidir.²⁶⁸

Jandarma kolluk gücünü polis kolluk gücünden ayıran nokta askeri niteliğe sahip olmasıdır. Jandarma kolluğu JGK bünyesi içinde örgütlenmiştir. Jandarma kolluk teşkilatı çift taraflı bir kolluktur. Jandarma kolluğunun personelin eğitilmesi ve öğrenim gibi eylem ve işlemlerinde Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı iken, kamu nizamının sağlanmasında emniyet ve asayiş sağlama görevleri bakımından İçişleri Bakanlığı bünyesinde yer alır.²⁶⁹

Jandarma kolluğunun mülki alandaki görev ve yetkileri Mülki idare amirleri ile İçişleri Bakanlığı'nca teftiş edilerek denetlenir. İl ve ilçelerde kurulu olan jandarma komutanlıkları ile il ve ilçelerde kurulu olan jandarma karakol komutanlığı görev ve yetkileri konusunda izin alınmasında görev yapılan yerin mülki amirinin görüşleri alınır. Bu noktada illerde kurulu jandarma alay komutanlıklarının yanı sıra ilçelerde

²⁶⁵ AKGÜL, s.72.

²⁶⁶ GÖZLER / KAPLAN, s.290.

²⁶⁷ KARAKURT / BAL, s.88.

²⁶⁸ AKGÜL, s.73.

²⁶⁹ Ahmet, NOHUTÇU, **İdare Hukuku** (Ankara: Savaş Yayın Evi, 8.Baskı, 2012), s.221.

kurulu jandarma bölük komutanlığı idari eylem ve görevler bakımından mülki idari amirlerine karşı sorumlu olup denetimleri altındadırlar.²⁷⁰

a. Jandarma Kolluğunun Görev ve Yetkileri

Karakurt ve Bal, jandarma kolluğunun yetki ve görevlerini şu şekilde tanımlamıştır:

- Jandarma görev alanları içerisinde düzen ve asayiş sağlamaya görevlidir.
- Genel şüpheliler hakkında GBT sorgulaması yapar.
- Cumhuriyet Başsavcısının talimatları ile kişilerin ev ve iş yerlerinde arama yapmak ve haksız kazanç oluşturacak eşya ve mallara el koymaya yetkisine sahiptir.
- Şüpheli görülen şahsın üstünün aranması varsa şüpheli araç ve gereçlere el koyabilir.
- Hükümetin ve bağlı buldukları bakanlık ve mülki idare amirlerine hesap verme ve onlar adına uyarılar ve emirler verme yetkisi bulunur.
- Silah ve zor kullanma tekeli yetkisi bulunmaktadır.²⁷¹

b. Jandarma Sualtı Arama ve Kurtarma Timleri (SAK)

Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde kurulan SAK timleri, jandarma sorumluluk bölgesinde görev yapmaktadır. SAK timleri, jandarmanın denetiminde olan deniz, sahil ve koylarda meydana gelen boğulma ve kaçırılma olaylarında gerekli tedbirleri almakla görevlendirilmiştir.

c. Atlı Jandarma

Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde kurulan Atlı Jandarma birlikleri, törenler, turizm bölgeleri, müzeler ve sahillerde görev yapmaktadır.

ç. Jandarma Asayiş Bot Komutanlıkları

²⁷⁰ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.490.

²⁷¹ KARAKURT/BAL, s.88.

Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde kurulan Jandarma Asayiş Bot Komutanlığı'nın temel görevi; iç sularda, ada ve adacıklarda asayiş ve güvenliği sağlamaktır.

d. Jandarma Köpek Timleri

Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde kurulan Jandarma Köpek Timleri, uyuşturucu madde, bomba imha ve doğal afetlerde arama ve kurtarma faaliyetlerine katılmakla görevlidir.

e. Jandarma Motosikletli Asayiş Timi

Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde kurulan Motosikletli Asayiş Timleri, jandarma bölgesinde güvenlik ve asayiş sağlamada görevlendirilmiştir.

f. Jandarma Havacılık Başkanlığı

Jandarma Havacılık Başkanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde kurulmuştur. Jandarma havacılık personelinin temel görevi, jandarma sorumluluk bölgelerinde hava güvenliğini sağlamaktır.

g. Jandarma Özel Operasyon Taburu (JOPER)

Jandarma Özel Operasyon Taburu, Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde kurulmuştur. Özel statü ve yetkilere sahip JOPER personeli hava, kara, deniz, mesken ve binalarda operasyon yapabilmektedir. Terörle mücadeleyi temel hedef haline getiren JOPER timleri özel eğitilmiş komandalardan oluşmaktadır.

ğ. Jandarma Özel Harekat (JÖH)

Jandarma Genel Komutanlığı'nın taktik birimi olan Jandarma Özel Harekât birimleri seçkin komandoların bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. Jandarma Özel Harekât personeli, meskûn mahal ve kırsal alanlarda terörle mücadele etmektedir.

h. Jandarma Trafik

Jandarma Trafik kolluğu, Trafik Hizmetleri Daire Başkanlığı bünyesinde kurulmuştur. Jandarma Trafik kolluğunun temel görevi, kırsal alanlarda trafik ve yol güvenliğini sağlamaktır.

i. Jandarma Komando Arama Kurtarma Tabur Komutanlığı (JAK)

Jandarma Komando Arama Kurtarma Tabur Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde kurulmuştur. JAK kolluk personelinin temel görevi, ülke çapındaki doğal afetler karşısında gerekli tedbirleri almaktır.

ı. Jandarma Komando Özel Asayiş Komutanlığı (JÖAK)

Jandarma Komando Özel Asayiş Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde kurulmuştur. JÖAK personelinin temel görevi; Terörle mücadele, rehine kurtarma, hücre evi baskınları ile su altı operasyonları karşısında gerekli tedbir ve önlemleri almaktır.

j. Jandarma Olay Yeri İnceleme

Jandarma Olay Yeri İnceleme birimi, Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde kurulmuştur. Özel statülü personellerin bir araya gelerek oluşturduğu jandarma olay yeri inceleme timinin temel görevi suç işlendikten sonra başlar. Kırsal alanda işlenen suçlarının aydınlatılması ile gerekli belge ve delillerin toplanması Jandarma olay yeri inceleme personelinin diğer idari görevleridir.

1.4.6.3. Sahil Güvenlik Kolluğu

Sahil Güvenlik Kolluğunun yetki ve sorumlulukları ile ilgili 2692 sayılı Kanun, Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın tanımını şu şekilde yapmıştır: Ülkemiz sınırlarındaki iç sular olarak kabul edilen Marmara denizinde, tüm sahillerde, Çanakkale ve İstanbul Boğazlarında, körfez ve limanlarda, karasular ile münhasır ekonomik bölgelerde Türk hukuk kuralları ile uluslararası hukuk kurallarının çizmiş olduğu sınırlar çerçevesinde görev ve sorumluluklarını yerine getirmekle görevli kolluktur.²⁷²

Sahil Güvenlik Kolluğu, silahlı tertibata sahip genel kolluk türüdür. Sahil Güvenlik Kolluğu; denizler, sahiller, kıta sahanlığı, fir hattı, boğazlar (Çanakkale ve İstanbul), kısacası tüm kıyı ve denizlerde kanunların belirttiği çerçevede görevini yerine getirmekle sorumludur. Sahil Güvenlik Kolluğu görev ve yetkileri bakımdan

²⁷² AKGÜL, s.75.

İçişleri Bakanlığı teşkilatına bağlı iken, savaş ve olağanüstü dönemlerde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın emri altındadır.²⁷³

a. Sahil Güvenlik Kolluğunun Görev ve Yetkileri

Karakurt ve Bal, jandarma kolluğunun yetki ve görevlerini şu şekilde tanımlamıştır:

- Sahil Güvenlik Kolluğu kanun ve yönetmelikler de kendisine verilen yetki ve görevleri yerine getirmekle görevlidir.
- Liman sınırlarının dışında Türk Hukukuna göre cezai yaptırımları olan eylem ve işlemlerde bulunanları yakalama ve haksız kazanç oluşturan eşya ve mallara el koyma yetkisine sahiptir.
- Deniz kara sularında başlayan suçun karaya geçerek devam etmesi veya suçlunun denizden karaya geçerek suçu devam ettirmesi durumunda Sahil Güvenlik Kolluğu suçluların firar etmesi, suçlunun suç unsuru delilleri karatma girişimlerini engellemek amacıyla görev ve yetkilerini karada da sürdürülebilir. Bu işlemi yerine getirirken gelişen olay ve eylemleri bulunan yerdeki mülki idare amirlerine bildirirler.²⁷⁴

1.4.6.4. Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kolluğu

Bekçilik kavramı; TDK'da, herhangi bir şeyi yahut yeri bekleyen, koruyan, kollayan görevli kolluk personeli olarak tanımlanmıştır. Bir başka tanım ise; bekçilik kolluğunu, geceleri görev yaptıkları kentlerde güvenlik ve asayişin sağlanmasından sorumlu olan kişiler olarak tanımlarken, hukuk terminolojisi ise bekçilik kavramını, güneşin batışı ile ertesi gün güneşin doğuşuna kadar olan süreçte kentlerin asayişinden sorumlu genel kolluk personeli olarak tanımlamıştır.²⁷⁵

Bekçilik kolluğunun görev ve yetkilerinin belirlendiği 772 sayılı Kanun, bekçilik makamını; belde sınırları içerisinde görev ve sorumluluklarını yerine getiren, görev yaptığı yerdeki mülki idare amirlerinin emri altında çalışan ve genel kolluk

²⁷³ GÖZLER / KAPLAN, s.290.

²⁷⁴ KARAKURT / BAL s.88-89.

²⁷⁵ Ali Burak, AKSUNGUR, Türk İdare Geleneğinde Yerel Güvenlik: Mahalle Bekçilerine Dair Bir İnceleme (Konya: Selçuk Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, 2018), s.30-32.

kuvvetlerine yardımcı silahlı bir kolluk kuvvet olarak tanımlamıştır. Bekçilik makamı personeli, polis kolluk teşkilatlarının kurulu olduğu yerler içerisinde polis amirlerinin emri altında çalışırken, polis kolluk teşkilatlarının kurulu olmadığı yerler içerisinde ilçe jandarma komutanlıkları emri altında çalışırlar.²⁷⁶

Bekçilik kolluğunun yetki ve görevlerinin birçoğu jandarma ve polis kolluklarının yetki ve görevleriyle aynıdır. Bekçilik kolluğunu jandarma ve polis kolluğundan ayıran en temel fark çalışma yani mesai saatlerinin farklı olmasıdır. Bekçilik kanununda bekçilik kolluğunun çalışma saatleri güneşin batması ile başlayarak, bir sonraki gün güneşin doğuşuna kadarki zaman dilimini kapsamaktadır.²⁷⁷

Bekçilik kolluk teşkilatının idari alandaki temel görevi buldukları yerlerdeki mahalle halkının dirlik, düzen ve istirahatini sağlamaktır. Bekçilerin idari kolluk yetkilerinden biriside olay mahallinde işlenmesi muhtemel suçlar karşısında polis ve jandarma kolluk personeli gelinceye kadar ivedilikle gerekli tedbirleri alabilmesidir. Bekçilik kolluğunun adli kolluk görevi ise suç işlendikten sonra ortaya çıkar. Bekçiler, görev yaptıkları sınırlar içerisinde işlenen suçlar karşısında olay yerine jandarma ve polis kollukları gelene kadar gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Ayrıca bekçilere, ivedilik gerektiren olaylarda deliller ve suçun karartılmasını engellemek için muhafaza nöbeti görevi verilmiştir.²⁷⁸

Çarşı ve Mahalle Bekçileri kolluk teşkilatının görevleri şu şekildedir:

- Görev yaptıkları yerleşim yerlerinde kişilerin can ve mal güvenliklerini sağlamak.
- Suç şüphesi altındaki kişileri yakalamak.
- Kamu düzen ve asayişin sağlanmasında diğer idari kolluk makamlarına yardımcı olmak.
- Adli kolluk ile ilgili yetki ve görevleri yerine getirmek.

²⁷⁶ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.490–491.

²⁷⁷ GÖZLER / KAPLAN, s.290–291.

²⁷⁸ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.491.

- Yangın, deprem, çığ, sel vb. doğal afetler karşısında gerekli önlemleri ivedilikle almak.

- Mahalle halkına zor koşullarda yardımcı olmak.²⁷⁹

1.5. Mahalli İdare Kollukları

Mahalli idari kollukları il özel idare, köy ve belediye kollukları olarak üçe ayrılmıştır. İl özel idare kolluk makamının kendine ait bir personel ve teşkilatlanma yapısı yoktur. İl Özel İdare kolluğunun bu özelliği diğer mahalli idare kolluk teşkilatları olan belediye ve köy kolluklarından ayıran özelliğidir. Belediye ve köy kolluklarının kendilerine ait personel ve teşkilat yapılanması söz konusudur. Örnek vermek gerekirse; belediyelerin kolluk personelleri zabıtalardır. Köyün kolluk personeli ise köyün güvenlik ve asayişinden sorumlu olan köy koruyucularıdır.²⁸⁰

1.5.1. Belediye Zabıta Kolluğu

Belediye kolluk personeli olan zabıta teşkilatının görev ve yetkileri ile ilgili yönetmeliğin 4. maddesi zabıta kolluğunu, belde sakinlerinin dirlik ve esenliklerinin sağlanması ve belde sınırları içerisinde nizamın korunması ile görevli belediye kolluk gücü olarak tanımlamıştır. Zabıta kolluk teşkilatı kentlerde zabıta müdürlükleri emrinde olup kolluk amiri olarak belediye başkanına karşı sorumludur. Büyükşehir belediyelerinde zabıta kolluk teşkilatı zabıta daire başkanlıkları emri altında çalışırken büyükşehir belediyesinin en büyük kolluk amiri olan belediye başkanına karşı sorumludur.²⁸¹

Belediye zabıta kolluk teşkilatı görev ve sorumluluk açısından belediyenin en büyük kolluk amiri olan belediye başkanlarına bağlıdır. Belediye zabıta kolluğunun silah ve zor kullanma yetkisi yoktur. Belediye zabıta kolluğunun idari işler ile ilgili görev sorumlulukları zabıta yönetmeliğinde belirtilmişken, zabıta kolluğunun adli görev ve yetkisi bulunmamaktadır.²⁸² 1826 yılında “*ihtisap nezaretinin*” kurulması ile temeli atılan belediye zabıta kolluk teşkilatı şehirlerde görevli kadılar ve kadılara

²⁷⁹ AKSUNGUR, s.120–121.

²⁸⁰ GÖZLER-KAPLAN, s.291.

²⁸¹ Tuğçe BAYRAM / Elvettin AKMAN, “*Özel Kolluk Kuvveti Olarak Belediye Zabıtası: Zabıtalının Temel Sorunlarının Isparta Ölçeğinde Nitel Bir Analizi*”. (Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, Cilt:1, Sayı:3, Aralık 2018), s.349.

²⁸² AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.491.

yardımcı personel olarak görev yapan Subaşılının yanında kentin düzeninde görev almıştır. Günümüzde ise 5393 Yeni Belediye Kanunu ile zabıta kolluğunun görev ve yetkileri şekillenmiştir.²⁸³

Belediye zabıta kolluğunu idari ve mahalli görevleri şunlardır:

- Belediye meclisinin almış olduğu kararlar ile kamu düzeninin sağlanması için gerekli emir ve yasakların yerine getirilmesi.
- Belediye sınırlarında dirlik ve düzenin sağlanması ile halkın sağlıklı bir çevrede yaşayabilmesi için gerekli tedbirleri almak.
- Belediye zabıta yönetmeliğinde belirlenen görev ve sorumlulukları yerine getirmek.
- Şehir içi sular, kanalizasyon hattı, belediye sınırlarındaki yolların bakım ve onarımının gözetim ve denetimi.
- Umumi Hıfzıssıhha Kanunu çerçevesinde belediye sınırlarındaki pastane, ekmek fırını, lokanta, kahvehane, kasap, market gibi yiyecek ve içecek satan yerlerin sağlık koşulları açısından denetlenmesi.
- Ulusal bayramlar ile genel tatil günlerinde tören ve tören alanının düzenini sağlamak.²⁸⁴

1.5.2. Belediye İtfaiye Kolluğu

Belediyenin Kurulması ile ilgili “5393 sayılı Kanununun 14. m.” belediye kolluğuna belediye sınırları içerisinde şehir trafiği, zabıta, ambulans (acil yardım), yangın ve sivil savunma (itfaiye) ve çevre sağlığının korunması gibi çeşitli kolluk yetkileri vermiştir. Belediye teşkilatı içerisinde “5393 sayılı Yasanın 48. m. çerçevesinde” belediyeler bünyesinde birçok hizmeti yerine getirebilmek için itfaiye teşkilatının kurulmasına karar verebilir. Zabıta teşkilatının kurulması, kaldırılması veya bir başka kuruma bağlanması belediye meclisi üyelerinin alacağı kararlar neticesinde gerçekleşir. İçişleri Bakanlığı, Belediye Kanununun 52. maddesi gereğince itfaiye teşkilatı personelinin görev ve sorumluluklarını, çalışma alanlarını, memurluk

²⁸³ BAYRAM / AKMAN, s.349.

²⁸⁴ BUCAKTEPE, s.112.

statülerini, giydikleri kıyafetler vb. alanlardaki görevleri hakkında yönetmelik çıkararak düzenleme yapma yetkisine sahiptir.²⁸⁵

İtfaiye kolluk teşkilatının görevlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Görev sahası içerisinde çıkan yangınlara müdahalede bulunmak ve yangınları söndürmek.
- Sel suları sonucunda ortaya çıkan su baskınlarıyla mücadele etmek.
- Deprem, sel, çığ, yangın gibi doğal afetlerde kurtarma operasyonlarına yardımcı olmak.
- Talep edilmesi ve gerekli görülen hallerde orman yangınlarına müdahalede bulunmak.
- Doğal gaz, tüp gibi patlayıcı madde kazalarında, trafik kazalarında, sıkışma, yüksekte mahsur kalma vb. kurtarma operasyonlarına katılmakla görevlidir.²⁸⁶

1.5.3. Hayvan Sağlığı Kolluk Zabıtası

Hayvanların sağlığı ve bulaşıcı hastalıklar ile ilgi düzenlemelerin yapıldığı “3285 sayılı Hayvan Sağlığının Korunması Kanunu” hayvan sağlığının korunması ile görevli hayvan zabıtasına bir takım kolluk yetkileri vermiştir. Hayvan sağlığının korunmasında görevli hayvan zabıtası ülkemizdeki hayvan hareketliliğini koordine etmek, hayvanların sevk ve idaresini (ihracat ve ithalatını) yapmak, bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmekle görevlendirilmiştir. 3285 sayılı hayvan sağlığı ile ilgili Kanun, ülkemizin herhangi bir yerinde bulaşıcı bir hastalık çıkması durumunda o yerdeki devlete ait veterinerin başkanlığında mahalli hayvan sağlığı kolluk zabıtasının kurulmasını zorunlu tutmuştur. Veteriner hekimin amirliğinde hayvan sağlığı kolluk zabıtası gerekli önlemleri kısıtlamaları yerine getirmekte mükelleftir. Hayvan sağlığı kolluğu diğer adli kolluk personelinden karantina, salgın hastalık vb. idari kolluk durumlarında yardım alır.²⁸⁷

Hayvan sağlığı kolluk zabıtasının görevleri;

²⁸⁵ Alper BİLGİÇ, Çoklu Kolluk Sisteminin Yönetimi (Gazi Üniversitesi SBE Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019), s.66.

²⁸⁶ Merve UYGUN / Ebru İNAL, “Türkiye’nin İtfaiye Hizmetlerinin Acil Durum ve Afet Yönetimi Süreçlerine Göre Değerlendirilmesi”. (Hastane Öncesi Dergisi, Cilt:4, Sayı: 1, Temmuz 2019), s.17.

²⁸⁷ BİLGİÇ, s.101.

- Hayvan sağlığının korunması ile ilgili kanunun hükümlerini uygulamak,
- Veteriner hekimlerinin tutmuş olduğu raporları aslına uygun bir şekilde uygulayabilmek,
- Karantinaya alınması gereken yerleri askeri kolluk güçleri ile kontrol altına almak,
- Salgın hastalığının başlamış olduğu hayvan pazarı ve panayırılarda gerekli tedbirleri almak,
- Yurt dışından gelmiş şarbon hastalığına yakalanan hayvanları limanlarda karantina altına alıp belirli bir süre sonra imha etmek.²⁸⁸

1.5.4. Köy Koruyucuları Kolluğu

Köyün sınırları içerisinde tüm köy halkının can, mal ve ırzının korunması amacıyla köy koruyucusu kolluk teşkilatı kurulmuştur. Nüfus olarak sayıca fazla olan köyler yani yaklaşık nüfusu binden fazla olan köylerde her beş yüz kişi için bir köy koruyucusu kolluk gücü bulundurulur. Köy koruyucularının gerekliliği ve seçimleri köy ihtiyar meclisinde gerçekleşir. Seçilen köy koruyucusu köyün bağlı olduğu mülki amirine (vali veya kaymakama) bildirilir. Köy koruyucuları, 22 yaşından küçük olmayan 60 yaşından da büyük olmayan kişiler arasından seçilmektedir. Köy koruyucusu olabilmek için herhangi bir suç nedeniyle ceza almamak gerekir. Köy koruyucuları çevresinde sevilen sayılan kişiler arasından seçilir.²⁸⁹

1924 yılı içerisinde “442 sayılı Köy Kanunu” yeniden düzenlenmiş ve bunun sonucunda köy kolluk sistemleri kurulmaya başlanmıştır. 442 sayılı köylerin kurulması hakkındaki Kanun, köy koruyucularını; köy sınırları içerisinde köy halkının dirlik ve düzenin sağlanmasında görevlendirilmiş kolluk gücü olarak kabul etmektedir. 1984 yıllarına gelindiğinde, Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde ortaya çıkan terör faaliyetleri neticesinde köy kolluk teşkilatlarında değişikliğe gidilmiştir. Mevcut köy koruyucusu kolluğunun yanı sıra geçici köy koruyucusu kolluk teşkilatı

²⁸⁸ Hakan YARDIMCI, **Hayvan Sağlık Zabıtası**. (Ankara Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Ders Notları Kitabı, 2018). s.12.

²⁸⁹ AKYILMAZ / SEZG NER / KAYA, s.492.

oluşturulmuştur. Bunun sonucunda köy koruyuculuğu kolluğu, güvenlik koruyucusu ve köy koruyucusu olmak üzere ikiye ayrılmıştır.²⁹⁰

Silah kullanma yetkisine sahip olan köy korucuları kolluk teşkilatı muhtarın emri altında çalışmaktadır. Köy koruyucuları; gönüllü köy koruyucuları ve geçici köy koruyucuları olarak ikiye ayrılmıştır. Gönüllü köy koruyucusu kolluk teşkilatı bazı istisnai durumlarda görev yapmaktadır. Gönüllü köy koruyucuları, köyde gerçekleşen mahsul toplama dönemlerinde eşkıya vb. saldırılara karşı gerekli tedbirleri almakla görevlidir. Nüfusu az olan köylerde köy ihtiyar meclisinin alacağı karar doğrultusunda gönüllü köy koruyucu kolluğu oluşturulabilir. Gönüllü köy koruyucuları geçici köy koruyucuları emrinde çalışır.²⁹¹

- Bir kolluk teşkilatı olarak Köy Koruyucularının idari ve adli kolluk yetki ve sorumlulukları şu şekildedir:

- Köyün ve köy hane halkının can ve mallarını korumak ve olası kamu nizamı bozacak olayları jandarma kolluğuna haber vermek.

- Adli kolluk olaylarında gerekli delilleri toplamak ve muhafaza altına almak.

- Olası deprem, sel, yangın, çığ, gibi doğal afetler ile ilgili bilgileri muhtar ve jandarma kolluğuna haberdar etmek.

- Suç işleyen sanıkların izini kaybettirmeden yakalamak ve idari kolluğa teslim etmek.

- Köylerdeki bağ, bahçe, tarlaların korunması ile köylerde olası olaylar karşısında özel ve genel kolluğa yardımcı olmakla görevlidir.²⁹²

1.6. Özel Amaçlı Hizmet Kollukları

Genel idari kolluk teşkilatlarından farklı olarak kurulan özel amaçlı kolluk teşkilatları uzman oldukları alanlarda faaliyet göstermektedir.

²⁹⁰ Feyzullah, ÜNAL, “*Kırsal Alanlarda Güvenliğin Yasal ve Yapısal Sorunları: Köy Kolluğu Örneği*”. (Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:62, Ekim 2019), s.204.

²⁹¹ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.492.

²⁹² BUCAKTEPE, s.101.

1.6.1. Gümrük Koruma Kolluğu

Gümrük kolluğunun görev ve yetkileri ile ilgili çıkarılan 485 sayılı Kanun, gümrük muhafaza personelini; gümrükte kontrol altına alınan mallar ve eşyaların kontrolü ve denetimini yapmakla görevli kolluk gücü olarak tanımlamıştır. Gümrük koruma kolluğu, dış ülkelerden getirilen eşya ve malların kanunlar ve yönetmeliklerde belirtilen koşullara uygunluğunu denetlemekle görevlidir. Gümrük kolluk teşkilatının bir başka görevi ise uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı ile mücadele etmektir. Gümrük kolluğu kaçakçılıkla mücadele ederek ülkeye kaçak mal ve eşyaların geçmesini engellemektedir.²⁹³

Gümrük Muhafaza kolluğunun temel görevi; gümrük kurulu olan saha ve alanlarda kamu nizamının bozulmasına yol açacak eylem ve işlemlere karşı gerekli tedbirleri almaktır. Gümrük kolluk teşkilatı gümrükten geçen mal ve eşyaların denetim ve takibini yapmakla mükelleftir. Gümrük muhafaza memurları gümrük saha ve alanlarında kanunlara aykırı gerçekleşen eylem ve faaliyetlere müdahale etmek ve durumu adli makamlara bildirmekle görevlidir. Yine gümrük muhafaza kolluğu istihbarat kurumları ile irtibata geçerek kaçakçılıkla mücadele etmekle yükümlüdür. Gümrük muhafaza kolluğunun görevlerinden biriside ülkeye giriş yapan ürün, araç gereçlerin kaydının tutulması ve ürünlerin takip edilmesidir.²⁹⁴

Kaçakçılık ile mücadele için kurulan kurumlardan biri olan gümrük muhafaza kolluğu 5607 sayılı kanunla kaçakçılıkla mücadele eden kolluk teşkilatları arasına girmiştir. Gümrük muhafaza kolluğu Kanununun 19. maddesi gümrük sahası içerisinde kaçakçılık ilgili bir olay gerçekleştiğinde olaydan haber alındığı andan itibaren gümrük muhafaza kolluğunun görevinin başlayacağını belirtmektedir. Gümrük muhafaza kolluğu görevleri hususunda buldukları yerdeki mülki idare amirlerine karşı sorumludurlar.²⁹⁵

Gümrük muhafaza kolluğu hakkında çıkarılan KHK ile personel yapısında düzenleme yapılmış kolluk personeline silah bulundurabilme, silah taşıyabilme ve gerektiğinde silahı kullanabilme hakkı verilmiştir. Bu hak ile birlikte gümrük

²⁹³ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.494.

²⁹⁴ YENİSEY, s.60.

²⁹⁵ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.494.

muhafaza kolluğu diğer idari kolluk teşkilatları gibi silah ve zor kullanma yetkisine sahip olmuştur.²⁹⁶

Gümrük Muhafaza Kolluğu Kanununun 22. maddesi, gümrük muhafaza memurlarına silah ve zor kullanma yetkisi vermiştir. Gümrük muhafaza memurları olası ihbarlar üzerine limanlara demir atmış yük veya diğer gemi ve deniz araçlarına girerek arama, iz sürme, inceleme ve denetleme yapabilme yetkisi ile olası kanun ve yönetmeliklere uymayan olaylara ivedilikle müdahale edebilme yetkisine sahiptir. Adli vakaların oluşması durumunda bu vakalar adli kolluk makamlarına bildirir.²⁹⁷

1.6.2. Orman Muhafaza Kolluğu

6831 sayılı ormanların korunmasına ilişkin Kanuna göre, orman muhafaza kolluk teşkilatı orman bölge müdürlüklerin bünyesinde çalışmakta olup temel görevleri orman ve orman ürünlerinin korunmasıdır. Bu kanun, orman muhafaza kolluğuna orman sahası içerisinde dirlik ve düzeni sağlama, düzensizliğe yol açacak eylem ve işlemleri engelleme görevi vermiştir.²⁹⁸ Ormanların korunup muhafaza edilmesi görev ve sorumluluğu “4856 sayılı Kanunla” Çevre ve Orman Bakanlığı bünyesine verilmiştir. Orman muhafaza teşkilatı içerisinde her kademe ve vazifede görev alan memur ve amirler Orman Genel Müdürlüğu’nün uygun görmesi halinde silah kullanma yetkisi ile donatılmıştır.²⁹⁹

Orman Muhafaza kolluğunun adli görevleri bulunmaktadır. “5271 sayılı Yasanın 165. maddesi” orman muhafaza kolluğunu diğer adli kolluk teşkilatları gibi bir adli kolluk birimi olarak kabul etmiştir. Orman muhafaza memurları görev sahası içerisinde kanun ve yönetmeliklere aykırı işlenen adli vakalar karşısında Cumhuriyet Savcısına ulaşamıyorsa ivedilikle suçluyu yakalama veya suç aletlerine el koyma yetkisine sahiptir. Orman muhafaza kolluğu adli vakalarla ilgili hususları Cumhuriyet Savcılarına bildirmekle yükümlüdür.³⁰⁰

Orman Muhafaza kolluk teşkilatının görev ve sorumlulukları adli ve idari görevler olarak ikiye ayrılmıştır. Orman muhafaza kolluğunun idari görevlerinden

²⁹⁶ YENİSEY, s.61.

²⁹⁷ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.494.

²⁹⁸ İLERİ, s.16.

²⁹⁹ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.494.

³⁰⁰ Mehmet AYDINLIOĞLU, Türkiye’de Adli Kolluk Birimlerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri, (Maltepe Üniversitesi SBE Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013), s.21.

biriside kanun ve yönetmeliklerde ön görülen görev ve sorumlulukları yerine getirmektir. Orman sahası alanında görevli bir işçi veya ormanla bağlantılı bir personel olmayan ve kaçak yollarla ağaç ve ağaç türü ürünleri kesen ve bunların nakledilmesini sağlamakta olan kişiler hakkında idari işlemleri yapmak ve kanunda belirtilen para ve idari cezaları uygulamak orman muhafaza kolluk personelinin idari görevlerindedir.³⁰¹

Orman muhafaza kolluğunun idari görevleri bulunmaktadır. Orman muhafaza kolluğu idari kolluk görevleri açısından orman sahası içerisinde şüpheli kişilere kimlik sorma, orman yangınlarında orman itfaiyesiyle birlikte çalışma, orman ve orman içi yolların yapılması, ormanda işlenen ve suç teşkil eden olaylara karşı delillerin tespiti ve bu delillerin adli makamlara teslim edilmesine kadar muhafaza edilmesiyle görevlendirilmiştir. Yine orman muhafaza memurları orman sahası alanında yapılan kaçak av ve avlanmaya müdahale ederek gerekli silah ve tertibata el koyar. Orman muhafaza memurları gerekli görülen hallerde silah ve zor kullanma yetkilerini de kullanabilirler.³⁰²

Orman muhafaza kolluk gücünün idari ve adli görevleri şunlardır:

- Orman sahası alanında kaçak kesim yapılması ve orman ürünlerinin araç vasıtasıyla kaçırılmasını engellemek,
- Orman yasasına muhalefet eden bireylerin kimlik tespitlerinin yapılarak adli makamlara sevk edilmesi.
- Orman sahası alanında çıkan yangın ve anız yangınlarına karşı mücadele etmek.
- Orman sahası içerisinde işlenen suçlarla ilgili gerekli bulgu ve delillerin toplanması ve muhafaza edilmesinde görevlidir.³⁰³

Orman Yasasınının 78. maddesi, orman sahası içerisinde gerekli görülen hallerde orman muhafaza kolluğuna silah kullanma yetkisi tanımıştır. Orman muhafaza kolluğu

³⁰¹ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.494.

³⁰² BİLGİÇ, s.72

³⁰³ BUCAKTEPE, s.109–110.

görevini yerine getirirken meşru müdafaa gerektirecek bir durum veya zorlukla karşılaşırse silah ve zor kullanabilir.³⁰⁴

1.6.3. Limanlar Kolluğu

Limanların düzenlenmesi ile ilgili 618 sayılı “*Limanlar Kanunu*” ve devamı niteliğinde çıkarılan “*Limanlar Yönetmeliği*” limanlar kolluk makamının idari nitelikteki kolluk yetkilerini düzenlemiştir. Liman reisliğine bağlı olan liman kolluğu liman ve çevresinde dirlik düzen, genel asayışı sağlamakla görevlidir. Limanlar kolluğu, deniz kıyı ve kesimlerinde tesis vb. yapıların imarına izin vermek ve gerekli denetimleri yapmakla görevlidir.³⁰⁵ Limanların korunması ve düzenlenmesi ile ilgili 618 sayılı Kanunun 2. m. limanlar kolluk teşkilatının görev ve sorumluluk alanlarını belirlemiştir. Bu kanuna göre, limanlar kolluk personeli liman ve deniz hinterland bölgelerine gelen gemi ve diğer deniz araçlarının limanlarda demirlenme süresini belirler ve bu süre içerisinde uyulması gereken kuralları denetler.³⁰⁶

Limanlar kolluk teşkilatının bir başka görevi; denizlerde batan gemilerin karaya çıkarılması, kaçak dalma ve avlanma işlemlerine engel olmaktır. Liman teşkilatının adli kolluk görevi ise liman ve çevresinde işlenmiş olan suçların aydınlatılmasında gerekli delil ve bulguların toplanması ve korunmasıyla ilgilidir. Liman kolluk personelinin emir ve yasaklarına uymayan kişiler hakkında idari para cezası uygulanmaktadır.³⁰⁷

1.6.4. Avcılık Kolluğu

Avcılık alanının düzenlenmesi, av hayvanları ve yaban hayvanların doğal yaşam alanları içerisinde korunmaları, geliştirilmeleri, kaçak avlanmanın önüne geçilmesi ve avlanan hayvanların milli ekonomik düzene katkılarının belirlenmesi için Kara Avcılığı ile ilgili 4915 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Kara avcılığı ile ilgili kanun orman içerisinde hayvanların ve doğanın korunması için avcılık koruma kolluğunun

³⁰⁴BİLGİÇ, s.72.

³⁰⁵İLERİ, s.16.

³⁰⁶BİLGİÇ, s.76.

³⁰⁷İLERİ, s.16.

kurulmasına karar vermiştir. Avcılık koruma kolluğu, özel bir kolluk gücü olup kır bekçilerinin bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur.³⁰⁸

Avcılık kolluğu; saha bekçileri ve av koruma memurlarından oluşmaktadır. Kara Avcılığı ile ilgili 4915 sayılı Kanun, av koruma memurlarına; kaçak avlanma yapan suçluların takibi, av ve yaban hayvanların doğal yaşam alanlarının korunması, yaban hayvanlarının beslenmesi, bakımı, korunması, denetlenmesi gibi çeşitli görevler vermiştir. Saha bekçileri kolluğu ise yaban hayvanların korunması, geliştirilmesi için görevli memur ve işçilerden oluşmaktadır. Avcılık kolluğu personeli, Orman Bölge Müdürlüğü bünyesine bağlıdır.³⁰⁹ Orman muhafaza kolluğunun idari ve adli kolluk görevleri bulunmaktadır. Orman muhafaza kolluğunun idari yetkilerinden biriside orman ve orman ürünlerini korumaktır.³¹⁰

1.6.5. Acil Durum ve Sivil Savunma Kolluğu (AFAD)

Doğal afetler ve acil durumlarla ilgili 5902 sayılı Kanun, AFAD kolluk teşkilatını İçişleri Bakanlığı'na bağlamıştır. AFAD, deprem, sel, yangın, vb. afet ve acil durumda kurtarma ekibi olarak görev yapmaktadır.³¹¹ 5902 sayılı Afet ve acil durum hakkındaki kanuna göre, AFAD; deprem, sel, çığ gibi doğal afetlere karşı gerekli tedbirleri almakla görevlidir. Doğal afetlerle ilgili gerekli senaryoları hazırlamaktadırlar.³¹²

1.6.6. Sınır Kuvvet Kolluğu

Sahiller ve Karasularının Koruması ile ilgili 2692 sayılı Kanun, sahil güvenlik kolluğuna sahiller ile karasuların korunması görevi vermiştir. Kara sınırlarının güvenlik ve asayişinin sağlanması görevi de kara kuvvetleri kolluğuna tebliğ edilmiştir. Buradan hareketle deniz ve sahillerde sınır kolluk gücü sahil güvenlik kolluğu iken, kara sınırların korunmasında kara kuvvetleri kolluğu yetkilidir. Sınır kolluğu olarak sahil güvenlik güçleri barış ve sükûnetin sağlandığı günlerde İçişleri

³⁰⁸ BUCAKTEPE, s.121.

³⁰⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/>, “Kara Avcılığı Kanunu” (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2020).

³¹⁰ ABED RZAIJ, ASWAD, Türkiye ve Irak'ta Terörle Mücadele Çerçevesinde İdari Kolluk Hizmetleri (Konya: Selçuk Üniversitesi SBE Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2018), s.71.

³¹¹ BİLGİÇ, s.80.

³¹² Gülcan Azimli ÇİLİNGİR, Türkiye’de Afet Yönetimi ve İdarenin Sorumluluğu (İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019), s.45.

Bakanlığı'na bağılı iken, savaş, muharebe ve olağanüstü dönemlerde deniz kuvvetlerine bağılı bir kolluk kuvveti olarak hareket eder.³¹³

Sınır ve hudutların korunması ile ilgili hususlar önceleri gümrük muhafaza kolluk teşkilatının görev ve yetki alanına girerken, 6815 sayılı sınırlarımız ve kara suların korunması hakkındaki Kanun ile bu görev İçişleri Bakanlığı bünyesindeki Jandarma kolluk teşkilatına verilmiştir. Sınır kuvvet kolluğunun temel görevi; hudut, kara sınırları ve sahillerde düzen ve asayiş sağlamaktır. Sınır kolluk teşkilatı deniz, kıyı, kara sınırları ve sahillerde güvenlik ve asayiş sağlamada SGK yararlanır.³¹⁴

1.6.7. Göç İdaresi Kolluğu

Göç idaresi kolluk teşkilatı, İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulmuştur. Göç idaresi kolluk makamları, Türkiye'nin hali hazırdaki göç politikasını belirleme, mülteci akımı, yabancı göçmenlerin ülkemize geçişi, gümrük sahası ve diğer yollarla ülkemizden giriş ve çıkışların takip edilmesi gibi bir takım idari görevleri yerine getirmekle görevlidir. GİGM'nin idari kolluk ile ilgili görevlerine baktığımızda; düzensiz yapılan göçlerle mücadele etmek, insan kaçakçılığı, insan ticaretinin yapılmasını engellemek, kamu kuruluşlarında göç ile ilgili faaliyetlerde bilgi verme, olası göç dalgası karşısında önlemler alma, geçici koruma statüsü kazanan mülteci ve göçmenler hakkında bilgiler vermek, ülkemizin göç politikasını belirlemek gibi çeşitli görevleri bulunmaktadır.³¹⁵ Ülkemizde göç ve mülteci sorunları ile ilgili "GİGM" kurulmuştur.³¹⁶

1.6.8. Askeri Kolluk (Ordu Kolluğu)

İçerisinde ya da etrafında garnizon adını verdiğimiz askeri birlikler ile karakolların bulunduğu yerlerde adli ve idari kollukla ilgili görevler "*Türk Silahlı Kuvvetleri*"ne verilmiştir. Ordu kolluğunun görev alanına diğer genel idari kolluk birimleri karışamaz. TSK'nın iç hizmetleri ve görevleri ile ilgili hususların düzenlendiği 211 sayılı Kanun, askeri inzibat olarak kabul edilen ordu kolluk makamının görev ve sorumluluk alanlarını belirlemiştir.³¹⁷ TSK'nın iç hizmet ve yetkileri ile ilgili hususların düzenlendiği 211 sayılı Kanununun 91. maddesi ordu

³¹³ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.493.

³¹⁴ BUCAKTEPE, s.98-99.

³¹⁵ BİLGİÇ, s.86.

³¹⁶ YENİSEY, s.66.

³¹⁷ BUCAKTEPE, s.118-119.

kolluğuna bir takım görev ve sorumluluklar yüklemiştir. Bu kanuna göre ordu kolluk gücü merkezi komutanlıkların vasıtasıyla garnizon adını verdiğimiz askeri birliklerin içerisinde askeri disiplinin sağlamak, önleyici asayiş hizmetlerini yerine getirmek, adli olayların aydınlatmak ve askeri trafikle ilgili görev ve sorumlulukları yerine getirmeyle yetkilendirilmiştir.³¹⁸

Askeri kolluk makamları görevlerini yerlerine getirirken silah ve zor kullanma yetkisine sahiptir. Askeri inzibat olaylar karşısında yetersiz kaldığı vakit görev yerine en yakın askeri birlik ve karakoldan yardım isteyebilir. Ancak yakınında askeri birlik veya karakol yoksa olayda gecikmesi halinde sakıncalı durumlar yaratacaksa görev yerine en yakın jandarma veya polis kolluk gerlerinden yardım isteyebilir.³¹⁹

1.6.9. Çiftçi Malları Koruma Kolluğu

4081 sayılı çiftçileri koruma Kanunda, çiftçilerin mal ve ürünlerini korumak amacıyla ayrı bir kolluk teşkilatının kurulmasına karar verilmiştir. Bu kanunun uygulama alanı il, ilçe ve köy sahalarından uzakta tarım ürünlerinin ekiminin yapıldığı yerlerdir.³²⁰

Çiftçi Mallarının Korunması kolluğu hakkındaki 4081 sayılı Kanun, bu kolluğun görev ve yetkilerini belirlemiştir. Kanunun 1. maddesi ile korunması gereken ifti malları tespit edilmiştir. Bu kanunla tarım ürünleri korunması sağlanmıştır. Kanun, iti mal ve ürünlerinin korunması için kolluk gücü kurulmasını kararlaştırmıştır. Kanunun 7. maddesi, kolluk faaliyetlerini yerine getirme noktasında bekçilik kolluğunun oluşturulmasına karar vermiştir. Bekçilik kolluğunun seçimi köy yerleşmelerinin bulunduğu yerlerde köy ihtiyar meclisi tarafından seçilirken köy yerleşim alanlarının dışında ise kanunla oluşturulacak meclis yeleri tarafından seçilerek mülki idare amirlerinin onayına sunulmaktadır.³²¹

Çiftçi mal ve ürünlerini koruması hakkındaki 4081 sayılı Kanunun belirlemiş olduğu ifti mal ve ürünleri şunlardır:

³¹⁸ BİLGİÇ, s.67.

³¹⁹ BUCAKTEPE, s.120

³²⁰ İLERİ, s.14.

³²¹ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s. 493.

- Ekili ve dikili tarım alanları ile kendiliğinden doğal yollarla yetişen ürünler ile Orman Yasası kapsamı içerisinde olmayan ağaç ve orman ürünleri.

- Ziraat, tarım ürün ve aletleri ile gayrimenkul mallar.

- Hendekler, duvarlar, bentler, su arkları tarlalar ve bahçelerdir.³²²

Çiftçi mal ve ürünlerini koruma kolluğunun iki ayrı organı olup birinci organı çiftçi mal ve ürünlerini korumak amacıyla kurulan meclistir. 10 kişiden oluşan meclisin kurulmasında belediye meclisleri görevlendirilmiştir. Çiftçi mallarını korumak için kurulan bir diğer organ “*Murakabe Heyeti*”dir. Bu heyetin seçimini mülki idare amirleri yapmaktadır.³²³

1.7. Kolluk Yetkisine Sahip Kamu Görevlileri

Kolluk yetkisine sahip kamu görevlileri bulunmaktadır. Kolluk yetkisine sahip kamu görevlilerinin başında MİT mensupları, hava kaptan pilotları, kara yolları görevlileri, fahri trafik müfettişleri vb. görevliler yer alır.

1.7.1. Hava Kaptan Pilotların Kolluk Yetkisi

Türkiye’de sivil havacılık ve hava ulaşımı ile ilgili düzenlemeleri içeren 2920 sayılı Kanununun 102. maddesi hava kaptan pilotların kolluk yetkisini düzenlemiştir. Bu kanuna göre, kaptan pilotlar uçak havada iken uçağın güvenlik ve asayişinden sorumludur. Aynı şekilde uçakta işlenen suçları ortaya çıkarmak için delil ve bulguları toplamak ve muhafaza etmekle görevlidir. Kaptan pilotlar adli kolluk personeli gelinceye kadar kişileri bir yerde saklamak suretiyle gözaltında tutabilir, şüphelinin eşyalarına el koyabilir ya da eşyalar ve kişinin üzerinde arama yapabilir. Kaptan pilot uçakta gerçekleşen olaylar ile ilgili raporları ilgili adli ve idari kurumlara sunar. Yurtdışında ise Türk Konsoloslukuna bilgi verir.³²⁴

1.7.2. Milli İstihbarat Teşkilatı Kolluğu

Milli İstihbarat Teşkilatı görev ve sorumlulukları hakkındaki 2937 sayılı Kanun, MİT’in temel görevlerini şu şekilde tanımlamıştır: Ülkemize içeriden veya dışarıdan gelebilecek her türlü tehdit ve tehlikeye karşı önlemler almak, bilgi

³²² BUCAKTEPE, s.101.

³²³ İLERİ, s.14.

³²⁴ BİLGİÇ, s.106.

toplamak, askeri ve idari kolluk personelleri ile bu bilgileri paylaşmak ÷lkemize yönelik siber saldırılar karşısında gerekli önlemleri almak, devletin milli güvenlik siyasetini belirlemekle görevlidir.³²⁵

MİT Kanununun 7'nci maddesi, MİT Başkanının görev ve sorumlulukları açısından sadece Cumhurbaşkanlığı makamına bağılı olduğunu, Cumhurbaşkanlığı makamı dışında hiçbir kuruma bağılı olmayıp hesap verme sorumluluğı olmadığını belirtmiştir. MİT Kanununun 6. maddesi, MİT teşkilatı mensuplarına genel idari kolluk personeline tanınan tüm hakları tanımıştır. Kanun, bu yetkilere ilaveten MİT personeline ses dinleme, istihbaratı bilgiler toplama, ses kaydı alma, sinyal yerini tespit etme gibi görev ve yetkiler vermiştir. MİT personeli arama, ses kaydı, dinleme, gibi işlemleri Cumhuriyet Savcısı veya Sulh Ceza Hâkiminin izni olmadan yerine getirebilmektedir. MİT Kanununun 25. maddesi, MİT personeline görevde ya da emekli olduğunda silah kullanma ve taşıma yetkisi vermektedir.³²⁶

2937 sayılı Kanun çerçevesinde Milli İstihbarat Teşkilatının görev ve sorumlulukları şu şekilde sıralanmıştır:

- ÷lkemizin milli güvenlikle ilgili temel politikalarının belirlenmesi için gerekli çalışmaları yapmak.
- Kamu kurumlarına istihbarat, bilgi ve belgeleri vermek suretiyle kamu kurum ve kuruluşların güvenliklerini sağlamak.
- TSK'ya gerekli askeri bilgi ve belgeleri sunmak ve Genelkurmay başkanlığına askeri konularda bilgi vermek.
- Milli İstihbarat Teşkilatı görev ve sorumlulukları hakkındaki 2937 sayılı Kanunun belirlemiş olduğu görev ve sorumlulukları yerine getirmek.
- TC'nin milli varlığına gelebilecek her türlü tehdit ve tehlikeye karşı gerekli önlemleri almak, devletler çapında askeri, ekonomik, dini, siyasi, teknolojik, güvenlik alanlarında istihbarat bilgileri toplamaktır.
- Devletin gizli belge ve bilgilerin saklanması ile Milli Güvenlik Kuruluna ÷lke güvenliği ve asayiş konularında yardımcı olmak.

³²⁵YENİSEY, s.374.

³²⁶BİLGİÇ, s.104-105.

- MİT kolluk personeli görev ve sorumlulukları açısından Cumhurbaşkanlığı makamına karşı sorumludur. MİT görevlileri hakkında soruşturma ve kovuşturma faaliyetlerinin yapılabilmesi izni Cumhurbaşkanlığı makamına aittir.³²⁷

1.7.3. Karayolu Görevlileri Kolluğu

Karayolları Genel Müdürlüğü'ne bağlı karayolları kolluğu il ve ilçelerdeki karayolları teşkilat personellerine kolluk ile ilgili bir takım görev ve sorumluluklar yüklemiştir. Karayolları kolluk personeli görev alanı içerisinde trafik ile ilgili işlenen ihlaller karşısında cezai işlem düzenleme yetkisine sahiptir. Karayolları kolluk personelinin emir ve yasaklarına uymayan kişiler hakkında idari yaptırımlar uygulanmaktadır.³²⁸

1.7.4. Gemi Kaptanlarının Kolluk Yetkileri

Ülke sınırları içerisindeki suların dışında uluslararası su ve okyanuslarda seyreden gemi ve deniz araçlarında muhtemel olaylara anında idari kolluğun müdahalesi zor olduğundan kolluk yetki ve görevlerini gemi kaptanları yerine getirmektedir. Gemide en büyük kolluk amiri olan gemi kaptanına adli ve önleyici kolluk yetki ve görevleri verilmiştir.³²⁹

Gemi kaptanlarının kolluk yetki ve görevleri 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 1467. maddesinde düzenlenmiştir. Bu kanuna göre bir Türk gemisi, yabancı kara suları veya başka ülke denizlerinde iken saldırıya uğrarsa kolluk amiri olan gemi kaptanları gerekli tedbirleri alabilir. Gemide işlenen suçlar karşısında gemi kaptanlarının seçeceği bir kişi gerekli delil ve belgeleri toplamakla görevlendirilmiştir. Kolluk amiri olarak gemi kaptanlarının suçu işleyen kişi veya suç şüphesi altında bulunan kişilerin kaçmaları ya da delil ve bulguları yok etmeye çalışmaları karşısında “gözaltına” alma yetkisi bulunmaktadır.³³⁰

Gemi kaptanlarının kolluk yetkileri ile ilgili 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu kolluk amiri olarak gemi kaptanlarına, açık deniz ve okyanuslarda deniz inzibat ve düzenini sağlamada geniş yetkiler vermiştir. Kaptan deniz nizamını sağlamak için

³²⁷ BUCAKTEPE, s.94.

³²⁸ YENİSEY, s. 66.

³²⁹ BUCAKTEPE, s.138.

³³⁰ Selda GÜNER, Kolluğun Zor ve Silah Kullanması (İstanbul Kültür Üniversitesi SBE Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi 2011), s.25.

gerekli gördüğü hallerde gemi adamları ve diğer personel üzerinde cebir ve zor kullanma yetkisine sahiptir. Deniz kaptanlarının emir ve talimatlarına uymayan personeli gemide bir odaya kilitlemek, gemiyi terk etmesini istemek, personel üzerinde arama yapma gemi kaptanlarının bir diğer yetkileridir. Gemi kaptanları, gemi içerisinde bulunan personele ait mal ve eşyanın muhafaza edilmesiyle birlikte gemiden kaçan kişiler içinde zorla getirme kararı çıkartabilir.³³¹

Kolluk amiri olarak gemi kaptanının gemi nizamını sağlamak için vermiş olduğu emir ve talimatlara tüm gemi personelinin uyması gereklidir. Gemi kaptanın emir ve talimatlarına uymayan kişiler hakkında TTK'nın 1479. maddesi gereğince cezai işlem uygulanır. 1982 yılında Bakanlar Kurulu tarafından alınan karar doğrultusunda gemi kaptanları silah ve zor kullanma yetkisine sahiptir.³³²

1.7.5. Ceza İnfaz Koruma Kolluğu

Ülkemizde mahkûmların işlemiş oldukları cezaların infazı ve ıslah işlemleri Adalet Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir. Ceza ve güvenlik tedbirlerin yer aldığı 5275 sayılı Kanunun 33. maddesine göre, cezaevlerinin içerisinde asayiş ve güvenliğin sağlanmasında Adalet Bakanlığı'nın bünyesine bağlı infaz koruma kolluk teşkilatı görevli iken, cezaevlerinin dış güvenliği jandarma kolluk makamları tarafından sağlanmaktadır. Kanun, infaz koruma kolluğunun gerektiği zamanlarda jandarma kolluğu ile birlikte hareket edebileceğini belirtmiştir. Ceza infaz koruma memurlarının kolluk görevlerine baktığımızda; açık-kapalı cezaevleri ile çocuk ıslah evlerinde iç asayiş, dirlik ve düzeni sağlama, mahkûmları gözetleme ve koğuşlarda arama yapmakla görevlidir. Ceza infaz kolluk personelinin silah kullanması yasaktır. Ancak ceza infaz koruma memurları kendilerine ait teçhizatları kullanabilir.³³³

1.7.6. Devlet Demiryolu Görevlilerinin Kolluk Yetkisi

Devlet demiryollarının görev ve sorumluluklarının düzenlendiği "119 sayılı KHK'nın 22. maddesi" devlet demir yolları personeline kolluk yetkisi tanımıştır. Bu yönetmelik ile devlet demir yolları kolluk personeli tren hatları ve raylarda güvenlik, bakım, dirlik ve düzenin sağlanmasında görevlendirilmiştir. Devlet demiryolları kolluk personeli, garda veya trende, suç veya suçlar işlenmişse suçluları yakalayarak adli

³³¹ BUCAKTEPE, s.139.

³³² GÜNER, s.25.

³³³ BİLGİÇ, s.107.

kolluk makamlarına teslim etmekle görevlidir. Yine aynı şekilde delillerin toplanması ve korunması devlet demiryolları kolluk makamının idari kolluk görevidir. Devlet demiryolları kolluk personelinin emir ve yasaklarına uymayan kişiler hakkında kanunun belirlediği şartlarda idari para cezası uygulanmaktadır.³³⁴

1.7.7. İcra Memurlarının Kolluk Yetkisi

İcra memurlarının görev ve sorumluluk alanları hakkında düzenleme yapan “2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 80. maddesi” haciz yapmakla görevli icra kolluk memurunun, hakkında haciz kararı çıkarılan borçlunun evinde arama yapma, eşyalara el koyma yetkisi tanımıştır. Bu maddeye göre, borçlu olan kişi icra kolluk memurunun istemesi durumunda evindeki kilitli yer ve dolapları açma, eşyaları göstermekle mükelleftir aksi takdirde icra kolluk memurların zorla açtırma yetkisi ile karşı karşıya kalabilir. Haciz yapmakla görevli icra kolluk memurları haciz sırasında borçlunun para, altın, döviz gibi kıymetli eşyaları sakladığı kanaatine düşer veya sakladığını görürse aynı şekilde borçlu bu kıymetli eşyaları vermekten kaçınırsa kuvvet kullanmak suretiyle bu mallara el koyabilir. İcra İflas Kanunu, icra kolluk memurlarına zor kullanma yetkisi vermiştir.³³⁵

1.7.8. Kır Bekçileri Kolluğu

Kır bekçilerinin görev sorumlulukların düzenlendiği 1330 sayılı Kanun, kır bekçilerine köy ve kasabaların dışında yer alan kırsal kesimlerde düzen ve asayiş sağlama ve ekinlerin korunması görevini vermiştir. Kır bekçilik kolluğu, jandarma kolluğunun gözetiminde faaliyetlerini sürdürür. Kır bekçileri kolluk personeli jandarma eri statüsüne sahip olup adli ve önleyici kolluk görevlerini yerine getirmektedir. Kır bekçileri kolluk personeli, köy ihtiyar heyeti tarafından seçilir ve mülki idare amirleri tarafından atanır. Kır bekçilerinin görev ve sorumlulukları 4081 sayılı Çiftçi Mallarını Koruma Kanunu ile 442 sayılı Köy Kanununun da düzenlenmiştir.³³⁶

Kır bekçileri ile ilgili 1330 sayılı Kanun, jandarma kolluk gücünün gözetim ve denetimi altında bir kolluk gücünün kurulmasını öngörmüştür. 5617 sayılı Kanun ile

³³⁴ GÜNER, s.25.

³³⁵ BİLGİÇ, s.107.

³³⁶ BUCAKTEPE, s.103.

3167 sayılı Kanunların bazı maddeleri kır bekçilerine bir takım görev ve sorumluluklar yüklemiştir.³³⁷

1.7.9. Okul Geçidi Kolluk Görevlileri

Trafik düzen ve güvenliğinin sağlanması hakkındaki 2918 sayılı “*Karayolları Trafik Kanununun 134. maddesi*” okul geçidi kolluk görevlilerine, trafik polislerine tanınan yetkilerin bir kısmını tanımıştır. Bu kanun maddesi ile okul yaya geçitleri ve okul önlerinde trafik polislerinden aldıkları belge ile okul geçidi kolluk personeli görevlendirilmiş. Aynı kanunun 146. maddesi okul geçitleri veya okul çevresinde araçları ile seyir halinde bulunan kişilerin okul geçidi kolluk personelinin vereceği trafik işaret ve talimatlarına uyma zorunluluğunu düzenlemiştir. Okul geçidi kolluk personeli Karayolları ve okul geçitleri yönetmeliği kurallarına uymayan kişileri tespit ederek trafik polislerine bildirmekle görevlidir. Okul geçidi kolluk personelinin emir ve yasaklarını dinlemeyen kişiler hakkında idari para cezası ve diğer adli cezalar uygulanmaktadır.³³⁸

1.8. Çoklu Kolluk Türleri ve Yetkileri

Çoklu kolluk sistemine göre, T.C. Anayasası, toplumun düzen ve asayişinin sağlanması ve toplumsal huzurun korunması amacıyla devlet ve özel statülü birçok kuruma idari ve adli kolluk yetki ve görevleri vermiştir. Bu duruma örnek vermek gerekirse; toplum düzeninin sağlanmasında polis ve jandarma kolluk güçlerinin yetersiz kaldığı durumlarda özel güvenlik teşkilatından yardım alınmaktadır. Özel güvenlik teşkilatı, özel sektöre ait olup genel idari kolluğu tamamlayıcı mahiyette görev yapmaktadır.

1.8.1. Özel Güvenlik Kolluğu

Özel Güvenlik kolluğuna dair Kanunun 1. maddesi, özel güvenlik kolluğunu, kamu güvenlik ve asayişin sağlanması noktasında ana kolluk gücünün yanında yardımcı kolluk teşkilatı olarak tanımlamıştır. Özel güvenlik kolluğu, kamu nizamının sağlanmasında tamamlayıcı yardımcı kuvvet olarak görülmüştür. Özel güvenlik kolluğu ile ilgili yapılan genel tanıma baktığımızda; özel güvenlik kolluğu şahıs ve

³³⁷ YENİSEY, s. 65.

³³⁸ BİLGİÇ, s.109.

kurumların özel mülkiyetlerinin yanı sıra kişilerin can ve mallarının korunması ile ilgili görevlendirilmiş kamu yararı yerine kar amacı güden ve belirli ücretle özel güvenlik şirketlerinden istihdam edilen yardımcı özel kolluk gücüdür.³³⁹

Özel güvenlik kolluk teşkilatının yaygınlaşmasında devletin değişen koşullar çerçevesinde iç güvenlik ve asayiş sağlamada yetersiz kalarak yardımcı bir kolluğa ihtiyaç duyması yatmaktadır. Artan suç ve suç oranlarının karşısında yetersiz kalan polis ve jandarma kolluklarına “önleyici hizmetler” noktasında yardımcı kuvvet olacak şekilde özel güvenlik kolluk teşkilatları kurulmuştur.³⁴⁰

Kamu güvenliğinin sağlanmasında yardımcı kolluk personeli olarak hizmet veren özel güvenlik kolluğunun görevlerini incelersek;

- Alan koruması, özel güvenlikçiler kamu ve ya özel sektör bina, kapı girişleri, otoparklar vb. yerlerde alan koruması görevini yapmaktadırlar.
- CMUK’un 90. maddesi gereğince suçluları yakalamak ve adli makamlara teslim etmek.
- Görev alanı içerisinde hakkında yakalama emri olan ve mahkûmiyet kararı bulunan kişileri yakalamak ve adli makamlara teslim etmek.
- Toplantı, spor müsabakaları, konserler, sahne tiyatro ve gösterimlerinde kişilerin kimlik sorgusunun yapılması ve duyarlı X-ray sistemlerinden geçirilmesini sağlamak.
- Görev sınırları içerisinde suç işlenmişse adli kolluk makamlarına haber vermek ve adli kolluk makamları gelinceye kadar delilleri korumak ve muhafaza altında tutmakla görevlidir.³⁴¹

1.8.2. Hudut ve Sahiller Kolluğu

Özel statülü bir kolluk olan Hudut ve Sahiller kolluk teşkilatı, “*Umumu Hıfzıssıhha Kanunu*”na göre şekillenmiştir. Hudut ve sahiller sağlık kolluğu teşkilatının temel amacı; bulaşıcı hastalık ve salgınlara karşı hudut ve sahillerimizi

³³⁹ KARAKURT / BAL, s.90.

³⁴⁰ YENİSEY, s.74.

³⁴¹ Şerife Yıldız AKGÜL, s.181.

koruma ve aynı zamanda yabancı gemi ve tankerleri denetleyerek genel sağlığa zararlı maddelerin taşınıp taşınmadığını tespit etmektir.³⁴²

1.8.3. Bağımsız İdari Otoritelerin Kolluk Yetkileri

BİO'lar veya diğer ismiyle düzenleyici ve denetleyici kurumlar devletin üç temel organı olan “*yasama-yürütme-yargı*” organlarından bağımsız hareket etmektedir. Toplumsal yaşamımızda birçok alanı düzenleyen bu kurumlar, ekonomik düzenden, enerji, eğitim vb. alanlara kadar hizmet vermekle birlikte kendi ilgi alanlarında denetim yapmakla görevlidir.³⁴³ BİO'ların kuruluş ve işleyişi kanunlar tarafından belirlenmiş, özerk yapıya sahip olup bağımsız hareket etmektedirler. BİO'ların yapmış oldukları eylem ve işlemlerde yargı yolu açıktır. Kamu tüzel kişiliğine sahip olan BİO'ların temel görevi kendi alanlarında “*denetim, gözetim ve düzenleme*” yapmaktır.³⁴⁴

Türkiye’de kurulu olan BİO'lara bakarsak; “*SPK, BDDK, RTÜK, Rekabet Kurumu, KİK, EPDK, Şeker kurumu, Telekomünikasyon Kurumu, TAPDK*”dan oluşmaktadır. BİO'ların ülkemizdeki faaliyetleri genellikle ekonomik düzen ve mali işlemlerle ilgilidir. Serbest piyasanın düzenlenmesinde devletin ekonomik kolluk olarak BİO'lardan yararlandığı görülmektedir. BİO'lar kurallarına uymayan tüzel ve gerçek kişilere idari para cezası uygulama yetkisine sahiptir. Yine aynı şekilde gerçek veya tüzel kişiler tarafından ihaleye fesat, fahiş fiyatlar oluşturulması durumunda gerekli idari soruşturmaları başlatma yetkisine sahip olup haksız bulunan kişiler hakkında idari para cezası kesme yetkisine sahiptir.³⁴⁵

1.8.4. Fahri (Gönüllü) Trafik Müfettişleri Kolluğu

Karayolları ve trafik kurallarının düzenlenmesi ile ilgili 2918 sayılı Yasanın 6. maddesi Fahri (gönüllü) trafik müfettişlerini şu şekilde tanımlamıştır: Fahri trafik müfettişleri, şehirlerarası yollar ve şehir içi trafiğinde sürücülerin trafik uyarı ve kurallarına uyup uymadıklarını denetlemek ve trafik polislerine yardım etmek amacıyla kurulan gönüllü kolluk teşkilatıdır. Trafik kural ve uyarıları ile ilgili yönetmeliğin 4. maddesinde belirtilen yaş, eğitim ve tecrübe gibi kriterlere sahip

³⁴² İLERİ, s.16.

³⁴³ BUCAKTEPE, *Genel İdari Kolluk ve Kolluk İşlemleri*, S. 122–123.

³⁴⁴ Vedat AYDOĞDU, *İdare Hukukunda Bağımsız İdare Otoriteleri ve Kamusal Denetimi* (Selçuk Üniversitesi SBE Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, 2010), s.34.

³⁴⁵ BUCAKTEPE, s.122–123.

kişilere, “*Fahri Trafik Müfettişliği*” görevi verilmektedir. Trafik polislerine yardım eden Fahri Müfettiş, EGM tarafından kendilerine verilmiş olan ceza tutanakları ile idari para cezası kesme yetkisine sahiptir.³⁴⁶

1.8.5. Çevre Koruma Kolluğu

“*Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56. m.*” vatandaşların dengeli, huzurlu, sağlıklı, bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğunu belirtmektedir. Devlet, çevrenin korunması noktasında belediyeler, il özel idareleri, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’ndan yararlanır. Çevre kolluğu çevreyi kirletenler hakkında idari para cezası uygulama yetkisine sahiptir.³⁴⁷

Belediyenin görev ve sorumluluklarının düzenlendiği “*5393 sayılı Belediye Kanunu*”nun 14. m. belediyelere çevre ile ilgili görevler ile çevrenin korunması noktasında bir takım yetkiler vermiştir. Belediye kolluk teşkilatı, belde sınırları içerisinde çevrenin korunması ve düzenlenmesi ile birlikte kentsel dönüşüm, kanalizasyon, alt yapı, yollar, park ve bahçeler, çevre sağlığının korunması, katı atık bertaraf tesislerinin yapımı, yeşillik ve ağaçlandırma hususlarında görev ile yetkilendirilmiştir.³⁴⁸

1.8.6. Fahri (Gönüllü) Av Müfettişleri Kolluk Görevlileri

Fahri av müfettişliği kolluğu 4915 sayılı Kara Avcılığı Yasası ile orman muhafaza memurlarına yardım etmek, ormanların korunmasını sağlamak ve kaçak avlanmanın önüne geçmek için gönüllü kurulan bir kolluk çeşididir. Fahri av müfettişliği unvan ve yetkisi Orman Bakanlığı tarafından belirli özelliğe, kritere sahip kişilere verilmektedir. Fahri av müfettişliği kolluk personeli, OGM ve DKMP’nin vermiş olduğu ceza tutanakları ile kişilere ceza kesme yetkisine sahiptir. Fahri av müfettişlerin emir ve yasaklarına uymayan kişiler hakkında idari para cezası uygulanmaktadır.³⁴⁹

³⁴⁶ BİLGİÇ, s.111.

³⁴⁷ Kasım OCAK, Çevrenin Korunmasına Yönelik Kolluk Faaliyetlerinden Dolayı İdarenin Sorumluluğu (Galatasaray Üniversitesi SBE Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018), s.1.

³⁴⁸ Eser ERGÖNÜL, Çevre Bilinci Geliştirmede Belediyelerin Çevre Politikalarının Rolü: Dikili Belediyesi Örneği (Hacettepe Üniversitesi SBE Siyaset Bilimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017), s.64–65.

³⁴⁹ BİLGİÇ, s.111.

1.8.7. Ekonomik Düzendeki Kullanılan Kolluk Makamları

Ekonomik kolluk faaliyet ve eylemlerinde temel amaç, anayasa ve diğer düzenleyici işlemlerde belirtilen ekonomik düzenin hayata geçirilmesidir. Devlet, serbest piyasaya dayalı ekonomik düzeni kolluk araçları ile denetlemekte ve düzenlemektedir.³⁵⁰

Devletin ekonomik düzene müdahil olmasındaki ana sebep kişileri hem devlete karşı hem de gelir seviyesi yüksek kesimlere karşı korumaktır. Devlet özel sektör eli ile yapamadığı bazı ekonomik hizmetleri kendi gücüyle yerine getirmektedir. Devlet gerektiğinde fabrika kuran, gerektiğinde özelleştirme yapabilen bir kamu gücü özelliğine sahiptir.³⁵¹

Ekonomik kollukta, idari kollukta olduğu gibi önleyici kolluk ve adli kolluk ayrımı yoktur. Ancak bu duruma benzer “*ex ante*” ve “*ex post*” olarak ekonomik kolluk ikiye ayrılmıştır. Ekonomik kolluğun idari kolluk faaliyetlerinden farkı görevi bozulan ekonomik düzeni tekrar eski haline geri getirmek iken, adli kolluk faaliyetlerinden farkı ekonomik düzenin bozulmaması için önleyici tedbirler almasıdır.³⁵²

Devletin ekonomik düzeni sağlamada yaralandığı ekonomik kolluk teşkilatları şunlardır: “*BDDK, SPK, OİB, Hazine Müsteşarlığı, Rekabet Kurumu, MASAK, KİK, TCMB, EPDK*” dır.³⁵³

1.8.7.1. Vergi Denetmenliği Kolluğu

GİB’e bağlı bir ekonomik kolluk çeşidi olan vergi denetmenliği kolluğu vergi denetim ve teftişi yapmakla yetkilidir. Vergi denetmen kolluğu ülkemizde bölge düzeyinde ya da görevlendirildikleri il düzeyinde denetim ve teftiş yapmakla görevlidir. Vergi denetim kolluğu, Vergi Dairesi Başkanlıklarının gözetimi altındaki il ve ilçelerdeki vergi dairelerinde inceleme yapma yetkisine sahiptir.³⁵⁴ Vergi denetim

³⁵⁰ ÖZKAN, s.83.

³⁵¹ Hakan CİNDEMİR Ekonomik Kolluk Faaliyetleri ve Yargısal Denetimi (Kocaeli Üniversitesi SBE Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, 2006), s.27.

³⁵² ÖZKAN, s. 83.

³⁵³ CİNDEMİR “ s.2.

³⁵⁴ Zehra Sueda KÜÇÜKÖNER, Vergi Denetim Sistemindeki Kurumsal Dönüşümün Vergi Denetimi Üzerindeki Etkileri (Süleyman Demirel Üniversitesi SBE Maliye ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi 2018), s.95.

ve tahsilinde görevli vergi kolluk memurları VUK'un 127. m. çerçevesinde “*el koyma ve zapt*” yetkisi ile donatılmıştır. Vergi kolluk memurlarının el koyma ve zapt etme yetkileri temel hak ve özgürlüklerin ihlaline yol açacağından Anayasada güvence altına alınıp belirli şartlarda gerçekleşmektedir. Anayasamızın 20. ve 21. maddeleri el koyma işlemini Sulh Ceza Hâkiminin emir ve talimatlarıyla, gecikmesi sakıncalı hallerde ise kanunlar tarafından yetkilendirilmiş kolluk amirlerinin yazılı emir ve talimatları ile yapılabileceğini belirtmiştir.³⁵⁵

1.8.8. Yargı Mensuplarının Kolluk Yetkileri

Yargı mensubu makamların adli kolluk yetkileri olup, adli konularda polis ve jandarma kolluk makamlarına emir ve talimat verme yetkisine sahiptir.

1.8.8.1. Sulh Ceza Hâkiminin Kolluk Yetkisi

Kolluk tarafından yapılan ev ve iş yerlerindeki arama işlemi ile görüntü, ses kayıt ve dinleme işlemleri Sulh Ceza Hâkiminin gözetiminde yapılır.

1.8.8.2. Cumhuriyet Savcılarının Kolluk Yetkisi

Anayasamızın 139. m. belirtilen savcılık makamı, hâkimlik makamı gibi koruma altına alınmıştır. Savcılarının görevleri Anayasada belirlenmiş olup idari ve adli olarak ikiye ayrılmıştır. Cumhuriyet Savcıları idari görev ve yetkileri açısından Adalet Bakanlığı'na bağlı iken, adli konularda HSK'ya bağlıdır.³⁵⁶

Adli kolluk makamlarının amiri olan Cumhuriyet Savcıları adli konular ile ilgili düzenlenmeleri adli kolluk makamları olan polis ve jandarma kolluk güçlerine yaptırır. Cumhuriyet Savcılarının emir ve talimatları ile polis ve jandarma kolluk güçleri adli soruşturma işlemini yerine getirebilirler. Adli kolluk makamları adli konularda Cumhuriyet Savcılarının emrinde çalışırken, idari konularda kendi mülki amirlerinin emrinde çalışmaktadır.³⁵⁷ CMK'nın 164. m. çerçevesinde adli kolluk makamları polis kolluğu, jandarma kolluğu, gümrük muhafaza kolluğu, sahil güvenlik

³⁵⁵ Mine UZUN-ÇAM, “*Vergi Denetiminde Anayasaya Aykırı El Koyma Yetkisi*”. (MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:15, Sayı:4, Aralık 2017) s.179.

³⁵⁶ Osman ERMUMCU, Hâkimlerin Hukuki Sorumluluğu (Konya: Selçuk Üniversitesi SBE Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,2011), s.28.

³⁵⁷ AKYILDIZ, “*Kolluk Faaliyetlerinin Denetimi Hakkında Genel Bir Değerlendirme*”. S. 147.

kolluğu olarak tespit edilmiştir. Bu adli kolluk teşkilatları, adli konularda Cumhuriyet Savcılarının emri altında çalışmaktadır.³⁵⁸

CMK'nın 161. m. Cumhuriyet Savcılarına muhtemel bir olayın araştırılması için gerekli bilgi ve belgeleri toplama yetkisi vermiştir. Cumhuriyet Savcıları bu görevi kendine bağlı adli kolluk makamları vasıtasıyla yerine getirmektedir. Cumhuriyet Savcıları, adli vaka ve olaylar ile ilgili emir ve talimatları normal koşullarda yazılı olarak verirken, acele hallerde sözlü şekilde de verebilmektedir.³⁵⁹

1.9. Kolluk Yetkisine Sahip Makamlar ve Amirleri

Kolluk yetkisine sahip makamlar, amir ve personeller, Cumhurbaşkanlığı, Bakanlar Kurulu, İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri olan vali ve kaymakamlık kolluklarından oluşmaktadır.

1.9.1. Cumhurbaşkanlığının Kolluk Yetkileri

1982 Anayasasının 8. m. yürütme yetki ve görevlerini belirlemiştir. Bu madde yürütme yetkisine sahip olan Bakanlar Kurulu ve Cumhurbaşkanlığı makamlarına kanunlar ve diğer düzenleyici işlemleri uygulayabilmesi için anayasal nitelikte yetki vermiştir. Bu yetki ve görevlerden biriside Cumhurbaşkanlığı makamının kolluk yetkisidir. Cumhurbaşkanı tüm Türkiye'de özel ve genel kolluk teşkilatlarının başı sayılabilir.³⁶⁰

Cumhurbaşkanı kolluk makamı yasalarla düzenlenmeyen konu ve hususlarda kamu nizamını sağlamak için Anayasanın 104. maddesi gereğince Cumhurbaşkanı kararnamesi çıkarabilme yetkisi ile donatılmıştır. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı kolluğu kanunlar ile Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanabilmesi için bu düzenlemelere aykırı olamayacak şekilde yönetmelik ve genelgeler çıkarabilmektedir.³⁶¹

Cumhurbaşkanlığı makamı kolluk yetki ve görevlerini müşterek, ortak kararnameler çıkarmak suretiyle yerine getirmektedir. Anayasamızın 104. maddesi Cumhurbaşkanlığı kolluk makamına, KHK ve Olağanüstü Hal ilan etme yetkisi

³⁵⁸ Yusuf Ziya POLATER, “Adli Kolluk- Savcı İlişkisi ve Soruşturmalara Etkisi”. (TBB. Dergisi, Sayı:120 Eylül 2015), s.303.

³⁵⁹ ERYILMAZ, s.112.

³⁶⁰ BUCAKTEPE, s.126.

³⁶¹ Şerife Yıldız AKGÜL, s.181.

vermiştir.³⁶² Cumhurbaşkanlığı kolluk teşkilatı olağanüstü şartlarda 104. maddeye başvurarak kişi hakları olan sosyal, ekonomik ve siyasi haklar üzerinde müdehalede bulunabilir. Olağanüstü hal ve koşullarda hazırlanıp çıkarılan CKHK, yasama kısıntısına tabi olup AYM’de iptal davası açılmaz.³⁶³

1.9.2. Bakanlar Kurulunun Kolluk Yetkileri

Kanun koyucunun yürütme yetkisine sahip iki kurumdan biri olan Bakanlar Kurulunun görevleri arasında devletin yönetilmesi için gerekli genel politikaları belirlemek ve uygulamaya koymak yer almaktadır. Bakanlar kurulu amaç ve hedeflerini gerçekleştirebilmek için yönetmelik çıkarma yetkisi ile donatılmıştır.³⁶⁴

Kolluk faaliyet ve eylemleri noktasında Bakanlar Kurulu bireysel işlemler ile düzenleyici nitelikte işlemler yapabilme yetkisine sahiptir. Bakanlar kurulu teşkilatı kolluk faaliyet ve eylemleri ile ilgili kararname ve yönetmelikler çıkarabilmektedir.³⁶⁵ Bakanlar Kurulu kolluğu, düzenleyici eylem ve işlemlerin yanı sıra bireysel işlemlerde yapmaktadır. Bakanlar Kurulu kolluğunun bireysel işlemlerine örnek verirsek; 275 sayılı Kanun çerçevesinde almış olduğu grevlerin ertelenmesi kararı, Bakanlar Kurulunun kolluk yetki ve göreviyle yapmış olduğu birel işlemlerden bir tanesidir.³⁶⁶

1.9.3. İçişleri Bakanlığı’nın Kolluk Yetkileri

Emniyet Teşkilat Kanununun çizdiği çerçeveye göre, ülke düzeyinde emniyet ve asayişin sağlanmasından İçişleri Bakanı sorumlu tutulmuştur. İçişleri Bakanı, kanun koyucunun kendisine vermiş olduğu kolluk gücünü “*EGM, JGK ve SGK*” kolluk güçleri ile sağlamaktadır. İçişleri Bakanı, ülke içi asayişin sağlanması noktasında TSK’ya ihtiyaç duyarsa bu talebini Bakanlar Kuruluna iletir ve TSK’dan yardım isteyebilir.³⁶⁷

PVSK’nın 22. maddesine göre, genel idari kolluk teşkilatının başı İçişleri Bakanı’dır. İçişleri Bakanlığı kolluğu, Anayasanın 124. maddesine göre yönetmelik

³⁶² BUCAKTEPE, s.126.

³⁶³ Şerife Yıldız AKGÜL, s.181.

³⁶⁴ İLERİ, s.20.

³⁶⁵ BUCAKTEPE, s.126.

³⁶⁶ Mehmet Fevzi DÖNMEZ, Türk Hukukunda Mülki İdare Amiri-İdari Kolluk İlişkileri (Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Ceza Adaleti ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009), s.57.

³⁶⁷ İLERİ, s.22.

çıkarma yetkisine sahiptir. İçişleri Bakanlığı, kamu düzeni ve asayişin sağlanması için gerekli kolluk yetki ve görevleri mülki idare amirlerinden bağımsız bir şekilde resen kullanabilmektedir.³⁶⁸ İçişleri Bakanı genel açıdan ülkenin güvenlik ve asayişini sağlamada görevli kolluk teşkilatlarının amiridir.³⁶⁹

İçişleri Bakanlığı'nın görev ve yetkilerinin düzenlendiği 3152 sayılı Kanuna göre, İçişleri Bakanı'nın görev ve sorumlulukları şu şekildedir:

- Bakanlık bünyesine bağlı kolluk güçlerini idare etmek, bu kolluk güçleri vasıtasıyla ülke içi dirlik, düzen ve asayişini sağlamaktır.
- Ülke kara sınırları, hudut, kıyı ve sahillerin düzen ve asayişini sağlamak.
- Ülke Karayollarının trafik düzeninin sağlanması ve yolların güvenliğinden sorumludur.
- Suç ve suçların işlenmesini engellemek, suç oranlarını düşürmek ve suçluların takip edilerek adli makamlara teslim edilmesini sağlamaktır.
- Her çeşit kaçakçılık (insan, mazot, sigara, alkol, uyuşturucu) ile mücadele etmek.³⁷⁰

İçişleri Bakanlığı kolluğu, bazı özel durumlarda doğrudan yetkilerin kullanılmasına karar verebilir. İçişleri Bakanlığı, gerekli hallerde kamu nizamın sağlanması için gerekli tedbirleri alır ve bunların mülki idare amirleri tarafından yerine getirilmesini isteyebilir. Ancak bazı durumlarda valiye bilgi verilmesi noktasında zaman kaybı ortaya çıkarsa Jandarma Komutanlığı ve Emniyet Müdürlüğü organize bir şekilde işlemleri yaparlar ve işlemi hızlı bir şekilde mülki idare amirlerine bildirirler.³⁷¹

İçişleri Bakanlığı 3152 sayılı Teşkilat Kanunu ile kolluk hizmetini yerine getirmek için kendi bünyesine bağlı kolluk güçlerinden yararlanır. Bu kolluk güçleri şunlardır:

- “Emniyet Genel Müdürlüğü,
- Jandarma Genel Komutanlığı,

³⁶⁸ DÖNMEZ, s.58.

³⁶⁹ Şerife Yıldız AKGÜL, s.183.

³⁷⁰ BUCAKTEPE, s.130.

³⁷¹ YENİSEY, s.15.

- Sahil Güvenlik Komutanlığı,
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,
- Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığıdır”.³⁷²

1.9.4. Mülki İdare Amirlerinin Kolluk Yetkileri

Mülki idare amirleri kolluğu olan vali ve kaymakamlar, il ve ilçelerde kamu nizamını sağlamakla görevlidir. Mülki idare amirleri, İl İdaresi Kanununun 11. maddesi çerçevesinde il ve ilçelerin güvenliklerini sağlamakla görevlendirilmişlerdir. 5442 sayılı Kanuna göre, mülki idare amiri olan vali, il sınırlarında kamu nizamını sağlamada özel ve genel tüm kolluk güçlerini kullanmada görevli kolluk amiridir. Kolluk personelinin istihdamından illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar sorumludur.³⁷³

Kolluk kuvveti, mülki idare amirleri olan vali ve kaymakamın emri altındadır. 5442 sayılı Kanun, mülki idare amiri olan valilere kolluk faaliyetlerini yerine getirmek için “*genel emir*” çıkarabilme yetkisi tanımaktadır. Kolluk kuvvetleri olan İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri bireysel kolluk eylem ve işlemlerinde bulunabilirler.³⁷⁴

Mülki idare amiri olan vali görevli olduğu ilde, hükümetin ve devletin temsilciliği ile her bakanı ayrı ayrı temsil etmektedir. İlde kolluk gücüne sahip olan valiler kanunlar, yönetmelikler ve hükümetin emirlerini yerine getirmekle yükümlüdür. Valiler, illerde kamu düzenini sağlamak için “*genel emir*” çıkarabilmektedir.³⁷⁵

Kaymakamın kolluk yetki ve görevlerinin belirlendiği İl İdaresi Kanununa göre, kaymakamlar ilçelerde özel ve genel kuvvetlerin amiridir. Kaymakamlar, ilçede kamu düzenin sağlanması noktasında gerekli olan özel ve genel kolluk personelinin istihdamından sorumludur. Kaymakamlar, genel emir çıkarama yetkisine sahip

³⁷² <http://www.isgsp.info/> “6581 Sayılı Kanun” (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2020).

³⁷³ Saadettin DOĞAN, Genel İdari Kolluk Kuvvetlerinin Mülki İdare Amirleri Tarafından Gözetimi, (Aksaray Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016), s.18.

³⁷⁴ DÖNMEZ, s.58.

³⁷⁵ İLERİ, s.23.

değildir. Kaymakamlar, ilçe sınırları içerisinde kolluk personelinin görev yerini değiştirme yetkisine sahiptir.³⁷⁶

Valiler, illerde kamu nizamını sağlamak, bireylerin can ve mallarını korumak, suç ve suç unsurlarının oluşmasını engellemek, ilde trafik yoğunluk ve güvenliğini kontrol etmek, il özel idaresi vasıtasıyla alt yapı ve üst yapı alanlarının kontrolü, denetlenmesi gibi çeşitli görev ve yetkilere sahiptir.³⁷⁷

Vali, görevli olduğu ilde her açıdan genel gidişat ve genel idari koşulları düzenleme ve denetlemeden sorumludur. Valiler, il sınırlarındaki adli ve askeri makamlar haricinde tüm kamu kurum ve kuruluşları, özel işletmeleri, belediyeler, köy ve il özel idaresini denetleme yetkisine sahiptir.³⁷⁸

Kaymakam, görev yapmış olduğu ilçede özel kolluk ve genel kolluk teşkilatlarının başıdır. Kaymakam, ilçe sınırları içerisinde çıkması ihtimal olaylara emri altında olan kolluk kuvvetleriyle kontrol altına almakla görevlidir. Kaymakam, ilçede olağan üstü durumları kolluk kuvvetleri ile önleyemezse validen yardım ister ve valinin emir ve talimatları ile silahlı kuvvetlerinden yararlanır.³⁷⁹

Kaymakamlar, görev yaptıkları ilçelerde mülki idare amiri sıfatıyla emrinde görev yapan memurlara disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma, emir verme, ilçe içerisinde görev yeri değişikliği yapma ve bazı kamu kurum ve kuruluşları teftiş etme yetkilerine sahiptir.³⁸⁰

Mülki idare amiri olan kaymakamın kolluk yetkilerini incelersek;

- Mülki idare amiri olan kaymakamlar ilçe sınırlarında özel kolluk ve genel kolluk güçlerinin amiridir.

- Kaymakamlar ilçe sınırları içerisinde suç ve suç unsurlarının işlenmesini engellemek, kamu nizamını ve asayişini korumak ve gerekli tedbirler almakla görevlidir.

³⁷⁶ BUCAKTEPE, s.132.

³⁷⁷ Şerife Yıldız AKGÜL, s.183.

³⁷⁸ İLERİ, s.23.

³⁷⁹ Şerife Yıldız AKGÜL, s.184.

³⁸⁰ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.281.

- İlçede dirlik ve esenliğin korunması, kişi dokunulmazlığı ve kamu huzurunun sağlanması kolluk teşkilatlarının başı olan kaymakamın görevidir.

- Kaymakam, görev yaptığı ilçede sınır, kıyı emniyet ve asayiş sağlamada görevlidir.

- Kaymakamlar ilçe içerisinde kolluk personelinin ataması, yer değiştirilmesinde görevlendirilmiştir.

- Kaymakamlar ilçedeki düzen ve asayişten sorumlu en yüksek mülki idare amiridir.

- İlçedeki genel ve özel kolluk teşkilatları arasındaki işbirliğini geliştirmek.³⁸¹

2015 yılında çıkarılan “İç Güvenlik Paketi” ile illerin yönetiminde görevli valilere kolluk alanında geniş yetki ve görevler verilmiştir. Bu paketle valilere, generallik rütbesinin dışındaki Jandarma kolluk personeline emir ve talimat verme yetkisi verilmiştir. Valiler kamu düzenini sağlamada jandarma personelinden yararlanabilmektedir. Valiler jandarma ve polis kolluk personellerinin atanması, istihdam edilmesi konularında geniş yetkiler vermiştir.³⁸²

Valilik makamı, istisnai bir memurluktur. İlde hükümet ve devletin temsilcisi olan vali, “yetki genişliği” yetkisi ile illerde hükümetin emir ve yasaklarını yerine getirmekle sorumludur. Vali, vesayet yetkisi ile ildeki tüm özel ve genel kolluk teşkilatlarının başıdır. Valiler, illerde “genel emir çıkarma” yetkisine sahiptir.³⁸³

Kaymakamların, mülki amiri valilerdir. Valiler, ilçelerdeki görev sorumluluklarını kaymakamlar vasıtasıyla yerine getirmektedir. Kaymakamlar, valinin emir ve yasaklarını yerine getirmekle mükelleftir. Kaymakamlar, ilçedeki kamu hizmeti ve diğer idari işlemler hakkında yazışmalar yoluyla valileri bilgilendirmektedir. Kaymakamlar, olağanüstü koşul ve durumlarda valilere bilgi vermek koşuluyla İçişleri Bakanlığı ile doğrudan yazışma yapabilir. Kaymakamlıklara sadece mülki idare amirliği sıfatında yer alan kişiler vekâlet edebilir.³⁸⁴

³⁸¹ GÖZLER-KAPLAN, s.34.

³⁸² YENİSEY, s.22.

³⁸³ DOĞAN, s.38.

³⁸⁴ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.280.

Tablo 3. Kolluk Makam, Amir ve Personeli.³⁸⁵

	Genel Kolluk				ÖZEL KOLLUK
	Merkezi İdare (Devlet Kolluğu)	Mahalli İdare Kollukları			
		İl Özel İdaresi Kolluğu	Belediye Kolluğu	Köy Kolluğu	
Kolluk Makamları	Cumhurbaşkanı İçişleri Bakanı Valiler Kaymakamlar	İl Genel Meclisi İl Encümeni Vali	Belediye Meclisi Belediye Encümeni Belediye Başkanı	İhtiyar Heyeti Muhtar	İlgili kanunda belirtilmiştir. (Örneğin Tarım Bakanı, Orman Genel Müdürlüğü vs.)
Kolluk Amirleri	İçişleri Bakanı Valiler Kaymakamlar	Vali	Belediye Başkanı	Muhtar	İlgili kanunda belirtilmiştir. (Örneğin Tarım Bakanı, Orman Genel Müdürlüğü vs.)
Kolluk Personeli	Polis Jandarma Sahil Güvenlik Çarşı ve Mahalle Bekçileri Silahlı Kuvvetler Özel Güvenlik Teşkilatı Personeli	Yok, ama kolluk teşkilatı kurabilir	Belediye Zabıtası	Köy Koruyucusu	İlgili kanunda belirtilmiştir. (Örneğin veteriner, orman bekçisi vs.)

³⁸⁵ Gözler / Kaplan, 2018, s.293.

2. İKİNCİ BÖLÜM

KOLLUK MAKAMLARININ YETKİLERİ

2.1. Kolluk İşlem ve Usullerinin İncelenmesi

İdari kolluk makamları kanun ve yönetmeliklerde belirtilen yetki ve görevleri belirli usul ve esaslar çerçevesinde yerine getirmekle sorumludur. İdari kolluk makamlarının eylem ve işlemlerine karşı aykırı davranış içerisinde bulunan kişiler hakkında cezai yaptırımlar uygulanmaktadır. İdari kolluk makamları tarafından yerine getirilen işlemler; birel işlemler ve düzenleyici işlemler olarak ikiye ayrılır.³⁸⁶

2.1.1. Kolluğun Düzenleyici Eylem ve İşlemleri

Kanun koyucu toplum düzeninde yaşayan insanların kamu nizamını tehdit edecek ya da tehlikeli duruma düşürecek eylem ve davranışlar içerisinde bulunmasını öngöremediği için kamu düzenini sağlamada genel nitelikteki düzenleyici eylem ve işlemlerden yararlanmaktadır. İdari kolluk makamlarının temel görevi, toplum düzenindeki bireylerin davranış ve tutumlarını düzenlemek olduğundan düzenleyici eylem ve işlemlerin büyük bir çoğunluğu kolluk faaliyetlerinde kullanılmaktadır.³⁸⁷

İdari kolluk makamları sahip oldukları yetki ve görevleri kanunlar ve objektif koşullara uygun olarak düzenlemekle yükümlüdürler. Söz konusu bu yükümlülük kanunilik ilkesinin idari kolluk alanı içerisinde uygulanabilmesi durumunu ifade etmektedir. İdari kolluk makamları tarafından kullanılan kanunilik ilkesi bireylerin sahip olduğu hak ve hürriyetleri yakından ilgilendirmektedir. Kolluk faaliyetleri içerisinde bulunan makamlar, düzenleyici eylem ve işlemleri usulüne uygun bir şekilde yerine getirmek zorundadır. İdari kolluk makamları tarafından yerine getirilecek düzenleyici işlemler, anayasa ve kanunlara uygun olmalıdır.³⁸⁸

Düzenleyici kolluk faaliyetleri, insanların belirli kurallar çerçevesinde hareket etmesi ya da kamu düzenini bozacak faaliyet ve eylemlerde bulunmaması için

³⁸⁶ AKYILMAZ- SEZGİNER-KAYA, s.495-496.

³⁸⁷ AKGÜL, s.97-98.

³⁸⁸ ATAY, s.350

emredici hükümler getirmiştir. İdari kolluk makamları tarafından çıkarılan düzenleyici işlemlere bireyler uymak zorundadır.³⁸⁹

Kolluk makamları tarafından yerine getirilen düzenleyici eylem ve işlemler bireysel nitelikte kolluk işlemleridir. Kolluk teşkilatlarının kamu nizamını sağlamak amacıyla çıkarmış oldukları düzenleyici işlemler genel nitelikte, kişilik dışı ve tek taraflı özellik gösteren idari eylem ve işlemlerdir. Kolluk amiri ve kolluk personeli düzenleyici eylem ve işlemlerde bulunamazken, düzenleyici eylem ve işlemlerde bulunabilme yetkisi kolluk makamlarına aittir. Düzenleyici kolluk eylem ve işlemlerinin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Düzenleyici işlemler emredici niteliğe sahip işlemlerdir.
- Düzenleyici işlemler koruyucu niteliktedir.
- Düzenleyici işlemler uyulması zorunlu işlemlerdir.
- Düzenleyici işlemler önleyici niteliktedir.³⁹⁰

Kolluk yetkisine sahip olan idari makamlar kanunların belirlediği ilke ve sınırlara uygun bir şekilde düzenleyici işlemler yapabilmektedirler. Maddi anlamda düzenleyici eylem ve işlemler kanun ayarında sayılacağından soyut ve genel nitelikte olmalıdır. Aynı şekilde maddi anlamda düzenleyici işlemler kişinin şahsına ait olmayıp eşitlikçi niteliğe sahiptir. Dolayısıyla idari kolluk makamları tarafından çıkarılan düzenleyici eylem ve işlemler normlar hiyerarşisine uygun olmalıdır.³⁹¹

Düzenleyici eylem ve işlemlerde bulunma yetkisi belirli idari kolluk teşkilatlarına aittir. Cumhurbaşkanlığı makamı, mülki idare amirleri olan vali ve kaymakamlar, İçişleri Bakanlığı ve Bakanlar Kurulu düzenleyici eylem ve işlemlerde bulunabilen idari kolluk makamlarıdır. Mülki idare kolluğu olan valiler genel emir, İçişleri Bakanlığı yönetmelik, Cumhurbaşkanı makamı yönetmelik ve CKHK gibi düzenleyici eylem ve işlemleri çıkarma yetkisine sahiptir. Düzenleyici niteliğe sahip olan kolluk eylem ve işlemleri kanunlara uygun olarak hazırlanması gerekmektedir.³⁹²

³⁸⁹ AKYILMAZ- SEZGİNER-KAYA, s.496.

³⁹⁰ Özgür TEMİZ / Fahrettin KORKMAZ, **İdare Hukuku** (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 2016), s.115.

³⁹¹ ATAY, s.350.

³⁹² AKYILMAZ- SEZGİNER-KAYA, s.496.

Kolluk teşkilatının başında bulunan amirler ve kolluk gücü personeli düzenleyici eylem ve işlemlerde bulunamazlar. Bu noktada merkezi idare makamları ile mahalli idare makamları adına düzenleyici eylem ve işlemlerde bulunmada yetkili olan kolluk makamlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Merkezi İdare Teşkilatı adına;

- Cumhurbaşkanlığı: Cumhurbaşkanlığı yönetmeliği, Cumhurbaşkanlığı KHK'sı.

- Bakanlar Kurulu: Yönetmelik, Sıkıyönetim ve Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnameleri.

- Bakanlıklar: Yönetmelik ve diğer düzenleyici işlemler.

- İçişleri Bakanlığı makamı: Yönetmelik ve adsız düzenleyici işlemler.

- Valililer: Yetki genişliği ilkesi - Genel emir çıkarmak.

- Kaymakamlar: İlçede zabıta alanında genelge ve düzenleyici işlemler.

Mahalli İdare Makamları adına;

- İl Genel Meclisi: Düzenleyici işlem ve yönetmelikler çıkarma.

- Belediye Meclisleri: Düzenleyici işlem ve yönetmelikler çıkarma.³⁹³

İdari kolluk makamları tarafından çıkarılan düzenleyici işlemler, insanların toplum içerisinde gelişi güzel hareket etmemesi ve kanunların yasakladığı faaliyetlerde bulunmaması amacıyla emredici hükümlere göre şekillenmiştir.³⁹⁴

2.1.2. Bireysel Kolluk Eylem ve İşlemleri

Kamu nizamının sağlanması veya korunması maksadıyla ismen belirlenmiş kişiye veya belirli bir amaç için çıkarılan idari eylem ve işlemlere bireysel kolluk eylem ve işlemleri denir. Bireysel kolluk eylem ve işlemleri düzenleyici işlemlere yani kanunlara uygun olmalıdır. Çünkü bireysel niteliğe sahip kolluk eylem ve işlemleri kişilerin hak ve özgürlüklerini sınırlandırarak bir takım hak ihlallerine neden olabilir. Oysaki Anayasanın 13. maddesine göre temel hak ve hürriyetler sadece kanunla

³⁹³ Şerife Yıldız AKGÜL, s.187.

³⁹⁴ AKYILMAZ- SEZGİNER-KAYA, s.496.

düzenlenerek kısıtlanabilir. Bu açıdan bireysel kolluk eylem ve işlemleri kanuna dayanmalıdır.³⁹⁵

Kolluk alanında hazırlanan birel işlemler, kamu nizamının sağlanması için çıkarılan kanun ve düzenleyici işlemlerin bireylere uygulanmasını sağlayan idari nitelikteki işlemleri ifade etmektedir. Kolluk faaliyetleri sırasında karşımıza çıkan birel işlemlerin önemli olanları şunlardır:

- Bildirim Alma Usulü.
- İzin Verme Usulü.
- Faaliyetlerin Yasaklanması Usulü (Men Edilmesi),
- Faaliyetlerin Ertelemesi Usulü.
- Emir ve Uyarı Usulü.
- Kapatma Usulü'dür.³⁹⁶

2.1.2.1. Kolluğun Bildirim Alma Usulü İşlemi

İdari kolluk yetkisine sahip olan makamların gerçekleşmesi muhtemel bir olayı öğrenip vaktinden evvel gerekli olan tedbirleri almasına imkân sunan denetim usulüne bildirim usulü denir. Bildirim usulü, birey ve toplulukların eylem veya faaliyetlerini engelleme ya da önlemeyi içermez.³⁹⁷

Bildirim alma usulünde temel amaç, bireyler tarafından gerçekleştirilmesi muhtemel faaliyetlerinin önceden idari kolluğa haberdar edilmesidir. İdari kolluk önceden öğrenmiş olduğu faaliyetlere ilişkin gerekli tedbiri almakla yükümlüdür. Bu durumun en güzel örneği, “*Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*” ile ilgili 2911 sayılı Kanundur. 2911 sayılı Kanuna göre, “*toplantı ve gösteri yürüyüşünün*” yapılabilmesi için toplantıda görevlendirilmiş üyelerin tamamına yakınının imzası gerekmektedir. Toplantıda görevli üyeler toplantı yapılmadan kırk sekiz saat önceden toplantının yapılacağı yerdeki en büyük mülki idare amirine imza ve bildirimleri iletmelidir.

³⁹⁵ İLERİ, s.97.

³⁹⁶ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.496.

³⁹⁷ AKGÜL, s.109.

Bildirimleri inceleyen mülki idare amirleri kamu nizamının bozulacağını öne sürerek toplantı ve gösteri yürüyüşlerine izin vermeyebilir.³⁹⁸

Bildirim alma usulünde bir faaliyetin yerine getirilmesi için önceden izin alınması şartı yoktur, sadece yapılacak faaliyetler yetkili idari makamlara bildirilir. Buradaki temel amaç, kamu nizamını bozma ihtimali olan faaliyetlerin yapılacağını önceden idari kolluk makamlarına haberdar etmektir.³⁹⁹

Bildirim alma usulü örneklerini incelersek; Medeni Kanununun 59. maddesi derneklerin, kurulma bildirimlerinin yanı sıra gerekli belge ile dernek tüzüklerini, kurulduğu yerdeki mülki idare amirlerine bildirmekle yükümlü olduğu yazmaktadır. Yine Dernekler Kanununun 21. maddesi derneklerin mülki idare amirlerine önceden bildirim usulünde bulunmak şartı ile yurt dışında yaşayan kurum ve kişilerden nakdi ile aynı yardımlar toplayabileceğini belirtmektedir.⁴⁰⁰

Toplantı ve gösteri yürüyüşü ile ilgili Anayasa Mahkemesinin kararını incelersek;

28 Eylül 2017 yılında TBMM üyesi 130 milletvekili il ve ilçelerde “*toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılacağı yerlerin güzergâhlarını o yerin en büyük mülki idare amiri belirler*” kararının mülki idare amirlerine geniş yetkiler tanıdığını bu durumda kişiler üzerinde bir hak kaybına neden olabileceği iddiasında bulunarak Anayasa Mahkemesine iptal başvurusunda bulunmuştur. Mülki idare amirlerine verilen geniş yetkiler sonucunda “toplantı ve gösteri yürüyüşleri” şehir merkezleri ile kamuya açık olan yerlerde yapılmamaktadır. Tam tersine “toplantı ve gösteri yürüyüşleri” şehrin dışında yani ıssız yerlerde yapılmaktadır. Bu durumda Anayasal bir hak olan toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının ihlaline neden olmaktadır. 130 milletvekilinin iptal başvurusunu inceleyen Anayasa Mahkemesi, mülki idare amirlerine “toplantı ve gösteri yürüyüşü” ile ilgili tanınan geniş yetkiyi onamış ve bu durumun kişiler üzerinde hak kaybına neden olmadığına hükmetmiştir. Anayasa mahkemesinin bu kararı kimi hukukçulara göre bir hak ihlalidir.⁴⁰¹

³⁹⁸ TEMİZ / KORKMAZ, s.117.

³⁹⁹ GÖZLER / KAPLAN, s.296–297.

⁴⁰⁰ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.497.

⁴⁰¹ AYM, “E.2014/101, K.2017/142”, (Tarih: 28.09.2017).

2.1.2.2. İzin Verme Usulü Yetkisi

İdari kolluk makamları kamu nizamını korumak dirlık ve düzeni sağlamak maksadıyla denetimler yapmakta ve gerekli önlemler almaktadır. Kanun koyucu kamu düzenini sağlamak amacıyla bireyler ile toplulukların faaliyetlerini izin verme usulüne tabi tutmuştur.⁴⁰²

İnsanların yapmayı planladığı bazı faaliyet ve eylemler kolluk makamları tarafından önceden incelenip araştırıldıktan sonra kamu nizamını bozup bozmadığına karar verilmektedir. İdari kolluk makamları kamu nizamını bozmayacağı anlaşılan faaliyetlere izin verirken kamu nizamını bozma ihtimali yüksek faaliyetlere izin vermez.⁴⁰³

Polis Vazife Salahiyet Kanununun 7. maddesi, bildirim usulünü düzenlemiştir. Bu kanuna göre, halka açık eğlence ve dinlenme merkezlerinde ruhsat açma izni buldukları yerdeki kolluk gücünün görüş ve önerileri alınarak yapılmaktadır. Kolluk gücünün önerisi alındıktan ruhsat izin belgesi için belde ve mücavir alan sınırlarında belediyeler, bu alanlar dışındaki yerlerde il özel idarelerine başvurulmaktadır. Ruhsat vermede kolluk güçleri yedi gün içerisinde önerisini ilgili kuruma iletir. Ruhsat alma işlemleri bir ay gibi kısa sürede tamamlanır. Kolluk makamlarından izin alınmadan açılan ruhsatsız yerler kapatılır.⁴⁰⁴

İzin verme usulünde kamu nizamını bozma ihtimali yüksek tehlikeli ve riskli faaliyet ve eylemlerin yapılmaması için kolluk yetkisine sahip makamlardan izin alınması şarttır. İzin usulü “önleyici sistem” olarak da adlandırılır. Kolluk makamları izin usulü sayesinde ön denetim yaparak kamu düzenini sağlamayı amaçlar.⁴⁰⁵

Bireyler ile toplulukların faaliyetleri sonucunda kamu nizamının bozulmaması için izin usulü ve ruhsat usulü getirilmiştir. İzin usulü sistemine göre bir faaliyette bulunabilmek için idari kolluk makamlarının “*muafakati (onayı)*” alınması şarttır. Kolluk yetkisine sahip makamların muafakatine mevzuat ve kanunlarda ruhsat, izin alma lisans verme, ruhsatname isimleriyle anılmaktadır.⁴⁰⁶

⁴⁰² AKGÜL, s.105.

⁴⁰³ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.497.

⁴⁰⁴ TEMİZ / KORKMAZ, s.116–117.

⁴⁰⁵ Şerife Yıldız AKGÜL, s.188.

⁴⁰⁶ ATAY, s.351–352.

İzin Verme Usulü ilgili Anayasa Mahkemesinin kararını incelersek;

13 Mayıs 2015 yılında TBMM üyesi 130 milletvekili “*Perakende Ticaretinin düzenlenmesi ile ilgili 6585 sayılı Kanunun*” ilçe belediyelerinde yetki gaspına ve kişiler üzerinde hak ihlaline neden olduğunu iddia ederek Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. 6585 sayılı Kanun, büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde kurulmuş olan alışveriş merkezlerinde iş yeri açmak için gerekli olan ruhsat iznini verme yetkisinin büyükşehir belediyelerine ait olduğunu belirtmektedir. 6585 sayılı Kanuna göre, büyükşehir belediyesi bünyesindeki ilçe belediyelerinin yetkilerinin gasp edildiği iddia edilmiş. Bu iddialar neticesinde izin yetkisinin büyükşehir belediyelerinden alınıp ilçe belediyelerine verilmesi istenilmiştir. Anayasa mahkemesi ise açılan bu iptal davasını ret etmiş ve bu kanun maddesinin bir hak ihlali veya yetki gaspına neden olmadığı kararına hükmetmiştir.⁴⁰⁷

2.1.2.3. Serbesti Usulü İşlemi

Demokratik düzende asıl olan hürriyet ve bağımsızlıktır anlayışının somutlaşmış biçimi olan serbesti usulünde kanun ve yönetmeliklerin yasaklamadığı ya da izine tabi tutmadığı faaliyet ve eylemleri bireyler serbestçe gerçekleştirebilir. Kanun koyucu bazı hak ve hürriyetlerin kullanılmasında serbestlik usulünü kabul ederek bu durumu anayasal bir güvence olarak görebilir. Serbesti usulünün en güzel örneğini Anayasanın 33. maddesinde görmekteyiz. Anayasanın 33. maddesinde derneklerin önceden izin almadan kurulabileceğini öngörmektedir.⁴⁰⁸

Bazı yazarlar tarafından literatürde bir usul biçimi olarak sayılmayan serbesti usulü insanların sahip olduğu hürriyetleri kanuni sınırlara uygun bir şekilde önceden bildirmeden ve izin almaya gerek duymadan serbestçe kullanabilmesidir. İçerik noktasında çağrışımlarla bağdaşmayan serbesti usulü, “*düzeltilici sistem*” ya da “*bastırıcı rejim*” olarak da adlandırılmıştır. Serbestlik usulü, inanç ve düşünce özgürlüğü ile sanat tarzı entelektüel faaliyetlerde de ortaya çıkmaktadır. Bu entelektüel faaliyetler başka kişilere saldırı mahiyetinde olmayıp zarar vermedikleri sürece doğal halleri gereği serbestçe ortaya çıkmaktadır.⁴⁰⁹

⁴⁰⁷ AYM, “E.2015/34, K.2015/48”, (Tarih: 13.05.2015).

⁴⁰⁸ ATAY, s.353.

⁴⁰⁹ NOHUTÇU, s.414.

Kamu nizamını bozabilme ihtimali olan eylem ve faaliyetlerin birey ve topluluklar nezdinde serbest bırakılmasına serbestlik usul yetkisi adı verilmektedir. Örnek vermek gerekirse; kitap çıkarma işlemi bir serbestlik usulüdür. Ancak kitabın çıkarılması suç unsurunu oluşturursa bu hususta adli kolluk makamları devreye girmektedir.⁴¹⁰

2.1.2.4. Faaliyetlerin Yasaklanması İşlemi

Kolluk yetkisine sahip makamlar kamu nizamını sağlamak için bazı davranış ve tutumları önceden yasaklama yoluna gider. Faaliyetlerin yasaklanması PVSİK'nın 12. maddesinde düzenlenmiştir. PVSİK'nın 12. m. göre, polis kolluk gücü pavyon, bar, meyhane tarzı içki tüketilen yerler ile oyun salonları, kıraathanelere yanlarında aileleri yani anne ve babaları olsa bile on sekiz yaşından gün almamış çocukların girmesi yasaklanmıştır.⁴¹¹

Faaliyetlerin yasaklanması usulüne örnek vermek gerekirse; “*Lokavt ve Toplu İş Sözleşmesi hakkında 2822 sayılı Yasanın 33. m.*” Bakanlar Kurulu kararı ile deprem, sel, yangın, gibi doğal afetlerin gerçekleştiği yerlerde kısa bir süreliğine lokavt ve grevi erteleme hakkı vermiştir. Anayasanın 33. maddesine göre, Bakanlar Kurulu işçi, sendikalar veya işverenler tarafından karar verilerek başlatılmış olan lokavt ve grevi milli güvenlik ve genel sağlığı bozma ihtimali üzerine atmış gün süreyle erteleyebilme hakkına sahiptir.⁴¹²

Kamu nizamının bozulmasını önleyebilmek için hazırlanan düzenlemelere aykırı nitelikte bireysel faaliyet ve eylemler idari kolluk makamları tarafından yasaklanmıştır. Bu yasakları delen, ihlal eden kişilere kanunda belirtilen hususlarda cezai yaptırımlar uygulamaktadır. Kırmızı ışıkta geçen bir kişiye trafik cezası kesilmesi, ruhsatsız açılan bir iş yerini kapatma veya men etme cezalarının verilmesi faaliyetlerin yasaklanması usulüne örnektir.⁴¹³

Mülki idare amiri olan valiler, kamu nizamını sağlamak için açılması bir izine tabi tutulan işletmeleri denetleme yetkisine sahiptir. Valinin, PVSİK 8. m. gereğince polis kolluğunun “*kati delil*” elde etmesi durumunda;

⁴¹⁰ TEMİZ / KORKMAZ, s.116.

⁴¹¹ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.498.

⁴¹² BUCAKTEPE, s.257.

⁴¹³ Şerife Yıldız AKGÜL, s.112.

- Kumar oynatılan, kamuya açık olan ve herkes tarafından kullanılan lokaller, özel resmi kamu kurum ve kuruluşları,
- Kanunlar ve kanuni düzenlemelere aykırı olacak şekilde uyuşturucu özelliğe sahip mal üreten, temin eden, satışa sunan yerleri,
- Kanunlar ve kanuni düzenlemelere aykırı şekilde faaliyet ve eylem gösteren birleşme yerleri ve genel evler, kadın pazarlamasının yapıldığı fuhuş evlerini,
- Sendikalar, localar, dernek ve kulüplerde yönetmeliklerine aykırı bir şekilde hareket ederek faaliyetlerini sürdüren yerleri,
- Denize elverişli araç ve gereçlerle gününbirlik gezi düzenleyen çevreye zarar veren deniz işletmelerini, Mülki idare amirleri otuz günü geçmeyecek şekilde geçici suretle faaliyet ve eylemlerini durdurabilir ya da men edebilir.⁴¹⁴

2.1.2.5. Faaliyetleri Erteleme İşlemi

Bireyler tarafından yerine getirilen eylem ve faaliyetler kamu nizamını bozacak bir hale gelirse kolluk devreye girer ve gerekli önlemleri alır. Kolluk, bireylerden eylem ve faaliyetlere son vermesini ya da ertelemesini isteyebilir. Faaliyetlerin ertelenmesi yetkisi ile ilgili örnek vermek gerekirse; Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılması hakkındaki 2911 sayılı Kanun, il sınırlarında aynı gün içerisinde birden fazla toplantı yapılması kararını içermektedir. Bu Kanun, valiye il sınırlarında yirmi dört saat içinde birden fazla toplantı yapılmasını erteleme yetkisi vermektedir. Vali, bu ertelemeyi kolluk personelinin yetersizliğine göre vermektedir.⁴¹⁵

2.1.2.6. Emir ve Uyarı İşlemi

Bildirim usulüne tabi faaliyet ve eylemler yerine getirilirken kamu nizamını bozabilir. Kamu nizamının bozulmaması için kolluk güçleri gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Bu noktada kolluk güçleri, kişilere faaliyette bulunmaması veya eylemden kaçınması için uyarılarda bulunabilir. Emir ve uyarı yetkisi ile ilgili örneği incelersek; Kaçakçılıkla mücadele ilgili 5607 sayılı Kanuna göre, gümrük sahası alanlarında ülkemizden başka bir ülkeye giriş veya çıkışlarda kişilere “dur” ihtarında

⁴¹⁴ BUCAKTEPE, s.270–271.

⁴¹⁵ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.498.

bulunur. Kişilerin bu ihtar uymaması halinde havaya bir el ateş edilerek uyarı yenilenmektedir. Ancak silahla karşılık verilmesi durumunda gümrük muhafaza memurları meşru müdafaa sınırları içerisinde saldırıyı bertaraf etme yetkisine sahiptir.⁴¹⁶

İdari kolluk makamları, kamu nizamının sağlanması ve korunması için birey ve toplulukların eylem ve faaliyetlerini sürekli olarak denetlemek ve kontrol altına almakla görevlidir. Bildirim usulüne tabi bir eylem ve faaliyetin yerine getirilmesi kamu nizamı bozulabilir. Bildirim usulüne tabi faaliyet ve eylemlerin kamu nizamını bozmasını engellemek amacıyla idari kolluk makamları gerekli tedbirleri almalıdır.⁴¹⁷

İhtar yani uyarı, kolluk makamları tarafından kişi veya gruplara yazılı bir biçimde tebliğ edilebileceği gibi bazı durumlarda sözlü bir biçimde de tebliğ edilebilir. *“Toplantı ve gösteri yürüyüşlerin yapılması hakkındaki 2911 sayılı Yasanın”* 24. maddesine göre, yetkili kolluk amiri, gösterici ve topluluklara sözlü ihtarla bulunarak dağılmasını isteyebilir. Kolluk amiri göstericilerin dağılmaması üzerine zor kullanma yoluna gidebileceği ihtarında bulunabilir.⁴¹⁸

2.1.2.7. Kapatma İşlemi

Kamu nizamının bozulmasını engellemek için getirilmiş olan düzenlemelere, aykırı faaliyet ve eylemler idari kolluk makamları tarafından yasaklanmıştır. İdari kolluk makamları kanunlar tarafından yasaklanan faaliyetleri ihlal eden kişilere karşı idari para cezasının yanı sıra men etme ve kapama cezaları verebilir. Kapatma yetkisine örnek vermek gerekirse; PSVK'nın 7. maddesine göre, idari makamlardan izin alınmadan açılmış olan dinleme ve eğlence mekânları kapatılır.⁴¹⁹

Kapatma yetkisi ile ilgili PVSK'nın 7. maddesini incelersek;

- İnsanların bireysel ya da toplu şekilde eğlenmeleri, dinlenmeleri, konaklamaları için açılmış olan oteller, moteller, pansiyonlar gibi konaklama tesisleri, pansiyonlar, pavyonlar, gazinolar gibi içkili mekânlar, kahvehaneler, kıraathaneler, sinema salonları gibi eğlence noktaları,

⁴¹⁶ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.499.

⁴¹⁷ Şerife Yıldız AKGÜL, s.113.

⁴¹⁸ BUCAKTEPE, s.257.

⁴¹⁹ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.499.

- Hava, kara, deniz araçlarında halka açık şekilde kar amacı güderek hizmet veren yerler ruhsatsız bir şekilde faaliyet gösterirlerse kolluk kuvvetleri tarafından kapatılırlar.⁴²⁰

2.1.2.8. Resen İcra ve Zor Kullanma Tekeli İşlemi

Resen icra yetkisi ile idari faaliyetlerin yerine getirilmesinde kullanılan zor kullanma yetkisi bir birinden farklı iki temel yetkidir. İdari makamlara tanınan “*resen icra yetkisi*” olağan koşul ve zamanlarda kullanılan bir yetki olmayıp olağanüstü istisnai durumlarda kullanılan bir yetkidir. İdarenin sahip olduğu resen icra ve zor kullanma yetkisi kanun ve düzenleyici işlemlerde belirlenen şartlara göre yerine getirilmektedir. İdari kolluk makamlarının kullanmış oldukları resen icra yetkisi temel hak ve özgürlükleri ihlal etmemelidir.⁴²¹

İdari kolluk makamları, kamu nizamının bozulmasına neden olabilecek eylem ve işlemlere karşı herhangi bir ihbar veya şikâyet gelmeden kendiliğinden harekete geçmektedir. İdari kolluk makamlarının şikâyet ve ihbar gelmeden doğrudan harekete geçmesine resen icra yetkisi adı verilmektedir. Ancak kolluk yetkisine sahip olan makamların resen icra yetkisini kullanabilmesi kamu düzenin bozulmasına kesin gözüyle bakıldığı ağır ve acele hallerin yanı sıra kanun koyucunun bu hususta başka bir yaptırım öngörmemesi ve görevin yerine getirilmesine izin verilmesi gibi şartlara bağlıdır.⁴²²

Resen icra yetkisini örnek üzerinden açıklamak gerekirse; PSVK'nın 11. maddesi, polis kolluk gücü genel ahlaka ve edep kurallarına aykırı olacak şekilde utanç verici, toplumda tasvip edilmeyip, hoş görülmeven davranış ve tutumlar içerisinde olanlara karşı kendiliğinden harekete geçerek kamu düzenin bozulmasını engellemektedir.⁴²³ Zor kullanma yetkisini incelediğimizde; bazı durumlarda kamu düzenini sağlamak için silah kullanma yoluna gidildiği görülmektedir.⁴²⁴ Silah kullanma yetkisi yani zor kullanma yetkisi kanunlar tarafından belirli şartlara bağlanmıştır. İdari kolluk makamları, silah kullanma yetkisini son çare olarak

⁴²⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/> PVSK Madde:7 (Erişim Tarihi:5 Mayıs 2020).

⁴²¹ Gülseven ŞEKER, “*İdari İşlemin Uygulanması*”. (E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Dergisi, Sayı:122, 2012), s.11.

⁴²² Şerife Yıldız AKGÜL, s.114.

⁴²³ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.499.

⁴²⁴ Şerife Yıldız AKGÜL, s.114.

kullanabilir. “(PVSK’nın 16. maddesi, Köy Kanununun 77. maddesi, Orman Kanununun 78. maddesi)” Silah kullanma yetkisinin sınırlarını çizmiştir.⁴²⁵

Kolluk makamlarının resen sahip olduğu silah ve zor kullanma yetkisi ağır temel hak ve özgürlüklerin ihlaline sebebiyet verebileceğinden ancak bazı acil ve ehemmiyetli durumlarda kullanılabilir. Resen zor ve silah kullanma yetkisinin koşulları oluşursa idari kolluk makamları faaliyetleri doğrudan yerine getirebilir.⁴²⁶ Kolluk makamlarının “resen zor ve silah kullanma yetkileri” kanunlarla düzenlenmiştir. Polis kolluk gücünün, resen zor kullanma yetkisi Polis Vazife Salahiyet Kanununun 16. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre polis görevini ifa ederken direnişle karşılaşır, bu direnişi kırmak için resen zor kullanabilir.⁴²⁷

2.2. Kolluk Güçlerinin Yetkilerinin Temel Hak ve Özgürlükler Üzerindeki Etkisi

Kolluk makamları tarafından yerine getirilen eylem ve işlemlerde bir takım hak ihlalleri oluşmaktadır. Kolluk makamları kanunlarla düzenlenmiş yetki ve görevlerini, hukuk devleti ilkesine, hukukun üstünlüğüne, demokratik devlet gereklerine uygun bir şekilde yerine getirmekle mükelleftir. Kolluk makamlarının istemeyerek orantısız güç kullanmak suretiyle ya da bir işlemi gerçekleştirirken kullandığı yetki çerçevesinde kişilerin temel hak ve hürriyetlerine doğrudan müdahil olabilir. Bunlarda kişiler üzerinde hak kayıplarına neden olabilir. Bu açıdan kolluğun yetkileri sınırlandırılmalı ya da çeşitli yol ve araçlarla denetlenmelidir.

2.2.1. Yetki Kavramının Tanımı

İdari kolluk makamların kanun koyucu tarafından düzenlenen işlemleri yapabilme ehliyetine sahip olması yetki kavramı ile açıklanmaktadır. Yetki herhangi bir işin yapılmasını sağlayan güçtür.⁴²⁸ Yetki; kanun, yönetmelik ve diğer düzenleyici işlemler neticesinde idari makamlar ve kolluk makamlarına tanınan ve bu makamların karar alabilmesi ve faaliyetleri yerine getirebilmesindeki gücü ve yeteneğini ifade

⁴²⁵ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.500.

⁴²⁶ Melike ÇEBİ / Özge BUĞDAYCI, İdarenin Resen İcra Yetkisi, (Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019), s.138.

⁴²⁷ ŞEKER, s.30.

⁴²⁸ Şafak KOLAK, Kentlerde Güvenliğin Sağlanmasında Polisin Yetkileri ve Polisin Kullandığı Yöntemler Üzerine Bir İnceleme (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.2013), s.33.

etmektedir. TDK sözlüğünde yetki kavramı, “*bir işi, bir görevi yapma, bir harekette bulunma hakkına sahip olan güç*” olarak tanımlamıştır. Bir başka tanımda ise yetki, hukuk norm düzeninin yapılmasını arzu ettiği işlem ve hareketlerin idari makamlarca yapılabilmesi kudretidir.⁴²⁹

Yetki kavramı, herhangi bir işi yerine getirebilmek için gerekli görülen görev ve sorumlulukların kimler tarafından, yapılacağını belirlemektedir. Anayasalar, kanunlar, yönetmelikler ve diğer düzenleyici işlemler yetkinin kaynağını oluşturmaktadır. Kolluk makamları, olaylar karşısında kullanmış oldukları yetkileri anayasaya, kanunlara, yönetmeliklere uygun bir şekilde yerine getirmekle mükelleftir. Kolluk makamları anayasalar, kanunlar ve diğer düzenleyici işlemlere aykırı şekilde yetkilerini kullanırlarsa hukuk kurallarını ihlal etmiş olurlar ve muhtemel kişiler üzerinde hak ihlallerine neden olabilirler.⁴³⁰

2.2.2. Kolluk Makamlarının Sahip Olduğu Yetki Türleri

Kolluk makamları takdir yetkisi, genel yetki, bağlı yetki gibi birçok yetkiye sahiptir.

2.2.2.1. Takdir Yetkisi

İdari kolluk makamları, değişen ve gelişen dünya düzeninde oluşan teknik gereksinim ve ihtiyaçlara ayak uydurmamaktadır. İdari makamlar, anayasalar ve kanunların belirlediği kurallara göre hareket eder ve buna göre eylem ve işlemlerini tamamlar. Ancak bazı durumlarda idari makamlara “*serbest alan özgürlüğü*” olarak tabir edilen “*takdir yetkisi*” tanınmıştır. Bir başka ifade ile anayasa ve kanunlar idari makamlara olayın bulunduğu yere göre, zamana göre ve durumun şartlarına göre serbest bir alan bırakmaktadır. Takdir yetkisi idari makamların olaylar karşısında seçim hakkını ifade etmektedir.⁴³¹

2.2.2.2. Genel Yetki

Genel yetki, yasa koyucunun kamu düzeni ve güvenliğini sağlama amacıyla daha önceden kural ve yasaklar koymadığı alan ve çevreler için geçerlidir. İdari

⁴²⁹ Mustafa YILMAZ, Polisin Zor Kullanma Yetkisi (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007). S.36.

⁴³⁰ KOLAK, s.33.

⁴³¹ YILMAZ, s.37.

makamlar genel yetkiyi, kişilerin emir ve yasaklara uymadığı koşullarda uygulamaya koyar. Kolluk makamlarının genel yetki kullanımına örnek vermek gerekirse; kişiler ruhsatla çalışması gereken bir iş yerini gerekli kurumların onayı olmadan açmışsa “*kabahatler kanunu*” gereğince suç işlemiş olurlar ve bu durum kolluğun genel yetkiyi kullanması hakkını ortaya çıkarır.⁴³²

2.2.2.3. Bağlı Yetki

Bağlı yetki, anayasa ve kanunların idari kolluk makamlarına görev ve yetkileri konusunda tercih ve seçim yapabilme hakkını tanımadığı bir tür yetkiyi ifade eder. Kolluk makamlarının yetki ve görevleri genellikle bağlı yetkiler çerçevesinde düzenlenmiştir. Çok nadir bazı durum ve koşullarda takdir yetkisi kullanılabilir.⁴³³

2.2.2.4. Özel Yetki

Anayasa ve kanunlar gereğince bir olay ve durum için özel yetki hüküm ve kuralları düzenlenmiş ise genel yetki kuralları uygulanmaz. Özel yetki hüküm ve kurallarının içerisinde bazı durumlarda genel yetki hüküm ve kurallarda yer alabilir. Kolluğun özel yetkilerine örnek vermek gerekirse; basın yayın yoluyla tehlike yaratan ve dağıtılan yazılar hakkında kolluk özel yetki hükümleri gereğince işlem yapmakla görevlidir. Yine aynı şekilde çevre ve imar kanunu çerçevesinde yapılan işlemler, sağlık, ekonomik düzen, yabancılar ile ilgili düzenlemeler kolluk makamların özel yetki alanlarına girmektedir.⁴³⁴

2.2.3. Yetki Kavramının Temel Özellikleri

Kolluk makamlarının kullanmış oldukları yetkilerin bir takım özellikleri vardır. Bu yetkileri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kolluk makamlarının kullanmış oldukları yetkilerin kaynağını anayasalar ve kanunlar oluşturur.
- Kolluk makamlarının yetkilerinin büyük bir çoğunluğu genel yetki çerçevesindedir. Tüm ülkede geçerli değişmez herkes için aynı sonuçları doğurur.

⁴³² YENİSEY, s.110.

⁴³³ YILMAZ, s.37.

⁴³⁴ YENİSEY, s.116.

- Kolluk makamlarının yetki ve sorumlulukları görevin tevdi edilmesi ile başlar görevin yerine getirilmesi ile biter.

- Kolluk makamlarının yetki ve sorumlulukları bağlayıcıdır.

- Kolluk makamlarına verilen yetkiler hukuk kuralları ve kamu yararına aykırı kullanılmamalıdır.⁴³⁵

Kolluk makamlarının sahip olduğu yetkiler devredilebilir özelliğe sahiptir. Kolluk yetkisine sahip amirler bazı yetki ve sorumluluklarını astlarına devredebilir. Ancak yapılan bu devir işlemi mutlak suretle yazılı yapılmak zorundadır. İdare hukukunda idari makamlara yetki devri hakkı tanınmış olsa da kolluk gücü olan polis, kent güvenliğini sağlamak amacıyla yetkilerini herhangi bir kurum veya kişiye devredemez sadece bazı görev ve sorumluluklarını devredebilir.⁴³⁶

Kolluk makamları, kamu düzeni ve asayişini sağlamada zor kullanma yetkisine sahiptir. Kolluk makamları kullanmış oldukları yetki ve sorumluluklarda tamamen özgür olmayıp bu yetkiler anayasalar ve kanunlar tarafından sınırlandırılmıştır. Kolluk yetkileri, kanun koyucu tarafından denetlenir. Kolluk makamlarının bazı yetkileri kullanabilmesi mahkeme kararına bırakılmıştır. İdari kolluk makamları konut, iş yeri ve üniversitelere girişte, arama yapma, ses ve görüntü kaydı alma, telefon kayıtlarını dinleme vb. yetkileri mahkeme kararıyla kullanır.⁴³⁷

2.2.4. Kolluk Makamların Yetki Kullanımındaki Genel Şartları

Kolluk makamlarının görev sorumluluklarını yerine getirmede kullanmış oldukları yetkiler; zorunluluk, orantılılık, tehlike gibi belirli genel şartlara bağlanmıştır.

2.2.4.1. Tehlike Şartının Gerçekleşmesi

Kolluk makamlarının önleme amaçlı hareket edebilmesi için mevcut bir tehlikenin var olması gerekir. Kolluk hukuku alanında tehlike şartı düzenlenmiştir. Kamu nizamının ve güvenliğinin korunmasında var olan tehlike şartı kolluk

⁴³⁵ YILMAZ, s.38.

⁴³⁶ KOLAK, s.34.

⁴³⁷ YILMAZ, s.38.

hukukunda kurucu unsurlardan birisi olarak kabul edilmektedir.⁴³⁸ Kolluk güçlerinin kullanmış oldukları yetkilerin temelini oluşturan tehlike şartına örnek vermek gerekirse; silahlı saldırı olayında şahıs bir kişiyi vurmuş, diğer bir kişiye silahı doğrulttuğu sırada polis olayın seyri gereği doğrudan ateş ederek şahsı etkisiz hale getirmiştir. Bu olayda, polis tehlike şartının oluşması ile birlikte silah kullanma yetkisini kullanmıştır.⁴³⁹

2.2.4.2. Zorunluluk Şartının Gerçekleşmesi

Kolluk makamlarının kamu düzenini sağlamada gerekli tedbirleri alabilmesi ve uygulayabilmesi için zorunluluk şartının oluşması gerekmektedir. Zorunluluk şartı ile ilgili örneği incelersek; tarihi bir köprünün üzerinde çarpışmak suretiyle kaza yapan kamyonlar yolun kapanmasına neden olurlarken köprünün ayakları da zarar görmüştür. Bu örnekte kolluğun ilk görevi yol üzerindeki kişilerin güvenliğini yani yol güvenliğini sağlamaktır. Köprünün ayaklarının zarar görmesi işlemi ilk anda kolluk güçlerini ilgilendirmez. Çünkü köprünün ayaklarının zarar görmesi kolluk hukuku içerisinde tehlike şartını oluşturmamıştır. Buna paralel olarak zorunluluk şartı da gerçekleşmemiştir.⁴⁴⁰

Zorunluluk şartı ile ilgili bir başka örneğe bakarsak; silahlı saldırı olayında şüpheli şahıs üçüncü bir kişiye silah doğrultmuştur. Durumu fark eden ve olay yerinden uzakta olan kolluk personeli, üçüncü kişinin ölme olasılığını hesaba katarak resen silah yetkisini kullanmış ve şüpheliyi etkisiz hale getirmiştir. Bu örnekte zor durumda kalan polis, silah kullanabilme yetkisine başvurmuştur.⁴⁴¹

2.2.4.3. Orantılılık Şartının Gerçekleşmesi

Kolluk güçleri yalnızca tehlike ile orantılı tedbir alabilme yetkisine sahiptir.⁴⁴² Kolluk güçlerinin toplumsal olaylar karşısında kullanacağı yetki ve sorumluluklar orantılı olmalıdır. Bu duruma örnek vermek gerekirse; kolluk güçleri kendilerine yönelik sopalı saldırıyı cop kullanmak suretiyle def edebilir. Bu orantılılık şartının gerçekleşmesidir. Ancak polis, sopa ile saldıran şüpheliyi silahla vurursa orantılılık şartı

⁴³⁸ YENİSEY, s.143.

⁴³⁹ KOLAK, s.35.

⁴⁴⁰ YENİSEY, s.143.

⁴⁴¹ KOLAK, s.35.

⁴⁴² YENİSEY, s.143.

aşılmış olur. Kolluk güçlerinin aşırı orantısız güç kullanması hak ihlallerine neden olur.⁴⁴³ Kolluk güçleri, zor kullanma yoluna başvurmadan olayı def edebiliyorsa hafif koruma tedbirleri çerçevesinde orantılı güç kullanılmalıdır.⁴⁴⁴

2.2.4.4. Haklılık Şartının Gerçekleşmesi

Kolluk makamlarının olay ve durumlar karşısında kullanmış oldukları yetkiler hukuka uygun ve haklı gerekçelere dayanmalıdır. Haklılık şartının gerçekleşmesi ile ilgili örneği incelersek; silahlı saldırı olayında bir kişi ölmüştür. Olay yerinde inceleme yapan polis o esnada olay yerinde bulunan ve elbisesinin arkasından kabarıklık bir şekilde silah taşıdığı tahmin edilen kişiyi yakalayabilir, üzerini arar, sorguya çekebilir. Kolluk bu yetkiyi hukuka uygunluk nedeni olan haklılık şartı çerçevesinde yapmaktadır.⁴⁴⁵

2.3. Kolluk Yetkileri ve Bu Yetkilerin Kullanımı

Kolluk makamlarının görev ve yetkileri anayasa, kanunlar, yönetmelikler ve diğer adsız işlemlere uygun bir şekilde düzenlenmiştir. Yasa koyucu, kolluk güçlerine kamu düzeni ve güvenliğini sağlamada bir takım yetki ve sorumluluklar vermiştir. Kolluk güçleri bu yetkileri anayasal sınırlar çerçevesinde temel hak ve özgürlükleri sınırlandırmadan kullanılmalıdır. Bir kolluk gücü olarak polisin yetkileri PVSK'da, Jandarmanın JTGYK çerçevesinde düzenlenmiş olup iki kolluk gücünün de yetkileri büyük çoğunlukla aynıdır.

2.3.1. Kolluğun El Koyma Yetkisi

Bir tedbir faaliyeti olarak el koyma yetkisi, bireyin eşyalar üzerindeki tasarruf yetkisini düzenlemektedir. El koyma yetkisi, kişinin rızası alınmadan eşyaları (zilyetleri) üzerindeki tasarruf yetkisinin kaldırılmasını içerir. Suç ve suç unsurlarının önlenmesi amacıyla bir eşya herhangi bir kişinin elinden alınabilir ya da suç delili olabilme ihtimali olan eşya ve malların müsadere edilmesi şartıyla devletin muhafazası

⁴⁴³ KOLAK, s.35.

⁴⁴⁴ YENİSEY, s.144.

⁴⁴⁵ KOLAK, s.35–36.

(kontrolü) altında olabilir. El koyma faaliyeti “*önleme el koyması*” ve “*adli el koyma*” yetkisi olarak ikiye ayrılmıştır.⁴⁴⁶

Kişinin rızası olmamasına rağmen eşyalar üzerindeki haklarının geçici olarak kaldırılması ya da suç unsuru teşkil eden mal ve eşyaların devletin muhafazası altına geçmesi durumuna el koyma yetkisi adı verilmektedir. El koyma kavramının yerine çoğu zaman “*zapt*” kavramı kullanılmıştır. Arapça bir kavram olan zapt; sıkı tutum, silah yoluyla bir yerin denetim ve kontrol altına alınması gibi anlamlara gelmektedir.⁴⁴⁷

Bir tedbir faaliyeti olarak el koyma yetkisi, kanunda üç grup eşya üzerinde şekillenmiştir:

- Müsadereye konu olan eşyalar,
- İspat aracı olan eşyalar,
- Kazanç Müsaderesinin alanını oluşturan eşyalar.⁴⁴⁸

El koyma yetkisi “*adli el koyma*” ve “*önleme el koyması*” olarak ikiye ayrılmıştır. Önleme el koyma yetkisi, CMK’da belirtilen el koyma yetkisinden farklıdır. Önleyici el koyma yetkisi kamu nizamını, toplumun dirlik ve düzenini sağlamak amacıyla kolluk makamları tarafından başvuru idari uygulama çeşididir. Adli el koyma yetkisi ise suç işlendikten sonraki kolluğun el koyma sürecini kapsar.⁴⁴⁹

El koyma yetkisinin çeşitleri söz konusudur. El koyma yetkisi basit el koyma yetkisi ve özel el koyma yetkisi olarak ikiye ayrılmıştır. Basit el koyma yetkisi, CMUK’un 123. maddesinde açıkça geçmektedir. Kanuna göre, ispat araç ve gereci olarak faydalı görünen veya kazanç müsaderesine konu olan eşya ve malların kolluk

⁴⁴⁶ Mustafa AÇAR, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Arama ve El koyma (Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010), s.114.

⁴⁴⁷ BUCAKTEPE, s.315.

⁴⁴⁸ AÇAR, s.13.

⁴⁴⁹ AKGÜL, s.179.

makamları tarafından el konulmasıdır. Özel el koyma yetkisi, konuya bahis eşya ve mallar hakkında delil toplayarak el koyulması usulüdür.⁴⁵⁰

Bir koruma tedbir faaliyeti olan el koyma yetkisinin bir takım özellikleri söz konusudur. Bu özellikler şunlardır:

- Suç ve suç unsurunun kanıtı olabilecek ya da müsadere usulüne tabi bir eşya ya da malın bulunması şarttır.
- Eşya ve mallar üzerinde hâkimiyeti bulunup kendi rızasıyla bunları teslim etmeyen kişilerin bu mallar üzerindeki tasarruflarının kaldırılması gereklidir.
- Eşya ve mallar üzerinde zilyet hakkına sahip olan kişilerin eşya ve malları yetkili kolluk makamlarına teslim etmeye yanaşmaması.⁴⁵¹

El koyma yetkisinde temel amaç, yapılması muhtemel yargılamanın sağlıklı ve düzenli bir biçimde yerine getirilmesidir. El koyma yetkisi, delil ve bulguların korunmasının yanı sıra suç unsuru oluşturan eşya ve malların müsaderesini içermektedir. CMK, el koyma işleminde iki amaç hedeflemiştir. Bu hedefler şunlardır:

- Yargılamanın sağlıklı ve adil bir şekilde yerine getirilmesi,
- Verilmesi muhtemel kararların pasif bir noktada kalmasını önleyebilmektir.⁴⁵²

PVSK'nın 9. maddesi, polis kolluk teşkilatının el koyma yetkisini düzenlemiştir. Polis kolluk gücü, muhtemel suç ve tehlikeleri önlemek amacıyla Sulh Ceza Hâkimleri ya da mülki idare amirlerinin yazılı emirleri doğrultusunda bireylerin üst ve eşyaları ile araç ve konutlarında arama yapma yetkisine sahiptir. Polis kolluk gücü arama yaptığı sırada suç teşkil eden araç ve gereçler ile müsadereye konu olan eşyalara el koyarak muhafaza altına alır.⁴⁵³

⁴⁵⁰ Mehmet BALIKÇILAR, İdari Yaptırım Olarak Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi, El Koyma İle Karşılaştırılması ve Örnek Olay İncelemesi (Mersin: Çağ Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, 2015), s.44.

⁴⁵¹ Uygur Kaan ARISOY, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Arama ve El koyma (Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010), s.143.

⁴⁵² BALIKÇILAR, s.42-43.

⁴⁵³ BUCAKTEPE, s.317-318.

CMK'nın 123. maddesine göre, suç unsuru oluşturan araç ve gereçler ile müsadereye konu olan eşyalar kolluk makamlarının araması sonucu ele geçirilmişse, zilyedin bu eşyaları idari makamlara teslim etme sorumluluğu vardır. Ancak kişi eşyaları vermeye rıza göstermezse idari kolluk makamları zor kullanarak eşya ve mallara el koyar, muhafaza altına alır.⁴⁵⁴

JTGKY'nın 34. maddesi, jandarma kolluk teşkilatına bazı durumlarda el koyma yetkisi vermektedir. JTGKY'nın 34. maddesine göre, Jandarma kolluk teşkilatının el koyma yetkileri;

- Kanun ve diğer düzenleyici işlemlere uygun olmayıp, suç teşkil eden dergi ve kitaplar ile basımı ve dağıtımını yasaklanarak toplatılması için karar verilmiş süreli ya da süresiz basım yayın eserleri,

- Ruhsatsız ve muayanesiz araç ve gereçler,

- Kaçak ve ruhsatsız silah, delici ve kesici araç ve gereçler,

- Gayri resmi yollarla elde edilmiş mal ve eşyalar,

- Kanunlar ve diğer düzenleyici eylem ve işlemlerin suç olarak kabul ettiği, genel ahlak ve kamu düzenine aykırı, ses, cd, vb. video içerikli kasetleri,

- Orman sahası içerisinde kaçak avlanma yaparken kullanılan silah, tüfek ve fişikler ile sportif faaliyetlerde kullanılan her türlü kaçak ve ruhsatsız silahlar,

- Kamu nizamını bozma ihtimali yüksek tehdit ve tehlikeli araç ve gereçler, her çeşitli nesneye el koyabilir.⁴⁵⁵

“Adli Arama ve Önleme Yönetmeliğinin” 22. ve 23. maddelerinde el koyma yetkisi düzenlenmiştir. AÖAY'nin 22. maddesine göre, kamu düzenini sağlamakla görevli kolluk güçleri Sulh Ceza Hâkimi ya da kolluk amirlerinin yazılı olurlarını alarak dernekler, lokaller ve eklentilerinde arama yapma ve arama sırasında suç unsuru oluşturan mal ve eşyalara el koyma yetkisine sahiptir. AÖAY'nin 23. maddesi ise kolluk güçlerine, spor ve sanat etkinliklerin yapıldığı stadyumlar ile spor salonlarında

⁴⁵⁴ ARISOY, s.140.

⁴⁵⁵ BUCAKTEPE, s.319.

Sulh Ceza Hâkiminin kararı ya da Mülki idare amirin yazılı emir ve talimatlarıyla suç unsuru oluşturan eşya ve mallara el koyma yetkisi vermiştir.⁴⁵⁶

CMK'da el koyma yetkisi bazı durum ve hususlarda yasaklanmıştır. Tutuklanan şüpheliler ile kavuşturma aşamasındaki sanıkların yazışmaları denetim dışında olduğu için bu yazışmalara el konulamaz.⁴⁵⁷

Uygulamada el koyma yetkisi ve müsadere yetkileri birbirine benzese de iki yetki arasında temel ayırım söz konusudur. El koyma yetkisi ile müsadere yetkisi arasındaki farklar şu şekildedir:

- Müsadere yetkisi bir yaptırım çeşidi iken, el koyma yetkisi bir tedbir faaliyetidir.
- El koyma yetkisi geçici bir yetki iken, müsadere yetkisi geçici değil devamlı nitelikte bir yetkidir.
- Mevzuat ve kanunlar açısından müsadere yetkisi mecburi bir yetki iken, el koyma yetkisi ihtiyari bir yetkidir.
- Müsadere yetkisi ve el koyma yetkilerinin düzenlendikleri uygulama ve kanunlar farklıdır.
- Müsadere yetkisinde eşya ve malların mülkiyeti devlete geçerken, el koyma yetkisinde eşya ve malların mülkiyeti devlete geçmez.⁴⁵⁸

İdari kolluk makamlarının sahip olduğu el koyma yetkisi kişilerin hakları üzerinde doğrudan etkilidir. El koyma yetkisi özel hayatın gizliliği ile mülkiyet haklarının ihlaline neden olmaktadır. İdari kolluk makamlarının el koyma yetkisi kanunlara uygun bir şekilde düzenlenmiştir. Anayasa idari kolluk makamlarının el koyma yetkisini Sulh Ceza Hâkimi ve Cumhuriyet Savcılarının onayına bırakmıştır.⁴⁵⁹

Sulh Ceza Hâkiminin kararı ile ya da gecikmesi sakıncalı bulunan hallerde Cumhuriyet Savcılarının yazılı emri altında kolluk güçleri eşya ve mallara el koyup müsadere altına alabilir. Cumhuriyet Savcıları tarafından yapılan el koyma işlemlerinin

⁴⁵⁶ BUCAKTEPE, s.318.

⁴⁵⁷ BALIKÇILAR, s.43.

⁴⁵⁸ AÇAR, s.117.

⁴⁵⁹ ARISOY, s.149.

hukuki anlamda geçerli olabilmesi Sulh Ceza Hâkiminin onayına bağlıdır. Cumhuriyet Savcıları tarafından yapılan el koyma işlemleri “yirmi dört saat içerisinde Sulh Ceza Hakimine” bildirilir. Sulh Ceza Hâkimi ise kırk saat içerisinde kararını açıklamak mecburiyetindedir. Sulh Ceza Hâkimi kararını açıklamazsa el koyma işlem ve eylemi kendiliğinden kalkar.⁴⁶⁰ El koyma yetkisine hâkim olan bazı ilkeler vardır. Bu ilkeler; “Hukuk devleti ilkesi, insan onurunun dokunulmazlığı ilkesi, özel hayatın gizliliği ilkesi, dürüst işlem ilkesi, maddi gerçeğin araştırılması ilkesidir”.⁴⁶¹

El koyma yetkisinin temel hak ve özgürlükler üzerindeki etkisi şu şekildedir;

Kolluk makamları tarafından kullanılan el koyma yetkisi: “*Konut Dokunulmazlığı (TCK. 116.maddesi), Vücut Dokunulmazlığı (T.C. Anayasasının 17.maddesi), Cebir (TCK.198.maddesi) Hakaret (TCK. 125.maddesi)*” temel hak ve özgürlük alanlarını ilgilendirip çeşitli ihlallere yol açmaktadır.

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Mülkiyet Hakkına El Konulması*” ile ilgili Anayasa Mahkemesinin kararını incelersek;

15 Temmuz 2015 darbe girişimi sırasında emniyet amiri olarak görev yapan Ercan Toğrul, valilik kolluk makamı tarafından açığa alınmış ve sonrasında çıkarılmış olduğu mahkemede Sulh Ceza Hâkiminin kararıyla tutuklanarak cezaevine gönderilmiş ve mal varlığına da tedbir amaçlı el konulmuştur. Sanık Ercan Toğrul, idari kolluğun (ev, araba, vb.) mallara el koymasının anayasa ve kanunlara aykırı bir işlem olduğunu haksız yapılan arama ve el koymanın özel hayatın gizliliği ve mülkiyet haklarının ihlaline neden olduğunu iddia ederek Anayasa mahkemesine başvuruda bulunmuştur. AYM, sanığın bireysel başvurusunu incelemiştir. AYM, Anayasanın 13. ve 15. maddelerinin ihlal edildiğine hükmederek el koyma tedbirinin kaldırılmasını talep etmiştir.⁴⁶²

2.3.2. Kolluğun Yakalama Yetkisi

Yakalama yetkisi kişinin hak ve özgürlüklerinin kolluk güçleri tarafından geçici süreyle kısıtlanmasını içerir. Kolluk personeli, şüpheli şahısları Sulh Ceza Hâkiminin ya da Cumhuriyet Savcılarının kararı olmaksızın geçici bir süreliğine

⁴⁶⁰ BALIKÇILAR, s.42

⁴⁶¹ AÇAR, s.118-123.

⁴⁶² AYM, “E.2016/71110, K.2019”, (Tarih:25.09.2019).

muhafaza altına alabilir. Kolluk hukuku, şüpheli şahısların hak ve özgürlüklerinin geçici süreyle kısıtlanmasını yakalama yetkisi ile açıklamaktadır. Bir başka tanımlamaya göre yakalama yetkisi Sulh Ceza Hâkimin emir ve talimatları olmadan şüpheli kişilerin özgürlüklerinin kısıtlanması gözaltı kararı verilinceye kadarki süreçte denetlenmesi ve gözetlenmesidir.⁴⁶³

Bir tedbir faaliyeti olarak kabul edilen yakalama yetkisi, AİHS, CMK ve Anayasanın çeşitli maddelerinde geçmektedir. Yakalama yetkisi anayasa, kanun ve yönetmeliklerde geçmesine karşın herkes tarafından kabul edilen ortak bir tanımlama yapılmamıştır. Öğreti ve teorilerde yakalama yetkisi şu şekilde tanımlanmıştır; Suç işlediği konusunda şüphe duyulan kişilerin, Sulh Ceza Hâkiminin kararı olmaksızın muhafaza altına alınması yakalama yetkisi ile açıklanmaktadır.⁴⁶⁴

Yakalama faaliyeti kamu nizamını bozacak tehdit ve tehlikelerin önlenmesinin yanı sıra suç işleyen şahısların yakalanıp adli makamlara teslim edilmesini içermektedir. İdari kolluk makamlarının yakalama yetkisi ikiye ayrılmıştır. Bunlardan ilki; önleme yakalama yetkisi, ikincisi; adli yakalama yetkisidir.⁴⁶⁵

AİHS, kişi hak ve özgürlüklerinin korunması hususunu 5. madde ile güvence altına almıştır. Aynı madde içerisinde insan özgürlüğünün hangi koşullarda kısıtlanabileceği sayılırken yakalama yetkisi de bu alanlar içerisine dâhil edilmiştir. AHİM'e göre, anayasa ve kanunlara uygun yakalama faaliyetlerinden söz edebilmek için maddi koşullar oluşmalı ve aynı zamanda usulüne uygun hareket edilmelidir.⁴⁶⁶

“*Yakalama ve Gözaltı Yönetmeliğinin*” 4. maddesi yakalama yetkisini şu şekilde tanımlamıştır; Kolluk makamları kamu düzeni ve asayişini sağlayabilmek için suç şüphesi altındaki kişileri geçici olarak gözaltına alabilir. Kolluk makamlarının şüpheli kişileri geçici süreyle gözaltına alması yakalama yetkisiyle açıklanmaktadır.⁴⁶⁷

⁴⁶³ AKGÜL, s.181.

⁴⁶⁴ Orhan ÖZDEMİR, Cezam Muhakemesinde Yakalama Tedbiri (Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018), s.14.

⁴⁶⁵ BUCAKTEPE, s.298.

⁴⁶⁶ Coşkun, KOÇ, AİHS 5.m.(Kişi Özgürlükleri ve Güvenliği) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Yakalama ve Göz Altına Alma (İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve AB Hukuku ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2016), s.106.

⁴⁶⁷ AKGÜL, s.181.

Ceza Muhakemesi Kanununda kolluk makamlarının sahip olduğu yakalama yetkisi ile ilgili hususlar 90/2. maddesi içerisinde düzenlenmiştir.⁴⁶⁸

Kolluk yetkinse sahip olan makamların temel görevlerinden birisi suç işlediği tespit edilen kişi veya grupları yakalamak iken, bir diğer görevi ise suç şüphesi altındaki kişilerin teknik takibini yapmaktır. Teknik takip ve yakalama yetkisine sahip olan kolluk makamları, kamu nizamını sağlamakla yükümlüdür. Kolluk makamlarının yakalama yetkisine örnek vermek gerekirse; otomobil hırsızlığı, yankesicilik, hırsızlık ve soygunculuk gibi suçlar masum kişi veya kişilere karşı işlenen suçlardır. Bu suçlara karşı kolluk makamlarının yapması gereken suçluyu yakalamak ya da suç öncesi önleyici yakalama tedbirleri ile suçun oluşmasını engellemektir. Kolluk makamlarının buradaki amacı, suçluların toplum önünde cezalandırılması sağlayarak hem adaletin temini sağlamak hem de olası suçların oluşmasını engellemektir.⁴⁶⁹

Yakalama yetkisi bir cezai yaptırım olmayıp tedbir faaliyetidir. Yakalama yetkisi gözaltına alma ve tutuklama yetkilerine benzemektedir. Yakalama, gözaltı ve tutuklama gibi bir koruma tedbir faaliyetidir. Kanun bazı durumlarda yakalama konusunda istisnalar getirmiştir. Bu istisnaları örneklerle açıklarsak; 1961 tarihli “Viyana Sözleşmesi” yakalama yetkisinin istisnai durumlarını içermektedir. “Viyana Sözleşmesi” doğrultusunda diplomatik dokunulmazlığı olan yabancı diplomat, elçi, konsolosluk ve personelleri hakkında yakalama kararı çıkartılmaz. Hakkında yakalama kararı çıkartılamayan kişiler “*istenmeyen adam (Persona non grata)*” ilan edilerek sınır dışı edilebilir. Yine aynı şekilde görevdeki milletvekilleri ve Cumhurbaşkanları hakkında yakalama kararı verilemez.⁴⁷⁰

Kamu nizamı ile kamunun dirlik ve esenliğinin sağlanması için gerekli görülen durumlarda suç işlenmemiş olsa bile polis ve jandarma kolluk kuvvetleri kişilerin özgürlüklerini kısıtlayıcı tedbirlerde bulunabilirler. İdari kolluk makamları, suç

⁴⁶⁸ CMK'nun 90. Maddesi “*Kolluk yetkisine sahip makamlar yakalama emri veya tutuklama kararının düzenlenmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde; Cumhuriyet savcısına veya âmirlerine derhâl başvurma olanağı bulunmadığı takdirde, yakalama yetkisine sahiptirler*”. ÖZDEMİR, “Cezam Muhakemesinde Yakalama Tedbiri” s.32.

⁴⁶⁹ AKGÜL, s.181.

⁴⁷⁰ KOÇ, s.107.

işlenmemiş olsa bile kamu düzenini bozma eğilimindeki kişiler için önleme yakalaması yapabilir.⁴⁷¹

Önleme yakalama yetkisine göre haklarında yakalama kararı çıkarılabilen kişiler:

- Suç ve suçüstü haller ile gecikmesi sakınca bulunan durumlarda, suç işlediği konusunda kuvvetli emareler bulunan kişiler hakkında,
- Adli makamlar tarafından hakkında yakalama emri çıkarılanlar,
- Kamu huzur ve güvenliğini tehlikeye düşürerek halkın rahat ve sükûnetini bozacak sarhoş kişiler,
- Kanun ve usullere aykırı olacak şekilde ülkeye giriş yapan ve haklarında sınır dışı edilme kararı çıkarılan kişiler,
- Uyuşturucu mal kullanan satmaya yeltenen, bu maddelerin satılmasına aracı olan kişiler ile uyuşturucu maddeleri kullanan kişiler,
- Kolluk güçlerinin araması sonucunda kimliğini ibraz edemeyen kişiler hakkında yakalama kararı çıkabilir.⁴⁷²

Bir tedbir faaliyeti olarak yakalama, kişilerin gözetim altında tutulup belirli aralıklarla denetlenmesi sürecidir. Yakalama yetkisinde temel nokta, bireylerin hareket özgürlüklerinin kaldırılmasıdır. Hakkında yakalama kararı bulunan kişiye önceden şahsına ait yakalama kararı olduğu sözlü veya yazılı bir şekilde tebliğ edilmez. Ancak yakalama işlemi gerçekleştikten sonra kişinin hangi suretle yakalandığı konusunda kişi bilgilendirilir.⁴⁷³ Kişinin suç işlemesi sonucuyla hakkında yakalama kararı çıkarılmasına adli yakalama denir. CMK'da düzenlenen yakalama adli yakalamadır.⁴⁷⁴ Adli yakalama yetkisinin çeşitli türleri vardır. Bunlar; tutuklama yakalaması, gözaltına alma yakalaması ve suçüstü hallerde yapılan yakalamadır. Suçüstü hallerin

⁴⁷¹ Özbay KAYA, Yakalama ve Gözaltına Alma (Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009), s.10.

⁴⁷² BUCAKTEPE, s.301-302

⁴⁷³ AKGÜL, s.183.

⁴⁷⁴ KAYA, s.11.

gerçekleştiği durumlarda yakalama işlemini tüm vatandaşlar yapabilirken, diğer durumlarda yakalama yetkisi kolluk güçleri tarafından yapılmaktadır.⁴⁷⁵

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan yaşam hakkının “*Yakalama kararı*” sonucunda ihlal edildiği iddiası ile ilgili Anayasa Mahkemesinin kararını incelersek;

2009 yılında “*İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi*” Mehmet Şener ERUYGUR adlı sanığın “*Cebir ve Şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti hükümetini ortadan kaldırmaya çalıştığını öne sürmüştü*” ve sanığa müebbet hapis cezası vermiştir. CMK’nın 98. maddesi gereğince 2004 yılında sanığın tutuklanması için Sulh Ceza Hâkimi tarafından hakkında yakalama kararı çıkartılmıştır. Yakalama kararına itiraz eden sanık, 2008 yılında tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir. 2008 yılında cezaevi içerisinde yüksek tansiyon hastalığı nedeniyle merdivenden düşerek kafasını sert bir duvara çarpmıştır. Sanık, beyin kanaması şüphesiyle hastaneye kaldırılmıştır. Hastanede yapılan tetkiklerde şahsın beyin kanaması değil kafa travması geçirdiği anlaşılmıştır. Sanık sağlık durumu ve hapisane şartlarını öne sürerek yaşam hakkının ihlal edildiğini iddia etmiş ve hakkında çıkarılan yakalama kararının kaldırılarak tutukluluk durumunun sona erdirilmesi talebinde bulunmuştur. AYM bu iddiaları inceleyerek, yaşam hakkının ihlal edilmediğini ve yakalama kararının kaldırılmayarak sanığın tutukluluk halinin devamına hükmetmiştir.⁴⁷⁶

AHİM’e göre, kolluk yetkisine sahip olan makamlar hakkında yakalama kararı verdikleri şahısları hangi maddi gerekçeyle tuttuklarını açıklamakla mükelleftir.⁴⁷⁷

Suç şüphesi altında gözaltına alınan şahıs, kolluk makamlarının ellerinden kaçarsa kolluk makamının vereceği “*yakalama emri*” doğrultusunda şahıs tekrardan yakalanarak adli makamlara teslim edilir. İkinci kez yakalanan şahıs, “yirmi dört saat içerisinde Sulh Ceza Hâkiminin veya yetkili mahkemelerin” önüne çıkartılır. Yakalanan şahıs, “yirmi dört saat içerisinde Sulh Ceza Hâkiminin” ya da yetkili diğer mahkemelerin karşısına çıkamazsa, bulunduğu yerdeki adliyede kurulu ses ve görüntü sistemleri ile ifadesi alınmak suretiyle sorgusu yapılır.⁴⁷⁸

⁴⁷⁵ AKGÜL, s.183.

⁴⁷⁶ AYM, “E.2013/6901, K.2013”, (Tarih: 02.10.2013).

⁴⁷⁷ AKGÜL, s.183–184.

⁴⁷⁸ YENİSEY, s.442.

2.3.3. Kolluğun Kimlik Sorma Yetkisi

Kimlik, insanlara özgü bir kavramı ifade etmektedir. Literatürde kimlik üzerine birçok tanım yapılmıştır. Örnek vermek gerekirse; toplumsal kimlik, kişisel biyometrik kimlik, etnik ve sosyolojik kimlik vb. kimlik tanımlamalarıdır. Kavramsal olarak kimlik, toplum düzeninde yaşayan bireylerin nasıl birileri olduklarını, fiziki ve beşeri özelliklerini gösteren belgenin bütünüdür. Bir başka tanımlamada ise “*kişinin kim olduğu belirten belgedir*”.⁴⁷⁹

Kavramsal olarak kimlik ya da diğer bir deyişle hüviyet, kişinin adı ve soyadının yazdığı, aile bireylerin adları, doğduğu yer ile doğum tarihinin yer aldığı hukuksal bir belgedir. Kimlik belgesi yetkili idari makamlar tarafından vatandaşa özel ve kamu eylem ve işlemlerini yapabilmesi için sunulmuş olan hukuki belgedir. Kimlik sonradan kanun yoluyla elde edilen “*resmi kimlik*” ve doğum yoluyla kazanılan “*fiziki kimlik*” olarak ikiye ayrılmıştır.⁴⁸⁰ Resmi idari makamlar tarafından verilen kimlik belgesi diğer bir deyişle nüfus cüzdanı (nüfus kütüğü), kişiyi tanıtan ve diğer kişilerden ayıran kimlik bilgilerinden oluşan belgedir.⁴⁸¹

İdari kolluk makamlarının kimlik sorma yetkisi ile kimlik tespiti yetkileri çeşitli kanunlarla düzenlenmiştir. “*Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 4.,5.,9. ve 11. maddeleri*” ile “*1774 Sayılı Kimlik Bildirme Kanununun 2. maddesi*” kimlik sorma yetkisini düzenlemiştir.⁴⁸²

Hukuk literatürü ve adli tıp uygulamaları kimliği ikiye ayırmıştır. “*Adli Kimlik*” ve “*Tıbbi Kimlik*”. Adli kimlik tanımlamasına baktığımızda; herhangi bir kişinin doğum yılı ve yeri, mesleği, eğitim seviyesi, cinsiyet türü ve aile fertleri ile ilgili bilgilerinde yer aldığı nüfus kütük belgesine adli kimlik adı verilmektedir. Adli kimlik üzerindeki bilgiler aynı şekilde pasaport ve sürücü (ehliyet) belgelerinde yer almaktadır. Tıbbi kimlik tanımlamasına baktığımızda; insana ait vücut bilgilerinin genel bir şekilde değerlendirilmesi ile ortaya çıkan boy-kilo endeksi ve özellikleri,

⁴⁷⁹ AKGÜL, s.187.

⁴⁸⁰ Osman METLİ, Kolluk Görevlilerinin Durdurma Kontrol Kimlik Sorma ve Kimlik Tespiti Yetkileri (Gaziantep: Zirve Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,2015), s.21.

⁴⁸¹ BUCAKTEPE, s.292.

⁴⁸² AKGÜL, s.160.

cinsiyet türü, varsa ameliyat izleri, parmak izleri, yara, vb. bilgilerden oluşur. Kolluk makamlarının üzerinde durduğu kimlik türü adli kimliktir.⁴⁸³

“*Polis Vazife Salahiyet Kanununda*” polisin kimlik sorma yetkisi düzenlenmiştir. Polis, görev ve sorumluluklarını ifa ederken, ilk önce kişiye kimliğini göstermek zorundadır. Kimliğini gösteren polis kanunlara uygun bir şekilde şahsın kimlik sorgusunu yapar.⁴⁸⁴

Polis kolluk güçleri tarafından yapılan kimlik kontrol yetkisi, Sulh Ceza Hâkimi veya Cumhuriyet Savcılarının kararı olmadan resen yapılır. Kimlik kontrol yetkisi polis kolluk güçlerin suç ve suçlularla mücadelesinde önemlidir. Ancak polis kolluk güçlerinin kimlik kontrol yetkisi sınırsız bir yetki değildir. Makul şüphe durumunun oluşması polisin kimlik sorma yetkisinde hukuka uygunluk sebebini oluşturur.⁴⁸⁵

Kimlik sorma yetkisi veya kimlik tespit edebilme yetkisi, polis kolluk faaliyetlerinin temelini oluşturmaktadır. Kimlik sorma yetkisi suç ve suç unsurları ile mücadele ve adaletin sağlanması noktasında vazgeçilmez ve önemli bir kolluk faaliyetidir. Kimlik sorma yetkisindeki temel amaç suç işlenmesini önlemektir.⁴⁸⁶

Kolluk yetkisine sahip olan polisin kimlik sorgusu yapmadaki amaçları şunlardır:

- Suç ve suç unsuru oluşturan kabahatlerin önlenmesi,
- Suç işlediği için adli makamlardan kaçan faillerin yakalanması,
- Ülkeye kaçak yollarla usulsüz bir şekilde giriş yapan yabancıların tespiti,
- Ehliyet ve ruhsatsız araç kullanımını engellemek,
- Başka ülkelere giriş çıkışlarda kontrol yapmak,
- Sahte kimlik kullananların önüne geçmek,

⁴⁸³ METLİ, s.21.

⁴⁸⁴ AKGÜL, s.188.

⁴⁸⁵ Fatih GÜVEN, *Önleyici Güvenlik Hizmeti Olarak Polisin Kimlik Sorma ve Önleme Arama Yetkisi* (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi SBE, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014), s.45.

⁴⁸⁶ AKGÜL, s.187.

- Suçun işlenmesinde caydırıcılık hissiyatı vermek.⁴⁸⁷

JTGYY'nin 28. maddesi, jandarma kolluk teşkilatının kimlik sorma yetkisini düzenlenmiştir. JTGY'nin 28. maddesine göre, jandarma kolluk makamları tarafından durdurulan kişiler nüfus cüzdanı veya onun yerine geçen ehliyet-pasaportu göstermek zorundadırlar. Jandarma kolluk makamlarına kimlik ve onun yerine geçen belgeleri göstermeyen kişiler hakkında gerekli idari ve adli yaptırımlar uygulanır.⁴⁸⁸

Kimlik bildirme usulüne ilişkin 1774 sayılı Kanunun 2. maddesi, oteller, pansiyonlar, moteller, bekârlara kiralanan odalar, ücretli veya ücretsiz gece veya gündüz konaklama, dinlenme vb. hizmetler veren işletmelerde resepsiyon görevlisi, rezervasyon yapmadan önce kişilerin kimlik bilgileri kaydederek bilgi toplama sistemine girmekle yükümlüdürler.⁴⁸⁹ 2007 yılında Polis Vazife Salahiyet Kanununda kimlik yetkisi ile ilgili yeni düzenlemeler yapılmış, “kimlik sorma yetkisi” yeniden düzenlenmiştir.⁴⁹⁰

Özel güvenlik kolluk teşkilatının görev ve sorumlulukları ile ilgili 5188 sayılı Kanun, kimlik sorgulama yetkisini düzenlemiştir. “5188 sayılı Özel Güvenlik Kanunu” genel idari kolluk makamlarına yardımcı kolluk vazifesinde hizmet eden özel güvenlik kolluğuna (toplantı, kongre, konser, spor müsabakaları, oyun gösterimlerinde) kimlik sorma yetkisi vermektedir. Yine aynı şekilde 5326 sayılı Kabahatler ile ilgili Kanun, kimlik göstermeyen gerçek beyanda bulunmayan kişilere kolluk makamları tarafından asgari elli tl idari para cezası uygulanacağından bahsetmektedir. Nüfus hizmetleri ile ilgili 5490 sayılı Kanunda, T.C. vatandaşı olan herkesin nüfus müdürlüklerine nüfus kâğıdı belgesini çıkarma zorunluluğu getirmiştir.⁴⁹¹

Kolluk personelinin önleyici amaçlı kimlik kontrolü yapmasındaki temel amaç kamu nizamını sağlamaktır. Kolluk makamları, kişinin vücut bütünlüğü ve sağlığını korumak için önleyici kimlik sorgusu yapabilir. Adli kimlik kontrol yetkisi ise suç

⁴⁸⁷ GÜVEN, s.45.

⁴⁸⁸ BUCAKTEPE, s.294.

⁴⁸⁹ GÜVEN, s.46.

⁴⁹⁰ YENİSEY, s.247.

⁴⁹¹ GÜVEN, s.47.

ilendikten sonra kolluk makamlarından kaçan faillerin kimlik tespitlerinin yapılması ve bunun sonucunda adli makamlara teslim edilmesini içerir.⁴⁹²

Kolluk makamları her yerde, her koşulda kimlik sorgusu yapma yetkisine sahiptir. Ancak kimlik sorgulama yetkisi kullanılırken özel hayatın gizli tutulması, kişinin bilgilerinin sızdırılmaması gereklidir.⁴⁹³ Kolluk personelinin kimlik gösterme sorumluluğu Arama Yönetmeliği ile PVSK'da düzenlenmiştir. PVSK'nın 4. maddesi polis kolluk gücüne, olası suç ve kabahatlerin önlenmesi ile kamu dirlik ve düzeninin sağlanması için kimlik sorma yetkisi vermiştir. İdari kolluk personeli, kimlik sorgusu yapmadan önce kişiye polis kimliğini göstermelidir.⁴⁹⁴

Kolluk makamları kimlik sorgulaması yaparken bazı husus ve durumlara dikkat etmelidir. Kolluk, kanunlar ve diğer düzenleyici işlemlere uygun bir şekilde kimlik sorgulaması yapmalıdır. Kolluk personeli suç şüphesi altındaki kişinin sorgulamasını yapmadan önce polis kimlik kartlarını göstermelidir. Kimlik sorgusu yapılacak kişilerin buldukları ortam koşulları dikkate alınarak bu işlem yerine getirilmelidir. Örnek vermek gerekirse; bilimsel konuların görüşüldüğü bir toplantı ortamında ya da düğün, dernek, nikâh gibi işlemlerin yapıldığı alanlarda kimlik sorgulaması yapılmamalıdır. Ancak sorgulama yapılması acil bir durum için gerekliyse kişi münasip bir köşeye çekilerek kimlik sorgulaması yapılır. Kolluk kimlik sorgulaması yaparken kişi hak ve özgürlüklerine zarar gelmeyecek şekilde hukuk ve ahlak kurallarına uygun görevini ifa etmelidir.⁴⁹⁵

Polis kolluk gücü kimlik sorgusunu kötüye kullanırsa kişilerin bilgilerini sızdırırsa anayasa ve kanunları ihlal etmiş olur. Kimlik sorgusunu kötüye kullanan kolluk personeli hakkında TCK'nın hükümleri uygulanır. Kolluk personeline altı aydan başlamak üzere iki yıla kadar hapis cezası verilmektedir. Kolluk personeli görevi sürecinde kaydettiği bilgileri kanunun belirlediği süreler içerisinde yok etmezse altı ay ile bir yıl arasında ceza alır. "TCK'nın 135. maddesi" gereğince kolluk personelinin verileri hukuka aykırı şekilde kaydederse altı aydan başlamak suretiyle üç yıla kadar hapis cezası cezalandırılmaktadır. "TCK'nın 136. maddesi" kolluk

⁴⁹² AKGÜL, s.187.

⁴⁹³ BUCAKTEPE, s.296.

⁴⁹⁴ METLİ, s.24.

⁴⁹⁵ BUCAKTEPE, s.297

makamlarının kimlik verilerini hukuka aykırı şekilde sızdırması durumunda bir yılla beş yıl arası bir hapis cezası verileceğini belirtmektedir.⁴⁹⁶

2.3.4. Kolluğun Durdurma Yetkisi

Kolluk personeli tarafından, kişilerin bir yerden başka yerlere giderken geçici süreyle bekletilmesine durma işlemi denir. Durdurma yetkisi anayasada belirlenen seyahat etme özgürlüğünün “*PSVK'nın 4. maddesi*” gereğince sınırlandırılmasıdır.⁴⁹⁷

Kolluk hukukuna göre durdurma yetkisi seyahat etme özgürlüğünün geçici olarak kısıtlanmasıdır. Buna göre kolluk, kamu düzeni ve asayişini sağlayabilmek için kamuya açık yerlerde kişilere seyahat yasağı getirebilir. Kolluk makamlarının durdurma yetkisi seyahat etme yasağının bir sonucudur.⁴⁹⁸ Anayasal bir yetki olan durdurma yetkisi, temel hak ve özgürlükler içerisindeki seyahat etme özgürlüğünün geçici olarak kısıtlanması sonucu ortaya çıkmıştır. Sulh Ceza Hâkimi gerekli gördüğü takdirde suçun soruşturulması ve kovuşturulması aşamalarında sanık ve şüphelinin suç ve suç unsurlarını işlemesini önlemek amacıyla seyahat etme kısıtlamasına gidebilir.⁴⁹⁹ Anayasanın 23. maddesi kolluğun durdurma yetkisini seyahat özgürlüğüne uygun bir şekilde düzenlemiştir. Kolluk personeli kanunlara uygun bir şekilde kişileri durdurabilir.⁵⁰⁰

1982 Anayasasında arama yetkisi ile ilgili hususlar şu şekilde düzenlenmiştir: 1982 Anayasasına göre, kolluk personelinin arama yapabilmesi için Sulh Ceza Hâkimi ya da kanunda belirtilen çerçevede yetkili kılınmış makamların yazılı emir ve talimatları gerekmektedir.⁵⁰¹ Genel kolluk gücü olan polis, durdurma işlemini kanunlara uygun haklı sebepler çerçevesinde yerine getirmelidir. Kanunlara aykırı şekilde polis kolluk gücü durdurma işlemi yapamaz.⁵⁰²

Genel kolluk teşkilatı olan polisin, günlük yaşam içerisinde en çok kullandığı yetkilerden birisi durdurma yetkisidir. İdari kolluk personelinin sıklıkla başvurduğu durdurma yetkisi birçok işlemin öncüsü konumundadır. Polis kamu düzeni ve asayişini

⁴⁹⁶ GÜVEN, s.54–55.

⁴⁹⁷ AKGÜL, s.184.

⁴⁹⁸ GÜVEN, s.41

⁴⁹⁹ METLİ, s.5.

⁵⁰⁰ YENİSEY, s.238.

⁵⁰¹ METLİ, s.5.

⁵⁰² GÜVEN, s.46.

sağlayabilmek için durdurma yetkisine başvurmaktadır. Polis kolluğunun başvurduğu durdurma yetkisi temel hak ve özgürlükler üzerinde az da olsa etki etmektedir. Temel hak ve özgürlükleri ihlal edecek düzeyde yapılan durdurma işlemi kanunlara aykırıdır.⁵⁰³

Polis kolluk gücünün yetki ve görevlerinin temelini durdurma yetkisi oluşturmaktadır. Polis kolluk gücü durdurma işlemi gerçekleştirilmeden kimlik sorgusu veya yakalama yetkilerini kullanmaz. Durdurma yetkisi, kanunlar ve düzenliyi işlemlerde belirlenen şekilde yerine getirilmektedir.⁵⁰⁴

2559 sayılı Polis Vazife Salahiyet Kanununun 4. maddesi, polis kolluk gücünün durdurma yetkisini şu şekilde tanımlamıştır: Polis kolluk gücü, kanun ve diğer düzenleyici işlemler çerçevesinde suç ve suç unsurları ile oluşan kabahatlerin işlenmesi durumunu önlemek, eğer suç işlenmişse kaçan faillerin yakalanması için kimlik tespitlerini yapabilmek ve kişinin vücut bütünlüğü ve yaşama hakkının sağlanabilmesi için durdurma yetkisine sahiptir.⁵⁰⁵

“2559 Sayılı Polis Vazife Salahiyet Kanunu”na göre polis, durdurma yetkisini şu hallerde kullanmaktadır:

- Olası muhtemel suç ve kabahatlerin işlenmesini engellemek,
- Haklarında zorla getirme ve yakalama kararı çıkarılan kişileri tespit etmek,
- Suç işleyen faillerin yakalanması,
- Kamu dirlik ve düzenini bozma girişimde bulunan kişilerin yakalanması için durdurma yetkisi kullanılmaktadır.⁵⁰⁶

Polis kolluk gücü durdurma yetkisini kullanabilmesi için “*makul bir şüphenin*” varlığı gereklidir. PVSK, polisin durdurma yetkisini düzenlemiştir. İdari kolluk personeli kişileri sürekli hale gelecek şekilde ve keyfî durumlarda durduramaz.⁵⁰⁷ Kolluk gücü olarak polisin kişileri durdurma sebepleri şunlardır; suçu işleyen fail, sanık ve hükümlünün yakalanması tehdit ve tehlikeyi önlemek ve haklarında yakalama

⁵⁰³ AKGÜL s.184.

⁵⁰⁴ GÜVEN, s.41.

⁵⁰⁵ BUCAKTEPE, s.291.

⁵⁰⁶ AKGÜL, s.185.

⁵⁰⁷ METLİ, s.9.

ve zorla getirme kararı olanları durdurarak adli makamlara teslim etmek için kolluk makamları durdurma yetkisini kullanır.⁵⁰⁸

Durdurma yetkisi; adli durdurma ve önleme durdurması olarak ikiye ayrılmıştır. Önleme amaçlı durdurma yetkisi, suç ve suç unsurlarının işlenmesinden önce gerekli tedbirleri alarak kamu nizamını bozacak tehdit ve tehlikeleri önlemektir. Adli amaçlı durdurma yetkisi ise suç işlendikten sonra suç işleyen kişi veya kişileri yakalamak ve kimlik tespitlerini yapabilmek için gerekli koruma tedbirlerini ifade eder.⁵⁰⁹

PVSK'nın 4. maddesinde kolluk durdurma yetkisi "*mülki görevle durdurma*" ve "*adli görevle durdurma*" olarak ikiye ayrılmıştır. Mülki-idari durdurma suç ve suç unsurlarının önlenmesi durumudur. Adli durdurma yetkisi ise suç işlendikten sonra kolluk personeli tarafından suçluları yakalamak amacıyla kullanılmaktadır.⁵¹⁰

AÖAY'nin 27. maddesi kolluk makamının durdurma yetkisini hukuki bir alt yapıya bağlamıştır. Kolluk makamının kullandığı durdurma yetkisinin hukuki boyutunu, önleme ve adli durdurma faaliyetleri oluşturmaktadır. Önleme durdurma yetkisinde amaç, suç işlenmeden önce kamu nizamının bozulmasını engellemektir. Adli durdurma yetkisi ise suç işleyen kişilerin yakalanması, kimlik sorgusunun yapılarak adli makamlara teslim edilmesi sürecidir.⁵¹¹

Kolluk makamları tarafından yapılan durdurma eylem ve işlemleri sonucunda devlet ile vatandaş bir araya gelmektedir. Bu uygulamada durdurma faaliyeti kolluk personeli ile vatandaş arasında karşılıklı diyaloga geçme ile başlar. Makul sebeplerden dolayı kolluk personeli tarafından yapılan durdurma eyleminde adaletli olup vatandaşlara sıcak ve onları rahatlatıcı şekilde davranılmalıdır. Kolluk amirleri ve adli durdurma yetkileri dışında keyfiyete durdurma işlemi yapılmamalıdır. Arama Yönetmeliği bu durumu 27. maddesinde şu şekilde açıklamıştır: Kolluk yetkisine sahip makamlar yolda yeterli derecede şüphe duyduğu vatandaşları durdurabilir.⁵¹² Kolluk makamları tarafından yapılan durdurma işlemine en çok halk tarafından tepki

⁵⁰⁸ YENİSEY, s.244–245.

⁵⁰⁹ AKGÜL, s.184.

⁵¹⁰ YENİSEY, s.248.

⁵¹¹ Ali İhsan ERDAĞ, "*Kolluğun Durdurma ve Kimlik Sorma Yetkisi(PVSK Madde 4/A)*". (Ankara Barosu Dergisi, Sayı:4, 2010), s.41–42.

⁵¹² METLİ, s.7.

gösterilmektedir. Sokakta kolluk ile halkın karşı karşıya gelmesi, hak ihlalleri vb. durumlar kolluğun yetkilerinin denetlenmesi hususunu ortaya çıkarmıştır.⁵¹³

2.3.5. Kolluğun Arama Yetkisi

Arama yetkisinde temel amaç, kamunun düzen ve asayişini bozacak suç ve suç unsurlarının işlenmesini önlemektir. Arama yetkisi soruşturma aşamasında şüphelinin, kovuşturma aşamasında sanığın, yargılama aşamasında hükümlünün yakalanması ile müsadereye konu olabilecek mal ve eşyaların bulunmasını içerir.⁵¹⁴

Arama yetkisi, kolluk ve adli makamlardan kaçarak gizlenen (şüpheli-sanık ve hükümlü) kişiler ile suç ve suç unsurlarının oluşmasına zemin hazırlayan mal ve eşyaların gün yüzüne çıkarılması sürecidir. Arama yetkisinin birçok şekli söz konusudur. Kolluk makamları genel asayiş, trafik uygulamaları, sınavlar, maç ve spor müsabakaları, sanat etkinlikleri vb. durumlarda kişilerin üzerlerini arama yetkisine sahip iken, Sulh Ceza Hâkiminin vereceği onay ve Cumhuriyet Savcısının talimatlarıyla kişilerin evlerinde, iş yerlerinde vb. gayrimenkullerde arama yapabilmektedir.⁵¹⁵

PVSK’da arama yetkisi şu şekilde tanımlanmıştır: Polis kolluk gücü kamu düzeninin bozulmasını önlemek ve suçluları yakalamak için Sulh Ceza hâkimi ya da gecikmesi sakıncalı görülen hallerde mülki idare amirinin onayını alarak şüphelilerin ev, araba vb. gayrimenkulünde arama yapmakla görevlidir. Polis kolluk gücünün arama yapılması için kanununda belirtilen makul şüphenin bulunması gereklidir.⁵¹⁶

Arama yetkisi kolluk ve adli makamlardan saklanan kişi veya gruplar ile suç unsuru oluşturduğu için gizli veya saklı tutulmuş olan eşya ve malların “önleme” ya da “adli” amaçlar çerçevesinde gün yüzüne çıkarılmasını amaçlar. Bu yüzden arama planlı yapılır.⁵¹⁷

Kanun koyucu konut, iş yerleri ve diğer kapalı mekânlarda “gece vakti” arama yapılamayacağına hükmetmiştir. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan durumlar ile

⁵¹³ YENİSEY, s.248.

⁵¹⁴ AKGÜL, s.174.

⁵¹⁵ BUCAKTEPE, s.305.

⁵¹⁶ GÜVEN, s.69.

⁵¹⁷ YENİSEY, s.525.

suçüstü hallerde, tutuklanmış veya gözaltına alınmış kişinin firar etmesi üzerine tekrar yakalanması için, umuma açık olan yerlerde gece vakti adli arama yapılabilmektedir.⁵¹⁸

JTGYY'nin 32. maddesi jandarma kolluk gücünün arama yetkisini düzenlemiştir. Buna göre jandarma kolluk gücü gecikmesi sakıncalı hallerde resen arama yetkisini kullanabilir. Diğer hallerde jandarma kolluğu arama yetkisini illerde en büyük mülki idare amiri olan valilerin, ilçelerde ise en büyük mülki idare amiri olan kaymakamların yazılı emir ve talimatları ile yerine getirmektedir. JTGYY'nin 32. maddesine göre, jandarma kolluk makamının arama ile ilgili görevleri;

- Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılacağı yer ve platformlarda,
- Jandarma kolluğunun görev sahası içerisinde, kamu kurumundaki meslek kuruluşlarının, sendika, dernek ve vakıfların genel kurul ve toplantılarında,
- Görev alanı içerisinde kişilerin özgürce seyahat ederek can ve mal güveliklerini sağlamak için tren garları, ilçe giriş çıkışlarında,
- Görev alanı içerisindeki siyasi parti kongre ve toplantılarından önce arama yapma yetkisine sahiptir.⁵¹⁹

CMUK, genel kolluk makamlarının arama yetkisini, 94. ve 95. maddelerde düzenlemiştir. Buna göre arama yetkisi;

- Sair mahalle ve evlerin aranması yetkisi.
- Eşya ve malların aranması yetkisi: taşınabilir taşınılamaz mal ve eşyaların aranmasıdır.
- Herhangi bir kimsenin üzerinde yapılan arama olarak üçe ayrılmıştır.⁵²⁰

5442 sayılı İl İdaresi Kanunu valiyeye, ilde kamunun dirlik ve düzenini sağlaması için arama yetkisi vermektedir. Vali bu yetkiyi, genel idari kolluk makamları aracılığıyla kullanmaktadır. İl İdaresi Kanununa göre vali, il sınırları içerisinde kamu düzenini sağlamak amacıyla her türlü ulaşım ağında (hava meydanlarında, tren

⁵¹⁸ Hikmet DOĞAN, **Özel Güvenlik Temel ve Yenileme Eğitimi Ders Notları ve Soru Bankası** (Bursa: Gök-Ay Eğitim Hizmetleri Yayınevi, 62.Baskı, 2019), s.31.

⁵¹⁹ GÜVEN, s.70.

⁵²⁰ Ayhan ÖNDER, **“Ceza Muhakemeleri Usulü Hukukunda Arama”**. (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:29, Sayı:3, 1963), s.425.

garlarında, deniz işletmelerinde, gümrük kapı giriş ve çıkışlarında, kara ulaşım ağlarında) genel idari kolluk personeli vasıtasıyla arama yapma yetkisine sahiptir.⁵²¹

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan Konut Dokunulmazlığı hakkının “Arama kararı” sonucunda ihlal edildiği iddiası ile ilgili Anayasa Mahkemesinin kararını inceleyerek;

2004 yılında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından silah kaçakçılarının yakalanması için başlatılan soruşturma kapsamında S.G. adlı şüphelinin telefon takibi ve dinlenmesine karar verilmiştir. S.G. adlı şüphelinin suç örgütüne yurt dışından silah ve mermi getireceğini telefon dinlemesinde öğrenen polis, 21.11.2004 tarihinde S.G.’yi suçüstü yakalamıştır. Olayı derinleştiren polis kolluk gücü aynı gün S.G.’nin evinde arama yapmıştır. Polis kolluk gücü, gecikmesinde sakıncalı bir hal oluşabileceğini öne sürerek Sulh Ceza Hâkiminin ya da Cumhuriyet Savcısının onayını almadan kolluk amirinin yazılı emri ile konutta arama yapmıştır.

2012 yılında “Üsküdar 3. Ağır Ceza Mahkemesi” S.G. adlı şüphelinin suç “örgütü kurma izinsiz ve kaçak bir şekilde ülke sınırlarına silah ve mühimmat sokma nakletme, satma suçunu” işlediğine karar vermiş ve 10 yıl hapis cezası ile 366,00 tl idari para cezasına hükmetmiştir.

S.G. ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı temyize götürmüştür. Yargıtay 8. Dairesi başvuruyu ret ederek başvuruçunun delillerinin yasal olmadığına karar vermiştir.

S.G. polis kolluk gücünün konutunda haksız arama yaptığını Adli Arama ve Önleme Yönetmeliğine göre konut, iş yeri ve umuma kapalı alanlarda Adli aramalar Sulh Ceza Hâkimi, Cumhuriyet Savcıları ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kolluk amirinin yazılı onayı ile yapılır. S.G., adli aramanın kanunlara uygun bir şekilde yapılmadığını iddia ederek kendisinin yeniden adil bir şekilde yargılanmasını istemiştir.

Anayasa Mahkemesi suç örgütüne yönelik yapılan soruşturma kapsamında yakalanan S.G.’nin başvurusunu incelemiştir. Anayasa Mahkemesi, ilk derece

⁵²¹ GÜVEN, s.71–72.

mahkemesinin gecikmesinde sakıncalı olan hallerde kolluk amirinin yazılı emri ile konutta arama yapılır kararını doğru bulmuş ve konutunda haksız bir arama yapılmadığına ve yeniden adil yargılanmanın gerekmediğine hükmetmiştir.⁵²²

İdari kolluk makamları, kamu düzeni ve asayişini sağlamak amacıyla önleme amaçlı kişilerin üstlerini arayabilir. Üst arama yöntemleri ise şu şekildedir:

- Kişinin ayakta aranması,
- Hassas arama olarak tabir edilen kişinin üstünün soyularak aranması,
- Kişiyi yüz üstü yatırarak aranması,
- Kişiyi düz üstü çömelmek suretiyle aramak,
- Kişiyi bir engel ya da duvara dayayarak aranması.⁵²³

Arama yetkisi; önleme (idari) arama yetkisi ve bastırma (adli) arama yetkisi olarak ikiye ayrılmıştır. Önleme arama yetkisinde temel amaç, bireylerin herhangi bir suç unsuru alet, araç-gereç veya eşya ile özel hayatlarına müdahalede bulunma ihtimalinin önlenmesi yani suçun oluşmasının önlenmesi ile suçu oluşturacak eşyanın ele geçirilmesi durumudur. Adli arama yetkisi ise suçun işlenmesinden sonra suçu işleyen kişilerin yakalanması ile suçun hangi araç ve gereçle işlendiği konusunda deliller toplanması sürecidir.⁵²⁴

Ceza Muhakemesi Kanununa göre adli arama yetkisi, kolluk ve adli makamlardan saklanan kişi veya grupların yakalanması, müsadereye konu oluşturan eşya ve mallar ile suçun işlenmesinde kullanılan mal ve eşyaların saklandığı yerden çıkarılmasıdır. Adli arama yetkisine sahip kolluk makamları şüpheli-sanık ve hükümlülerin ev ve iş yerlerinde kanunların belirlediği koşullarda arama yapma yetkisine sahiptir. Genel idari kolluk makamları, adli arama yetkisini suç ve suç unsurlarının işlenmesinden sonra kullanır.⁵²⁵

AÖAY'nin 19. maddesi önleme arama yetkisini şu şekilde tanımlamıştır: Kamu nizamını ve milli güvenliği tehdit ve tehlikeye düşürecek, kişilerin hak ve

⁵²² AYM, "E.2012/1301, K.2015", (Tarih: 26.02.2015).

⁵²³ DOĞAN, s.30.

⁵²⁴ AKGÜL, s.175.

⁵²⁵ YENİSEY, s.525.

özgürlüklerine müdahalede bulunabilecek suç ve suç unsurlarının önlenmesi durumudur. Yine önleme arama yetkisinde temel amaç, suçun işlenmesinde kullanılacak muhtemel silah ve diğer eşyaların, Sulh Ceza Hâkiminin kararı ya da gecikmesi sakıncalı hallerde mülki amirlerin yazılı emir ve talimatlarıyla muhafaza altına almaktır.⁵²⁶

Kolluk makamları tarafından yapılan önleme arama yetkisinin bir takım şartları söz konusudur. Bu şartlar şunlardır:

- Somut olgu ve makul şüphelerin var olması,
- Önleme araması emiri/kararı ile içerik ve kapsamının belirlenmesidir.⁵²⁷

Bazı kişilerin aranması ve yakalanması özel hükümlere tabi tutulmuştur. Cumhurbaşkanın işlemiş olduğu suçtan dolayı aranabilmesi TBMM üye tam sayısının vereceği önergeye bağlı iken, milletvekillerinin işlemiş oldukları suçtan dolayı aranması TBMM'nin vereceği izne tabidir. Milletlerarası antlaşmalar gereğince hiçbir suretle diplomatların evleri, araçları ve misyoner binaları aranamazken, hâkim ve savcılarında ağır suçüstü haller dışında aranamayacağı kanunlarda belirtilmiştir.⁵²⁸

Kolluk makamları tarafından yerine getirilen arama yetkisi “*özel hayatın gizliliği*” hakkını kısıtlayan bir tedbir faaliyetidir. Kanun koyucu idari kolluk makamlarının arama yetkisini anayasal sınırlar içerisinde düzenlemiştir. Kolluk makamları Sulh Ceza Hâkimi ya da mülki idare amirinin oluru ve onayını alıp arama yetkisini kullanabilmektedir. Sulh Ceza Hâkimin arama kararını verebilmesi de kanunda ön şartta tabi tutulmuştur. Buna göre hâkim bu kararı verebilmesi için “*aranan kişi veya şeyin aranılacak olan yerde bulunduğunu gösteren makul şüphenin*” bulunması gereklidir.⁵²⁹

Polis tarafından yapılan arama yetkisi insanların temel hak ve özgürlüklerine doğrudan müdahalede bulunduğu için vatandaşları korumak maksadıyla “*Polis Vazife Salahiyet Kanunu*” arama yetkisi ile ilgili düzenleme yapmıştır. Bu düzenlemeleri incelersek;

⁵²⁶ BUCAKTEPE, s.306.

⁵²⁷ GÜVEN, s.73–74.

⁵²⁸ DOĞAN, s.28.

⁵²⁹ YENİSEY, s.525–526.

- Polis kolluğu tarafından vatandaşa arama talep belgesi (makul şüphe) nedenlerinin içinde alacak şekilde gösterilmesi şarttır.

- Arama belgesinde, aramanın sebepleri, konusu ve kapsamı, yapılacağı alan ve yerler ile aramanın yapılacağı zaman dilimi gösterilmek zorundadır.⁵³⁰

Ceza Muhakemesi Kanunu, suç işleyen kişilerin yakalanması ve suçun işlenmesinde kullanılan araç, gereç, bulgu ve delillerin toplanması ile ilgili süreci geçici bir koruma tedbiri olarak görmektedir. Bir koruma tedbiri olarak arama yetkisi temel hak ve özgürlüklere doğrudan nüfuz edebilme özelliğine sahiptir. Kolluk makamları tarafından yapılan arama yetkisi “*özel hayatın gizliliği, vücut dokunulmazlığı, konut dokunulmazlığı, kişi mahremiyeti, kişi özgürlüğü, seyahat ve dolaşma özgürlüğü, ifade ve haber alma özgürlüğü vb.*” hak ve özgürlükleri kısıtladığı için anayasa ve kanunlarla düzenlenmiştir.⁵³¹

Aramada dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır:

- Kişilerin üstleri aranırken insan onuruna aykırı davranışlarda bulunulmamalıdır.

- Arama en az iki personel tarafından yapılmalıdır.

- Aramanın hangi amaçlarla yapıldığı kişiye önceden bildirilmelidir.

- Arama aynı cins personel tarafından yapılmalıdır. Kadınları kadın personel, erkekleri erkek personel aramalıdır. Kişiyi rızası dışında aramak suç teşkil etmektedir.

- Arama mümkün mertebe gündüz yapılmalı, akşam yapılacak adli aramalarda aydınlatma yeterli olmalıdır.

- İdari kolluk makamları üst araması yapmadan önce ilgili kişiye kimlik kartını göstermek zorundadır.⁵³²

2.3.6. Kolluğun Silah Kullanma Yetkisi

Kanun koyucu idari kolluk makamlarına silah kullanma yetkisi vermiştir.

⁵³⁰ GÜVEN, s.69.

⁵³¹ AKGÜL, s.175.

⁵³² DOĞAN, s.29.

2.3.6.1. Silah Kavramı

Kişilerin birbirlerine karşı saldırıda buldukları ya da olası tehdit ve tehlikelere karşı kendilerini savundukları araçlara silah adı verilmektedir. Ceza hukukuna göre silah, savunma veya saldırı amaçlı kullanılan “*patlayıcı veya ateşli silahlar ile bereleyici, delici, kesici aletlerdir*”.⁵³³

2.3.6.2. Silah Kullanma Yetkisi

Kolluk güçlerinin kamu düzenini bozma girişiminde bulunan kişilere karşı en son aşamada kullandığı yetkiye silah kullanma yetkisi adı verilmektedir.⁵³⁴ Zor kullanma yetkisinin içerisinde yer alan silah kullanma yetkisi, kolluk güçlerinin suçlulara karşı tüm yolları tükettikten sonra son çarede başvurduğu yetkidir.⁵³⁵

Anayasa ve diğer düzenleyici işlemler kolluk gücünün silah ve zor kullanma yetkisini bazı şartlara bağlamıştır. Orantılı olacak şekilde kullanılan şartlar şunlardır:

- Suçluya silah ve zor kullanacağı son kez ikaz edilir.
- Olaya göre kişi veya kişilere en az derecede zarar verecek kolluk tedbiri seçilir.
- Olay ve olayda kullanılacak araçlar arasında orantı olması hususuna dikkat edilir. Kolluk arzu ettiği sonuca ulaştığında derhal zor ve silah kullanma yetki ve görevine son verir.⁵³⁶

Silah kullanma yetkisi kişi veya kişilerin ölümüne yol açtığı için polis kolluğu tarafından yerine getirilen “*en ağır kuvvet kullanım*” şeklindedir. Kolluk kuvvetlerinin kullanmış olduğu bu yetkiye “*ölümcül güç kullanımı da*” denilmektedir. Bu noktada kolluk zaruri olmadıkça keyfiyete yol açacak şekilde silah ve zor kullanma yetkisine başvuramaz.⁵³⁷

⁵³³ AKGÜL, s.169.

⁵³⁴ Faruk AKGÜN, Kolluk Kuvvetlerinden Polisin Zor Kullanma, Silah Kullanma, Silah Kullanma ve Orantılı Güç Yetkisi (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017), s.30.

⁵³⁵ Duran KARTAL, Polisin Zor ve Silah Kullanma Yetkisi (İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010), s.45.

⁵³⁶ YENİSEY, s.194.

⁵³⁷ AKGÜN, s.29–30.

Silah kullanma yetkisi hem hukuki sonuçlara hem de ahlaki sonuçlara yol açtığı için kolluk güçleri bu yetkiyi zor bir karar olarak son aşamada yerine getirmektedir. Kolluk gücünün silah yetkisi ahlaki açıdan vicdan meselesi ile orantılıyken, hukuki açıdan kanunlarla çevrilmiştir.⁵³⁸

PVSK'nın 16. maddesi genel idari kolluk olan polisin silah kullanma yetki ve görevini düzenlemiştir. Bu kanuna göre, polisin silah kullanma yetkisi şunlardır:

- Polis kolluğu “*meşru savunma hakkının*” kullanabilmesi noktasında,
- Bedeni ve maddi güç kullanmak suretiyle etkisiz hale getirilemeyen direniş ve baskıları kırma ve defetme ölçüsünde,
- Haklarında “*gözaltı, tutuklama, yakalama ve zorla getirme*” kararı çıkartılmış kişi veya kişiler ile suç şüphesi altındaki kişileri yakalayıp adli makamlara teslim edilmesi ölçüsünde “*silah kullanma yetkisine*” sahiptir.⁵³⁹

Polis kolluğu PVSK'nın 7. m. göre, silahını kullanıma hazır hale getirmeden önce kişi veya kişilere duyabilecekleri şekilde “*dur*” ihtarında bulunur. Kişi veya kişiler polisin dur ihtarına uymayarak olay yerinden kaçması durumda öncelikle silahla uyarı amaçlı havaya ateş edilir. Kişi ve kişiler bu uyarı ateşine rağmen kaçmaya devam ederse ve bu durum yakalanmasına mani olacak bir hale evrilirse polis yakalanmaları amacıyla ölçülü bir şekilde kişinin vücuduna ateş edebilir.⁵⁴⁰

Polis kolluğu kendilerine karşı yapılan direniş ve baskıları kırmak ve defetmek için silah kullanma yetkisi ile donatılmıştır. Ancak polisin silah yetkisi sınırları kanunlarla belirlenmiştir. Kanun koyucu polise meşru müdafaa hallerinde silah kullanma yetkisi vermiştir. İdari kolluk makamları kendilerine yönelik saldırı ya da meşru müdafaa hallerinde kişileri etkisiz hale getirmek için durmaksızın ateş etme yetkisi ile donatılmıştır. İdari kolluk makamları silah kullanma yetkisini, kanuni şartlara uygun ve ölçülü kullanmakla yükümlüdür.⁵⁴¹ “*TCK'nın 25. maddesi.*” polis

⁵³⁸ AKGÜN, s.30.

⁵³⁹ AKGÜL, s.169–170.

⁵⁴⁰ Rıza KAYA, Önleyici Kamu Hizmetleri Bakımından Kolluğun Zor ve Silah Kullanma Yetkisi, Kolluğun Genel Sorunları, Çözüm ve Öneriler (Kayseri: Melikşah Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015), s.84.

⁵⁴¹ AKGÜL, s.172.

kolluk güçlerine muhtemel silahlı saldırılara karşı meşru savunma hakkını tanımıştır.⁵⁴²

Temel hak ve hürriyetler içinde yer alan yaşam hakkının silah kullanma yetkisi sonucunda polis kolluk güçleri tarafından ihlal edildiği iddiası ile ilgili Anayasa Mahkemesinin kararını incelersek;

4 Ekim 2012 yılında, “*Antalya 4. Asliye Hukuk Mahkemesine*” şizofren hastası olduğu iddia edilen Çağrı Danışman’ın annesi mağdur sıfatıyla başvurmuştur. Başvurucu anne, 4 Ekim 2012 yılında Antalya ili sınırları içerisinde oğlu Çağrı Danışman’ın motosikletli yunus timleri tarafından silahla vurularak öldürüldüğünü iddia etmiştir. Başvurucu, oğlunun şizofren hastası olduğunu ve bu durumun hastanene kayıtlarında yer aldığı, oğlunun motorize yunus timleri tarafından bilerek ve kasıtlı bir şekilde önce darp edildiği ve sonradan silah kullanmak suretiyle öldürüldüğü iddiasında bulunmuş ve polislerin yargılanması talep etmiştir.

“*Antalya 4. Asliye Hukuk Mahkemesi*” polis kolluğunun silah kullanma yetkisi ile ilgili “*PVSK 7. ve 16. maddesi*” ile polis kolluğunun meşru savunma hakkını düzenleyen “*TCK’nın 25. m.*” gereğince polislerin haklı olduğu karara hükmetmiştir.

Başvurucu kadın, tüm kanun yollarını tükettikten sonra kararın iptali için AYM’ye başvurmuştur. Anayasa Mahkemesi, 16 Temmuz 2014 tarihinde yapılan başvuruyu incelemiştir. Gerekli delil, bulgular, telsiz konuşması, olay yeri incelemesi ve otopsileri inceleyen AYM, “*TCK’nın 25. maddesi ile “PVSK’nın 7. ve 16. maddesinin” ihlal edildiğine karar vermiştir. AYM, polislerin orantısız bir şekilde silah kullandığı sonucuna varmıştır. AYM, yaşam hakkı ve işkence yasağına ilişkin başvurunun iddialarını kabul etmiştir. AYM, Anayasanın 17. maddesi gereğince işkence yasağı ve yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasının kabulüne, başvurunun tazminat talebinin reddine başvurucuya da 1.698.35 tl yargılama giderinin ödenmesi kararına hükmetmiştir.*”⁵⁴³

⁵⁴² KAYA, s.85.

⁵⁴³ AYM, “E.2013/6319, K.2014”, (Tarih: 16.07.2014).

2.3.7. Kolluğun Zor Kullanma Yetkisi

Türk hukuk sisteminde kolluk güçleri görev ve sorumluluklarını yerine getirirken baskı, direniş ya da meşru savunma yapma zorunluluğunu gerektiren hallerle karşılaşılırsa silah ve zor kullanma yetkisini kullanabilir. Kanun koyucu silah ve zor kullanma yetkisinin sadece kolluk makamları tarafından kullanabileceğinin altını çizmiştir.⁵⁴⁴

Kolluk gücü olarak polis, demokratik toplum düzeninde halkın kural ve ilkelere uymasını sağlamak için en son aşamada zor kullanma yetkisini kullanır. İdari kolluk makamları kamu düzenini sağlamak için “*yasal kuvvet kullanımından*” faydalanmaktadır. Kanun koyucunun polis kolluk teşkilatına vermiş olduğu zor kullanma yetkisi her zaman ve her koşulda hayati niteliğe sahip bir yetkidir.⁵⁴⁵

Kavramsal olarak zor kullanma; bir olayın veya suçun işlenmesinde şüpheli veya sanıkların idari kolluk makamlarına karşı direnmeleri, baskı yapmaları ya da saldırmalarını engellemektir. Bir başka tanımda polis kolluk gücünün fail, hükümlü ya da şüpheli kişi veya kişilerin yakalanması, etkisiz hale getirilmesi ve men edilmesinde kullanmış oldukları tekniklere zor kullanma yetkisi adı verilmektedir.⁵⁴⁶

Zor kullanma yetkisi ile ilgili daha geniş bir tanıma baktığımızda; kolluk tarafından yakalanması ya da dağıtılması zorunlu olan kişi veya toplulukların kolluk güçlerine direnmeleri, saldırıya yeltenmeleri ya da saldırıya geçmeleri halinde söz konusu bu eylem ve fiilleri etkisiz hale getirmek için artan oranlı şekilde maddi ve bedeni kuvvet ile kanuni şartların gerçekleştiği hallerde her türlü silahın kullanılması durumuna zor kullanma yetkisi denir.⁵⁴⁷ Kolluk makamları, zor kullanma yetki ve görevleri kapsamında baskı ve direnişleri etkisiz hale getirmek için gerekli araç ve gereçleri kendisi belirler.⁵⁴⁸

PVSK'nın 16. m. polis kolluğunun zor kullanma yetkisini düzenlemiştir. İdari kolluk makamları zor kullanma yetki ve görevi kapsamında kademeli olacak şekilde

⁵⁴⁴ M. Bedri ERYILMAZ / Ayhan BOZLAK, “*Hukukumuzda Zor ve Silah Kullanma Yetkisi*”. (TBB Dergisi, Sayı:83, 2009), s.224.

⁵⁴⁵ AKGÜL, s.162.

⁵⁴⁶ Ziyaettin KAYGUSUZ, Kolluğun Zor ve Silah Kullanma Uygulamalarında Ölçülülük İlkesi: Bir Model Önerisi Olarak Ge-El-Or Ölçü Testi (Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi, ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2006), s.65.

⁵⁴⁷ AKGÜL, s.164.

⁵⁴⁸ ERYILMAZ / BOZLAK, s.230.

maddi ve bedeni güç ile yasal şartların gerçekleştiği hallerde silah kullanabilme yetkisine sahiptir.⁵⁴⁹

Polis Çevik Kuvvet teşkilatının görev ve sorumluluklarını düzenleyen Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 4. m. göre, zor kullanma yetkisi anayasa ve kanunlara aykırı toplu şekilde yapılan toplumsal olayların bertaraf edilmesi, önlenmesi ya da dağıtılması için kademeli olacak şekilde bedeni ve maddi güç kullanımını ifade eder.⁵⁵⁰ PVSK'nın 16. m. göre, zor kullanma yetkisinin uygulanabilmesi için gerekli araçlar belirtilmiştir.⁵⁵¹

Polis kolluk gücü, kanun ve diğer düzenleyici işlemlerin vermiş olduğu görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi amacıyla değişik oran ve derecede kuvvet kullanılabilir. Kuvvet kullanımında “*bedeni kuvvet*”, “*maddi kuvvet*” unsurları etkilidir.⁵⁵²

PVSK'nın 16. m. polisin zor kullanma yetkisini, “*Bedeni Kuvvet*”, “*Maddi Güç*” olarak ikiye ayrılmıştır. Bedeni Kuvvet: Polis kolluk gücüne direnen kişi, grup ve eşyaların üstünde doğrudan doğruya kullandıkları kuvvettir. Maddi Güç: Polis kolluk gücüne direniş içerisinde bulunan kişi veya kişilere bedeni güç kullanımının dışında kullanmış oldukları “*cop, basınçlı su, gaz bombası, kelepçe, polis köpek ve atlarından*” oluşmaktadır.⁵⁵³

Jandarma teşkilatının görev ve sorumlulukları hakkında yönetmeliğin 38. m. zor kullanma yetkisinin koşullarını düzenlenmiştir. Buna göre, zor kullanma yetkisinin nitelik ve derecesi muhtemel karşılaşılabilecek saldırı veya direnişe göre şekillenmektedir. Değişen şartlara göre bedeni ve maddi güç ile çeşitli silahların kullanılması durumu zor kullanma yetkisini oluşturmaktadır.⁵⁵⁴

Zor kullanma yetkisinin temel hak ve özgürlüklere etkisi şu şekildedir;

⁵⁴⁹ Ziyaettin KAYGUSUZ, s.65.

⁵⁵⁰ AKGÜL, s.164.

⁵⁵¹ PVSK. 16.m çerçevesinde polis kolluk gücünün zor kullanmada yetkisini kullanmada yardımcı araçlar şunlardır: “*İkaz(Uyarma), Bedeni Kuvvet, Maddi Güç, Cop, Basınçlı Su, Otomatik Tüfek, Göz Yaşartıcı gaz ve tozlar, Polis köpek ve atları, Kelepçe, Sair Hizmet Araçları, Fiziki engeller(yol, caddelerin kapatılması)*”

AKGÜN, s.34–42.

⁵⁵² AKGÜL, s.168.

⁵⁵³ Engin ULUSOY, Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Sınırın Aşılması Suçu (TCK. Madde256) (İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2011), s.64.

⁵⁵⁴ Ziyaettin KAYGUSUZ, s.85.

Kolluk makamlarının zor kullanma yetkisi bazı durumlarda bir takım temel hak ve özgürlüklerin ihlaline neden olabilmektedir. Bu açıdan “TCK’nın 256. Maddesi” zor kullanma yetkisinin aşılması durumunu düzenlenmiştir. “TCK’nın 256. Maddesine” göre, zor kullanma yetkisine sahip olan kolluk makamları görevlerini icra ettikleri sırada kişi veya gruplara karşı görev ve sorumluluklarının gerektirdiği ölçülerin dışında güç kullanırsa kolluk personeline “*kasten yaralamaya*” ilişkin hükümler uygulanır.⁵⁵⁵

Kolluk güçleri kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla kanun koyucu tarafından kendilerine verilmiş olan zor kullanma yetki ve görevlerini uluslararası hukuk kurallarına uygun kullanılmalıdır. BM tarafından 1990 yılında kabul edilerek yürürlüğe giren “*zor ve ateşli silahlarla*” ilgili zor kullanma yetki ve kurallarına idari kolluk makamları uymalıdır.⁵⁵⁶

TCK’nın 245. maddesinde yer bulan “*suimuamele*” terimi kolluk personeli tarafından vücuda ıstırap ve acı verecek eylem ve işlemlerde bulunulmaması gerektiği üzerinde durmuştur.⁵⁵⁷

Kolluk personeli tarafından kullanılan zor kullanma yetkisi: “*Kasten yaralama suçu (TCK.m.86), Tehdit (TCK.m.103), Hakaret (TCK.m.125) Kişi hürriyetinden yoksun bırakma (TCK.m.109) Arama ve konut dokunulmazlığı ihlali (TCK.m.120)*” gibi ihlallere neden olmaktadır. Anayasada belirtilen “*Vücut bütünlüğü ve dokunulmazlığı hakkı (17.m.)*” “*İşkence ve eziyetin engellenmesi (17/3m.)*” gibi temel hak ve özgürlükleri ihlal ediyor.

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Özgürlük ve Güvenlik*” haklarının polis kolluk güçlerinin zor kullanma yetkisi sonucunda ihlal edildiği iddiası ile ilgili Anayasa Mahkemesinin kararını inceleyerek;

İzmir Tepecik’te bir devlet hastanesinde doktor olarak çalışan Deniz Yazıcı, iş çıkışında evinin boyanması için anlaştığı boyacının bir çevirmede polislerle tartıştığını görmüştür. Olaya dâhil olan Deniz Yazıcı kendisinin doktor olduğunu belirtmiş ve bir

⁵⁵⁵ ULUSOY, s.97.

⁵⁵⁶ AKGÜL, s.169.

⁵⁵⁷ ULUSOY, s.97.

kişiyeye böyle davranılmaması gerektiği konusunda polisleri uyarılmıştır. Polisler doktora kimlik göstermesini istemiş, doktor kimlik göstermeyi reddetmiştir. Bunun üzerine doktor ve boyacıyı gözaltına alınmıştır.

Doktor, boyacı ile birlikte karakola giderken ekip otosunda polisler tarafından darp edildiğini fiziki ve sözlü tacize uğradığını yine aynı şekilde polislerin yol boyunda ıssız bir yerde durup kendilerini tekme tokat dövdüklerini iddia etmiştir. Polislerin zor kullanma yetkisini keyfi olarak kullandığını iddia eden doktor, kanunlara aykırı bir şekilde gözaltına alınarak nezarethaneye atıldığını bu durumun ise T.C. Anayasasının 19. maddesine aykırı olduğunu belirtmiştir. Yine başvuru, polis otosu ve karakolda kendilerine fiziki müdahalelerde bulunulduğu, kendilerinin darp edildiklerini bu durumun T.C. Anayasasının 17. maddesinde düzenlenen işkence yasağına aykırı olduğunu iddia ederek “İzmir 4. Asliye Ceza Mahkemesine” başvurmuştur. İzmir 4. Asliye Ceza Mahkemesi polislerin görevlerini yerine getirdiği kararı ile “hükümün geri açıklanması” kararını vermiştir.

Başvuru doktor, tüm kanun yollarını tükettikten sonra kararın iptali için AYM’ye başvurmuştur. Anayasa Mahkemesi, 10 Aralık 2014 tarihinde yapılan başvuruyu incelemiştir. Gerekli delil, bulgular, telsiz konuşması, olay yeri incelemesi ve otopsi incelenildikten sonra polislerin görevleri gereğince gözaltı ve zor kullanma yetkilerini kullandığına Anayasasının 19. maddesi gereğince özgürlük ve güvenlik haklarının ihlal edilmediği kararına hükmetmiş. Anayasanın 17. maddesine göre, işkence yasağının ihlal edildiğini kabul eden AYM Başvurucunun 20.000 tl maddi tazminat talebini ret etmiştir.⁵⁵⁸

2.3.8. Kolluğun İfade Alma Yetkisi

CMK’nın 2. m. kolluk makamlarının ifade alma yetkisini düzenlemiştir. Bu maddeye göre ifade alma yetkisi, şüpheli veya sanıkların kolluk makamları ya da

⁵⁵⁸ AYM, “E.2013/6359, K.2014”, (Tarih: 10.12.2014).

Cumhuriyet Savcılarını tarafından soruşturmaya mahal veren suçla ilgili dinlenmesi sürecini ifade etmektedir.⁵⁵⁹

İfade alma, suç şüphesi altında bulunan sanığın kolluk ve savcılık makamları tarafından etraflıca soruşturulmasıdır.⁵⁶⁰ Bir başka tanıma göre ifade alma yetkisi: Suç işlediği konusunda şüphe duyulan kişiler hakkında gerekli belge, bilgi ile somut delil ve bulguların toplanması sürecidir.⁵⁶¹

Kolluk makamları ve Cumhuriyet Savcılarını tarafından yapılan ifade alma işleminde iki önemli amaç vardır. Birincisi suç şüphesi altındaki kişilerden alınan ifadelerden hareketle yeni delil ve bulgulara erişerek olayın seyrini değiştirmek suretiyle yeni kararların verilmesini sağlamaktır. İkinci amacı ise kovuşturma aşamasında olayın takibini yapan Savcı ve Sulh Ceza Hâkiminin olay ve olayları bir bütün olarak inceleyebilmesi için alınan ifadeleri delil ve bulguların başlangıcı olarak kabul etmesini sağlamaktır.⁵⁶²

İnsan hakları ve özgürlükleri açısından ifade alma yetkisi kolluk makamları tarafından hassasiyet ile yapılmalıdır. Kolluk makamları tarafından kötü muamele yahut işkence yollarıyla sanık, şüpheli ya da hükümlünün konuşTURULMASI insan haklarına aykırı bir durumdur. Bu durumda sanık suç işlemese bile bu yolla yapılan bir baskı ile suçu işlemiş gibi kabul edebilir. Bu nedenle CMK, kolluğun ifade alma yetkisini bir takım kurallar ve şartlara bağlamıştır. CMK’ a göre, kanunlara aykırı bir şekilde işkence yoluyla ya da diğer usullerle kolluk makamları tarafından ifade alınmış ise bu ifade geçersiz kabul edilir. Yasa koyucu bu hususla bireylerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almıştır.⁵⁶³ Suç işlediğine kanaat getirilen ve bu yüzden ifadesi alınan kişilerin “*susma hakkı*” vardır.⁵⁶⁴

İfade alma sürecinde temel hak ve özgürlüklerin ihlali şu şekildedir;

⁵⁵⁹ Uğur Ziya AKBULUT, Soruşturma Evresinde Şüpheli Haklar (İstanbul: Maltepe Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi,2018), s.148.

⁵⁶⁰ Ramazan ERDOĞAN, Polisin İfade Alma Yetkisi ve Yöntemleri (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, 2000), s.7.

⁵⁶¹ Uğur ŞAHİN, Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Polisin Arama Yakalama ve İfade Alma Yetkisi (Konya: Selçuk Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, 2016), s.14.

⁵⁶² ERDOĞAN, s.7.

⁵⁶³ Mehmet ARICAN, “*Ceza Muhakemesi Hukukunda İfade Alma ve Sorgu*”. (Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt:17, Sayı:1, 2009), s.44.

⁵⁶⁴ ERDOĞAN, “Polisin İfade Alma Yetkisi ve Yöntemleri”, s. 10.

1992 tarihinde çıkarılan 3842 sayılı Kanuna göre, Türk Hukuk sisteminde maddi gerçeğin bulunması için vicdani delil toplama sisteminin yanı sıra hukuki delil toplama sistemi getirilmiştir. Hukuki delil toplama sistemine göre, hukuk ve kanunlara aykırı şekilde elde edilen delil ve bulguların kullanılamayacağı belirtilmiştir. İdari kolluk makamları insan hak ve özgürlüklerini göz ardı etmeden uluslararası sözleşmelere uygun şekilde şüpheli ve sanıkların ifadesini almakla yükümlüdür.⁵⁶⁵ Suç şüphesi altındaki kişilerin kolluk güçlerine verdikleri ifadeler kendi özgür iradelerinin bir sonucu olmalıdır. Kişiler iradeleri dışında ifade vermemelidir. Zor kullanma suretiyle, ilaç vererek, bedensel şiddet ve cebir kullanarak, işkence ve eziyet yaparak kişinin ruhi ve bedeni yapısını bozacak şekillerde ifade alınmaz. Bu yollarla elde edilmiş ifade ve tutanaklar ilgili kişinin rızası dahi olsa delil olarak kabul edilemez.⁵⁶⁶

Türk hukuk sisteminde heyecan ve korkuya neden olabileceği gerekçesiyle ifade alınırken kişiler üzerinde “*yalan makinesi*” kullanılamaz. Bu durum T.C. Anayasasının “*kişi dokunulmazlığı hakkı*” ile “*ruhsal ve bedensel vücut bütünlüğünün korunması*” haklarını düzenleyen 17. maddesine aykırıdır.⁵⁶⁷ Kolluk makamları tarafından alınan ifadede temel amaç, maddi gerçeğe ulaşabilmek için kişinin “*savunma hakkını*” ihlal etmemektir. Bu noktada T.C. Anayasasının 36. maddesi, kişiye her türlü merci ve makam önünde savunma hakkı vermiştir.⁵⁶⁸ T.C. Anayasasının 17/3. maddesi kolluğun ifade alma yetkisini düzenlemiştir. Bu kanuna göre kolluk, ifade alırken insan onuru ile bağdaşmayan eylem ve faaliyetlerde bulunmamalıdır.⁵⁶⁹

İfade alma yetkisi T.C. Anayasasında “*Savunma Hakkı (36.m.)*”, “*Vücut bütünlüğü ve dokunulmazlığı hakkı (17.m.)*” “*İşkence ve eziyetin engellenmesi (17/3m.)*” “*Susma Hakkı (38/5)*” temel hak ve özgürlükleri doğrudan etkiler. Kişiler üzerinde ihlallere neden olabilir.

⁵⁶⁵ Ufuk AKAN, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AHİS) 3. Maddesinin Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Üzerine Etkisi (Bursa: Uludağ Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek 2004), s.61.

⁵⁶⁶ ŞAHİN, s.48-49.

⁵⁶⁷ ERDOĞAN, s.27.

⁵⁶⁸ AKAN, s.61.

⁵⁶⁹ AKBULUT, s.147.

2.3.9. Kolluğun Tutuklama ve Gözaltına Alma Yetkisi

Gözaltına alma yetkisi soruşturma evresi açısından zorunludur. Suç ve kabahat işlediği varsayılan kişiler, Cumhuriyet Savcılarının emir ve talimatları doğrultusunda kolluk makamları tarafından yakalanır. Kolluk makamları tarafından yakalanan kişilerin özgürlüklerinin bir süreliğine kısıtlanmasına gözaltına alma yetkisi denir.⁵⁷⁰

Soruşturma ve kovuşturma aşamalarında suç işlediği varsayılan kişilerin Sulh Ceza Hâkiminin ya da görevli mahkemelerin kararıyla özgürlüklerinin bir süreliğine kısıtlanmasına tutuklama yetkisi denir.⁵⁷¹

Kolluk güçleri tarafından yerine getirilen gözaltı işlemi Cumhuriyet Savcısının yazılı emir ve talimatları doğrultusunda gerçekleşmektedir. Soruşturma evresinde Cumhuriyet Savcılarının yazılı karar ve emirleri olmaksızın kolluk makamı kendiliğinden gözaltına alma işlemi yapamaz.⁵⁷² Kolluk güçleri tarafından yerine getirilen tutuklama işlemi, Sulh Ceza Hâkimi ve yetkili mahkemelerin emir ve talimatlarıyla gerçekleşmektedir. CMK'da düzenlenmiş olan tutuklama nedenlerini oluşturacak unsurlar gerçekleşse bile Sulh Ceza Hâkimi tutuklama kararı vermeyebilir onun yerine adli kontrol kararı verebilir.⁵⁷³

Cumhuriyet Savcılarının kolluk yoluyla gözaltı kararı verebilmesi belli koşullara bağlanmıştır. Bu koşullar şunlardır: kolluk güçleri tarafından yapılan gözaltına alma işleminin soruşturma açısından zorunlu olması gerekir. Bir diğer koşul ise şüpheli ya da faalinin suçu işlediğini gösteren somut delil ve bulguların varlığıdır.⁵⁷⁴ CMUK'un 100. m. kolluk tarafından yerine getirilen tutuklama yetkisini belli koşullara bağlamıştır. Bu maddeye göre, kolluk tutuklama işlemini kuvvetli muhtemel suç şüphelerinin varlığını işaret eden somut delil ve bulguların var olması durumunda yerine getirebilir. Olayın ehemmiyet derecesinin az olması durumunda ya da güvenlik tedbirine çevrilmesi durumunda tutuklama kararı verilemez.⁵⁷⁵

⁵⁷⁰ AKGÜL, s.277.

⁵⁷¹ Ahmet Zeki TEBER, Tutuklama Tedbirlerinin Bireysel Başvuru Yoluyla Anayasa Mahkemesince İncelenmesi (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, 2020), s.44.

⁵⁷² AKGÜL, s.277.

⁵⁷³ TEBER, s.46.

⁵⁷⁴ YENİSEY, s.470.

⁵⁷⁵ TEBER, s.47.

Kolluk tarafından yerine getirilen gözaltına alma işlemi CMK'nın 91/2. maddesinde belirtilen zorunlu hallerde uygulanan koruma tedbir ve faaliyetidir. Örnek vermek gerekirse; olayın gelişimi açısından sadece ifade almanın yeterli olduğu durumlarda gözaltına alma kararı verilmemesi gerekir.⁵⁷⁶

Kolluk tarafından yerine getirilen ve tutuklama yetkisinin oluşmasında etkili olan hususlar, CMK'nın 100/3. maddesinde düzenlenmiştir. Tutuklama işlemi gerektirecek suçlar şunlardır:

- İşkence ve kasten adam öldürme suçu,
- Cinsel saldırı suçu,
- Çocukların cinsel istismar edilmesi suçu,
- İnsanlık âlemine karşı işlenen suçlar ile soykırım suçu,
- Uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı, satışı, bulundurma suçu,
- Devletin varlığı ve güvenliğine karşı işlen suçlar,
- Anayasal düzeni yok etmeye neden olan suçlar,
- Silah ve insan kaçakçılığı,
- Hırsızlık suçu ile yağma suçları vb. diğer suçlar.⁵⁷⁷

Kolluk personelinin gözaltına alma koşullarını oluşturan suçlar şunlardır:

- Fuhuş ve cinsel saldırı suçu,
- Kasten adam öldürme suçu,
- Yağma ve hırsızlık suçları ile suçüstü hallerle kalmak koşuluyla kolluk amirlerinin emir ve talimatlarıyla yirmi dört saatliğine gözaltı kararı verilebilir.⁵⁷⁸

Tutuklama ve gözaltı yetkisinin temel hak ve özgürlükler üzerindeki etkisi şu şekildedir;

AIHS, kişilerin özgürlük ve güvenliklerini sağlanması yani korunması amacıyla bir takım hak ve özgürlükler getirmiştir. Sözleşmede belirlenen bu hak ve

⁵⁷⁶ AKGÜL, s.277.

⁵⁷⁷ TEBER, s.48.

⁵⁷⁸ YENİSEY, s.471.

özgürlüklerin korunabilmesi için bir takım delil ve bulguların kayıt altında tutulması ispat yükünün kanıtlanması önemlidir. Kolluk makamları tarafından yapılan gözaltı eyleminde, gözaltı eyleminin hangi tarihler arasında, kimler tarafından, hangi şartlarda yapıldığı kayıt tutanaklarına geçirilmelidir. Sözleşmeye uygun bir şekilde hazırlanan tutanakla “kişilerin temel hak ve özgürlükleri güvence altına” alınmıştır.⁵⁷⁹

Birleşmiş Milletler İHEB'nin 3. maddesine göre, hiçbir kimsenin keyfi olacak şekilde yakalanamayacağı, sürgün edilemeyeceği ve tutuklanamayacağı yazmaktadır. Buradaki temel amaç, keyfi tutuklamaların önüne geçerek olası hak ihlallerinin oluşmasını engellemektir.⁵⁸⁰

İnsan hak ve özgürlüklerin korunması açısından AİHM gözaltına alınan kişileri devlet gücü tarafından birincil öncelikte korunması gerekli kesimler olarak görmektedir. Kolluk güçleri tarafından gözaltına alınan kişilerin yaşam haklarının korunması amacıyla devlete birçok görev düşmektedir.⁵⁸¹

Neticesi itibariyle bir koruma tedbiri olarak tutuklama eylemi kişiler üzerinde ağır koşullar oluşturduğu için ancak zorunlu hal ve koşullarda başvurulabilecek bir yetkidir. Yani en son noktada, tüm tedbir yolları uygulandıktan sonra tedbirler cevap vermiyorsa tutuklama yöntemine başvurulur. Tutuklama yetkisinde temel ölçüt “ölçülülük ilkesidir”.⁵⁸²

Kolluk güçleri tarafından yapılan gözaltı işlemi ölçülü bir şekilde yapılmalıdır. Örnek vermek gerekirse; olası gözaltı işleminde polis kişi üzerinde orantısız güç kullanmamalıdır. Kişiler üzerinde şiddet ve cebir işlemlerine başvurulmamalıdır. Gözaltı işleminde üst aramasına, vücut bütünlüğüne, özel hayatın gizliliğine ve mahremiyete önem verilmelidir.⁵⁸³

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “Kişi Hürriyeti ve Güvenliği” haklarının polis kolluk güçlerinin tutuklama yetkisi sonucunda ihlal edildiği iddiası ile ilgili Anayasa Mahkemesinin kararını incelersek;

⁵⁷⁹ AKGÜL, s.277–278.

⁵⁸⁰ Türker ALPTEKİN, Türk Anayasa Hukuku'nda Tutuklama Tedbirine Karşı Bireysel Başvuru Yolu (Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi SBE, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019), s.20–21.

⁵⁸¹ AKGÜL, s.278.

⁵⁸² Burhan ÖZCAN, Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018), s.21.

⁵⁸³ AKGÜL, s.278.

10 Şubat 2017 yılında “Bakırköy 1.Sulh Ceza Hâkimliği” İstanbul Adli Tıp Kurumunda adli tıp uzmanı olarak görev yapan İhsan Yalçın adli başvuru 15 Temmuz 2016 yılında darbe girişimi sonrasında görev yaptığı adli tıp kurumun tahkikatı ile 8 Ağustos 2016 yılında açığa alınmıştır. Bakırköy Cumhuriyet Savcılığının 10 Ağustos 2016 tarihli gözaltı kararı ile yakalanmıştır. İhsan Yalçın, savcılık sorgusunda o dönem maaş ve kira gelirlerini Bank Asya’dan aldığını, FETÖ Terör örgütü ile hiçbir iktisadının olmadığı, örgütün okullarında, yurtlarında kalmadığı sadece kira işlemlerinde faiz almadığı gerekçesiyle parasını Bank Asya’ya yatırdığını 15 Temmuz Darbe Teşebbüsü sonrası vatan nöbeti tutuğu iddiasında bulunmuştur.

Başvurucu adına açılan kamu davası sonucu Bakırköy Ağır Ceza Mahkemesi 1 yıl 13 ay hapis cezası ile cezalandırılmış ve hakkında tutuklama kararı vermiştir. İhsan Yalçın tutuklanma kararını iptali için başvursada isteği ret edilmiştir. Başvurucu tüm konun yollarını denemiş, istinafa gitmiş ancak reddedilmiştir. AYM’ye bireysel başvuruda bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesi, başvuru kararını incelemiştir. AYM, Anayasanın 19. m. göre, güvence altına alınmış olan kişi hürriyeti ve güvenliğinin ihlali kararına hükmetmiş ve tutuklamanın kaldırılmasını istemiştir. Kolluk makamları tarafından yerine getirilen temel hak ve özgürlüklerin bazı durumlarda hak ihlaline neden olduğu görülmektedir.⁵⁸⁴

Kolluk güçleri tarafından yerine getirilen tutuklama ve gözaltı işlemleri: “*Vücut bütünlüğü ve dokunulmazlığı hakkı (17.m.)*”, “*İşkence ve eziyetin engellenmesi (17/3m.)*”, “*Özel hayatın gizliliği hakkı (20.m.)*”, “*Özgürlük ve Güvenlik hakları (AİHS 5.m.)*”, “*Beden Muayenesi (CMK madde 75)*”, “*Tanığın zorla getirilmesi (CMK 44.m.)*” gibi bir takım temel hak ve özgürlüklerin ihlaline neden olduğu görülmektedir.

2.4. İdari Kolluk Makamlarının Diğer İdari Yetkileri

İdari kolluk makamların parmak izi, fotoğraf alma, trafikten men etme, olay yeri inceleme gibi idari görevleri bulunmaktadır. İdari kolluk makamları toplum

⁵⁸⁴ AYM, “E.2017/8177, K.2020 sayılı Kararı”, (Tarih: 09.01 2020).

düzeninde güvenlik ve asayişini sağlamak amacıyla parmak izi alma, fotoğraf çekme, trafikten men etme ve olay yeri inceleme gibi idari görevleri yerine getirmekle yükümlüdür.

2.4.1. Kolluğun Parmak İzi ve Fotoğraf Alma Yetkisi

Kolluğun parmak izi alma ve fotoğraf yetkisi; kişilerin biyometrik yöntemler ile fiziki karakteristik ve şahsi özelliklerinin dışı vurması neticesiyle kimliklerinin tespit edilmesidir. Kolluğun bu yetkisi ölçülebilir ve otomatik bir biçimde doğrulanabilen kimlik denetleme yöntemini ifade etmektedir.⁵⁸⁵ Kolluk makamları tarafından yapılan parmak izi ve fotoğraf alma işlemi kişinin fiziki kimliğinin tespit edilmesine yaramaktadır. Fiziki kimlik tespitinde temel amaç, maddi gerçekliklerin bulunmasıdır.⁵⁸⁶

Bireylerin kimliklerinin tespiti yönteminde kişilerin yüz hattı, ses tonu ve tonu, parmak izi, yürüyüş ve duruşu gibi kendine ait özellikler yer almaktadır. İnsanların parmak izleri birbirine benzemez bu durum insanların teşhis edilmesine yaramaktadır. Fotoğraf ise kişilerin tanımlanması, yüz hatlarının ortaya çıkmasını sağlayarak kimlik tespitini yapabilmektir. Ancak fotoğraf alma yöntemi teknolojik koşullar gereğiyle kolay değiştirilebildiği için parmak izi yöntemi gibi her zaman doğru sonucu vermeyebilir.⁵⁸⁷ Kimlik tespiti PVSK'nın 5. maddesinde düzenlenmiştir. Bu kanuna göre, polis kolluk güçlerinin haklarında gözetim kararı verilen kişileri parmak izleri ve fotoğraflardan tespit edebilir.⁵⁸⁸

Parmak izi ve fotoğraf çekme yetkisinin temel hak ve özgürlükler üzerindeki etkisi şu şekildedir;

Kişilerin parmak izlerinin ve fotoğraflarının yer aldığı kimlik tespit tutanakları (T.C. Anayasanın 20.m.) “*Kişisel Verilerin Korunması Kanunu*” ile güvence altına alınmıştır. Dolayısıyla kişilerin kimlik tespitlerindeki bilgiler kanunlar ile korunmuştur.⁵⁸⁹ Kolluk makamları tarafından yapılan parmak izi ve fotoğrafların da

⁵⁸⁵ AKGÜL, s.297.

⁵⁸⁶ Ömer ÖMEROĞLU, “*Ceza Muhakemesinde Şüpheli ile Sanığın Fizik Kimlik Tespiti*”. (TBB Dergisi Sayı:115, 2014), s. 64.

⁵⁸⁷ AKGÜL, s.297–298.

⁵⁸⁸ ÖMEROĞLU, s.81.

⁵⁸⁹ AKGÜL, s.297.

yer aldığı kimlik tespit faaliyeti en temelde “(Anayasanın 20.maddesinde)” yer alan “kişisel verilerin ihlaline neden olmaktadır.”

2.4.2. Karakola Davet Etme Yetkisi

Polis kolluk güçlerinin önleyici yetki ve görevlerinden biriside kişileri karakola davet etme yetkisidir. Polisin bu yetkiyi kullanmasındaki temel amacı, fiziki kimlik tespitini yapabilmektir. Polisin davet etme yetkisinin hukuki açıdan boyutu kişiye emir vermek suretiyle hakkında idari işlem yapabilmesidir.⁵⁹⁰

Polisin kişileri karakola davet etme yetki ve görevi PYSK'nın 15. maddesine göre düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, polis tahkikat yaptığı bir olayı aydınlığa kavuşturmak için ilgili kişilerin ifadesine başvurur. Polis ilgili kişinin ifadesini alabilmek için karakola çağırma yetkisine kullanır. Yine PYSK'nın 17. m. olay sırasında polisin emir ve yasaklarına uymayarak itaatsizlik gösteren kişiler ile zorluk çıkaran yani mukavemet gösteren kişiler hakkında idari işlem yapılır. Kolluk makamlarına mukavemet eden kişiler karakola getirirler.⁵⁹¹

Polis karakola davet ettiği kişilere ne amaçla karakola davet edildiğini sözlü bir şekilde bildirmesi gerekir. Ancak polisin karakola çağırdığı kişilere çağırma konusu hakkında yazılı bir şekilde tebligat verme yükümlülüğü de yoktur. Polisin kişileri ne amaçla karakola davet ettiğini sözlü ya da yazılı anlamda tebligat etmesi bazı koşullarda gerçekleşir. Bu yazılı veya sözlü tebligat polisin yetki ve görev alanına giren hususlar ve kimlik tespiti yapılması zorunlu koşullarda ortaya çıkar⁵⁹²

CMK'da polisin kişileri karakola davet etme yetkisi 145. maddeye göre düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, ifadesi alınması ya da sorgusu yapılması gereken kişiler kolluk makamları tarafından karakollara davet edilir. Bu davete uymayıp gelmeyen kişiler zorla karakola getirilirler. Yine PYSK'nın 15. m. muhtemel bir olay gerçekleştikten sonra olayın aydınlatılması amacıyla tanık, şüpheli ve görgü tanıklarının karakola davet edileceği hususunu düzenlemiştir.⁵⁹³

Karakola çağırma yetkisinin temel hak ve özgürlükler üzerindeki etkisi şu şekildedir;

⁵⁹⁰ YENİSEY, s.262.

⁵⁹¹ KOLAK, s.66.

⁵⁹² YENİSEY, s.262–263.

⁵⁹³ KOLAK, s.66.

Kolluk makamlarının karakola davet etme yetkisi bazı durumlarda kişiler üzerinde hak kayıplarına neden olabilir. Temel hak ve özgürlükleri sınırlayabilir. Bu duruma örnek vermek gerekirse;

“Vücut bütünlüğü ve dokunulmazlığı hakkı (17.m.)”, “İşkence ve eziyetin engellenmesi (17/3.m.)”, “Özel hayatın gizliliği hakkı (20.m.)”, “Özgürlük ve Güvenlik hakları (AİHS 5.m.)” “Beden Muayenesi (CMK 75.m.)”, “Tanığın zorla getirilmesi (CMK 44.m.)” gibi bir takım temel hak ve özgürlüklerin ihlaline neden olduğu görülmektedir.” Kişinin zorla getirilmesi (CMK 146.m.)” vb. haklardır.

2.4.3. Kolluğun Kişilerden İkametgâhlarını Terk Etmemelerini İsteme Yetkisi

PVSK'nın 3. m. polisin kişilerden ikametgâhlarını terk etmemelerini isteme yetkisini düzenlemiştir. Bu maddeye göre, polis kolluk güçleri devletin bütünlüğünü bozacak ve anayasal düzeni tehdit edecek kişiler ile her türlü kaçakçılık ve uyuşturucu işiyle uğraşan şüpheli kişilere olay aydınlatılsaya kadar ikametgâhlarını kalma emrini verebilir. Buradaki temel amaç, kişilerin kimlik tespitlerini yaparak suçlu ya da suçsuz olduğunu öğrenmek suçluysa delilleri karartması ve olası yurt dışına kaçmasını engellemektir. Suç şüphesi altındaki kişilerin ikametgâhlarından ayrılması ancak yeni bir ikametgâh adresi göstermesi ve o yerin *“en büyük mülki idare amirinin”* onayına bağlıdır.⁵⁹⁴

İkametgâhları terk etmeme isteği yetkisinin temel haklar üzerindeki etkisi şu şekildedir;

Kolluğun kişilerden ikametgâhlarını terk etmemelerini isteme yetkisi, kişiler üzerinde bir takım hak kaybına neden olabilir. Bu durum bir takım hak ve özgürlükleri ihlal edebilir. Örnek vermek gerekirse;

“(T.C. Anayasasının 23.m. Seyahat Özgürlüğü hakkı)”, “(TCK m.16 Konut dokunulmazlığı hakkı)”, “(T.C. Anayasası 26.m.) ifade ve düşünce özgürlüğü hakkı” “(CMK 146.m.) Kişinin zorla getirilmesi”, “(T.C. 1982 Anayasası m.49) çalışma hakkı”, “Özel hayatın gizliliği hakkı (20.m.)”, vb. haklardır.

⁵⁹⁴ KOLAK, s.66.

2.4.4. Kolluğun Zorla Getirme Yetkisi

Kolluk makamları tarafından ifadesi alınmak üzere karakola çağrılan kişiler bu çağrıya riayet etmeyip ifadeye gelmezse haklarında “zorla getirme” kararı çıkartılır. Kolluk makamları tarafından yapılan zorla getirme işlemi kişilerin temel hak ve özgürlüklerine doğrudan müdahale ettiği için ölçülülük kuralına uygun bir şekilde yerine getirilmelidir.⁵⁹⁵

Zorla getirme yetkisinin temel hak ve hürriyetler üzerindeki etkisi şu şekildedir;

Kolluk makamları tarafından zorla getirme işlemi kişiler üzerinde bir takım hak ihlallerine neden olabilir. Örnek vermek gerekirse; kolluk makamları tarafından zorla getirme işlemi “T.C. Anayasasının 13/2. m. çerçevesinde hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması” neden olmaktadır.

2.4.5. İşyerlerinin Açılmasında Kolluğun Yetki ve Görevleri

Bazı iş yerlerinin açılması ile ilgili hususlar PYSK'nın 7. maddesine göre düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, vatandaşların bireysel olarak ya da toplu şekilde eğlendiği, dinlendiği, konakladığı “(otel, motel, pavyon, gazino, bar, meyhane, birahane, sinema solanları, kumarhane ve kahvehaneler)” belirli izinler çerçevesinde açılır. Bu iş yerlerinin açılması izni belediye sınırları içerisinde ise kolluk makamlarınızdan gerekli bilgi ve oluru alındıktan sonra belediyeler tarafından verilmektedir. Belediye sınırları dışında ise yine kolluk makamlarından gerekli bilgi ve olur alındıktan sonra il özel idareleri tarafından açılmasına izin verilir. Umuma açık eğlence ve konaklama yerlerinin izin ruhsatı ev gerekli belgelerin bir nüshası öncelikle kolluk makamlarına gönderilir. Kolluk makamlarında bu iş yerlerin kanunlara ve diğer işlemlere uygunluğunu denetler.⁵⁹⁶

İş yeri açma yetkisinin temel hak ve özgürlükler üzerindeki yetkisi şu şekildedir;

⁵⁹⁵ YENİSEY, s.263–264.

⁵⁹⁶ KOLAK, s.42–43.

Kolluk tarafından yerine getirilen iş yeri açma yetkisi bir takım hak ihlaline neden olabilir. Örnek vermek gerekirse; “(T.C. 1982 Anayasası m.49) çalışma hakkı”, “TCK 117 İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali”, vb. ihlallere neden olabilir.

2.4.6. Kolluğun İdari Para Cezası Kesme Yetkisi

İdari kolluk makamları emir ve talimatlarına uymayan kişilere idari para cezası kesmekle yetkilidir. Bu durma örnek vermek gerekirse; 4207 tütün ürünlerinin satılması ve içilmesi ile ilgili kanun çerçevesinde “sağlık, eğitim, kültür ve spor tesisleri” içerisinde tütün ve tütün ürünleri içilmesi ve satılması yasaktır. Kolluk güçleri, yasağa uymayan kişilere idari para cezası keser. Yine 5326 sayılı “Kabahatler Kanununda” kolluk makamlarına idari para cezası kesme yetkisi vermiştir. Kabahatler Kanununun 33. maddesine göre idari kolluk personeli, sokaklarda dilencilik yapan kişiler hakkında, 35. madde gereğince sokaklarda kişileri rahatsız eden sarhoşlar hakkında, 34. madde gereğince kapalı ortamlarda kumar oynayan kişiler hakkında idari para cezası kesme yetkisine sahiptir.⁵⁹⁷

Kolluğun idari para cezası kesmesinin temel haklar üzerindeki etkisi şu şekildedir;

Kolluk makamları tarafından kesilen idari para cezaları bir takım hakların ihlaline neden olabilir. Örnek vermek gerekirse; T.C. Anayasasının 354. m. çerçevesinde kişilere tanıdığı “mal varlığı hakkının” kaybına neden olabilmektedir. “Türk Ticaret Kanununun 123/21. m. çerçevesinde” ticari işletme ekonomik kaybı, vb. hak ihlallerine neden olabilir.

2.4.7. Kolluğun Genel Ahlak ve Adaba Aykırı Davranışlarda Bulunan Kişileri Men Etme Yetkisi

PVSK'nın 11. m. gereğince polis kolluğuna genel ahlak ve adaba aykırı davranışlarda bulunan kişileri men etme yetkisi verilmiştir. İdari kolluk makamları toplum düzeni içerisinde edep ve ahlak kurallarına uymayacak şekilde davranışlarda bulunan kişiler ile kadınlar, küçük kız çocuklarına sarkıntılık eden kişiler ile ahlak ve edep kurallarına aykırı şekilde video çekimi veya ses kaydı yapan kişiler hakkından

⁵⁹⁷ BUCAKTEPE, s.288–289.

men etme kararı verilir.⁵⁹⁸ Genel ahlak ve adaba aykırı davranışlarda bulunan kişiler üzerinde yanlış anlamadan kaynaklı hak ihlalleri oluşabilir. Bu hak ihlali kişilerin insanlık onurunu kırılabilir ve kişilerin itibarı ve kişilikleri sarsılabilir. Bilerek ve isteyerek genel ahlaka ve adaba aykırı yapılan işlemler, işlemi yapanlar nezdinde bir hak kaybına neden olmaz.

2.4.8. Kolluğun Olay Yeri İnceleme Yetkisi

Kolluk makamlarının adli görevlerinden biriside olay yeri inceleme yetkisidir. Olay yeri inceleme “*yer ve eşyanın teftişi*” olarak mevzuatlarda geçmektedir. Kolluk makamları savcılık gözetimi ve direktifleri doğrultusunda suçun işlendiği yerdeki, suç unsuru araç gereç ve delillerin bulunması amacıyla etraflıca araştırma yapar. Kolluk makamlarının yapmış oldukları bu araştırmaya olay yeri inceleme işlemi denir. Cumhuriyet Savcısı ya da Sulh Ceza Hâkimi olay yerine yakın ve “*keşif*” yapmaya gelecek ise kolluk olay yerini muhafaza etmekle yükümlüdür.⁵⁹⁹

Olay yeri inceleme yetkisinin temel hak ve özgürlükler üzerindeki etkisi şu şekildedir;

Kolluk makamları tarafından yerine getirilen olay yeri inceleme işlemi kişiler üzerinde hak kaybına neden olabilir. Bu duruma örnek vermek gerekirse; kolluk makamları “*T.C. Anayasasının 20. m.*” çerçevesinde “*özel hayatın gizliliğini*” ihlal edebilir. “*TCK m. 109 kişi hürriyetinden yoksun kılma*” ihlal, “*Anayasa m. 189 ispat hakkının ihlali*”, “*CMK 78. m. kişinin beden muayenesi*” sırasında oluşabilecek ihlaller, “*CMK 430. m. alı koyma*” ihlali, *öliye (cesede) saygının ihlali, insanlık onurunun ihlali, vücut dokunulmazlığı ve kişi mahremiyeti ihlallerine neden olabilmektedir.*

2.5. Kolluğun Yardımcı İdari Görevleri

İdari kolluk makamlarının yerleşim yeri ve trafikle ilgili bir takım idari görevleri vardır.

⁵⁹⁸ KOLAK, s.43.

⁵⁹⁹ YENİSEY, s.500.

2.5.1. Kolluğun Trafik Konusunda Men Yetkisi

PVSK'nın 19. maddesinde, polis kolluk gücünün trafik ile ilgili görev ve sorumlulukları düzenlenmiştir. Buna göre polis, sokaklar, caddeler ve ana yollarda trafik güvenliğini tehlikeye sokacak eylem ve işlemlerde bulunan kişileri trafikten men etme yetkisine sahiptir. PVSK'nın 19. maddesine göre kolluk makamları, alkollü, ehliyetsiz, muayenesiz ve trafik sigortası yapılmamış bir şekilde araç kullananları, trafik güvenliğini tehlikeye atacak şekilde makas atan ve drift yapan kişiler ile modifiyeli araç kullanan kişileri trafikten men eder.⁶⁰⁰ Kolluk makamları tarafından yapılan bu men yetkisi kişilerde sadece ekonomik kayba neden olur, bilerek ve isteyerek hareket ettiklerinden kendileri nezdinde bir hak kaybı oluşturmaz. Kolluk makamları tarafından yapılan haksız men yetkisi kişiler üzerinde bir takım ihlallere neden olabilir.

2.5.2. Kolluğun Yerleşim Yerlerine Girme Yetkisi (Konut-İşyeri-Üniversite)

Kolluk makamlarının yerleşim yerlerine girmesi PVSK'nın 20. maddesine uygun bir şekilde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre polis kolluk gücü, kendilerine yapılan imdat ihbarı neticesinde, su baskınları ve boğulma vakaları ile yangınların çıkması durumu ile ağır ceza gerektiren adam öldürme, yaralama vb. suçların olduğu durumlarda yerleşim yerlerine girme yetkisine sahiptir. Yine aynı şekilde üniversite yerleşkesi veya kampüsteki binalarda oluşabilecek olaylarda rektör veya yokluğunda dekanların yardım talep etmesi üzerine kolluk güçleri üniversitelere girme yetkisine sahiptir. Kolluk güçleri olayların aydınlatılması kavuşturulması noktasında herhangi bir kurum veya kişiden izin almadan üniversiteler ve fakültelere girebilme yetkisine sahiptir.⁶⁰¹

Yerleşim yerlerine girme yetkisi ve temel haklar üzerindeki etkisi şu şekildedir;

Kolluk makamlarının konut, iş yerleri ve üniversiteler gibi yerleşim yerlerine girmeleri kişiler veya kurumlar üzerinde hak kayıplarına neden olabilir. Bu noktada “(TCK m. 16 Konut dokunulmazlığı hakkı)” ihlali, “(T.C. Anayasasının 120.m.)

⁶⁰⁰ KOLAK, s.43.

⁶⁰¹ KOLAK, s.44-45.

çerçevesinde *Üniversitelerin Özerkliğinin*” ihlaline neden olabilir. “(T.C. Anayasasının 20.m.)” çerçevesinde *“özel hayatın gizliliğini”* ihlal edebilir.

2.5.3. Kolluğun Ruhsat ve Ehliyetler Üzerindeki Denetleme Yetkisi

Kolluk makamlarının, ruhsatlar ve ehliyetler üzerindeki denetimi olası tehdit ve tehlikelerin önlemesine katkı sağlar. Polis veya jandarma kolluk güçleri görev yaptıkları sınırlar içerisinde yol denetimlerinde ehliyet ve ruhsat sorabilme yetkisine sahiptir. Kolluk güçleri tarafından yapılan ehliyet ve ruhsat denetimlerinde muhtemel şüpheli ve kaçakların yakalanması sağlanmaktadır.⁶⁰²

Kolluğun ruhsat ve ehliyetler üzerinden oluşturduğu hak ihlalleri şu şekildedir;

Kolluk makamlarının ehliyet ve ruhsat denetimlerinde kişilere keyfi muamelelerde bulunması, şiddet ve cebir kullanması, hakaret etmesi, kasıtlı olarak uzun tutması ve saatlerce alı koyması gibi işlemlerde bulunmasından ötürü kişiler üzerinde hak kayıpları oluşmaktadır.

2.6. Kolluk Makamlarının Yaptırım Yetkileri

Kolluk makamlarının eylem ve işlemlerine uymayan kişi veya kişiler hakkında idari ve adli cezalar uygulanmaktadır. Kolluk makamlarının uygulamış olduğu idari yaptırım türleri *“idari para cezaları”* ile *“iş yerlerinin kapatılması ile ilgili cezalar”* olarak ikiye ayrılmıştır. Kolluk makamları vasıtasıyla idarenin kişilere uygulamış olduğu adli yaptırımlar; *“hapis cezaları”* ve *“adli para cezalarıdır”*.⁶⁰³

Kolluk makamları tarafından yerine getirilen tedbirler; cezai ve idari müeyyide olarak ikiye ayrılmıştır. TCK, kolluk faaliyetlerinin ihlal edilmesi durumlarında cezai yaptırım (müeyyide) olarak hapis cezaları (kısa süreli hapis - uzun süreli hapis - müebbet - ağırlaştırılmış müebbet) ile *“adli para cezalarını”* öngörmüştür. Bu duruma örnek vermek gerekirse; TCK’nın 178. m. gereğince tüm vatandaşların kullanmış oldukları yollarda idarece yapılmış ya da yapılmakta olan işlemler için gerekli yol

⁶⁰² YENİSEY, s.236.

⁶⁰³ TEMİZ / KORKMAZ, s.117.

güvenliğini sağlayacak materyalleri alan kişiler iki ayla altı ay arasında hapis cezası ya da adli para cezasına çarptırılır.⁶⁰⁴

TCK, kolluk eylem ve işlemlerine uymayan kişilere idari yaptırımlar uygulamaktadır. Bu noktada “*Kabahatler Kanununun 32. maddesi*” kolluğun vermiş olduğu emre riayet etmemeyi yani kolluk makamlarının emirlerine uymamayı kabahat olarak kabul etmektedir. Kolluk makamları kamu nizamını sağlayabilmek için kişilere emir ve talimat verme yetkisi ile donatılmıştır. Kolluk makamlarının emir ve talimatlara uymayan kişiler hakkında idari para cezası uygulanmaktadır.⁶⁰⁵

Bireylere kolluk eylem ve işlemlerine uymaları için zorunlu bir teşvik olarak idari eylem ve yaptırımlar öngörülmüştür. Kolluk eylem ve faaliyetlerine uyulmaması sonucunda ortaya çıkan idari eylem ve yaptırım çeşitleri şunlardır: Kişiye ait taşınmazın devlete yani kamuya geçmesi, kaçak yapılaşma sonucunda inşa edilen yerlerin idare gözetiminde yıkılması, trafik kurallarına uymayan kişilerden ehliyetlerinin geri alınması, ruhsatsız ve kanunlara aykırı eylem ve işlemde bulunan iş yerlerinin kapatılması gibi yaptırımlar söz konusudur. Kolluk makamları kişilere bazı durumlarda özel nitelikte yaptırımlar uygular.⁶⁰⁶

2.7. Kolluk Yetki ve Görevlerin Sınırlarının Belirlenmesi

Kolluk güçleri kişilerin faaliyet, davranış ve tutumlarını düzenleyip denetlemekte aynı zamanda sınırlandırabilmektedir. Bu sınırlandırma hususu kolluğun maddi gücünü göstermektedir. Bunun yanı sıra kolluk makamları bazı durumlarda zor kullanma yetkisi ile resen hareket edebilme gücüne sahiptir. Ancak anayasal çerçevede kolluğun sahip olduğu bu yetkilerin bir sınırı olmalıdır.⁶⁰⁷

Kolluk makamlarının eylem ve işlemleri doğrudan temel hak ve özgürlüklere etki ettiği için yasal bir sınırlaması olacaktır. Kolluk güçlerinin yetki ve faaliyetlerin kaynağı yasal düzenlemeler oluşturmaktadır. Anayasalar, yasal düzenlemelerin temelini oluşturur. Kanun koyucu, yasal düzenlemelerde bir takım sınırlamalara

⁶⁰⁴ GÖZLER / KAPLAN, s.303.

⁶⁰⁵ TEMİZ / KORKMAZ, s.117.

⁶⁰⁶ GÖZLER / KAPLAN, s.303.

⁶⁰⁷ BUCAKTEPE, s.339.

gidebilmektedir. Bu açıdan temel hak ve özgürlüklerin güvencesi her zaman anayasalar olmuştur.⁶⁰⁸

Kolluk yetki ve faaliyetleri olay ve zamanın şartlarına göre kullanılmaktadır. Kimi dönemde çok yoğun ve geniş bir şekilde kullanılırken, kimi zamanda daha az ve dar bir şekilde kullanılmaktadır. Toplum düzeni karışık ve çalkantılı bir süreçten geçerse kolluk makamlarını yetki ve faaliyetleri genişler, olağanüstü koşulu gerektiren durumlarda da kolluk yetki ve faaliyetleri artar. Olağan günlerde ve sükûnetin sağlandığı zamanlarda kolluk yetki ve faaliyetleri daha az ve dar ölçeklidir.⁶⁰⁹

Kolluk makamlarının sahip olduğu yetki ve görevler olay ve durumlara göre daraltılabilir ya da genişletilebilir. Bu durumun en güzel örneği, mesken konut dokunulmazlığının sınırlamasında görüyoruz. T.C. Anayasasının 21. maddesi gereğince, Sulh Ceza Hâkimin kararı olmadıkça kişilerin evlerine giriş yapılamaz, evlerinde arama yapılamaz ve evin içerisindeki eşya ve mallara el konulamaz. Görüldüğü üzere, mesken dokunulmazlığı anayasal bir güvence altındadır. Evin içerisindeki eylem ve işlemler evin dışına yani çevreye yansımadağı müddetçe kolluğun yetki alanına girmez. Sonuç olarak, kolluğun konuta girebilmesi kanunlarla sınırlandırılmıştır.⁶¹⁰

Kolluk makamlarının yetkilerinin sınırlarının temelinde yatan ilkeler şunlardır:

- Kolluk makamları “anayasa ve kanunlar ile koruma altına alınan temel haklar ve özgürlüklerin” yapısına aykırı davranışta bulunmamalıdır. Bu açıdan kolluk güçlerinin eylem ve faaliyetleri (Anayasanın 13.m.) çerçevesinde kanunlara dayanmalıdır.

- Kolluk makamlarının faaliyet ve eylemleri sonucunda kişilerin hakları ve hürriyetleri üzerinde oluşan sınırlama ve kısıtlamalar anayasada belirtilen nedenlere bağlı olmalıdır. Kolluk makamlarının eylem ve faaliyetleri Anayasa ve kanunların ruhu ve sözüne, demokratik bir şekilde yönetilen toplum düzeni ve laik Türkiye Cumhuriyeti gerek ve ilkelerine aykırı olmamalıdır.

⁶⁰⁸ AKGÜL, s.115.

⁶⁰⁹ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.500–501.

⁶¹⁰ BUCAKTEPE, s.340–41.

- Kolluk makamlarının eylem ve faaliyetleri neticesinde kişilerin hak ve özgürlükleri üzerindeki sınırlamaları “ölçülülük” ilkesine uygun ve ona aykırı olmayacak şekilde olmalıdır. Bu noktada kolluk kamu nizamını sağlarken kişiler üzerinde orantılı bir şekilde hareket edecek, gereksiz fiili müdahaleden kaçınacak kişilere minimum zarar verebilecek tedbirlerde bulunmalıdır.

- Kolluk eylem ve faaliyetlerinin bastırıcı ve önleyici özellikte olması, kolluk güçlerine her olay ve duruma müdahale edebilme yetkisi vermez. Kolluğun muhtemel olaya müdahale edebilmesi için yeterli delil ve bulguların olması şarttır. Kolluk yetkisinde zaman kavramı çok önemli olup olay zamanından önce gereksiz bir şekilde müdahale ya da olaydan sonra geç bir müdahale kişiler üzerinde hak kaybına neden olmaktadır.

- Kolluk eylem ve faaliyetleri önleyici özellikte olduğu için kolluk makamları toplum düzeninde oluşan, şüphe uyandıracak davranış ve tutumlara doğrudan müdahale edebilir. Ancak kolluk güçlerinin şüpheli olay ve eylemlere müdahale edebilmesi yapılan müdahale çeşidinin haklı gösterilmesine bağlıdır.⁶¹¹

İdari kolluğun yetkilerinin anayasal sınırları amaca göre, nedene göre, konuya göre, yerindelik ve ölçülülük ilkelerine göre, yer ve zaman unsurlarına göre değişiklik göstermektedir.⁶¹² İdari kolluğun sahip olduğu yetki ve görevlerin anayasal sınırları zaman, mekân, uygulama alanı ve kişilere göre değişiklik göstermektedir. Kolluk güçleri kullanmış olduğu yetkiler mekânın yapısına göre değişiklik gösterir. Örnek vermek gerekirse; kamuya yani herkese açık alanlarda (park, bahçe, sokak, cadde vb.) kolluğun kullandığı yetkiler genişken, kişilerin bireysel ve mesleki özel yaşamlarına ilişkin yerlerde (konut, iş yeri, vb.) kolluğun yetkileri dar ve azdır.⁶¹³

Kolluk makamlarının konut ve iş yerlerindeki kolluk yetkileri, anayasal sınırlara tabi tutulmuştur. Kolluk, Sulh Ceza Hâkiminin ya da yetkili mahkemenin onayı ile arama ve diğer işlemleri yapabilir. Bireysel yaşam alanı ile ilgili kolluğun yetkisi dardır. Ancak kamusal güvenlik ve sağlığı tehdit eden çöp evler ile metruk

⁶¹¹ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.500–501.

⁶¹² AKGÜL, s.118–128.

⁶¹³ ATAY, s.354–355.

binalarda kolluk gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Kolluk makamlarının genel sağlığı koruyabilmesi kolluk yetkilerinin genişlemesine bağlıdır.⁶¹⁴

Kolluk makamlarının kullanmış olduğu yetkiler yerleşim yerinin özellikleri doğrultusunda değişim gösterir bu duruma örnek verirsek; Türkiye'nin başkenti olan Ankara şehrinde alınan kolluk tedbir ve faaliyetleri ile Türkiye'nin diğer şehirlerindeki kolluk tedbir ve faaliyetleri farklıdır. Başkent'de alınan kolluk tedbir ve faaliyetleri diğer şehirlere göre daha geniş ve çoktur. Yine bir ildeki kolluk tedbir ve faaliyetleri köy ve kasabalardaki kolluk tedbir ve faaliyetlerinden daha fazladır.⁶¹⁵

Zaman noktasında da kolluk makamlarının yetki ve görevlerinin sınırları değişmektedir. Bu duruma örnek vermek gerekirse; polis kolluk gücü, "24.00"e kadar oluşan gürültü, patırttı, yüksek ses, görüntü, vb. rahatsız edici olaylarda daha dar yetki tedbirlerine sahipken, "24.00"dan sonra ses ve gürültü gibi rahatsız edici olaylarkarşısındaki yetkileri daha fazladır.⁶¹⁶

Kolluk yetki ve görevleri savaş ve olağanüstü dönem ve koşullarda daha fazla artarken, barışın olduğu olağan dönemlerde daha azdır. Yine kolluğun yetkileri günün saatine göre değişiklik göstermektedir. Kolluğun yetki ve görevleri geceleri daha fazladır.⁶¹⁷

2.7.1. Kolluk Yetkisinin Sınırlandırılması ve Temel Hak ve Özgürlükler Üzerindeki Etkisi

Kolluk makamları T.C. Anayasasının 13. maddesine göre, temel haklar ile hürriyetlerin özlerine dokunmaksızın yalnızca anayasa da belirtilen maddeler üzerinden kanunlar ile sınırlandırılabilir. Kolluğun yapmış olduğu bu sınırlamalar T.C. Anayasasının özü, sözü, ruhuna, demokratik düzenine ve laik cumhuriyetin temel ve ilkelerine aykırı olmayacak. İdari kolluk makamları kişilerin temel hak ve özgürlüklerini kamu nizamının sağlanması, genel sağlığın korunması, genel asayişin

⁶¹⁴ AKGÜL, s.129.

⁶¹⁵ BUCAKTEPE, s.340-41.

⁶¹⁶ AKGÜL, s.130.

⁶¹⁷ BUCAKTEPE, s.341-342.

sağlanması noktalarında kanunun belirlediği çerçevede sınırlandırabilme yetkisine sahiptir.⁶¹⁸

Kanun koyucu, bireylerin bazı hak ve hürriyetlerini kanunlar yoluyla güvence altına almıştır. Bu durumu örneklerle açıklarsak; T.C. Anayasasının 28/1. m. gereğince, basın yayın organ ve kuruluşlarının sansür edilemeyeceği, kitap yani basım evi açma, kurma noktasında idari makamlardan izin alma ya da maddi teminat gösterme zorunluluğu yoktur. T.C. Anayasasının 29. m. süreli yayıncılık ya da süresiz yayıncılık yapma noktasında izin alma ya da maddi teminat gösterme zorunluluğu yoktur.⁶¹⁹

T.C. Anayasasının 33. maddesine göre tüm vatandaşlar, önceden herhangi bir kurumdan izin almadan dernek kurma, açabilme yetki ve hakkına sahiptir.⁶²⁰ T.C. Anayasasının 34. maddesi tüm vatandaşlara, önceden bir kurumdan izin almadan gösteri yürüyüşü ve toplantı yapabilme hak ve yetkisi vermektedir. Kanun koyucu bu yollarla kolluk makamlarının yetkilerini kısıtlamış kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumuştur.⁶²¹ T.C. Anayasasının 20. m. çerçevesinde “*özel yaşam gizliliği hakkı*”, 21. m. “*konut (mesken) dokunulmazlığı hakkı*”, 22. m. “*haberleşme ve iletişim hak ve hürriyetleri*” 23. m. “*yerleşme hak ve hürriyeti*” 26. m. “*düşüncelerin açıklaması ve yayılmasını sağlama hürriyeti*”, gibi temel hak ve özgürlükler kamu nizamının sağlanması noktasında sınırlandırılabilir. Kolluk makamları tarafından yapılan bu sınırlamalar kanunda belirtilen şartlara göre yapılmalıdır. Bu sınırlamalar anayasanın ruhu ve özüne aykırı olmamalıdır.⁶²²

2.8. Kolluk Yetki ve Görevlerinin Genişlemesi

Olağanüstü hal ve koşullarda kolluk makamlarının yetki ve görevleri kamu nizamının sağlanması için genişletilmektedir.⁶²³ Olağanüstü hal ve koşullarda kolluk güçlerinin yetkilerinin genişletilmesi hususu T.C. Anayasasının 15. maddesine göre düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, “*seferberlik, savaş gibi olağanüstü koşul ve durumlarda milletlerarası hukuk normları çerçevesinde doğan yükümlülüklerle aykırı*

⁶¹⁸ TEMİZ / KORKMAZ, s.118.

⁶¹⁹ BUCAKTEPE, s.347–348.

⁶²⁰ TEMİZ / KORKMAZ, s.118.

⁶²¹ BUCAKTEPE, s.347–348.

⁶²² TEMİZ / KORKMAZ, s.118.

⁶²³ İLERİ, s.34.

*olmayacak şekilde kişilerin temel hak ve hürriyetleri tamamen ya da kısmi şekilde sınırlandırılabilir.*⁶²⁴

Kişilerin sahip olduğu hak ve özgürlükler olağan dönem ve koşullarda kanunlar tarafından güvence altına alınmıştır. Ancak olağanüstü dönem ve koşullarda bazı kısıtlamalar söz konusudur. Bu durumun oluşmasındaki temel neden kolluk makamlarının olağanüstü dönem ve koşullarda yetkisindeki artıştır. Olağanüstü koşul ve şartlar, “1982 Anayasasının 19. maddesinde” düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, Cumhurbaşkanlığı makamı ayaklanma, genel seferberlik, kalkışma, savaş veya savaş gerektirecek durumlar ile anayasal düzen ve devletin varlığına girilen eylem ve işlemlere karşı kamu nizamının tekrar sağlanması için olağanüstü hali ilan edebilme yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanlığı makamı tarafından çıkarılan OHAL kararı oylanmak üzere TBMM’ye sunulur.⁶²⁵

OHAL kanunu, mülki idare amiri olan valilere kolluk yetkileri alanında bir takım görev ve sorumluluklar yüklemiştir. Vali bulunduğu il veya sorumlu olduğu bölgede OHAL’in gerektirdiği düzenlemeleri izlemek, değerlendirmek, denetlemekle görevlidir. Bu noktada valiler kurum müdürleri, kolluk makamlarının (Jandarma Komutanı, Emniyet Müdürü) içerisinde yer alacağı OHAL İl Komisyonu (büroları) kurmakla mükelleftir.⁶²⁶

Cumhurbaşkanlığı makamı OHAL şartlarının oluştuğu durumlarda CKHK çıkarabilme yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanlığı makamının çıkarmış olduğu OHAL resmi gazetede çıkartılıp aynı gün içerisinde TBMM’ye sunulmaktadır. Mücbir sebepler ile savaş ve seferlik gibi tüm ülkeyi ilgilendirecek olaylar neticesinde toplanamaması haricinde Cumhurbaşkanlığı tarafından çıkarılan KHK, TBMM’ye sunulur üç ay içinde TBMM kararını açıklar aksi hallerde Cumhurbaşkanlığı KHK kendiliğinden kalkar.⁶²⁷

2.8.1. Ölçülülük İlkesinin İncelenmesi

Ölçülülük ilkesinin temelinde yasa koyucunun sınırlama işlemi kullandığı önleme yönetimi ile sınırlama amaç ve hedefleri arasında mantıksal ve dengeli bir

⁶²⁴ TEMİZ / KORKMAZ, s.119.

⁶²⁵ ATAY, s.354–355.

⁶²⁶ TEMİZ / KORKMAZ, s.119.

⁶²⁷ ATAY, s.354–355.

bağın oluşması yatmaktadır.⁶²⁸ Ölçülülük ilkesi çerçevesinde kolluk güçleri az derecede sınırlayıcı tedbir ve faaliyetler ile istenilen sınırlama hedefine ulaşabilir. Buradaki temel amaç, istenilen sınırlama hedefine ulaşıldığı halde kolluk güçlerinin olası hak ve hürriyetleri daha fazla sınırlayacak düzenleme ve faaliyetlere başvurabilmesi durumunu önlemektir.⁶²⁹ 1924 ve 1961 Anayasaları içerisinde yer almayan ölçülülük ilkesi, ilk kez 2001 yılındaki değişikliklerle 1981 Anayasası içerisine dâhil olmuştur.⁶³⁰

T.C. Anayasasının 13. m. gereğince kolluk makamları kişilerin sahip olduğu temel hak ve özgürlükler üzerindeki sınırlama işlemlerini ölçülülük ilkesine aykırı olacak şekilde yerine getiremezler. Ölçülülük ilkesi, temelde hukuk devleti ilkesine dayanmaktadır. Anayasa Mahkemesi ölçülülük ilkesinin unsurlarını üçe ayırmıştır. Buna göre ölçülülük ilkesi; “zorunluluk”, “elverişlilik”, “orantılılık” olmak üzere üç temel unsur üzerine kurulmuştur.⁶³¹

Ölçülülük ilkesinin temelini oluşturan üç unsurdan biri olan gereklilik ilkesi kolluğun sınırlama işleminde yararlandığı araç ve gereçleri amaca uygun kullanabilmesidir. Bu ilkede kolluğun sınırlandırma yetkisi düzenlenmiştir. Bu ilkeye göre, kolluk makamları sınırlandırma konusunda birden çok yöntem ile kişilerin haklarını sınırlandırabiliyorsa bunlar içerisinde en az sınırlandıran yöntemi seçmelidir.⁶³² Elverişlilik ilkesinde ise temel amaç, hedeflenen amaçlar ile kullanılan araçların elverişli olması durumudur.⁶³³ Orantılılık ilkesinde de temel amaç, sınırlamada kullanılan yöntem ile amaç arasında orantıyı sağlayabilmektir.⁶³⁴

⁶²⁸ Pınar YAŞAR, “Temel Hak ve Özgürlüklerin Genel Ahlak Sebebiyle Kolluk Gücü Tarafından Sınırlandırılması”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı 2015),S. 91.

⁶²⁹ BUCAKTEPE, s.355.

⁶³⁰ YAŞAR, s.91.

⁶³¹ M. Ebrar PALTEKİ, “Genel Sağlıkın Korunması Amacıyla Yürütülen İdari Kolluk Faaliyetleri ve Temel Hak ve Hürriyetler”, (İstanbul: Galatasaray Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), s.65.

⁶³² H. Hande SALMANLI, “Kolluk Yetkisinin Anayasal Sınırları”, (Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009), s.112.

⁶³³ BUCAKTEPE, s.356.

⁶³⁴ SALMANLI, s.113.

2.9. İdari Kolluk Personelinin İşleyebileceği Suçlar

İdari kolluk makamları kolluk düzeni ve asayişini sağlarken bir takım hak ve özgürlükleri ihlal edebilir. Kolluk personeli görevin gereklerine aykırı davranırsa görevi kötüye kullanma suçundan yargılanır.

2.9.1. Görevi Kötüye Kullanma

Kolluk personeli kamu düzenini sağlarken görevin gerektiği faaliyetlere aykırı davranarak kamunun zararı ya da kişilerin mağduriyetine neden olabilir. Görevinin gerektirdiği şartlara aykırı davranan kolluk personeli görevini kötüye kullanma suçuyla yargılanırlar.⁶³⁵ TCK, görevi kötüye kullanma suçunu 257. madde çerçevesinde düzenlenmiştir. Türk Ceza Kanuna göre görevin gerektirdiği faaliyetleri yerine getirmeyip kamu düzeninin bozulmasına yol açan kolluk personeline “altı ay ile iki yıl arasında hapis cezası” verilir.⁶³⁶

Kanunda suç olarak kabul edilen haller dışında görevin gerektirdiği faaliyetleri geciktirip ihmal edip “kamuyu zarara uğratan” kolluk personeline üç ay ile bir yıl hapis cezası verilmektedir.⁶³⁷ Türk Ceza Kanununun 257. m. görevi kötüye kullanma suçunu üç ayrı başlıkta ele almıştır. Birinci başlık görevin gerekleri ile uyuşmayan davranışlarda bulunmak, ikinci başlık görevin yerine getirilmesi ile çıkar elde etmek, üçüncü başlık görevin ihmal edilmesi ya da geciktirilmesidir. Görevi kötüye kullanma suçu ile ilgili öne sürülen bu başlıklar TCK’nın 28. m. belirtilen “*Kişilere karşı sert ve keyfi muamele*”, 240. m. belirtilen “*görevi kötüye kullanma*”, 230. m. “*görevi ihmal*”, 212. m. “*basit rüşvet*” suçların temelini oluşturuyor.⁶³⁸

İdari kolluk personeli tarafından işlenen kötüye kullanma suçu kanunlarda belirtilmiştir. Görevi kötüye kullanma işlemi kanunlarda tamamlayıcı, tali ve genel nitelikte suç tipi olarak kabul edilir. İdari kolluk personeli görevi kötüye kullanma

⁶³⁵ DOĞAN, s.113.

⁶³⁶ Handan YOKUŞ SEVÜK, *Görevi Kötüyü Kullanma Suçu (TCK M.257)*”.(Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:23, Sayı:39, Aralık 2018), s.258.

⁶³⁷ Aye EDİS, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Görevi Kötüye Kullanma Suçu (Mersin: Çağ Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017), s.1.

⁶³⁸ Güneş OKUYUCU/ ERGÜN, *Görevi Kötüye Kullanma Suçu*”. (TBB Dergisi, Sayı:82, Bahar 2009), s.1–2.

suçundan yargılanabilmesi için görevi ile ilgili bir suç işlemi, görevini ihmal ya da geciktirmelidir.⁶³⁹

2.9.2. Haksız Arama

Kolluk personeli kanunlara aykırı bir şekilde kişilerin üstünü ve eşyasını arayamaz. Haksız yere arama yapan kolluk personeline üç ay ile bir yıl arasında hapis cezası verilmektedir. Kolluk personeli arama kararı çıkmadan veya herhangi bir gerekçe olmadan kişilerin üst ve eşyalarını ararsa haksız arama suçuna iştirak etmiş olur.⁶⁴⁰

İdari kolluk makamları tarafından yapılan arama işlemi temelde hakkında arama kararı bulunan bir kişinin yakalanması ile saklanan veya çalınan bir eşyanın bulunması amaçlar. Arama faaliyeti temel hak ve özgürlükleri doğrudan etkilediği için kanunlara uygun olmalıdır.⁶⁴¹

Kolluk personeli tarafından yerine getirilen haksız arama özel hayatın gizliliği ihlaline neden olur. 1948 yılında yayınlanan İHEB 12. m. özel hayatın gizliliğini düzenlemiştir. 12. maddeye göre “*Kimse bir başka kişinin özel yaşamı, ailesi, konutu ya da haberleşmesine keyfi olarak*” karışamaz. AİHS’nin 8. maddesi ise aile yaşamı ve özel hayatın gizliliğine saygı duyması gerektiği üzerinde durmaktadır.⁶⁴²

TCK’da haksız arama kişilere karşı işlenen suçlar başlığı altında olan hürriyete karşı işlenen suçlardan biri kabul edilmiştir. TCK’nın 120. maddesine göre, kanunlara aykırı bir şekilde bir kimsenin üzeri ve eşyasını aramak suç kabul edilmektedir. Haksız arama yapan kolluk personeline idari ve adli yaptırımlar uygulanmaktadır.⁶⁴³

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 20. ve 21. maddeleri ile güvence altına alınan özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığı hakkı arama yetkisi ile doğrudan ilgilidir. Umuma kapalı olan yerler, konut ve iş yerlerinde yapılan aramalar gündüz

⁶³⁹ İlhan ÜZÜLMEZ, “*Görevi Kötüye Kullanma Suçu (TCK M.257)*.(Gazi Üniversitesi Hukuku Fakültesi Dergisi Cilt:16, Sayı:1, Ocak 2012), s.193.

⁶⁴⁰ DOĞAN, s.114.

⁶⁴¹ Kadir Can ÖZEL, “*Bir Koruma Tedbiri Olarak Arama*”. (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:21, Özel Sayı: Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan 2019), s.1219.

⁶⁴² Levent POLAT, Haksız Arama Suçu. (İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017), s.3.

⁶⁴³ Recep GÜLŞEN, “*Haksız Arama Suçu*”. (Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:12, Sayı:12, Temmuz 2008), s.139.

vakti yapılmaktadır. Kolluk personeli üst ve eşya aramasını umuma açık olan yerlerde hem gündüz hem de gecede yapılabilmektedir. Kolluk personeli istisnai hallerde geceleri de adli arama yapabilir. Kanun koyucu gecikmesinde sakınca bulunan haller ile daha önce tutuklanmış ya da gözaltına alınmış şüphelinin firar etmesi üzerine kolluk personeli geceleride umuma açık ve kapalı alanlarda arama yapabilir.⁶⁴⁴

2.9.3. Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Sınırların Aşılması

İdari kolluk makamları güvenlik ve asayişini sağlamak için zor kullanma yetkisine başvurabilir. Ancak idari kolluk makamları olaylarla “*orantılı (ölçülü)*” bir şekilde zor kullanma yetkisine başvurmalıdır. Orantısız bir şekilde zor kullanma yetkisine başvuran kolluk personelini kasten yaralama suçundan yargılanır.⁶⁴⁵

Türk Ceza Hukukununun 256. maddesinde zor kullanma yetkisi düzenlenmiştir. TCK'nın 256. maddesine göre kolluk personeli görevi sırasında kişilere orantısız bir şekilde kuvvet kullanırsa kasten yaralama suçundan yargılanır.⁶⁴⁶

İdari kolluk personelinin sahip olduğu zor kullanma yetkisi temel hak ve özgürlükler üzerinde doğrudan etkilidir. Zor kullanma yetkisi vücut bütünlüğü ve yaşam hakkını doğrudan etkilemektedir.⁶⁴⁷

2.9.4. Kişi Hürriyetinden Yoksun Kılma

İdari kolluk makamları görevleri sırasında şüpheli veya sanıkları kanunlara aykırı bir şekilde alı koyarsa, uzun bir süre bir odada veya kapalı bir alanda tutarsa bir yıl ile beş yıl arasında hapis cezası ile yargılanır.⁶⁴⁸ TCK'nın 109–110. maddeleri kişi hürriyetinden yoksun bırakma suçunu düzenlemiştir.⁶⁴⁹

⁶⁴⁴ Hakan Serdar ÇÖPOĞLU, “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Arama Koruma Tedbirinde Belirtilik İlkesi*” (Ankara Barosu Dergisi, Cilt:77, Sayı:1, Nisan 2019), s.161.

⁶⁴⁵ DOĞAN, s.114.

⁶⁴⁶ ULUSOY, s.2.

⁶⁴⁷ Oktay BAHADIR / İsmail Turgut KILDAN, “*Özel Güvenlik Görevlilerinin Zor Kullanma Yetkisi*”.(Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Cilt:0, Sayı:3, Mart 2013), s.275.

⁶⁴⁸ DOĞAN, s.114.

⁶⁴⁹ İlhan ÜZÜLMEZ, “*Yeni Türk Ceza Kanununda Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu*”.(Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:19, Sayı:1, Bahar 2007), s.1183.

Kişi hürriyetinden yoksun bırakma suçu, silahla, birden fazla kişi ile kamu görevinin kötüye kullanılması ve üst ve alt soy karşı işlenirse kolluk personeline verilen ceza bir kat artar.⁶⁵⁰

2.9.5. Kasten Yaralama

Kasten yaralama suçu, Türk Ceza Kanununun 765. maddesinde düzenlenmiştir. Kolluk personeli görevini yaptığı sırada kasıtlı bir şekilde bir kimseye zarar verirse altı ay ile bir sene arasında hapis cezası yaptırımıyla karşı karşıya kalır.⁶⁵¹

Kasten bir kişiye zarar veren, vücudunda ıstırap çektiren, sağlığının ve algılama yeteneğinin bozulmasına neden olan kolluk personeli hakkında bir yıl ile üç yıl arasında hapis cezası uygulanmaktadır. Kasten yaralama suçu kolluk personeli tarafından, üst soy alt soya, ruhsal hastalıklara sahip olanlara karşı işlenirse verilecek ceza arttırılır.⁶⁵²

2.9.6. İşkence ve Eziyet Suçu

Kamu görevlileri tarafından işlenen işkence suçu TCK 94. maddesinde insan onuru odaklı düzenlenmiştir. Kolluk personeli insan onuruna yakışmayan bir şekilde kişilere ruhsal ve bedensel zararlar verirse üç yıl ile on iki yıl arasında hapis cezası yaptırımı ile karşı karşıya kalmaktadır.⁶⁵³ Sözlük anlamında eziyet; zulüm, sıkıntı ve güçlük anlamlarına gelmektedir. Eziyet, kolluk personeli tarafından gerçekleştirilebileceği gibi normal vatandaşlar tarafından da yerine getirilmektedir. Eziyet suçu, AİHS'nin 3. maddesinde düzenlenmiştir.⁶⁵⁴

2.9.7. Kişisel Verilerin Kaydedilmesi

⁶⁵⁰ DOĞAN, s.114.

⁶⁵¹ Gül TOKER, Kasten Yaralama Suçu (Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013), s.3.

⁶⁵² DOĞAN, s.114.

⁶⁵³ İsa BAŞBÜYÜK, “*Türk Ceza Kanununda İşkence Suçu*”. (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:12, Sayı:0, Temmuz 2010), s.1444.

⁶⁵⁴ Handan Yokuş SEVÜK, *5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Eziyet Suçu*. (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt71, Sayı:1 Ağustos 2013), s.1273.

İdari kolluk personeli hukuka aykırı bir şekilde kişilerin bilgilerini kopyalar ve çeşitli amaçlarla bu kişisel bilgileri kullanırsa altı ay ile üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.⁶⁵⁵

2.9.8. Kasten Öldürme Suçu

Kasten öldürme suçu, Türk Ceza Kanununun 81. maddesinde düzenlenmiştir. İdari kolluk personeli görevi sırasında meşru müdafaa hali dışında kasıtlı bir şekilde bir kişiyi öldürürse müebbet hapis cezası ile yargılanır.⁶⁵⁶

Tablo:4 Kolluğun Yetkileri ve Hak İhlalleri

	Kolluk Yetkisi	Hak İhlalleri
İdari Kolluk Teşkilatları	Arama Yetkisi	Özel Hayatın Gizliliği, Konut Dokunulmazlığının İhlali
	Zor Kullanma Yetkisi	Vücut Dokunulmazlığı, Yaşam Hakkının İhlali
<u>Polis</u> <u>Jandarma</u> <u>Sahil Güvenlik</u> <u>Çarşı ve Mahalle Bekçileri</u>	El Koyma Yetkisi	Mülkiyet Hakkının İhlali
	Yakalama Yetkisi	Kişi Hürriyetinden Yoksun Kılma
	Tutuklama Yetkisi	Cebir, Şiddet, Vücut Dokunulmazlığın İhlali, Kişi Hürriyetinden Yoksun Kılma
	Durdurma Yetkisi	Seyahat Özgürlüğünün İhlali, Yaşam Hakkının İhlali, Kişi Hürriyetinden Yoksun Kılma
	Gözaltına Alma Yetkisi	Cebir, Şiddet, Vücut Dokunulmazlığın İhlali, Kişi Hürriyetinden Yoksun Kılma
	Silah Kullanma Yetkisi	Vücut Bütünlüğünün İhlali
	Kimlik Sorma ve Parmak İzi Alma Yetkisi	Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali Kişisel Bilgilerin Kaydedilmesi
	Yerleşim Yerlerine Girme Yetkisi	Konut Dokunulmazlığının İhlali
	İş Yeri Açmanın Sınırlandırılması Yetkisi	Çalışma hakkının İhlali, İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali

⁶⁵⁵ DOĞAN, s.115.

⁶⁵⁶ Ahmet GÖKÇEN/ Murat BALCI, “Kasten Öldürme Suçu”. (Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt:17, Sayı:1–2, Şubat 2011), s.95.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDARİ KOLLUK TEŞKİLATLARININ DENETİMİ

3.1. Denetim Kavramı

Köken itibariyle çok eski tarihlere dayanan denetim kavramı insanların bir arada yaşama isteği sonucunda ortaya çıkmıştır. Sanayi devriminin başlamasından sonra iktisadi alandaki hareketlilik tüm sosyal ve kültürel yaşama yansımıştır. Bu durum devletlerin her alanda daha etkin ve hâkim olmasına yol açmıştır. Devletlerin kolluk makamları ve diğer idari kurumlar vasıtasıyla yapmış olduğu eylem ve işlemler insanların temel hak ve özgürlüklerine doğrudan etki ettiği için bu yetkilerin denetlenmesi zorunlu hale gelmiş ve denetim kavramı çok farklı bir boyuta evrilmiştir.⁶⁵⁷

İnsanların toplu halde yaşamaları denetim kavramını vazgeçilmez, devredilemez bir olgu haline getirmiştir. Kamusal açıdan denetim kavramının doğuşu demokrasi olgusunun ortaya çıkışı ile paralellik göstermektedir. Çünkü demokratik yönetimlerin temelinde mutlak iktidarların sınırlandırılması saiki yatar. Demokrasi ile yönetilen devletlerin eylem ve işlemleri temel hak ve özgürlüklere doğrudan etki edebileceği için denetlenmesi şarttır.⁶⁵⁸

TDK denetim kavramını şu şekilde tanımlamıştır: Kavramsal olarak denetim bir işin denetlenmesi, murakabe edilmesi, kontrol edilmesidir. Bu tanımlamada geçen denetleme sözcüğü herhangi bir iş veya eylemin usulüne uygun doğru bir şekilde yapılıp yapılmadığının incelenmesi anlamına gelirken, murakabe sözcüğü ise yapılan iş veya eylemleri teftiş edebilme, kontrol edebilme anlamlarına gelmektedir.⁶⁵⁹

Denetim metodunun oluşmasında etkili olan iki kavram teftiş ve kontroldür. Latince’de “*inspicare*” sözcüğünden türetilmiş olan teftiş kavramı kişilerin ya da kurumların yapmış oldukları eylem ve işlemlerin kurallara ve diğer mevzuatlara uygun

⁶⁵⁷ Mesut ÇOBAN, Türk Kamu Yönetiminde İdari Denetim (Antalya: Akdeniz Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014), s.25.

⁶⁵⁸ Menekşe BOZOĞLU, Kamu Yönetiminin İdari Denetimi ve Ombudsmanlık Kurumu (Konya: Selçuk Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008), s.3.

⁶⁵⁹ Teymur KONCA, Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Siyasal, Yargısal ve İdari Denetimi (İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010). s.4.

yürütülüp yürütülmediğinin incelenmesidir. İdari açıdan teftiş kavramı üst kademedeki yöneticilerin alt kademedeki yöneticiler üzerindeki kontrolü, denetimi anlamına gelir. Kontrol kavramı ise kurumların istenilen hedef ve amaçlara uymalarını sağlamak için belli aralıklarla denetlenmesi sürecini anlatır. Kontrol kavramı kamunun mali açıdan denetlenmesi ile ilgili 5018 sayılı kanunun kabul edilmesiyle kullanılmaya başlanılmıştır.⁶⁶⁰

Denetim kavramı üzerine birçok tanımlama yapılmıştır. Denetim kavramı, İngiliz dilinde “*audit*”, Fransız dilinde “*controle*” sözcükleri ile ifade edilmektedir. Genel anlamda denetim kavramı; kişiler veya kurumların belirlemiş oldukları amaç ve hedefleri öngörülen süreler içerisinde eksiksiz ve tam bir şekilde yapıp yapmadıkları noktasında gözlemlenmesi sürecidir.⁶⁶¹

Denetim kavramı günlük konuşma dilinde işlerin teftiş edilmesi, kontrol edilmesi gibi kavramlarla ifade edilmiştir.⁶⁶² Henry Fayol’un gözünden denetim; kişilerin yapmış oldukları işlemlerde ortak kuralara uygun hareket edilip edilmediğinin gözetlenmesidir.⁶⁶³

Kamu hukuku açısından denetim kavramının tanımı ise şu şekildedir; Kamu kurumlarında çalışanların kanun ve diğer mevzuatlara uygun bir şekilde görev ve sorumluluklarını yerine getirip getirmediikleri ve bu sorumlulukları yerine getirirken işler üzerinde geciktirme, yolsuzluk, suistimal gibi işlemlerin yapılıp yapılmadığının araştırılıp incelenmesi sürecini ifade etmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlar, memurlar üzerindeki denetimini müfettişler aracılığıyla yapar.⁶⁶⁴

Denetim, gerek kamu kurum ve kuruluşlarında gerekse özel sektörde kullanılan gözetim metodudur. Denetim yoluyla kurumların işleyişi, kurumların kanun ve diğer mevzuatlara uygun hareket edip etmediği kontrol edilmektedir. Denetimin en temel

⁶⁶⁰ ÇOBAN, s.29.

⁶⁶¹ BOZOĞLU, s.3.

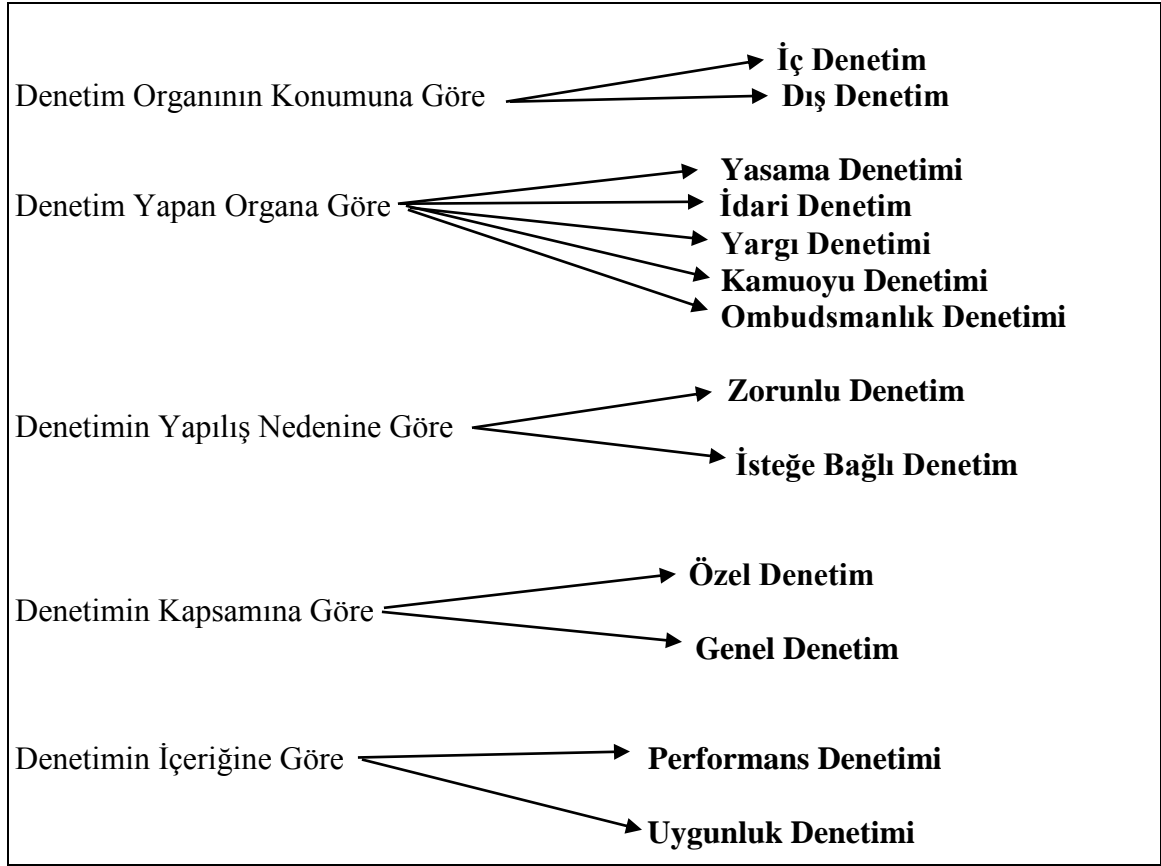
⁶⁶² KONCA, s.5

⁶⁶³ ÇOBAN, s.26.

⁶⁶⁴ KONCA, s. 6

işlevi, örgütlerin amaçları ve hedeflerine açıklık kazandırabilmek ve aynı zamanda hukuk ve kanunlara aykırı eylem ve işlemlerinin önüne geçebilmektir.⁶⁶⁵

Kamu kurum ve kuruluşları üzerinde yapılan denetimlerdeki temel gaye idarenin halka hizmet götürmede yapmış olduğu eylem ve işlemlerde ortaya çıkan aksaklık ve problemleri tespit edebilmektir. Bu noktada kamu kurum ve kuruluşları çeşitli yollarla denetlenmektedir. Kamu kurum ve kuruluşları siyasal, yargısal, hiyerarşik, vesayet, kamuoyu gibi çeşitli araç ve yöntemlerle denetlenmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarında iki tür denetim ağır basmaktadır. Biri “*yerindelik denetimi*”, bir diğeri ise “*hukukilik*” denetimidir.⁶⁶⁶

Şekil 2. Denetim Yolları.⁶⁶⁷

⁶⁶⁵ Muhammed ŞAHİN, Seçilmiş Ülke Uygulamaları Bağlamında İdarenin Denetlenmesinde Ombudsman Uygulaması ve Türkiye’de Kamu Denetçiliği Kurumu (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018), s.5.

⁶⁶⁶ Zehreddin ASLAN, İdari Denetim Biçimleri (İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1989), s.3.

⁶⁶⁷ BOZOĞLU, 2008, s.7.

Denetim kendi içerisinde eylem ve faaliyetler açısından çeşitli türlere ayrılmıştır. Denetim kapsamı açısından “*özel denetim ve genel denetim*” içerik açısından “*hukukilik ve yerindelik denetimleri ile muhasebe ve performans denetimlerinden*” oluşmuştur. Yine denetim yapılma amacına göre “*isteğe bağlı ya da zorunlu denetim*” yapılacak olan denetimin zaman faktörü çerçevesinde sürekli ya da aralıklı denetim ile sonradan ya da önleyici denetim türlerinden oluşmaktadır. Denetimin konumuna göre; “*dış, iç ya da yüksek denetim*”, denetimi yapacak organlar açısından; “*siyasal, yargısal, idari, kamu denetçiliği, kamuoyu denetimleri*” olarak çeşitli türlere ayrılmaktadır.⁶⁶⁸ Kamu kurum ve kuruluşlar üzerindeki denetimler idari denetim organlarının dışında yasama ve yargı organları ile bağımsız kuruluşlar ile de yapılmaktadır.⁶⁶⁹

3.1.1. Denetimin Temel Amacı ve İlkeleri

Denetimin temel amacı, ortaya konulan hedefler ile gerçekleşen hedeflerin karşılaştırılması ve bu hedeflerin birbirlerine yakınlaştırılmasıdır. Kamu kurum ve kuruluşlar açısından denetimin yöneldiği temel amaçlar şunlardır:

- Devletin yapmış olduğu eylem ve işlemlerin orantısız bir şekilde devam etmesini engellemek,
- Halkın dilek ve şikâyetlerinin kurum müdürleri veya amirlerince dikkate alınmasını sağlamak,
- Kamu personelinin keyfi hareket ve eylemlerde bulunmasının önünü kesmeyi amaçlar,
- Bürokratların devlet eylem ve işlemlerinde otoriter ve tek taraflı hareket etmesini engeller,
- Bürokratların buldukları kurum, mevki vb. hususları kendi menfaatleri açısından kullanmasını engeller.⁶⁷⁰

Kamusal nitelikteki denetimin temel amacı, kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılan eylem ve işlemlerin planlanan hedefler doğrultusunda yapılıp

⁶⁶⁸ ŞAHİN, s.6.

⁶⁶⁹ ASLAN, s.10.

⁶⁷⁰ ÇOBAN, s.32.

yapılmadığının kontrol etmektir. Yine burada yapılan denetimin temel gayesi, kurumların hatalarını, noksanlarını varsa yolsuzluklarını çıkartarak kurumun işleyişini eski haline geri getirmek, kurumun verimli ve kaliteli çalışmasını sağlamaktır.⁶⁷¹

Denetlemede temel amaç, sadece kişiler üzerinde baskı kurmak, kişilere talimat ve emirler vermek ya da onlar üzerinde korku salmak değildir. Denetim kişilerin ve kurumların yapılması için hedef koydukları işlerin belli bir istikamete sokulmasını sağlar.⁶⁷² Denetim, bir nevi kamu kurum ve kuruluşlarının varlık nedenini oluşturmaktadır. Denetim sayesinde kurumlar eksiklikleri ile hatalarını görerek ilerisi için umut verirler.⁶⁷³

Denetim süreci içerisinde denetimin işlevi, türü ve görevleri açısından çeşitli ilkeleri mevcuttur. Kısaca bilgi vermek gerekirse; denetim, nesnellik ilkesi, dürüstlük ilkesi, tarafsızlık ilkesi, yeterlilik ilkesi vb. ilkelerin birleşiminden oluşur.⁶⁷⁴

Kamu kurum ve kuruluşlarının saydamlık ve objektiflik açısından denetlenmesi ve kamuoyu nezdinde güven verebilmesi için bazı denetim ilkelerine uyması gerekmektedir. Bu ilkeler şunlardır:

- Tarafsızlık ilkesi,
- Nesnellik ilkesi,
- Yasallık ilkesi,
- Dürüstlük ilkesi,
- Yeterlilik ilkesi,
- Bağımsızlık ilkesidir.⁶⁷⁵

Bağımsızlık ilkesi, denetim işlemlerinde denetleyen kişi ile denetlenen kişi arasındaki ilişkiden ortaya çıkar. Bağımsız bir denetimin olmadığı bir yerde objektif gerçekçi sonuçlar elde edemeyiz. Denetleyen kişilerin denetlenen kişiler üzerinde rahat

⁶⁷¹ KONCA, s.7.

⁶⁷² ÇOBAN, s.33.

⁶⁷³ BOZOĞLU, s.5.

⁶⁷⁴ ÇOBAN, s.35.

⁶⁷⁵ KONCA, s.8.

hareket edebilmesi için kendine has özelliklere göre hareket etmesi, bağımsız olması gerekir.⁶⁷⁶

Bağımsızlık ilkesi ile denetim arasındaki ilişki şu şekildedir: Denetim yetkisine sahip kurumların kendi personelini ataması için tam yetki ile donatılmış olması, kendi bütçesini tespit edebilmesi, hiçbir kurumla bağlantısının olmaması, denetim yapılacak yerlerin seçimi, denetlenmesi ve gerekli yerlere denetim raporlarının sunulması bağımsızlık ilkesinin bir sonucudur.⁶⁷⁷

Dürüstlük ilkesi ile denetim arasındaki ilişkiyi incelersek; Denetim faaliyetlerini üstlenen kişilerin bu görev ve sorumlulukları belirlenen kurallara uygun yapıp yapmadıklarını tespit edebilmek için kişilerin mesleki dürüstlüğünün ölçülmesi dürüstlük ilkesinin bir gereğidir.⁶⁷⁸

Dürüstlük ilkesi, denetim yapmakla görevli kişilerin eylem ve işlemlerinde tarafsız ve bağımsız bir şekilde hareket etmesi, mesleğin getirmiş olduğu mesleki etik kurallarına bağlı kalmayı, kişisel çıkar ve menfaatlerden uzak durmayı, kamunun ve toplumun menfaatlerini öne çıkarmayı ve kişilere karşı objektif ve gerçekçi hareket etmeyi öngörür.⁶⁷⁹

Yasallık diğer adıyla hukukilik ilkesi ile denetim arasındaki ilişki şu şekildedir: Kurum veya kişilerin yapmış oldukları denetim eylem ve faaliyetlerinin hukuka uygun olması gerekir. Yapılan denetimlerin yasal dayanakları olmalıdır. Böylelikle denetim yapmakla görevli kişilerin keyfi hal ve harekette bulunmalarının önü kesilmiş olur. Yasallık ilkesinin temel amacı, denetimin önceden belirlenen mevzuat kurallarına göre yerine getirilmesini sağlamaktır.⁶⁸⁰

Denetim organizasyonun yapısı ve denetimle görevli kişilerin görev ve sorumlulukları kanun ve diğer mevzuatlarla belirlenmiştir. Bu durum denetimin

⁶⁷⁶ ÇOBAN, s.37.

⁶⁷⁷ KONCA, s.9.

⁶⁷⁸ ÇOBAN, s.36.

⁶⁷⁹ KONCA, s.10.

⁶⁸⁰ ÇOBAN, s.36.

hukukilik boyutunu göstermektedir. Denetim eylem ve faaliyetleri yargı organları tarafından denetlenmektedir.⁶⁸¹

Nesnellik ya da diğer ismiyle tarafsızlık ilkesi temelde denetim ile görevli memurun mevcut var olan durumla olması gereken durum arasında karşılaştırma yapıp bir neticeye varmasıdır. Denetmenler, kendilerine verilen görev ve yetkileri sorumluluk alanlarından çıkmadan yerine getirmekle mükelleftir. Nesnellik ilkesi gereği denetmenler tarafsız olmalı, kendi takdir yetkisini kullanmak yerine kanunlara uygun hareket etmelidir.⁶⁸²

Denetimle görevli personel her zaman görevi başında tarafsız davranmalıdır. Denetçiler her türlü etki ve yönlendirmeden uzak kalmalıdır. Nitekim bu noktada birçok denetim organı yasama, yargı, kamuoyu, dernekler vb. denetmenlerin tarafsız olmasını ister. Tarafsız olmayan kişiler halkın gözündeki değer ve saygınlığını düşürür.⁶⁸³ Denetim yöntemi içerisinde yer alan nesnellik ilkesi, yapılması planlanan eylem ve işlemlerin belirli kurallar çerçevesinde yapılmasını sağlar.⁶⁸⁴

Denetim yapmakla görevli personel muhasebe, finansman ve mali mevzuatlar alanında yeterli bilgi ve beceriye yani donanımına sahip olmalıdır. Denetmenler tabii oldukları denetim alanının yasal ve idari mevzuatları hakkında bilgi sahibi olmalı ve yapmış oldukları eylem ve işlemlerinin standartları hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar. Denetmenler görev ve sorumluluk açısından kendilerini sürekli geliştirmeli, kurum içi ve dışı eğitimlerini tamamlamalıdırlar. Denetmeler, kendi alanlarında gelişim gösterip kariyer yapmalıdırlar. Kendilerini motive etmelidirler ve özlük haklarının iyileştirecek düzenlemelere gitmelidirler.⁶⁸⁵

3.1.2. Denetim Kavramının Hukuki Altyapısı

T.C. Anayasasının 125. maddesi, idarenin yapmış olduğu her çeşit işlem ve eylemlere karşı yargı yolunun açık olduğu belirtilmiştir. Bu madde yargısal denetimi ifade etmektedir. T.C. Anayasasının 160. maddesi, Sayıştay'ın merkezi hükümet bütçesinden faydalanan tüm kamu kurum ve kuruluşlar ile Sosyal Güvenlik

⁶⁸¹ KONCA, s.10.

⁶⁸² ÇOBAN, s.36.

⁶⁸³ KONCA, s.9.

⁶⁸⁴ ÇOBAN, s.36.

⁶⁸⁵ KONCA, s.11.

Kurumunun gelirleri, giderleri ve taşınmaz mallarını TBMM adına ekonomik açıdan denetlemekle görevli olduğu belirtilmiştir. Bu madde ile yasama / meclis denetim ve kontrolü yapılmaktadır. Yine T.C. Anayasasının 127. maddesi merkezi idare teşkilatlarının mahalli (yerel) idari teşkilatlar üzerinde vesayet yetki ve denetimine sahip olduğunu belirtmektedir.⁶⁸⁶

T.C. Anayasasının “125/4. maddesi çerçevesinde hukukilik denetimi” düzenlemiştir. Buna göre, yargı yetkisine sahip makamların denetimi idarenin işlem ve eylemlerini hukuka uygun olup olmadığı noktasında denetlemekle sınırlı kalmıştır. Yargı yetkisine sahip merciler hukukilik denetimi yapabilirken, yerindelik denetimi yapamazlar.⁶⁸⁷

Kamu kurum ve kuruluşlarının yapmış oldukları eylem ve işlemler yargısal denetime tabi tutulmaktadır. Anayasanın 125. maddesi, kamu kurum ve kuruluşlarının yapmış oldukları eylem ve işlemler karşısında yargı yolunun açık olduğunu belirtmektedir. Cumhurbaşkanlık makamının yapmış olduğu ferdi işlemler ile Yüksek Askeri Şura heyetinin kararlarına yargılama yolu kapalıdır. İdare kamu kurum ve kuruluşlarının eylem ve işlemlerinden dolayı ortaya çıkan zararları tanzim etmekle yükümlüdür. Bu durum hukuk dilinde “*hazine teorisi*” ile adlandırılmaktadır.⁶⁸⁸

İdarenin yargısal açıdan denetlenmesi, Hukuk Devletinin bir sonucudur. Yargısal açıdan denetim temelde şu ilkeleri içermektedir:

- Hâkimlik ya da Savcılık Teminatı Kuramı,
- Mahkemelerin tarafsız ve bağımsız oluşu,
- Kamu kurum ve kuruluşların tüm eylem ve işlemlerinde istisnalar hariç yargılama yolunun açık olmasıdır.⁶⁸⁹

⁶⁸⁶ ÇOBAN, s.35.

⁶⁸⁷ KONCA, s.15.

⁶⁸⁸ BOZOĞLU, s.8.

⁶⁸⁹ ASLAN, s.7-8.

3.1.3. Hukuk Devleti İlkesi Çerçevesinde Kolluk Makamlarının Denetlenmesi

Hukuk devleti ilkesi gerek yapısı gerekse savunduğu temel ilkeler çerçevesinde bireylerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almıştır. Kolluk yetkisine sahip makamlar hukuk devleti ilkesi gereğince görev ve sorumluluklarını temel hak ve özgürlükleri ihlal etmeden hukuksal çerçevede yapmakla mükelleftir. Hukuk devletinin temelini oluşturan “*kuvvetler ayrılığı prensibi, adil yargılanma hakkı, doğal (tabi) hâkim anlayışı, mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı, idari makamlarının yetkilerinin sınırları, insan hak ve özgürlüklerine saygılı davranılmasını*” içeren ilkeler kolluğun yetkilerini hem sınırlandırılmış hem de dolaylı yönden denetlenmiştir. Hukuk devleti ilkesi gereğince kolluk makamları anayasalar ve kanunlar yoluyla denetlenmiştir.

3.1.3.1. Hukuk Devletinin Tanımı

Hukuk devleti yaklaşımı temelde devletin görev ve yetkilerini hukuk kuralına uygun bir şekilde yerine getirmeyi amaçlar. Hukuk devleti vatandaşlarına hukuki güvence tanıyan ve haklarını koruyan bir yaklaşımdır. 1982 Anayasasında Hukuk devleti yaklaşımı geçmektedir. “*Türkiye Cumhuriyeti.....bir hukuk devletidir*”.⁶⁹⁰ İspanya'nın meşhur kralı Ferdinand'ın hukuk devletini anlatan çok güzel bir sözü vardır: “*Kral olmasına kralım, bunda kuşku yok ama her aklıma eseni yapamam.*” Kral, bu sözle herkes gibi kendisinin de kurallara uyması gerektiği üzerinde durmuştur. Devlet organları tarafından hazırlanan hukuk kurallarının herkes için geçerli olması durumu hukuk devleti ile açıklanmaktadır.⁶⁹¹

Hukuk devleti teorisinin temelinde idarenin eylem ve faaliyetlerini hukuka uygun bir şekilde yerine getirebilmek yatmaktadır. Yine hukuk devleti vatandaşlarına hukuki güvence verip temel hak ve hürriyetlerini koruma altına alan devlet yapısını ifade etmektedir. Demokrasiler hukuk devletleri üzerine inşa edilerek tiranlık ve diktatörlük gibi rejimlerin tam karşısında yer almıştır.⁶⁹²

⁶⁹⁰ GÖZLER, s.169.

⁶⁹¹ YILDIZ, s.223.

⁶⁹² Ender Ethem ATAY, “*Hukuk Devleti İlkesi Işığında İdarenin Denetimi ve Kamu Denetçiliği Kurumu*”, (Dergi Park Ombudsman Akademik Dergisi, Sayı:1, Aralık 2014), s.3.

Hukuk devleti yaklaşımı hümanist bir devlet yaklaşımını ifade eder. Amacı, insanları devletleştirerek tek bir düzenmiş gibi hareket etmesini sağlamak değildir tam tersi devlet ve devlet yapısını oluşturan bağların insanileştirilmesi, insan ögesini her şeyin üstüne koyabilmesidir.⁶⁹³

Hukuk devleti, insanlık onuruna yakışır bir hayat sürdürmenin temelini oluşturur. Hukuk devleti hakkı olan kişilere haklarının verilmesini sağlamanın yanında vatandaşlara hukuki güvence sağlayan bir devlet yapısını oluşturur.⁶⁹⁴ II. Dünya Savaşı sonrasında gündeme gelen hukuk devleti ile kişisel hak ve hürriyetler güvence altına alınmıştır. Hukuk devleti ile insanlık onuru ve haysiyeti önemli bir hale gelmiştir.⁶⁹⁵

Hukuk devleti kavramı, II. Dünya savaşı sonrası Nazizm ve Faşizm ile yönetilen devletlerin yıkılması ile yeniden düzenlenmiştir. Kavramsal olarak hukuk devleti terimi ilk kez 1949 yılında çıkarılan Alman Anayasası içerisinde yer almıştır.⁶⁹⁶ Hukuk devleti ilkesi, kişilere kolluk makamları karşısında hak ve hürriyetlerini arama özgürlüğü getirmiştir. Anayasal hak ve özgürlüklerin tamamını kapsamak suretiyle korunma altına alınmasını sağlayan “*hak arama özgürlüğü*” AİHS’nin 13. m. çerçevesinde “*etkili başvuru hakkı*” olarak da düzenlenmiştir.⁶⁹⁷

Kolluk makamları eylem ve faaliyetleri neticesinde güvenlik hakkı ile kişi dokunulmazlığı haklarını doğrudan ihlal edebilmektedir. Kolluk makamları “*kişi güvenliği hakkını*” kişiler üzerinde arama yapma, el koyma, gözaltı ve tutuklama işlemlerini gerçekleştirme, gözlem altında tutma gibi yöntemler kullanarak doğrudan ihlal edebilir. Yine aynı şekilde kolluk makamları “*kişi dokunulmazlığı hakkını*” kişilerin vücut dokunulmazlığı bozarak, işkence ve eziyet yaparak, sözlü ya da fiziksel taciz yaparak ihlal edebilir.⁶⁹⁸

Hukuk devletinin vazgeçilmez ilkelerinden biri olan “*kanunsuz suç ve ceza olmaz*” teorisi kanunlarda belirtilmeyen fiillerin suç olarak kabul edilmeyip kişilerin

⁶⁹³ Özlem KOÇ, Türkiye’de Hukuk Devletinin Gelişimi ve 1982 Anayasası (İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), s.12.

⁶⁹⁴ ATAY, s.6.

⁶⁹⁵ Kübra SOMUNCU, Türkiye’de Hukuk Devleti ve Yargı Bağımsızlığı (Bursa: Uludağ Üniversitesi SBE Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), s.4.

⁶⁹⁶ Mehmet Nuri Güzel, Meclis Araştırması ve Görüşülen Meclis Araştırma Komisyonu Raporlarının Hukuk Devleti İlkesi Bakımından Değerlendirilmesi (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), s.43.

⁶⁹⁷ ATAY, s.8.

⁶⁹⁸ SOMUNCU, s.21.

aleyhine kullanılamayacağından bahsetmektedir. Kolluk makamları suç olarak kabul edilmeyen fiillerden dolayı kimseyi suçlayamaz, alıkoyamaz, kanuna aykırı işlem ve eylemde bulunamaz.⁶⁹⁹ Hukuk devleti, tüm vatandaşları kanunlar önünde eşit görmektedir. Kanunlar, tüm vatandaşlar için aynı sonuçları ve hükümleri doğurur. “Eşitlik hakkı” olarak ifade edilen bu durum hukuk devleti içerisinde düzenlenmiştir. Kolluk makamları tüm vatandaşlara ayırım yapmaksızın eşit bir şekilde muamele göstermek zorundadır.⁷⁰⁰ Temel hak ve özgürlüklerin en önemlisi olan yaşam hakkı hukuk devleti içerisinde yer alır. Kolluk makamlarının olası vücut bütünlüğünü bozacak müdahaleleri yaşam hakkını ihlaline neden olabilir. Bu noktada kolluk makamları kanunda belirtilen şekillerde müdahalede bulunabilir.⁷⁰¹

Hukuk devleti ilkesinin bir sonucu çıkarılan 1924 Anayasası kişiye, idare ve kolluk makamları karşısında bir takım hak ve özgürlükler getirmiştir. Bu özgürlüklerden bazıları şunlardır: Kişi dokunulmazlığı ve güvenliği özgürlüğü, düşünce ve vicdan hürriyeti özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, toplantı ve dernek kurma özgürlüğü gibi vb. özgürlüklerdir. T.C. 1924 Anayasasının 70. maddesine göre, kişilerin can ve mallarının dokunulmaz olduğu, yine aynı şekilde kişilerin ırz (namus) ve konut dokunulmazlıklarına sahip oldukları düzenlenmiştir. T.C. 1924 Anayasasının 71. maddesi gereğince kolluk makamlarının kanunda belirtilmeyen fiillerden dolayı tutuklama yapamayacağı, 73. m. çerçevesinde ise kolluk makamları tarafından kişilere eziyet ve işkence gibi kötü muamelelerde bulunulamayacağı ve kişilerin mallarını genel müsadere yapılamayacağı ve angaryanın da yasak olduğu düzenlenmiştir.⁷⁰²

Hukuk devleti ilkesinin kişilere kazandırdığı temel hak ve özgürlüklerden bir tanesi de “savunma hakkı”dır. Kişilerin yargı mercileri önünde sahip olduğu tüm hakları hiçbir kimseden çekinmeden veya hiçbir unsurdan korkmadan kullanabilme yetisine savunma hakkı adı verilmektedir. Savunma hakkı hiçbir koşul ve dönemde kısıtlanamaz. Olağanüstü dönemlerde dahi kullanılır. Bu noktada savunma hak ve özgürlüğü, yaşama hakkı kadar önemlidir. Kolluk makamları kişilere savunma hakkının sınırları çerçevesinde muamele etmelidir. “T.C. Anayasasının 38. maddesine göre bir kimse suç işlediği kanat getirilene kadar suçlu olarak kabul edilemez ilkesi

⁶⁹⁹ ATAY, s.4.

⁷⁰⁰ KOÇ, s.28.

⁷⁰¹ Yüksel BAT, Demokratik Hukuk Devletinde Yaşam Hakkı ve Ölüm Cezası (Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018), s.39.

⁷⁰² KOÇ, s.49.

düzenlenmiştir.” Kolluk makamları hiçbir kimseye suçu sabit olana denk fiili ve kötü davranışlarda bulunamaz.⁷⁰³

Genel kapsamlı bir şekilde ilk kez hukuk devletinden bahseden anayasamız 1961 Anayasasıdır. 1961 Anayasası, 1982 Anayasasına göre daha özgürlükçü ve kişilere daha fazla hak ve hürriyetler tanıyan bir anayasadır. T.C. 1961 Anayasasının 10. m. tüm vatandaşların kişiliklerine bağlı olacak şekilde “dokunulamaz, vazgeçilemez ve devredilemez haklara ve özgürlüklere” sahip olduğunu belirterek bu hak ve özgürlüklerin idare ve kolluk makamlarınca ihlal edilmemesi gerektiği üzerinde durmuştur.⁷⁰⁴

Hukuk devleti ilkesinin düzenlemiş olduğu haklardan biriside “yaşam ve vücut bütünlüğünü koruma hakkıdır”. Kanun koyucu vücut bütünlüğünü koruyabilmek için işkence suçunu yasaklanmıştır. Sadece kolluk makamları tarafından işlenebilen bir suç olan işkence suçu, AİHS’nin 3. maddesine göre düzenlenmiş ve yasaklanmıştır.⁷⁰⁵ 1982 Anayasası T.C. devletini “*insan hak ve özgürlüklerine saygı gösteren bir hukuk devleti*” şeklinde tanımlamıştır. Kolluk makamları yapacağı eylem ve işlemlerde insan hak ve özgürlüklerine dikkat etmeli, kişilere saygılı davranmalıdır. Kolluk makamları tarafından yapılan ihlallere karşı yargı yolu açıktır.⁷⁰⁶

3.2. Türkiye’de Kolluk Makamlarının Denetimi

Türkiye’de kamu düzeni ve asayişini sağlamada görevli olan kolluk makamları Anayasa ve kanunların belirlemiş olduğu koşullarda görev ve sorumluluklarını yerine getirmektedirler. Bu noktada genel idari kolluk makamlarından birisi olan polis, “2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu”na göre, belediye sınırları içerisinde (kentlerde), jandarma ise, 3497 sayılı JTGYK’ya göre, belediye sınırları dışında (kırsalda) kamu düzeni ve asayişini sağlamada yetkilendirilmiştir. Kolluk makamlarına Anayasa ve kanunlar tarafından verilen ayrıcalıklı ve geniş yetkiler bazı durumlarda kişiler üzerinde hak ihlallerine neden olabilmektedir. Buradan hareketle kolluk makamlarının anayasal çerçevedeki yetkilerini; aşırı ve orantısız bir şekilde kullanıp kullanmadıklarının tespiti, bu yetkilerin kişiler üzerinde hak ihlaline neden olup

⁷⁰³ SOMUNCU, s.40.

⁷⁰⁴ KOÇ, s.56.

⁷⁰⁵ BAT, s.51.

⁷⁰⁶ KOÇ, s.68.

olmadığı ile kolluk makamlarının görevlerini laiki ile yapıp yapmadığını incelenmesi noktasında çeşitli denetim yolları öngörülmüştür.

Kolluk makamlarının eylem ve işlemleri karşısında çok çeşitli denetim yolları öngörülmüştür. Öncelikle kolluk makamları iç denetim yollarıyla kendi amirleri tarafından denetlenmektedir. Örnek vermek gerekirse; polis, amiri olan komiser yardımcısı ya da en üst amiri olan Emniyet Müdürü tarafından denetlenir. Bu denetime mülki amir denetimi ya da hiyerarşi (ast-üst) ilişkisinin denetimi de diyebiliriz. Bunun dışında kolluk makamları dış denetimlere tabidir. Bu noktada dış denetimi de doğrudan ve dolaylı denetim olarak ayırmamız mümkündür. Kolluk makamlarını doğrudan dış denetimini sağlayan organlar, AYM, Danıştay vb. organlar vasıtasıyla Yargısal denetim, meclis araştırması, genel görüşme, meclis soruşturması yoluyla TBMM denetimi, Cumhurbaşkanı ve onun himayesindeki İçişleri Bakanı ve MGK vasıtasıyla Yürütme organı ile denetim yapılmaktadır. Bunların dışında kolluk makamlarını dolaylı yollarla dış denetimini yapan organlar mevcuttur. Bunlar; Medya denetimi, Kamuoyu denetimi, Ombudsmanlık denetimi vb. denetim çeşitleridir.

3.2.1. Sivil Gözetim İlkesinin Kolluk Makamları Üzerindeki Etkisi

Sivil gözetim kolluk makamlarının eylem ve işlemlerini dışarıdan bağımsız bir şekilde denetlemeyi amaçlar.

3.2.1.1. Sivil Gözetim

Kolluk makamlarının görev ve sorumluluk alanları ile yetkilerini kanunların belirlediği koşullarda kullanıp kullanmadığının devlet dışı örgütler tarafından denetlenmesi sürecidir. Sivil gözetimi yapmakla görevli devlet dışı örgütler (medya, internet, dernek, vakıf) vb.dir. Devlet dışı örgütler geniş halk kitlelerini harekete geçirebilen tarafsız ve bağımsız özelliklere sahip organlardır.⁷⁰⁷

Sivil gözetim kavramı Türkiye’de oldukça yeni olmasına karşın batı toplumunda uzun bir geçmişe sahiptir. Kolluğun sivil denetimi ya da gözetimi terimi akademik camiada daha yeni şekillenmeye başlamıştır. Sivil gözetim terimi akademik dünyada “*civillian oversight*” devlet dışılık anlamında kullanılmıştır. “*Oversight*”

⁷⁰⁷ Mahmut ŞENER, Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kolluğun Sivil Gözetimi ve Mülki İdare (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019) s.39.

kavramı Türk dilinde “*nezaret, denetim altında tutma, gözetim, murakabe*” gibi anlamlara gelir. Türkiye’de sivil kavramı daha çok polis ya da asker olmayan kişiler yani üniformalı olmayan kişileri anlatmak için kullanılmıştır. Yine ülkemizde yapılan kolluk toplantılarında sivil kavramının “*yasama, yürütme ve yargı*” organları dışındaki bağımsız ve tarafsız kurumları kapsadığı belirlenmiştir. Örnek vermek gerekirse; KDK, STK vb. sivil kuruluşları kapsar.⁷⁰⁸

Sivil gözetim modern demokratik toplumların olmazsa olmazlarından. Sivil gözetim; kolluk faaliyet ve eylemlerini, kolluk personelinin davranış ve tutumlarını, kolluk personelinin görev sırasında kullanmış oldukları araç ve gereçler ile kamu hizmetlerinde ne kadar verimli olduklarının devlet dışı organlarca incelenmesi denetlenmesi sürecidir.⁷⁰⁹

Kolluk güçlerinin anayasal çerçevede silah ve zor kullanma gibi birçok yetkisi vardır. Kolluğun bu yetkileri kişilerin temel hak ve özgürlükleri üzerinde doğrudan etkiye sahip olup kişiler üzerinde hak ihlallerine neden olabilmektedir. Bu noktada kolluk güçlerinin yetki ve sorumlulukları kanunlar ve diğer mevzuatlar uygun bir şekilde denetlenmelidir. Denetimdeki temel amaç kolluğun keyfi eylem ve işlemlerde bulunmasını engellemektir. İşte tam burada sivil gözetim mekanizması devreye girerek kolluk makamlarının eylem ve işlemleri gözetilip denetleniyor. Sivil gözetim kolluğun keyfi eylem ve işlemlerinin önünü kesmeyi amaçlar.⁷¹⁰

Ülkemizde sivil gözetim teriminin yeni olması genel anlamda tanımı ve görev alanının tam olarak bilinmemesi yanlış algı ve anlaşılmalara yol açmıştır. Özellikle kolluk makamlarının STK’lar tarafından denetleneceği yaklaşımı en bilenen yanlış algı tanımıdır. Dünya genelinde sivil gözetim hakkında genel bir tanımlama yoktur. Burada sivil gözetim kavramı ile üniformalı olmayan yani polis, jandarma, bekçi dışındaki örgütlenmiş birimleri kastediyor. KDK, medya, dernekler, vakıflar yani STK’lar sivil gözetim birimleri olarak kabul edilebilir.⁷¹¹

Kolluk personelinin diğer kamu personellerinden farklı yetki ve görevleri olduğu için kişilerin temel hak ve hürriyetlerine doğrudan müdahale edebilmekte ve

⁷⁰⁸ AKIN, s.52.

⁷⁰⁹ YENİSEY, s.602.

⁷¹⁰ AKIN, s.57.

⁷¹¹ ŞENER, s.39.

onlar üzerinde hak ihlallerine neden olabilmektedirler. Bu noktada kolluk makamlarının sahip olduğu yetkiler, düzenleyici ve bireysel işlemler sürekli denetlenmelidir. İnsan hak ve özgürlüklerin gözetilmesi, korunması noktasında sivil gözetim önemli bir yere sahiptir.⁷¹² Kolluk makamlarının sivil gözetimi Türkiye'nin AB uyum sürecinde takip etmesi gereken önemli yapı taşlarından biridir. AB uyum sürecinde kolluk makamlarının eylem ve işlemleri Avrupa ülkelerinde olduğu gibi şeffaf ve herkese açık olmalıdır.⁷¹³ Demokratik toplumlarda kolluk makamlarının sivil açıdan gözetimi önemlidir. Bu noktada modern devletlerde kolluk faaliyetleri şeffaf, açık, hesap verilebilirlik ilkelerine uygun bir şekilde yapılmaktadır.⁷¹⁴

Sivil gözetimde temel amaç kolluk personelinin “*saydamlık, şeffaflık ve hesap verilebilirlik*” ilkeleri çerçevesinde hareket etmesi eylem ve işlemlerinde ise “*tarafsız, dürüst ve meslek etiğine*” uygun davranmaktır. Kolluk personelinin kendi menfaati yerine kamunun menfaatini ön planda tutması tarafsız, dürüst ve kanunlar çerçevesinde hareket etmesi halk tarafından takdir edilir ve kolluk halkın gözünde başka bir konumda yer alır.⁷¹⁵

3.2.2. Sivil Gözetim (Denetimin) Temel İlkeleri

Sivil gözetim kolluk güçlerinin eylem ve işlemlerinin devlet dışı organlarca denetlenmesidir. Modern toplumlarda kolluk faaliyetlerinin temelini oluşturan sivil gözetim mekanizmasının bir takım ilkeleri vardır. Bu ilkeler şeffaflık, hukukilik, açıklık, hesap verilebilirlik, hiyerarşik teftişlerdir. Sivil gözetim kolluk makamlarını tarafsız ve objektif bir şekilde denetlemektedir.

3.2.2.1. Kolluk Faaliyetlerin Hukukiliği (Yasallığı)

Hukukilik kolluk makamlarının yetki ve görevlerini anayasa ve insan haklarına uygun bir şekilde kullanılmasını ifade eder. Kolluk makamlarının görevlerini icra ederken adil ve tarafsız olmaları beklenir. Hukukilik bir nevi kolluk yetkilerin anayasa

⁷¹² YENİSEY, s.601.

⁷¹³ AKIN, s.57.

⁷¹⁴ Serap ÖZDER, Kolluk Kuvvetlerinin Sivil Gözetimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği (Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018) s.48.

⁷¹⁵ AKIN, s.53.

ve kanunlara aykırı olmadığının göstergesidir.⁷¹⁶ Kolluk makamları tarafından yapılan sivil gözetim anayasal düzenlemelerle güvence altına alınmıştır.⁷¹⁷

3.2.2.2. Hesap Verilebilirlik İlkesi

Kolluk personeli silah ve zor kullanma gibi insan hak ve özgürlüklerini doğrudan etkileyen yetkilere sahip olması nedeniyle hukuka ve görevi ile ilgili alanlara uygun davranmalıdır. Kolluk makamları eylem ve işlemlerinde halka karşı hesap verebilmeli Anayasa ve kanunlara aykırı eylem ve işlemlerde bulunmamalıdır.⁷¹⁸

3.2.2.3. Şeffaflık ve Açıklık İlkesi

Kolluk personeli görevlerini ifa ederken kullanmış oldukları “araç ve gereçlerin, uygulamış oldukları yöntemlerin, bütçelerinin” vb. işlemlerin açık ve şeffaf olması gerekir.⁷¹⁹ Kolluk güçlerinin eylem ve faaliyetleri STK’lar, medya ve halkın karşısında daha şeffaf ve açık hale gelmiştir. Kolluk güçleri olan polis ve jandarma STK’lar, dernekler, vakıflar, medya vb. devlet dışı örgütlere şeffaflık konusunda hesap vermez ancak bu kuramlarla birlikte oluşturulan projelerde daha şeffaf davranmaya özen gösterir.⁷²⁰

3.2.2.4. Hiyerarşik Teftiş İlkesi

Hiyerarşik teftiş kamu kurum ve kuruluşlarının dikey gözetimini anlatır. Hiyerarşik teftiş yetkisi seçilmiş, atanmış ya da adli makamlarca idari kolluk makamlarının denetlenmesini içerir. Hiyerarşik teftiş ilkesinin temel amacı kolluğun iç güvenlik politikasını hazırlamak, kolluk güçlerini yönlendirebilmek ve kolluk güçlerinin eylem ve işlemlerini incelemek, gözetlemektir. Hiyerarşik teftiş ilkesi parlamento, yargı organları, mülki idare amirleri ve yürütme organlarının denetimini içerir.⁷²¹

⁷¹⁶ ÖZDER, s.51.

⁷¹⁷ AKIN, s.60.

⁷¹⁸ ŞENER, s.41.

⁷¹⁹ AKIN, s.60.

⁷²⁰ ÖZDER, s.52.

⁷²¹ AKIN, s.61.

3.2.3. Sivil Gözetimin Türleri

Sivil gözetim yatay sivil gözetim, dikey sivil gözetim olarak ikiye ayrılmıştır.

3.2.3.1. Dikey (Hiyerarşik) Sivil Gözetim

Kanun koyucu bazı kurumlara, kolluk eylem ve faaliyetlerini yönetebilme ve yaptırım uygulayabilme yetkisi vermiştir. Bu noktada dikey denetim bazı kurumlar tarafından kolluğun denetlenmesini içerir. Örnek vermek gerekirse; İçişleri Bakanı, mülki idare amiri olan valiler ve kaymakamlar, parlamento, bağımsız ve tarafsız kurum ve örgütler dikey denetim (gözetim) yapabilmektedirler.⁷²²

Kanunlar ve diğer mevzuatlar çerçevesinde kendilerine yönetme ve müeyyide uygulayabilme yetkisi verilen kurumlar kolluk makamları üzerinde dikey (hiyerarşik) denetim yapabilmektedirler. Dikey denetimdeki temel amaç kolluk faaliyetlerinin denetlenmesidir. Günümüzdeki parlamento denetimi, KDK denetimi, mülkiye ve polis müfettişlerin denetimi Bakanlıkların denetimi dikey denetim yapabilme yetkine sahip kurumları göstermektedir.⁷²³

Dikey (hiyerarşik) denetimin temelinde kolluk eylem ve işlemlerini denetlemek, kolluk makamların görev ve sorumluluk alanlarına giren konularda ulusal nitelikte politikalar hazırlamak, çeşitli kolluk birimleri arasında koordine ve işbirliğini sağlamak, kolluk personelinin eylem ve işlemlerini hukuka uygunluk açısından denetlemek kolluk makamlarını yönetmek ve yeri geldiğinde yaptırım uygulayabilmek yatmaktadır.⁷²⁴

3.2.3.2. Yatay Denetim

Kolluk makamının eylem ve işlemlerinin sivil toplum kuruluşları, medya, internet, dernek, vakıf vb. devlet dışı örgütlerce denetlenmesi sürecidir. Yatay denetimde kitle iletişim araçları (internet, basın, radyo, gazete, televizyon, sosyal medya) etkilidir. Yatay denetim temel amacı, kolluk faaliyet ve eylemleri ile ilgili hazırlanacak yerel nitelikteki güvenlik politikalarına devlet mekanizmasının yanında STK'lar ve halkın katılımını sağlamaktır. Yine yatay denetimin bir diğer amacı,

⁷²² AKYILDIZ, s.174.

⁷²³ AKIN, s.58.

⁷²⁴ ŞENER, s.40.

kolluğun mahalli idareler, bağımsız kurum ve kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar ve STK'lar ile ortaklaşa çalışmasıdır.⁷²⁵ Yatay gözetim ile birlikte halkın, STK'ların, gönüllü kuruluşların katılımıyla yerel ve genel nitelikte kolluk politikaların oluşturulmuştur. Yatay denetim ile kolluk makamlarının eylem ve işlemlerinde şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkeleri uygulanabilmiştir.⁷²⁶

3.2.4. Sivil Gözetim Yapan Kurumlar

Kamuoyu, baskı grupları ve kamu denetçileri sivil gözetim yapmakla görevlidir. Sivil denetim yargı dışı makamlarca yapılan denetimdir.

3.2.4.1. Kamuoyunun Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi

Günümüz dünya koşullarında kitle iletişim araçları olarak kabul edilen internet, gazete, televizyon vb. iletişim araçlarının kullanımının artması bir noktada kolluk makamların eylem ve işlemlerini daha dikkatli, ölçülü, hukuk sınırları içerisinde yapmasını sağlamıştır. Kamuoyu yoluyla geniş kitlelere mesaj verilerek güncel olaylar hakkında bilgiler verilmektedir. Kamuoyu geniş kitleleri harekete geçirebildiği için önemli denetim araçlarından birisi olarak kabul edilir.⁷²⁷

Kamuoyu kolluk makamlarının toplum içerisinde kümelenmiş her çeşit örgüt tarafından denetlenmesidir. Kamuoyu denetimi dernekler, vakıflar, dergiler, gazete, televizyon, radyo, sendikalar, meslek kuruluşları, meslek odaları, sivil toplum örgütleri, görsel ve internet medyası, gönüllü kuruluşlar vasıtasıyla yapılır. Kolluk makamlarını kamuoyu açısından denetlenmesi bir nevi kolluğun sivil gözetimin bir parçasını oluşturur.⁷²⁸

Kolluğun eylem ve faaliyetleri neticesinde vatandaş ile kolluk sürekli karşı karşıya gelir. Kolluk makamlarının eylem ve işlemleri bazı zamanlarda temel hak ve özgürlükleri etkileyebilmekte, hak ihlallerine neden olabilmektedir. Kamuoyu da tam burada devreye girerek medya ve diğer yollarla kolluğun haksız eylem ve işlemlerini geniş kitlelere duyurur. Bu haber geniş kitleler üzerinde tepkilere yol açar. Halk çeşitli iletişim araçları ve diğer yollarla tepkisini gösterir. Halk burada kolluk makamının

⁷²⁵ AKIN, s.58.

⁷²⁶ YENİSEY, s.605.

⁷²⁷ AYYILDIZ, s.160.

⁷²⁸ AKIN, s.48.

halk ihlaline neden olan bu eylem ve işlemlerine tekrar başvurmaması için kamuoyu oluşturur ve bir nevi dolaylı yoldan kolluk makamların eylem ve işlemlerini denetlemiş olur.⁷²⁹

Görüldüğü üzere kolluk makamları üzerinde kamuoyu denetimi etkilidir. Özellikle kolluk makamlarının kişilerin temel hak ve özgürlüklerini etkileyerek hak ihlallerine yol açan eylem ve işlemlerinin geniş kitlelere duyurulmasında kamuoyunun önemi büyüktür. Kolluğun yapmış olduğu bu haksız eylem halk nezdinde tepkiye yol açar. Bu tepkiler üzerine kolluk makamları aynı hatayı bir kez daha yapmaz. Buradan hareketle medya, internet, televizyon, gazete gibi kitle iletişim araçlarının sayesinde kolluk makamlarının eylem ve işlemleri denetlendiğini görmekteyiz. Kolluk makamlarının denetimi için başvuru kamuoyu denetimi sivil denetiminin bir parçasıdır. Kamuoyu vasıtasıyla kolluk makamları dolaylı yoldan denetlenir. Kolluk makamlarının kamuoyu açısından denetlenmesinde sosyal medyanın yeri büyüktür.

3.2.4.2. Baskı Gruplarının Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi

Yargı dışı denetim kapsamına giren baskı grupları idari kolluğun eylem ve faaliyetlerini denetlemekle görevlidir. Baskı gruplarını oluşturan çeşitli meslek kuruluşları, dernekler, sendikalar, vakıflar ve cemaatler idari kolluğu dolaylı yollardan denetler.⁷³⁰

Baskı gruplarının temel amacı;

- Toplumdaki sosyal güç ve grupları örgütlemek.
- Üyelerin çıkar ve menfaatlerini siyasal iktidara iletmek.
- Siyasal iktidarı etkileyen çoğulcu grupların birlikte hareket etmesini sağlamaktır.⁷³¹

Baskı grupları üyelerinin çıkar ve menfaatlerini siyasal iktidara iletir. Baskı grupları idari kolluğun eylem ve işlemlerini siyasi iktidar üzerinden dolaylı bir şekilde denetlemektedir.⁷³²

⁷²⁹ AYYILDIZ, s.161.

⁷³⁰ Ali BALKAN, İdarenin Yargı Dışı Yollardan Denetlenmesi (Erzurum: Atatürk Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009), s.91.

⁷³¹ Tülay KİTAPÇIOĞLU, “*Baskı Grupları ve Demokrasi*”. (TBB Dergisi, Sayı:106, Haziran 2013), s.361.

3.2.4.3. İnsan Hakları Aktivistlerinin Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi

Fransızca bir kavram olan Aktivist terimi, Türk Dil Kurumuna göre; “*eylemci*” ve “*etkinci*”, Latince’ye göre; “*protesto*” ve “*muhaliflik*” anlamlarına gelmektedir. Aktivist, belirli bir düşünceyi savunan kişi anlamına gelmektedir. Aktivistler, düşündükleri fikirleri değişik yollarla gündeme getirmektedirler. Aktivistler, gündemi etkileyen evrensel olayları yaptıkları çeşitli eylemlerle geniş halk kitlelerine duyurur. Aktivitlerin eylemleri küresel bir şekilde tüm dünya ülkelerini dolaylı yollardan etkilemektedir. Bu konuda en güzel örnek; kutuplardaki fok balıklarının avlanmasının önüne geçmek amacıyla yapılan fok balıklarını koruma eylemidir.

Aktivistler savundukları fikirlere ve uğraş alanlarına göre çeşitli kollara ayrılmıştır. “İnsan Hakları Aktivistleri, Çocuk Hakları Aktivistleri, Sivil Hakları Aktivistleri, Yaşlı Hakları Aktivistleri, Hayvan Hakları Aktivistleri” vb. hakları savunan aktivistler olarak çeşitli kollara ayrılmıştır. Dünyanın önde gelen İnsan Hakları Aktivistleri şunlardır; “Hawa Abdi, Jose Altunate, Arzu Çerkezoğlu, Andres Aylwin, İlham Tohti, Samir Neşar” vb.dir.

İnsan Hakları Aktivistleri kolluk makamlarının eylem ve işlemlerini dolaylı yollardan denetlemektedir. Örnek vermek gerekirse; Türkiye’de kolluk personeli ile göstericiler arasındaki çatışmanın yaşandığı “*Gezi Parkı Olayları ya da Gazi Mahallesi Olaylarında*” İnsan Hakları Aktivistleri devreye girmiştir. Gazi Mahallesi Olayları ve Gezi Parkı Olaylarında kolluk güçleri ile göstericiler arasında yaşanan çatışma ortamı, sivil halkın ve esnafın zarar görmesi, eylemlerin uzun sürmesi ve insan haklarına aykırı olması neticesiyle devreye girmiş hem kolluk güçlerine hem de göstericilere eylemlerin durdurulması için çağrılarda bulunmuştur. Türkiye’deki eylemlerin bitirilmesi için Avrupa ve dünyanın birçok yerinde toplanılarak basın açıklamaları ve çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir.

Görüldüğü üzere İnsan Hakları Aktivistleri kolluk personelinin eylem ve işlemlerini basın yoluyla, sosyal medya ve televizyon, internet, gibi dolaylı yollardan denetlemektedir. Kolluk makamları insan hakları aktivistlerin fikir ve düşüncelerine

⁷³² Recep TEMÜR, Baskı Grupları ve Türkiye’de Bir İşveren Örgütü Olarak MÜSİAD (İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), s.14.

uygun hareket etmektedir. Kolluk makamları da insan hakları aktivistlerinin talep ve isteklerine göre yetki ve görevlerini daha ılımlı, insan haklarına daha uygun bir şekilde kullanmaktadır.

3.2.4.4. Ombudsmanlık Kurumunun Kolluk Makamlarının Üzerindeki Denetimi

Dünya genelinde kabul gören kamu denetçiliği kurumu sistemli bir denetim mekanizması haline gelmiştir. Kamu Denetçiliği Kurumu ilk kez İsveç'te ortaya çıkmıştır. Kamu Denetçiliği Kurumu vatandaş ile devlet arasındaki sorunları çözmeye arabuluculuk rolü oynamaktadır.⁷³³ Köken itibariyle İsveç'e kadar dayanan Ombudsmanlık kavramı "*temsilci, görevli, hakem, arabulucu, aracı, sözcü, kaynaştırıcı*" anlamlarına gelir. Kamu denetçiliği kurumu temelde vatandaş ile devlet arasında arabuluculuk, hakemlik yapmaktadır. Ombudsmanlık kurumu vatandaş ile halk arasında köprü vazifesi görür.⁷³⁴

Kamu denetçiliğinin sorumlu olduğu alanlar genellikle kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin korunmasıdır. Kolluk makamları tarafından kişi hak ve özgürlükleri ihlal edilen kişiler kamu denetçiliği kurumuna başvurarak hak ihlalinin giderilmesini istemektedir. Ombudsmanlık kurumunun görev ve sorumluluklarını incelersek;

- Bireylerin temel hak ve özgürlüklerini savunmak ve korumak.
- Kişileri devlete, kamu kurum ve kuruluşların haksız faaliyetlerine karşı korumak.
- Kötü yönetim sonucu oluşan hak ihlallerini giderebilmektir.⁷³⁵

Kamu Denetçiliği kurumunun temel görevi bireylerin idari kolluk makamlarının eylem ve işlemlerine karşı korumaktır. Bireyler idari kolluk

⁷³³ Mehmet Akif ÖZER / Shokhrukh ISKANDAROV, "*Kamu Yönetiminin Denetiminde Ombudsman Uygulaması- Kırgızistan Örneği*". (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:3, Sayı:8, Aralık 2016), s.324.

⁷³⁴ Ümit ARKLAN, "*Bir Kamu Denetim Sistemi Olarak Ombudsman ve Türkiye'de Uygulanabilirliği*". (Dergi Park Selçuk İletişim Yayınları, Cilt:4 Sayı:3, Kasım 2013), s.83.

⁷³⁵ Mustafa BÜYÜKAVCI, "*Ombudsmanlık Kurumu*". (Ankara Barosu Dergisi, Sayı:4, Güz 2008, s.11.

makamlarının yetki ve görevleri sonucunda zarar görmüşse Kamu Denetçiliği kurumuna başvurarak bu zararın giderilmesini isteyebilir.⁷³⁶

Kamu Denetçiliği Kurumunun önemli özellikleri şunlardır;

- Ombudsmanlık kurumu politik açıdan tarafsızdır.
- Ombudsmanlık kurumu alacağı kararlarda bağımsız hareket eder.
- Halk kamu denetçiliği kurumuna bedava, kolay ve hızlı olduğu için doğrudan ulaşabilme imkânına sahiptir.
- Kamu denetçiliği kurumu TBMM'den aldığı güç ile denetim yapmaktadır.
- Kamu denetçiliği kurumu diğer kamu kurum ve kuruluşları ile ortaklaşa çalışarak oluşması muhtemel sorunları çözmeyi amaçlar.
- Ombudsmanlık kurumu her bireyin başvurusunu teker teker inceler.⁷³⁷

Kamu denetçiliği kurumu üyeleri yasama organları tarafından seçilmektedir. Kamu denetçiliği kurumu nasıl yürütme ve yargı organlarına karşı bağımsız ve tarafsızsa aynı şekilde yasama organına karşıda tarafsız ve bağımsızdır. Ombudsmanlık kurumu anayasa ve kanunlar uygun bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir. Ombudsmanlık kurumu gerekli tahkikat ve arama işlemlerinde gerekli arşiv ve bilgilere kolayca ulaşmaktadır.⁷³⁸ Anayasanın 74. maddesi “*bilgi edinme ve kamu denetçiliğine başvurma*” hakkını düzenlemektedir. TBMM bünyesinde kurulan Ombudsmanlık Kurumu halkın şikâyetlerini incelemekle görevlidir. Kamu Başdenetçisi, TBMM adına gizli oylama sonucunda 4 yıllığına seçilir.⁷³⁹

3.2.4.5. Sosyal Medyanın Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi

Sosyal medya platformu kolluk makamlarının eylem ve işlemlerini dolaylı yollardan denetlemektedir. Sosyal medya platformunu oluşturan; Instagram, Twitter, Facebook, Youtube, Tik Tok, Bip, Signal, Snapchat, Slack, Discord, Line, Telegram,

⁷³⁶ Ömer Faruk ÖZER, Türkiye Cumhuriyeti Kamu Denetçiliği Kurumunun Örgütsel ve İşlevsel Analizi (Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi SBE, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, 2015), s.6.

⁷³⁷ BÜYÜKAVCI, s.12.

⁷³⁸ ÖZER / İSKANDAROV, s.333.

⁷³⁹ Hasan DURSUN, “*Türkiye’de Ombudsmanlığın (Kamusallığın) Etkin Olarak İşleyebilme Yetkisi Yoktur*”. (TBB Dergisi, Sayı:95, Güz2011), s.384.

Messenger, Whatsapp, Blog, Mikroblog, Online Sosyal Ağlar vb. uygulamalar vasıtasıyla kolluk makamları dolaylı yollardan denetlenmektedir.

Sosyal medya duygu, düşünce, fikir ve deneyimlerin videolar, resimler ve mesajlar yoluyla geniş kitlelere aktarılması sürecidir. Sosyal medya ağının bir sınırı olmadığı için bu platformda herkes isteği fikirleri özgürce dile getirebilmektedir. Bu fikirler geniş halk kitlelerini doğrudan etkiler ve harekete geçirir. Sosyal medyanın olumlu yanları kadar olumsuz yanları da söz konusudur. Sosyal medyanın denetiminin zor olması sansürlü olması birçok olumsuzlukların oluşmasına neden olmaktadır.⁷⁴⁰ Sosyal medya bir takım düşünce ve fikirlerin kısa ve hızlı bir şekilde birden çok kişiye ulaşması durumudur. Kişiler sosyal medya yoluyla benimsedikleri fikirleri kısa bir sürede birçok kişiye benimsetebilirler.⁷⁴¹

Sosyal medya, çift yönlü etkileşimi içerir, açık ve şeffaflık sosyal medyanın vazgeçilmez ana unsurlarıdır. Sosyal medya üzerinden toplumsal karar alma ve kenetlenme söz konusudur.⁷⁴² Kolluk makamları sosyal medya yoluyla terör faaliyetleri ve suçların aydınlatılması, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumasını sağlayabilir.⁷⁴³

Görüldüğü üzere sosyal medya kısa sürede geniş kitlelere ulaşım etkilemektedir. Kolluk makamlarının görevleri sırasındaki eylem ve işlemlerinden doğan suçlar sosyal medya ile dolaylı olarak denetlenmektedir. Örnek vermek gerekirse; polisin bir olay sırasında şahsa karşı aşırı orantıda güç kullanması, biber gazı sıkması, ters kelepçe takması sosyal medya platformunda kınanarak kısa sürede ülke gündemine getirilmektedir. Sosyal medya platformunda gündeme getirilen polis kınanarak ilgili Bakanlık ya da kurumun harekete geçirilmesi sağlanmaktadır. İlgili Bakanlıkta sosyal medyadaki tepki oranında gerekli teftiş yaparak polisin açığa alınması ya da bir sonraki olayda daha tedbirli davranılması kararını almaktadır.

⁷⁴⁰ Mehmet KAPLAN, “*Terörle ve Diğer Suçlarla Mücadelede Kolluğun Sosyal Medya Kullanımının Değerlendirilmesi*”. (Güvenlik Bilimleri Dergisi, Cilt: Özel Sayı, Şubat 2020), s.207.

⁷⁴¹ Ömer İÇİRGİN, Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları ve Motivasyonları (Konya: Selçuk Üniversitesi SBE, Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018), s.22.

⁷⁴² Türkan Tokatlı YAVUZ, Halkla İlişkilerde Sosyal Medya Kullanımı: Facebook, Twitter, ve Instagram Hesapları Üzerinden “Pilot” Markasının İncelenmesi (İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), s.21.

⁷⁴³ KAPLAN, s.207.

3.2.4.6. Kanaat Önderlerinin Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi

Kanaat önderleri yaşadıkları toplumda gündelik sorun ve sıkıntıların giderilmesini sağlayan liderlerdir.⁷⁴⁴ Toplum düzeninde sözü dinlenen, fikrine danışılan, toplumu kaynaştıran, yönlendiren kanaat önderleri bulunmaktadır. Kanaat önderleri bir yerin en yaşlısı, en zengini (ağası), en bilgilisi, okumuşu olabilir. Kanaat önderleri toplumları harekete geçirir. Kanaat önderleri kolluk makamlarının eylem ve işlemlerini dolaylı yollardan denetler. Kolluk makamlarına yeri geldiğinde nüfuzunu kullanarak destek olur yeri geldiğinde ise uyararak gerekli tedbirlerin alınmasını isteyebilir.

Kanaat önderlerinin kolluk makamları üzerindeki denetimine örnek vermek gerekirse; Güneydoğu Anadolu Bölgesinin nezih bir ilçesinde kolluk makamları ile köylü arasındaki anlaşmazlıkta devreye ilçenin en büyüğü olarak kanaat önderleri girer. Kanaat önderleri köylü ile kolluk personeli arasındaki anlaşmazlığı çözerek toplumsal barışı sağlar. Yine aynı şekilde dış sebepler neticesinde köye saldırı girişimde bulunulursa kanaat önderleri kolluk personeline yardım ederek geniş halk kitlelerini harekete geçirir. Görüldüğü üzere kanaat önderlerinin denetimi kolluğu sivil denetim yollardan birisidir.

3.2.4.7. Dernek, Vakıf ve Cemaatlerin Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi

Dernek, kişilerin kar amacı gütmeyen belirli amaçları gerçekleştirmek amacıyla bir araya gelerek kurdukları yasal örgüttür. Dernekler kolluk güçlerini yaptıkları etkinlik ve faaliyetlerle dolaylı yollardan denetlemektedirler. Örnek vermek gerekirse; kadın hakları derneği kadın cinayetlerini, erkeklerin kadınlar üzerinde uyguladığı şiddeti, kolluk personellerinin kadınlar üzerindeki tutum ve davranışlarını protesto etmek amacıyla toplantı ve gösteri yürüyüşüne başvurabilir. Dernekler amaç ve hedeflerini çeşitli yollarla gündeme getirerek kolluk makamlarını denetlemiş olur.

Vakıf, belirli hizmet ve faaliyetlerinin gelecekte de yapılıp sürdürülebilmesi amacıyla kişiler tarafından kar amacıyla kurulan tüzel kişiliklerdir. Vakıflar, kolluk

⁷⁴⁴ Ejder ULUTAŞ, Toplumsal Bir Tip: Kanaat Önderi (Konya: Selçuk Üniversitesi SBE, Sosyoloji ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015), s.3.

güçlerini çeşitli etkinlik ve faaliyetlerle dolaylı yollardan denetlemektedir. Örnek vermek gerekirse; Türkiye İnsan Hakları Vakfı insan haklarını, kadın ve çocuk haklarını savunmak, kolluğun kişiler üzerindeki kötü tutum ve davranışlarını dile getirmek amacıyla çeşitli protesto etkinliklerine başvurabilir. Vakıflar kolluğun bireyler üzerindeki olumsuz faaliyetlerini toplantı, miting, bildiri yollarıyla dolaylı yollardan denetlemektedir.

Cemaatler, belirli amaç ve hedefleri gerçekleştirmek amacıyla dini statüde kurulmuş kar amacı gütmeyen tüzel kişiliklerdir. Cemaatler mensubu oldukları üyeleri bildiri, miting, toplantı, gösteri yürüyüşü vb. etkinliklerle harekete geçirerek kolluk makamlarını dolaylı yollardan denetlemektedir. Örnek vermek gerekirse; Ali Efendi Cemaati, kolluk güçlerinin cemaat üyelerine karşı aykırı davranışlarını miting veya bildiri yoluyla protesto ederek kolluk makamlarını dolaylı yollardan denetlemektedir.

3.2.4.8. Uluslararası Şirketlerin Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi

Çok uluslu şirketler kar amacı güderek küresel boyutta ticari faaliyetlerini sürdüren örgütlerdir. Çok uluslu şirketler teknolojik gelişmelere paralel olarak işletme faaliyetlerini genişletmişlerdir. Küresel boyutta örgütlenen çok uluslu şirketler her bir ülkenin başkentine ofis veya temsilcilik açmaktadır.⁷⁴⁵

Siyaset bilimciler ve ekonomi profesörleri çok uluslu şirketler üzerine çok çeşitli tanımlar yapmıştır. En genel anlamda çok uluslu şirket tanımı şu şekildedir; Çok uluslu şirketler genel merkezleri belirli bir ülkede olmasına karşın faaliyet ve eylemlerini çeşitli ülkelerde açtıkları ofis ve şubelerde devam ettiren küresel çapta oluşturulmuş ekonomik örgütlerdir.⁷⁴⁶

Küreselleşmenin etkisi ile birlikte geniş bir yarım kürede faaliyet gösteren çok uluslu şirketler dijital medya ağlarıyla uyguladıkları reklam politikalarını geniş halk kitlelerine duyurmaktadır. Çok uluslu şirketlerin eylem ve faaliyetleri reklam

⁷⁴⁵ Talha Erhan ÖZCAN, Çok Uluslu Şirketlerde Stratejik Planlama (İstanbul: Kadir Has Üniversitesi SBE, İşletme ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011), s.2.

⁷⁴⁶ Cenk ECEVİT, Küreselleşen Dünyada Çok Uluslu Şirketler ve Polistik Risk (İstanbul: Kadir Has Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008), s.39.

politikaları aracılığıyla geniş halk yığınlarının duygu ve düşüncelerine direk nüfuz ederek onları etkisi altına almaktadır.⁷⁴⁷

Çok uluslu şirketlerin kolluk makamları üzerindeki denetimleri dolaylı yollardan gerçekleşmektedir. Çok uluslu şirketler finansal yapıları ve etkin nüfuzları ile geniş halk yığınlarını etkileyerek dolaylı yollardan kolluk makamlarını denetlemektedirler.

Çok uluslu şirketlerin kolluk güçleri üzerindeki denetimlerine örnek vermek gerekirse; Burger King, Mc. Donald's, Fitch, Moodys gibi çok uluslu şirketler kolluk makamlarının kişiler üzerindeki orantısız gücünü, yapacakları reklamlar ile geniş halk kitlelerine duyurarak engellemeye çalışır. Çok uluslu şirketler basın yayın medya ve internet üzerinden yapacakları açıklamalarla kolluk makamlarını dolaylı yoldan denetlemekte faaliyetlerini incelemektedirler. Kolluk makamları da çok uluslu şirketlerin görüş ve önerilerini dikkate alarak görevlerini daha dikkatli icra etmektedirler.

3.2.4.9. Ulusal Basın ve Yerel Medyanın Kolluk Üzerindeki Denetimi

Ulusal basın ve yerel medya (gazete, radyo, dergi, internet sitesi) yoluyla kolluk makamları dolaylı yollardan denetlenmektedir. Ulusal basın televizyon ve gazeteler kolluk makamlarının halk üzerindeki olumsuz davranış ve tutumlarını haber yoluyla geniş halk kitlelerine duyurarak kolluk güçlerini denetlemektedirler. Aynı şekilde yerel medya radyo, gazete, dergi ve internet sitesi güncel kolluk olaylarını haber yoluyla gündeme getirmektedir. Yerel medyanın kolluğu denetlemesine örnek vermek gerekirse; Bizim Eflani Gazetesi, Karabük'te Kardemir işçilerine karşı kolluğun sert müdahalesini haber yaparak kolluk güçlerini dolaylı yollardan denetlemektedir.

3.3. Kolluk Makamlarının İç Denetimi

İç denetim, idari makamların kendi teşkilatları bünyesindeki personelini başka kurum ve kuruluşlardan yardım almayarak bizzat kendileri nezdinde

⁷⁴⁷ Sedat ŞİMŞEK, *“Küreselleşme Sürecinde Çok Uluslu Şirketler ve İnternetin Önemi”*. (Dergi Park Selçuk İletişim, Cilt:4, Sayı:3, Kasım 2013), s.167.

denetlenmesidir.⁷⁴⁸ İç denetim sayesinde kurumlar, kendi bünyeleri içerisinde gerçekleştirmiş oldukları eylem ve faaliyetleri bağımsız bir şekilde değerlendirebilir. Kurumlar, iç denetim yoluyla kendi işleyişlerini görmekle birlikte personelinin eylem ve işlemlerini takip ederler.⁷⁴⁹

İç denetim, herhangi bir örgütün faaliyet ve eylemlerini geliştirebilme ve örgüte değer katabilme amacıyla tarafsız, objektif ve bağımsız bir şekilde yapılan bir denetim türünü ifade etmektedir. İç denetim vasıtasıyla kurumun işleyişi, personelin Anayasa ve kanunlar çerçevesinde belirlenen görev ve sorumluluklarına uyup uymadıkları, yetkilerini ne amaçla kullandıkları incelenmektedir kolluk makamlarının iç denetimi kolluk amirleri tarafından yapılmaktadır.⁷⁵⁰

3.3.3. İç Denetim Türleri

Kolluk makamlarının iç denetimi dörde ayrılmıştır. Görev açısından kolluk makamlarının denetimi, Branş açısından kolluk makamlarının denetimi, Kolluk amirleri tarafından yapılan denetimler ve hiyerarşik (ast-üst) iç denetim türleri söz konusudur. Kolluk makamlarının iç denetimi görev alanı ile ilgili olduğu için kolluk amirleri nezdinde yapılan denetim türüdür.

3.3.3.1. Kolluğun Görev Açısından Denetlemesi

Kolluk makamlarının görev açısından denetlenmesi; kurumun iç disiplinini ve düzenini, kurum içerisindeki iş hareketliliği ile personelin özlük hakları üzerinden yapılmaktadır. Bu noktada kolluğun görev açısından denetlenmesine örnek vermek gerekirse; Emniyet Müdürü ile polis arasındaki ast-üst ilişkisi gereğince Emniyet Müdürü personelinin görev ve sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini, özlük haklarını kullanıp kullanmadığını denetler. Kolluk makamlarının görev açısından denetimlerini bağlı oldukları ilgili bakanlıklar yapar.

⁷⁴⁸ AKIN, s.40.

⁷⁴⁹ M. Cemil ARSLAN, İç Denetim ve Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinin İç Denetim Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma (İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2013), s.31.

⁷⁵⁰ Ahmad Farid HAMİDİ, Türk Kamu Yönetiminde İç Denetim Uygulaması: İç Denetimin Değerlendirilmesi Açısından Sakarya ve Kocaeli Örneği (Sakarya: Sakarya Üniversitesi SBE, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,2019), s.6.

3.3.3.2. Kolluğun Branş Açısından Denetlemesi

Kolluk makamlarının branş açısından denetlenmesi; üst makam ve mercilerin kolluk görev ve sorumluluklarına ilişkin emir ve talimat verebilme yetkisidir. Branş açısından denetimde temel amaç, polis ya da jandarmanın görev ve sorumluluklarını kanunlara uygun yapıp yapmadıklarının denetlemektir. Bu noktada kolluğun en üst denetim mercii ilgili Bakanlıklar ya da İçişleri Bakanlığı'dır.⁷⁵¹

3.3.3.3. Kolluğun Hiyerarşik Denetimi

Fransızca'da "*hierarchie*" sözcüğünden türetilerek Türk İdare Hukukuna geçen hiyerarşi kavramı "*silsile-i meratip (mertebeler silsilesi)*" yani ast-üst ilişkisini ifade etmektedir.⁷⁵² Hiyerarşi, kolluk teşkilatı içerisinde amir ile memur arasındaki ast-üst ilişkisinin denetlenmesi sürecini ifade eder.⁷⁵³

Hiyerarşik denetim, ast-üst ilişkisi çerçevesinde örgütlenmiş kurumlardaki amirlere yasal bir dayanak olmaksızın emri altında çalışan personelini denetleme yetkisi veriyor.⁷⁵⁴

Hiyerarşik denetim bir takım özelliklere sahiptir. Bu özellikler şunlardır:

- Hiyerarşi teorik açıdan en üst makamda yer alan amirden en altta yer alan personele kadarki mertebeler silsilesini ifade eder.
- Hiyerarşik denetim çerçevesinde personel, amiri tarafından verilen emir ve talimatları yerine getirmekle mükelleftir.
- Hiyerarşik denetimin kuralları sadece alt kademedeki personeli değil üst kademedeki amiri de kapsar.
- Amir ya da personeli kademe atlayamaz ayrıca amirler personelinin yerine getirmesi için vermiş olduğu emirleri kendileri yerine getirmez.
- Hiyerarşik denetim yerindelik ve hukukilik denetimlerini kapsar.⁷⁵⁵

⁷⁵¹ YENİSEY, s.591.

⁷⁵² GÖZLER / KAPLAN, s.47.

⁷⁵³ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.197.

⁷⁵⁴ AKIN, s.41.

⁷⁵⁵ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.198.

Hiyerarşik yetkiler kişiler üzerindeki yetkiler ve işlemler üzerindeki yetkiler olarak ikiye ayrılmıştır. Kişiler arasında gerçekleştirilen hiyerarşik yetkileri incelediğimizde karşımıza ast-üst ilişkisi çıkmaktadır. Üst kademe yöneticilerin alt kademedeki memurlar üzerinde atama, terfi, disiplin cezası, emir ve talimat verme yetkileri bulunmaktadır. İşlemler üzerindeki hiyerarşik denetim ise iptal ve düzeltme yetkilerini içerir.⁷⁵⁶

Kolluk makamlarının sahip olduğu hiyerarşik yetkiler; emir ve talimat verebilme yetkisi, işlemi iptal etme ya da tamamen kaldırma yetkisi, işlem üzerinde düzelme veya değişiklik yapabilme yetkisi, personelin yerine geçmek suretiyle işlemi gerçekleştirme yetkileri üzerine inşa edilmiştir.⁷⁵⁷

Hiyerarşik denetimin temel ilkeleri kolluk makamlarının teşkilat yapısı içerisinde de kullanılmaktadır. PVSK 2. m. ve T.C. Anayasasının 137. maddesine göre “*kanunsuz emir verme*” yetkisi düzenlenmiş buna göre polis memurları amirlerinden aldıkları emirleri Anayasa, kanun ve yönetmeliklere uygun olup olmadıkları hususunu değerlendirdiler. Polis memuru yaptığı inceleme neticesinde kolluk amiri tarafından kendisine verilen emrin hukuka aykırı bir emir olduğunu kolluk amirine bildirmekle mükelleftir. Kolluk personeli kolluk amirinin vermiş olduğu emri hukuk ve kanunlara aykırı olduğunu düşünüyorsa emir yerine getirilmemeli eğer kolluk personeli bu emrin hukuksuz olduğunu bile bile yerine getiriyorsa kolluk amiriyle beraber hukuku aykırı işlemi yerine getirmeden yargılanırlar. Kolluk amiri hukuka aykırı olduğu iddia edilen emri personeline yapması konusunda ısrar ederse ve emri yazılı bir şekilde personeline tebliğ ederse personel emri yapmakla yükümlüdür. Amirin yazılı emrini yerine getirmezse emre itaatsizlikten ceza alır. Kolluk personeli emri yerine getirirse bile sorumlu hukuka aykırı emir veren kolluk amiri olur. “*konusu suç teşkil eden emirler*” kolluk personeli tarafından yerine getirilemez.⁷⁵⁸

Kolluk makamlarının idari nitelikteki eylem ve işlemlerinden etkilenen, zarar gören kişiler kolluk personelinin hiyerarşik amirine başvurarak yapılan eylemin geri alınması, düzeltilmesi ya da tamamen kaldırılmasını isteyebilir. Kişiler kolluk personelinin eylem ve işlemleri sonucunda oluşan zararı giderme noktasında idare

⁷⁵⁶ GÖZLER / KAPLAN, s.48.

⁷⁵⁷ ATAY, s.106.

⁷⁵⁸ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.197–198.

mahkemelerine (İlk Derece Mahkemeleri-BİM-Danıştay) belirli süreler içerisinde başvurabilir.⁷⁵⁹

Kolluk makamlarının hiyerarşik açıdan denetlenmesini incelediğimizde temelde kolluk personelinin hukukilik ve yerindelik açısından denetlendiğini görmekteyiz. Ast-üst ilişkisine dayanan hiyerarşik denetim kolluk amiri ile personeli arasında görev paylaşımı, emir ve talimatların yerine getirilmesi, sicil ve terfi işlemlerinin görüşülmesi, uyarı, kınama, aylıktan kesme, kademe ilerlemesinin durdurması gibi disiplin cezalarının bir bütün olarak incelenmesini sağlar. Yine PVSK 2. m. ve T.C. Anayasasının 137. m. çerçevesinde “*kamusuz emirin*” ne şartla olursa olsun kolluk personeli tarafından yerine getirilmemesi gerektiği düzenlenmiştir. Kolluk personelin eylem ve işleminden zarar gören vatandaşlar kolluk amirine başvurarak idari eylemin iptali, değiştirmesi, kaldırılmasını isteyebilir. Görüldüğü gibi kolluğun hiyerarşik denetimi daha çok kolluğun kendi iç işleyişi ile ilgili denetimini kapsar. Örnek verirsek; Emniyet amirinin polis memuru üzerindeki denetimi idari denetim yetkisine örnektir.

3.3.3.4. Kolluk Amiri Tarafından Yapılan Denetim

Kolluk amirleri kolluk personelinin görev ve yetkileri açısından iç denetime tabi tutmaktadırlar. Bu noktada en alt kademedeki emniyet personeli olan polisten en üst kademedeki İçişleri Bakanlığı'na kadar bir “*mertebeler silsilesi*” mevcuttur. Bu durum bir başka kolluk makamı olan Jandarmada da böyledir. Kolluk amirleri kolluk personellerini yapmış oldukları iş ve eylemlerden, terfi ve kıdem, sicil ve görevde yükselme, sahada gösterdiği başarı vb. görevle ilgili hususlardan dolayı denetlemektedir. Bu denetim genellikle performans odaklı gerçekleşmektedir. Kolluk personeli hakkında performans değerlendirmeleri yılda bir kez toplanmak suretiyle yapılmaktadır. Bu toplantıda kolluk personelin bir yıl içerisindeki eylem ve işlemleri, başarıları, eksikleri, varsa disiplin cezaları (uyarma, kınama, kademe ilerlemesi durdurulması, aylıktan kesme, ihraç etme) ve hususlar görüşülmektedir.⁷⁶⁰

⁷⁵⁹ İLERİ, s.33.

⁷⁶⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.3201.pdf> Emniyet Teşkilatı Kanunu, “madde.85” (Erişim Tarihi 26 Mayıs 2020).

Görüldüğü gibi kolluk amirlerin kolluk personeli üzerindeki denetimleri daha çok teşkilatın iç işleyişi görev ve yetkilerin kullanımı, özlük hakları, disiplin cezaları, il içerisinde personelin yer değiştirmesi, kurum içinde birim değiştirmesi, şeklindedir. Yine kolluk amirleri valilik oluruyla personelin hakkında idari ve adli soruşturmalar açarak gerekli tahkikatların yapılmasını sağlar. Yapılan tahkikat sonucunda görevli kolluk personeli hakkında el çektirilmesi (açığa alınması) kararı verilebilir ya da kurum içerisinde başka bir birimde görevlendirilir. Buradan hareketle kolluk amirlerinin kolluk personeli üzerindeki denetimine iç denetim, hiyerarşik denetim ya da performans denetimi de denilebilir.

3.4. Kolluk Makamlarının Dış Denetimi

İdari kolluk makamlarının dış denetimi TBMM, Cumhurbaşkanlığı, AYM, Danıştay, Sayıştay, Bağımsız İdari Otoriteler, STK'lar tarafından yapılan denetimlerdir.

3.4.1. Dış Denetim

Kolluk makamlarının başka kamu kurum ve kuruluşları nezdinde denetlenmesine dış denetim denir. Dış denetim, teşkilat yapısı içerisinde yer almayan, teşkilatla doğrudan veya dolaylı bağı, ilişkisi olmayan bağımsız ve tarafsız denetim elamanları tarafından yapılan denetim şeklidir.⁷⁶¹

Kolluk makamlarının dış denetimi doğrudan yapılan dış denetim ve dolaylı yollarla yapılan dış denetim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yargı mercilerinin, yürütme ve yasama organlarının kolluk makamlarını denetlemesi doğrudan dış denetime örnek iken, medya, kamuoyu ve insan hakları aktivistleri yoluyla kolluk makamlarının denetlenmesi ise dolaylı yollardan kolluğun dış denetimine örnektir.

3.4.2. Mahalli (Yerel) Kolluk Makamları Üzerindeki İdari Vesayet Denetimi

Mahalle idari kollukları olan Belediye ve Köy kollukları vesayet denetimine tabidir.

⁷⁶¹ AKIN, s.42.

3.4.2.1. İdari Vesayet Denetimi

Vesayet denetimi merkezi devlet idaresinin, yerel yönetim kuruluşları üzerindeki sınırlı denetim yetkisini ifade eder.⁷⁶² “T.C. Anayasasının 127/5. maddesine göre idari vesayet yetkisi düzenlenmiştir. Bu maddeye göre idari vesayet denetimi merkezi devlet idaresinin mahalli (yerel) nitelikteki kuruluşlar üzerinde mahalli müşterek ihtiyaç ve hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine göre sağlanması ile kamu ve toplum yararının korunması amacıyla kanunlar nezdinde merkezi devlet idaresine verilen denetleme yetkisidir.⁷⁶³

Vesayet yetkisi merkezi devlet idaresi nezdinde kullanılan istisnai özelliğe sahip denetim yetkisini ifade etmektedir. Vesayet yetkisi kanunda belirtilen kamu kurum ve kuruluşları tarafından kullanılabilir. Vesayet yetkisine sahip idari makamlar bu yetkileri bizzat kendileri kullanırlar yetki devri yoluyla bir başka makama bu yetkiyi devredemezler.⁷⁶⁴ İdari vesayet yetkisinin özellikleri şu şekildedir:

- Kanunlar çerçevesinde belirli kurumlara verilen istisnai nitelikteki denetim yetkisidir.
- Merkezi devlet idaresinin yerel yönetim kuruluşlarının eylem ve işleyişleri üzerindeki denetimini kapsar. Örnek vermek gerekirse; İçişleri Bakanının Belediyeler üzerindeki denetimi.
- Vesayet yetkisi içerisinde personele ya da kurumlara emir ve talimat verilemez, işlemler hakkında düzeltme, iptal, yetkileri kullanılamaz. Sadece sınırlı derecede işlemleri onama yetkisi verilmiştir.
- Dar bir yoruma tabi olan idari vesayet yetkisinde hukukilik denetimi yapılmaktadır. Yerindelik denetimi yapılamaz.⁷⁶⁵

Mahalli (yerel) idari kolluk makamları üzerinde yapılan vesayet denetiminde temel amaç halkın mahalli müşterek ihtiyaçlarının kanunlara uygun ve doğru bir şekilde karşılanıp karşılanmadığını tespit etmektir. Bu noktada idari vesayet yetkisine sahip İçişleri Bakanı belediyelerin, il özel idarelerin, köy muhtarının “*mahalli*

⁷⁶² GÖZLER / KAPLAN, s.50.

⁷⁶³ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.205.

⁷⁶⁴ ATAY, s.112.

⁷⁶⁵ GÖZLER / KAPLAN, s.50-51.

müşterek ihtiyaçları” kanunların belirlediği çerçevede yerine getirip getirmediğini denetlemekle mükelleftir. İçişleri Bakanının belediyeler, il özel idareleri ve köy muhtarları üzerindeki denetimi hukukilik açısından olup yerindelik denetimini kapsamaz.⁷⁶⁶

Görüldüğü üzere yerel kolluk makamları olan Belediye ve Belediye bünyesinde yer alan Zabıta ve İtfaiye kolluğu, İl Özel İdaresi kolluğu, Köy İhtiyar Heyeti kollukları üzerindeki idari vesayet denetimi daha çok hukukilik açıdan kolluk makamlarının denetimi içerir. İdari vesayet yetkisine sahip İçişleri Bakanı; Belediye, İl Özel İdaresi ve Köy İhtiyar Heyetlerinin “*mahalli müşterek ihtiyaçları*” kanunların belirlediği koşullara uygun yerine getirip getirmediğini denetler.

3.4.3. Valinin Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi

İlin idaresi ile ilgili çıkarılan 5442 sayılı Kanun, ilin en büyük mülki idare amiri olan valilerin hükümeti ve devleti temsil ettiği her bakanlığında ayrı ayrı mümessili konumda yer aldığından bahsetmekte olup valilerin görevlerini temsili, siyasi, idari, mülki konular ile ilgili olduğunun altını çizmiştir. 2018 yılında valilere geniş yetkiler tanıyan “703 sayılı KHK”ya göre illerin yönetiminde görevli olan valilerin, sadece Cumhurbaşkanlığı makamına karşı sorumlu olduğu belirtilmiştir. Böylece daha önceki kanun çerçevesinde valilerin ildeki “*üçlü temsil yetkisi*” kalkmış ve valiler sadece illerde Cumhurbaşkanlığı makamını temsil etmektedir. Yine bu düzenleme ile valilerin siyasi yönü de otomatikman kalkmıştır.⁷⁶⁷

Valililer, hem il genel hem de il özel idaresinin başında bulunurlar. Valiler, il özel idaresi içerisinde yürütme görevini yapmakla birlikte il encümeninin de başkanlığını yürütmektedirler. Valilerin ataması şu şekilde gerçekleşir: İçişleri Bakanı valinin atanması yönünde öneride bulunur. Bunun üzerine Bakanlar Kurulu bu öneriyi değerlendirip karara bağlar ve bu kararını Cumhurbaşkanlığı makamına iletir. Cumhurbaşkanlığı makamının da onaylaması üzerine valiler üçlü kararname ile atanmış olur.⁷⁶⁸

⁷⁶⁶ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.208–209.

⁷⁶⁷ GÖZLER / KAPLAN, s.88.

⁷⁶⁸ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.305–306.

Vali, il sınırları içerisinde bakanlıkların bünyesinde çalışan personeller ile “*kamu tüzel kişiliğine sahip*” il müdürlüklerinde çalışan personel ve müdürlerin en yüksek mülki idare amiridir. Buradan hareketle il içerisinde kamu düzeni ve emniyeti sağlayabilmek için bu kurumların eylem ve işlemlerini denetlemekle yükümlüdür. Valilerin gözetim ve denetim yetkileri görev yaptıkları ille sınırlıdır.⁷⁶⁹

Valilerin sahip olduğu idari kolluk yetkisinin temelinde kamu düzeni ve güvenliğin sağlanması yatmaktadır. Mülki idare amiri olarak valinin kolluk ilgili temel görevi, kamu nizamını ve güvenliğini sağlamak için gerekli tüm özel ve genel kolluk makamlarını kullanmaktır. Valiler, kolluk faaliyetlerini yerine getirebilmek için düzenleyici ve bireysel eylem ve işlemlerde bulunabilirler, “*yetki genişliği*” ilkesinden yararlanabilirler.⁷⁷⁰

Mülki idare amiri olarak valiler görev yaptıkları il sınırları içerisinde genel kolluk makamları ile özel kolluk makamlarının başı amiri konumundadır. Valiler görev yaptıkları illerde kamu nizamı ve asayişini sağlama ile suç ve suç unsurlarının işlenmesini önlemekle yükümlüdür. Bu noktada ilde gerekli duyulan genel ve özel kolluk personelini istihdamından sorumludur. Kolluk amirleri ve personeli valilerin vermiş oldukları emir ve talimatları derhal yerine getirmekle yükümlüdürler.⁷⁷¹

Mülki idare amiri olarak valinin il sınırları içerisindeki polis, gümrük muhafaza jandarma, sahil güvenlik ve yeri geldiğinde ordu kolluk teşkilatlarından yararlanmaktadır. Vali, ildeki genel ve özel tüm kolluk makamlarını denetlemektedir. Bu denetimlere örnek vermek gerekirse; Jandarma teşkilatının kolluk ile ilgili eylem ve işlemleri mülki görev yetkisine girmektedir. Jandarma kolluk teşkilatının mülki görevlerini denetimi ya da teftişi İçişleri Bakanı ve valiler nezdinde yapılır. Vali, jandarma kolluk teşkilatındaki tüm komutan, askeri personel ve karakol ve askeri birlikleri denetler. Mülkiye müfettişleri ve valililerin mülki eylem ve işlemlerden jandarma kolluğunu denetlemelerin arkasında yatan neden Jandarmanın “*mülki teşkilat şemasına*” İçişleri Bakanlığı’na bağlanmasıdır.⁷⁷²

⁷⁶⁹ YENİSEY, s.594.

⁷⁷⁰ İLERİ, s.95.

⁷⁷¹ ATAY, s.204.

⁷⁷² YENİSEY, s.594–595.

Valilerin önleyici kolluk faaliyetlerini denetleme yetkisi vardır. Valiler, il sınırları içerisinde dirlik ve düzeni sağlamak için gündelik yaşamı durduracak şekilde ciddi belirti ve şüpheleri barındıran kişiler hakkında on beş gün boyunca karantinada gözlem altına alınması kararı verebilir ve bu kişilerin il sınırları içerisinde bir yerden başka bir yere geçişini engelleyebilir. Vali kolluk yetkileri açısından il sınırları içerisinde belirli cadde ve sokakların yaya trafiğine kapatılması, kişilerin belirli saat ve günlerde dolaşmasını engellenmesi gibi kararlar alabilir. Kent içerisindeki araç trafiğini düzenler gerekiyorsa bir gün, son rakamı çift olan plakaları şehir merkezine alırken bir gün son rakamı tek olan plakaları şehir merkezine alabilir. Kent içerisinde ruhsatlı olsa dahi silah kullanımı ve mermi satışını yasaklayabilir.⁷⁷³

Valiler görev yaptıkları il sınırları içerisinde genel nitelikte düzenleyici eylem ve işlemleri çıkarabilme yetkisine sahiptir. Valiler illerde dirlik ve düzeni sağlamak için kolluk gücünden yararlanır. Bu noktada valiler kolluk eylem ve işlemlerinde kullanılmak üzere “*genel emir*” çıkarma yetkisine sahiptir. Valiler anayasa, kanun, hükümet emir ve talimatları ile yönetmeliklerdeki buyruk ve emirleri yerine getirebilmek için “*genel emir*” çıkarma yetkisi ile donatılmıştır. Bir başka mülki idare amiri olan kaymakamların “*genel emir*” çıkarma yetkisi yoktur.⁷⁷⁴

2015 yılında çıkarılan “*İç Güvenlik Paketi*” valilere illerin yönetiminde geniş yetkiler vermiştir. Bu noktada daha önce adli görevi olmayan valilere suç ve suç unsurlarının araştırılması amacıyla adli kolluk makamlarına emir verme yetkisi tanınmıştır. İç güvenlik paketi ile vali acil hallerde kamu nizamı ve güvenliği sağlamak için adli makam olan yargı makamı ile askeriye (ordu) hariç ildeki tüm kamu kurum ve kuruluşlardan yardım alabilir o kurumların yetkilerini kullanabilir.⁷⁷⁵ Mülki idare amiri olarak vali, kanun ve mevzuatlarda belirlenmiş görev ve sorumlulukları yerine getirmeyen kolluk personeli hakkında disiplin cezası verebilme yetkisine sahiptir. Vali, il sınırları içerisindeki kolluk personeline disiplin cezası vermek, kolluk personeli hakkında soruşturma açmak, kolluk personelini disiplin kuruluna sevk etmek gibi çeşitli yetkilere sahiptir.⁷⁷⁶ Valilerin bireysel eylem ve işlemlerde bulunma yetkisi vardır. Valiler, kolluk makamlarına emir, talimat ve ceza verebilir, kolluk yardımıyla

⁷⁷³ ATAY, s.204.

⁷⁷⁴ İLERİ, s.95–96.

⁷⁷⁵ YENİSEY, s.593.

⁷⁷⁶ DOĞAN, s.52.

çeşitli faaliyetleri erteleyebilir, ruhsatsız işletmelerin kapatılmasına karar verebilir, suç ve suç unsurlarına el koyup toplattırabilir, gösteri yürüyüşleri ve toplantıların yapılmasına izin vermez vb. bireysel işlemlerde bulunabilir.⁷⁷⁷

Görüldüğü gibi valinin kolluk makamları üzerindeki denetim yetkisi çok geniştir. Vali, görev yaptığı il içerisinde genel ve özel tüm kolluk makamlarının amiridir. Vali, kolluk makamlarına kanunların belirlemiş olduğu çerçevede emir ve talimat verebilme yetkisine sahiptir. Valiler, kolluk personelinin görevleri açısından denetler. Vali, kolluk personelinin tutuklama, gözaltına alma, yakalama, el koyma, kimlik sorma, durdurma, arama yapma vb. işlemlerini usulüne uygun yapıp yapmadıklarını denetler. Vali, görevini kötüye kullanan kolluk personelinin açığa alma, görev yerini değiştirme, meslekten ihraç etme ve disiplin cezaları (aylıktan kesme, kınama, uyarma, kademe ilerlemesinin durdurulması gibi) verebilme yetkisine sahiptir. Vali, suç işleyen kolluk personelinin yargılanması için gerekli izinleri verir.

3.4.4. Kaymakamın Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi

Kaymakam kavramının kökeni incelediğimizde, “*kaim/kayim*” ile “*makam*” sözcüklerinin birleşmesi ile meydana geldiğini görürüz. Osmanlı Devleti’nde “*kaim*” bir makamı dolduran, temsil eden kişiyi anlatmak için kullanılmıştır. Günümüzde de kaymakamlık makamının ilçede hükümeti temsil ettiğini söyleyebiliriz.⁷⁷⁸

İlçenin genel idaresinde yani yönetilmesinde görevli mülki idare amiri kaymakamdır. Kaymakamlar, görev yaptıkları ilçe sınırları içerisinde hükümetin temsilcisi konumundadır. Kaymakamlar, İçişleri Bakanlığı bünyesinde çalışmakta olup “*müşterek kararname*” ile atanmaktadırlar.⁷⁷⁹

Valilik makamının aksine kaymakamlık makamlığı bir “*istisnai memurluk*” statüsünde değildir. Kaymakamlık atama yoluyla değil sınavla kazanıldığı için bir “*meslek memurluğu*” statüsündedir.⁷⁸⁰ Valiler, kaymakamların bir üst amiridir.

⁷⁷⁷ İLERİ, s.97.

⁷⁷⁸ DOĞAN, s.38.

⁷⁷⁹ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.280.

⁷⁸⁰ GÖZLER / KAPLAN, s.93.

Valiler, ilçedeki görev ve sorumluluklarını kaymakamlar vasıtasıyla yerine getirmektedir.⁷⁸¹

5442 sayılı illerin idare edilmesi hakkındaki Kanununun 32. m. kaymakamın kolluk yetkilerini düzenlemiştir. Bu maddeye göre kaymakam, görev yaptığı ilçe sınırları içerisindeki tüm özel ve genel kolluk güçlerinin başı ve amiri sıfatındadır. Kaymakamlar, ilçenin dirlik ve düzenini sağlama noktasında kolluk güçlerinden faydalanır. Kaymakamlar ilçe sınırları içerisinde suç ve suç unsurlarının önlenmesi, kamu nizamı ve güvenliğinin sağlanmasında görevlidir. Kaymakamların önleyici kolluk yetki ve görevleri de bulunmaktadır.⁷⁸²

Kaymakamlar, ilçe sınırlarında kamu nizamı ve güvenliği sağlamak için çeşitli düzenleyici, bireysel eylem ve işlemlerde bulunabilme yetkisine sahiptir. Kaymakamlar, ilçedeki özel ve genel kolluk personellerine emir ve talimat verebilir. Kaymakamlar, ilçenin güvenliğini sağlamak için ilçeye giriş çıkış kısıtlaması getirebilir, bazı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılmasını yasaklayabilir, kamu düzenine aykırı işletmeleri kapatabilir.⁷⁸³ Kaymakam, ilçe sınırlarında olağanüstü bir durum ya da karışıklık karşısında ilçedeki mevcut kolluk güçlerinin yetersizliğini öne sürerek en yakın askeri birlikten (ordu) yardım isteme yetkisine sahiptir.⁷⁸⁴

Kaymakamların bireysel eylem ve işlemlerde bulunma yetkisi vardır. Kaymakamlar kolluk makamlarına emir, talimat ve ceza verebilir, kolluk yardımıyla çeşitli faaliyetleri erteleyebilir, ruhsatsız işletmelerin kapatılmasına karar verebilir, suç ve suç unsurlarına el koyup toplattırabilir, gösteri yürüyüşleri ve toplantıların yapılmasına izin vermez vb. bireysel işlemler yapabilir.⁷⁸⁵

Mülki idare amiri olarak kaymakamlar kolluk personelin mülki görev ve sorumlulukları ile ilgili disiplinsiz tavırları karşısında kolluk personeline disiplin cezası verebilme yetkisine sahiptir. Kaymakamlar, il sınırları içerisindeki kendi

⁷⁸¹ AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.280.

⁷⁸² ATAY, s.209.

⁷⁸³ İLERİ, s.97

⁷⁸⁴ ATAY, s.208.

⁷⁸⁵ İLERİ, s.97.

emrindeki personellere disiplin cezası vermek bunları yaptırıma bağlama suretiyle disiplin kuruluna sevk etme yetkisine sahiptir.⁷⁸⁶

Kaymakamların, idari kolluk eylem ve işlemlerinden birisi de izin verme usulüdür. Kaymakamlar, ilçede kamu nizamı ve güvenliğini korunması açısından gerçek ya da tüzel kişilerin bazı eylem ve işlemlerini izine tabi tutmuştur. Bu duruma örnek verirsek; bir dernek toplantı yapacak ya da gösteri yürüyüşü düzenleyecek ise kolluk amiri olan kaymakamdan izin olması gerekmektedir.⁷⁸⁷

Görüldüğü gibi kaymakamın kolluk makamları üzerindeki denetim yetkisi çok geniştir. Kaymakam görev yaptığı ilçe sınırları içerisinde genel ve özel tüm kolluk makamlarının amiridir. Kaymakamın kolluk ile ilgili temel görevi; ilçe sınırları içerisinde kamu nizamı ve güvenliği sağlamak için gerekli tedbirleri almaktır. Buradan hareketle kaymakam, ilçede güvenlik ve asayişi sağlamada gerekli duyulan genel ve özel kolluk personelini istihdam edebilir. Kaymakamlar, kolluk makamlarına kanunların belirlemiş olduğu çerçevede emir ve talimat verebilme yetkisine sahiptir. Kaymakam, kolluk personelini görevleri açısından denetler. Kaymakam, kolluk personelinin tutuklama, gözaltına alma, yakalama, el koyma, kimlik sorma, durdurma, arama yapma, zorla getirme, silah kullanma, ifade alma vb. işlemlerini usulüne uygun yapıp yapmadıklarını denetler. Kaymakam, görevini kötüye kullanan kolluk personelini açığa alma, görev yerini değiştirme, meslekten ihraç etme ve disiplin cezaları (aylıktan kesme, kınama, uyarma, kademe ilerlemesi durdurması gibi) verebilme yetkisine sahiptir. Kaymakam, suç işleyen kolluk personelin yargılanması için gerekli izinleri verir.

3.4.5. Mülkiye Müfettişinin Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi

Mülkiye Müfettişlerinin temel görevi, kamu kurum ve kuruluşlarındaki personelin eylem ve işlemleri kanun ve diğer usullere uygun yapıp yapmadıklarını teftiş etmektir. Teftiş Arapça kökenli bir kavram olup “*arama ve araştırma yapma, tarama faaliyetinde bulunma, kontrol etme*” gibi anlamlara gelmektedir. TDK’ya göre teftiş; “*yakından inceleme, resmen araştırma ve soruşturma*” anlamlarına gelir. Türk kamu yönetiminde teftiş kavramı idari personelin görev ve sorumluluklarını yerine

⁷⁸⁶ DOĞAN, s.52.

⁷⁸⁷ İLERİ, s.98.

getirip getirmediğini, görevlerini yerine getirirken bir suiistimale, bir ihmale ya da bir suça neden olup olmadıkları ile görevlerini ihlal edip etmediğinin denetlenmesi sürecini ifade eder.⁷⁸⁸

İçişleri Bakanı, vali, kaymakam ile kolluk güçlerinin amiri olan emniyet müdürü ve jandarma komutanını doğrudan ya da mülkiye müfettişleri ile denetleme yetkisine sahiptir.⁷⁸⁹

Mülkiye Müfettişleri, İçişleri Bakanlığı'na bağlı olup idari personel ve görevlerle ilgili denetim, teftiş, araştırma, inceleme yapma yetkisine sahiptir. Mülkiye müfettişi olabilmek için bazı şartlar gerekmektedir. Mülkiye müfettişi olabilmek için temel koşul kaymakam olabilmek ve bu mesleği altı yıldır yapmaktır. Mülkiye müfettişlerin görevleri şunlardır:

- İçişleri Bakanlığı'nın merkez ve taşra birimleri, bağlı, ilgili, ilişkili kurum ve kuruluşlar ile mahalli idareler ve mahalli idarelerin kurmuş oldukları özel işletmelerin eylem ve işlemlerini denetlemek, teftiş etmek ve gerekli raporları hazırlamakla yükümlüdür.
- Mahalli idarelerde seçilerek ya da atanarak gelen üye ve personeller hakkında araştırma, denetleme, inceleme ve gerekli soruşturmaları yapabilme yetkisine sahiptir.
- Çeşitli konu ve alanlarda inceleme ve araştırma yaparak raporlar hazırlamak il ve ilçelerdeki kurumlarda özel nitelikte denetimler yapabilmek.
- Mahalli idareler, il özel idareleri vb. kurumların bütçe, gelir ve giderlerini denetlemek.
- Kanunlar ile verilen diğer görevleri icra etmekle görevlidir.⁷⁹⁰

1993 yılında jandarma teşkilatının mülki görevleri ile ilgili yapılan değişiklik ile beraber jandarmanın mülki konulardaki eylem ve işlemlerini denetleme yetkisi mülkiye müfettişleri nezdinde yapılmaktadır. Mülkiye müfettişleri jandarmanın mülki

⁷⁸⁸ Ufuk ÜNLÜ, Türkiye'de Teftiş Mekanizması ve Kurumsallaşması (Ankara: Çankaya Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013), s.1.

⁷⁸⁹ M. Bedri ERYILMAZ, İnsan Hakları Prensipleri Işığında Kolluk Uygulamalarının Denetimi (Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları, Pozitif Matbaacılık Yayın Evi, 2.Baskı, 2009), s.18.

⁷⁹⁰ ÜNLÜ, s.52-53.

görevlerini yerine getirip getirmediğini, görevlerinde ihmallerinin olup olmadığını araştırmak, incelemek ve denetlemekle mükelleftir.⁷⁹¹

Görüldüğü üzere mülkiye müfettişleri kolluk makamlarının mülki eylem ve işlemlerini denetlemekle yükümlüdür. İçişleri Bakanlığı'nın adına merkez, taşra, ilgili, ilişkili, bağlı tüm kamu kurum ve kuruluşlarını denetleme ve gerekli raporları hazırlamakla görevlidir. Mülkiye müfettişleri jandarmanın mülki görevlerini denetlerler. Jandarmanın mülki görev sorumlulukları ihlal edip etmediği, görevini kötüye kullanıp kullanmadığını, göreviyle bir suç işleyip işlemediğini denetler ve denetim raporunu bir nüshasını ilgili kurumun amirine bir nüshasında İçişleri Bakanlığı'na teslim eder.

3.4.6. Cumhuriyet Savcısının Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi

Adli kolluk makamlarının amiri olan Cumhuriyet Savcıları adli konular ile ilgili düzenlenmeleri adli kolluk makamları olan polis ve jandarma kolluk güçlerine yaptırır. Cumhuriyet Savcılarının emir ve talimatları ile polis ve jandarma kolluk güçleri adli soruşturma işlemini yerine getirebilirler. Adli kolluk makamları adli konularda Cumhuriyet Savcılarının emrinde çalışırken idari konularda kendi mülki amirlerinin emrinde çalışmaktadır.⁷⁹²

CMK'nın 164. maddesine göre adli kolluk makamları, polis koluğu, jandarma koluğu, gümrük muhafaza koluğu, Sahil güvenlik koluğu olarak tespit edilmiştir. Bu adli kolluk teşkilatları adli konularda Cumhuriyet Savcılarının emri altındadır.⁷⁹³

Görüldüğü gibi Cumhuriyet Savcısı koluğun adli görev ve yetkilerini denetlemektedir. Cumhuriyet Savcıları kolluk personelinin tutuklama, gözaltına alma, yakalama, el koyma, kimlik sorma, durdurma, arama yapma, zorla getirme, silah kullanma, ifade alma vb. adli yetkilerini denetler. Cumhuriyet Savcıları kolluk makamların adli görevleri hukuka uygun yerine getirip getirmediğini, görevleri sırasında hak ihlallerine neden olup olmadığını, görevlerini kötüye kullanıp kullanmadıklarını denetler.

⁷⁹¹ YENİSEY, s.595.

⁷⁹² AKYILDIZ, s.147.

⁷⁹³ POLATER, s.43.

3.5. Kolluk Gözetim Komisyonu

Ülkemizde kolluk makamlarının eylem ve işlemlerini denetlemek amacıyla kolluk gözetim komisyonu kurulmuştur. Kolluk gözetim komisyonunun temel amacı kolluğun eylem ve işlemleri neticesinde ortaya çıkan olumsuzlukları denetlemek ve gerekli bilgileri kayıt altına alarak ilgili birimlere raporlamaktır. Kolluk gözetim komisyonu hızlı ve etkili bir şikâyet sistemi oluşturma amacındadır.⁷⁹⁴ “Kolluk gözetim komisyonu 2016 tarihinde 6713 sayılı Kanun” ile kurulmuştur. 6713 sayılı Kanuna göre kolluk gözetim komisyonunun ana görevi, idari kolluk makamları olarak kabul edilen Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı personelinin görevleri ile ilgili işledikleri suçları denetlemektir.⁷⁹⁵

Ülkemizde kolluk gözetim komisyonunun kurulması fikrinin altında yatan ana fikir Avrupa Birliği’ne üye olabilmektir. Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde kurulan kolluk gözetim komisyonu kolluk güçlerinin eylem ve işlemlerine yönelik tavsiye niteliğinde kararlar verebilmektedir. Kolluk gözetim komisyonu tavsiye niteliğindeki kararları ile kolluk güçlerini dolaylı yollardan denetlemektedir.⁷⁹⁶

Kolluk makamlarının eylem ve işlemlerinden zarar gören kişiler ve bu kişilerin aileleri, tanıklar veya diğer personel herhangi bir kuruma başvurmadan doğrudan kolluk gözetim komisyonuna başvurabilir. Kolluk gözetim komisyonu kolluğun eylem ve faaliyetleri neticesinde ortaya çıkan suçlara karşılık resen harekete geçme yetkisine de sahiptir.⁷⁹⁷

Kolluk gözetim komisyonu İçişleri Bakanlığı bünyesine bağlı oluşturulan sürekli kurullardan birisidir kolluk gözetim komisyonunda İçişleri Bakanlığı Müsteşarı, İçişleri Teftiş Kurulu Başkanı, İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, İçişleri Bakanlığı’na bağlı 1. Hukuk Müşavirliği, üniversitelerin ceza usul hukuku ve caza hukuku ana bilim dalı öğretim görevlileri, Baro Başkanlarından oluşmaktadır. Kolluk gözetim komisyonu İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Başkanlığında toplanır.⁷⁹⁸ Kolluk

⁷⁹⁴ AYYILDIZ, s.171.

⁷⁹⁵ Çınar Can EVREN, “*Kolluk Gözetim Komisyonu*”. (Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:20, Sayı:2, Ekim 2016), s.103.

⁷⁹⁶ Taylan BARIN, “*Kolluk Gözetim Komisyonu Hakkında Mevzuat Eksenli Kısa Bir Değerlendirme*”. (Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Cilt:2016, Sayı:126, Ekim2016), s.50.

⁷⁹⁷ EVREN, s.114.

⁷⁹⁸ AYYILDIZ, s.171.

gözetim komisyonu her ay toplanmakla beraber gerekli görülen olağanüstü hallerde de toplanmaktadır.⁷⁹⁹

İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan kolluk gözetim komisyonun görevleri şu şekildedir:

- Kolluk şikâyet sistemini kurarak işleyişi hakkında İçişleri Bakanlığı'na önerilerde bulunmak.
- Kolluk personelinin görevleri sırasında işlemiş oldukları suçlar ile ilgili kolluk makamlarından soruşturma açılmasını istemek.
- Kolluk şikâyet sistemi içerisinde gerekli teftiş ve denetimleri yapmak ve raporları İçişleri Bakanlığı'na sunmak.
- Kolluk personelinin çalışma koşul ve alanlarının iyileştirilmesini sağlamak.
- Bakanlık tarafından ön görülen kolluk etik kurallarının kolluk personeli tarafından uygulanıp uygulanmadığının denetlenmesi.
- Görev alanı içerisinde kolluk personeli ve kolluk şikâyet sistemleri hakkında ortaya çıkan yeni gelişmeleri TBMM İnsan Hakları Komisyonunda sunmak ve gerekli bilgi ve belgeleri Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığına göndermek.
- Kolluk ile ilgili yeni gelişmeler hakkında üniversiteler, meslek kuruluşları, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaparak güncel olayları takip etmek.
- Merkezi kayıt sistemi üzerinden elde edilen bilgi belge ve bulgulardan istatistik sonuçlar elde etmek.
- Kolluk personelinin hizmet içi eğitimi ile ilgili planlamalar yapmak.⁸⁰⁰

3.5.1. Kolluk Şikâyet Sistemi

Türkiye'de kolluk personeli çeşitli şikâyet makamları tarafından denetlenmektedir. İdari, adli ve özel kolluk personellerinin görev alanlarına göre çeşitli şikâyet sistemleri oluşturulmuştur. Kolluk gücü personeli hakkında şikâyetler,

⁷⁹⁹ YENİSEY, s.614.

⁸⁰⁰ BARIN s.56.

- Cumhurbaşkanlığı ve Bağlı Kurumlarına,
- İçişleri Bakanlığı'na ve Bağlı Kurumlarına,
- Mülkiye Teftiş Kuruluna,
- Kaymakamlık ve İlçe İdare Kuruluna,
- Valilik ve İl İdare Kuruluna,
- Jandarma Genel Komutanlığı ve Bağlı Kuruluşlarına,
- Emniyet Genel Müdürlüğü ve Bağlı Kurumlarına,
- Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Bağlı Birimlerine,
- Polis ve Jandarma Baş Müfettişleri,
- Cumhuriyet Savcılarına,
- Sulh Ceza Hâkimliklerine,
- İl ve İlçelerde kurulmuş Polis, Jandarma Karakollarına iletilir.⁸⁰¹

Kolluk personeli ile ilgili şikâyetler ilgili makamlara yazılı dilekçe halinde gönderilmeli, şikâyetin konusu dilekçede belirtilmelidir. Kolluk şikâyet makamları yalnızca resmi şikâyet üzerine araştırma ve inleme işlemlerine başlayabilir. Kolluk şikâyet makamı araştırma sonucunda üç karar verebilir. Birincisi şikâyet konusunun araştırmaya yer olmadığı kararına hükmedebilir. İkincisi kolluk personeli hakkında disiplin soruşturması açar. Üçüncü olarak 4483 sayılı memurların görevleri ile yargılanması kanuna göre haklarında adli inceleme başlatabilir.⁸⁰²

Kolluk personeli hakkında yürütülen soruşturmayı ilgili kurumunun en üst rütbeli amiri yürütür. Soruşturma ülke gündemini ilgilendirecek boyutta ise Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığına bağlı müfettişler görevlendirilir. Müfettişler kolluk personeli hakkında incelemeyi

⁸⁰¹ Cemil ÖZTÜRK, Bağımsız Kolluk Şikâyet Sistemi (Antalya: Akdeniz Üniversitesi SBE, Hukuk ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010), s.29.

⁸⁰² Seçkin YAVUZDOĞAN, “İngiltere’de Bağımsız Kolluk Şikâyet Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”. (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: Özel, Bahar 2010), s.1245–1246.

mesleki disiplin ve etik kurallarına uygunluk ile “Devlet Memurların Yargılanması Hakkındaki Kanuna” göre yapmaktadır.⁸⁰³

3.6. Yürütmenin Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi

T.C. Anayasasına göre yürütmenin başı Cumhurbaşkanıdır. Cumhurbaşkanı, yürütme yetki ve görevlerini Anayasa ile kanunlara aykırı olmayacak şekilde kullanır. Cumhurbaşkanlığı makamı yürütmeyi temsil etmekle beraber tüm gerçek ve tüzel kişilerin amiri yani devletin başıdır. Cumhurbaşkanlığı makamının idarenin denetimi konusunda oldukça fazla yetkiye sahip olduğu bilinmektedir. Cumhurbaşkanı, kolluk makamlarının eylem ve işlemlerini denetlemede ise Cumhurbaşkanlığı makamına bağlı “Devlet Denetleme Kurulu’ndan” yararlanır.⁸⁰⁴

1982 Anayasasının yürütme yetkisi ile ilgili 8. maddesi yürütme yetki ve görevlerinin Bakanlar Kurulu ve Cumhurbaşkanlığı tarafından kullanabileceğini hükmetmiştir. Bu hükümlerle birlikte kanunlar ve diğer düzenleyici işlemlerin uygulanabilmesi amacıyla Bakanlar Kurulu ile Cumhurbaşkanlığına anayasal nitelikte yetki verilmiştir. Bu yetkiler çerçevesinde kolluk faaliyetleri ile ilgili kanun ve diğer düzenleyici işlemler Bakanlar Kurulu ve Cumhurbaşkanlığı makamları tarafından uygulanacaktır. Cumhurbaşkanı tüm Türkiye’de özel ve genel kolluk teşkilatlarının başı sayılabilir.⁸⁰⁵

3.6.1. Cumhurbaşkanının Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi

Cumhurbaşkanı tüm ülkedeki genel ve özel kolluk makamlarının başıdır. Cumhurbaşkanı kolluk makamlarını denetleme yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanının denetim yetkileri bireysel üst denetimi kapsamaktadır. Cumhurbaşkanı kolluk makamları üzerindeki denetim yetkisini doğrudan doğruya kendisi de kullanabileceği gibi Devlet Denetleme Kurulu vasıtasıyla da kullanabilmektedir. Cumhurbaşkanı adına denetim, inceleme ve araştırma yapma yetkisi Devlet Denetleme Kuruluna aittir. Devlet Denetleme Kurulunun bağımsız bir şekilde kendiliğinden denetleme yapma

⁸⁰³ ÖZTÜRK, s.30.

⁸⁰⁴ AYYILDIZ, s.154.

⁸⁰⁵ BUCAKTEPE, s.126.

yetkisi yoktur. Cumhurbaşkanının emir ve talimatları doğrultusunda denetleme, araştırma ve inceleme işlemleri yapmaktadır.⁸⁰⁶

3.6.2. Devlet Denetleme Kurulu

DDK, idarenin eylem ve işlemlerini hukuka uygunluk açısından denetler. DDK, kamu kurum ve kuruluşların eylem ve işlemlerini verimli ve düzenli bir şekilde yerine getirmesini amaçlar. DDK görev alanı şu şekildedir: Ülke sınırlarındaki bütün kamu kurum ve kuruluşlarını, idare tarafından kurulan yarı kamu sermayeli kuruluşları, kamu kurumu hüviyetine sahip meslek oda ve kuruluşları ile kamu yararı güden dernek ve vakıfları, denetlemekle yükümlüdür.⁸⁰⁷

DDK, ülkedeki tüm kamu kurum ve kuruluşları hukuka uygunluk açısından denetler. Ancak istisnası vardır. DDK, TSK ve yargı organlarını denetleyemez.⁸⁰⁸

Görüldüğü üzere, devletin yani yürümenin başı olan Cumhurbaşkanı ülkedeki tüm özel ve genel kolluk teşkilatlarının amiridir. Cumhurbaşkanı kolluk makamlarına emir ve talimat verme yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanı kolluk makamları ile ilgili eylem ve işlemlerini ilgili bakanlıklar özellikle İçişleri Bakanlığı aracılığıyla yerine getirmektedir. Cumhurbaşkanı kolluk makamlarının her türlü eylem ve işlemini DDK aracılığıyla doğrudan denetler.

3.6.3. Cumhurbaşkanı Yardımcısı, İletişim Başkanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem

Cumhurbaşkanlığı Yardımcılığı, Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine göre oluşturulmuştur. Ölüm, hastalık, yaşlılık, yurt dışına çıkış ve seçim gibi herhangi bir nedenle boşalan Cumhurbaşkanlığı makamına Cumhurbaşkanı yardımcısı vekâlet eder. Parlamenter sistemde Cumhurbaşkanlığı makamına TBMM Başkanı vekâlet ederdi. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay'dır. Cumhurbaşkanı Yardımcısının kolluk makamları üzerinde denetimi doğrudandır. Cumhurbaşkanı yardımcısı gerekli gördüğü durumlarda Cumhurbaşkanı adına İçişleri Bakanlığı'na talimat vererek kolluk işlemlerini yerine getirebilir.

⁸⁰⁶ AKIN, s.43.

⁸⁰⁷ Ayhan GURLEŞ, Devlet Denetleme Kurulu (İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010), s.32.

⁸⁰⁸ Ali KAYA, Devlet Denetleme Kurulu (İstanbul Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi,1992), s.74.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde kurulu olan bir diğer kurum İletişim Başkanlığı'dır. İletişim Başkanlığı, 24 Temmuz 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulmuştur. Cumhurbaşkanlığı sisteminde ilk İletişim Başkanı Fahrettin Altun'dur. Cumhurbaşkanlığı sisteminde İletişim Başkanının görevi Cumhurbaşkanlığı çalışmaları ile ilgili bilgi paylaşımı yapmak, siyaset gündemini belirlemek, yeni Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerini tanıtmaktır. İletişim Başkanının kolluk makamları üzerindeki denetimi dolaylıdır. İletişim Başkanın kolluk ile ilgili olumsuz faaliyetleri Cumhuriyet Savcılarına ve İçişleri Bakanlığı'na iletir.

Cumhurbaşkanlığı özel kalemi Cumhurbaşkanın günlük toplantı planlarını, yapılacak ziyaretleri, gelecek ziyaretçileri bir program dâhilinde oluşturur. 2021 yılı mevcut Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü Hasan Doğan'dır. Özel Kalem Müdürünün kolluk makamları üzerindeki denetimi dolaylıdır. Özel Kalem Müdürü, Cumhurbaşkanlığı makamına gelen kolluk ile ilgili şikâyetleri Cumhuriyet Savcıları ve İçişleri Bakanlığı'na iletir ve böylece kolluk makamlarının faaliyetlerini dolaylı yollardan denetler.

3.6.4. Cumhurbaşkanlığı Yüksek İstişare Kurulu ve Kolluk Denetimi

Cumhurbaşkanlığı Yüksek İstişare Kurulu kısa adıyla YİK, 15 Mayıs 2019 yılında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulmuştur. Cumhurbaşkanlığı Yüksek İstişare Kurulunun oluşturulmasının ana nedeni daha önce devlete ve millete faydası olan siyasetçileri bir araya getirerek onların bilgi ve birikimden faydalanmaktır. Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin ilk Yüksek İstişare Kurulu üyeleri: Bülent Arınç, Cemil Çiçek, Mehmet Ali Şahin, İsmail Kahraman, Köksal Toptan, Yıldırım Akbulut'tur. Yüksek İstişare Kurulu'nun kolluk makamları üzerindeki denetimi dolaylıdır. Yüksek İstişare toplantılarında kollukla ilgili şikâyetler, öneriler konuşulur. Alınan ortak kararlar İçişleri Bakanlığı ve ilgili kolluk makamlarına sunulur.

3.6.5. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER)

Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi, halkın şikâyet, öneri ve isteklerini doğrudan Cumhurbaşkanlığı makamına iletmek amacıyla 2015 yılında kurulmuştur. CİMER'in görevi hükümet çalışmaları, kamu kurum ve kuruluşların eylem ve faaliyetleri hakkında halktan gelen şikâyet ve önerileri Cumhurbaşkanlığı makamına

iletmektir. CİMER, halk ile Cumhurbaşkanlığı makamı arasında köprü vazifesi görmektedir.

CİMER sayesinde halk anayasal hakkı olan dilekçe ve bilgi edinme haklarından yararlanmaktadır. CİMER'e 12 yaşını doldurmuş ve ayırt etme gücüne sahip kişiler ile Türk vatandaşları elektronik ortamda başvurulabilir. Yabancılar, CİMER'e karşılıklık esasına göre başvuru yapabilir. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi yasama, yürütme ve yargı organlarından sadece yürütme organıyla (idare kısımla) ilgilenir. Valilikler, kaymakamlıklar, üniversiteler, büyükşehir belediyeleri, il özel idareleri, il ve ilçe belediyeleri, bakanlıklar, Cumhurbaşkanı ofisleri CİMER'in kapsamı alanındadır.

CİMER'e günlük başvuru sayısı bir defayla sınırlandırılmıştır. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezine kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili şikâyet ve öneriler 15 gün içerisinde Cumhurbaşkanlığı makamına iletilir. Cumhurbaşkanlığı makamı da 15 gün içerisinde şikâyet ve öneriler hakkındaki kararını açıklar ve CİMER yoluyla vatandaşa iletir.

CİMER'e kolluk makamları ile ilgili yapılan ihbarlar ve öneriler ilgili kolluk makamlarına iletilir. Böylece Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi dolaylı yollardan kolluk makamlarını denetler.

3.7. Yasama Organının Kolluk Makamlarını Denetlemesi

TBMM, bir başka organ veya kuruma ihtiyaç duymadan genel kurul ve komisyonlar vasıtasıyla kamu kurum ve kuruluşlarını denetleme yetkisine sahiptir. Yasama organın temelini meclis denetimi oluşturur. Meclis mevcut siyasal iktidarın eylem ve işlemlerini denetler. Meclis çeşitli parti temsilcilerinin yer aldığı halkın iradesinin baş gösterdiği bir denetim mekanizmasını ifade eder. Halk, mevcut siyasal iktidarın eylem ve işlemlerini denetleme görevini TBMM'ye vermiştir.⁸⁰⁹

TBMM mevcut siyasal iktidarı, kamu kurum ve kuruluşları, kolluk makamlarını “*meclis araştırma ve soruşturması*”, “*genel görüşme*”, “*yazılı soru*”, “*Dilekçe ve İnsan hakları Komisyonları*” aracılığıyla denetler. T.C. Anayasasının 74. maddesi yabancılarla ülkemiz sınırları içerisinde TBMM dilekçe komisyonuna başvurma

⁸⁰⁹ AKIN, s.46.

hakkını düzenlemektedir. Bu maddeye göre, karşılıklılık esasına göre ülkemiz sınırları içerisinde ikamet eden yabancı kişiler doğrudan ya da dolaylı yollardan kolluk makamlarının eylem ve işlemlerine karşı şikâyetlerini dile getirebilme hakkına sahiptir. Yabancılar şikâyetlerini dilekçe komisyonuna başvurarak gündeme getirebilir.⁸¹⁰

3.7.1. TBMM'nin Kolluk Makamlarını Denetleme Araçları

TBMM, idari kolluk makamlarını yazılı soru, genel görüşme, meclis araştırama, insan hakları komisyonu vb. komisyonlar ile denetlemektedir.

3.7.1.1. Yazılı Soru

TBMM üyelerinin, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna herhangi bir konu ya da gelişme hakkında bilgi edinebilmek için yazılı olacak şekilde soru sorması durumudur. Meclis iç tüzüğüne göre yazılı soru kısa, öz, kişilerin şahsından bağımsız, bütün bir toplumu ilgilendiren bir konunun önerge haline getirilerek milletvekilleri tarafından mevcut iktidara yazılı bir şekilde sorulmasıdır. Yazılı soruya örnek vermek gerekirse; Cumhuriyet Halk Partisi uzun yıllardır toplanan deprem vergilerinin nerede olduğunu, harcanıp harcanmadığının araştırılması ve gün yüzüne çıkartılması mevcut iktidara yazılı şekilde sorabilir. Görüldüğü gibi TBMM kolluk makamlarını yazılı soru üzerinden doğrudan denetler.⁸¹¹ Milletvekillerin yazılı olarak Bakanlar ve Cumhurbaşkanına iletmış olduğu sorular 15 gün içerisinde cevaplanmalıdır.⁸¹²

3.7.1.2. Genel Görüşme

“*T.C. Anayasasının 98/4. maddesi*” çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, genel görüşme; idarenin eylem ve faaliyetleri ile toplumu ilgilendiren belirli konu ya da gelişmelerin “*TBMM Genel Kurulu*” nezdinde görüşülmesi durumudur.⁸¹³ Genel görüşme, temelde devlet eylem ve faaliyetlerinin TBMM Genel Kurulu nezdinde incelenmesini içerir.⁸¹⁴

⁸¹⁰ AKYILDIZ, s.153.

⁸¹¹ KAYA, s.16.

⁸¹² GÖZLER / KAPLAN, s.374.

⁸¹³ AKIN, s.46.

⁸¹⁴ GÖZLER / KAPLAN, s.374.

Genel görüşme talebinde bulunabilmek için ya en asgari düzeyde 20 milletvekilinin bir araya gelmesi gerekiyor ya da mecliste siyasi parti gurubunun bulunması gerekiyor. Kısacası genel görüşme yapabilmek için ya siyasi parti grubu olmalı ya da en asgari 20 milletvekili bir araya gelmelidir. Genel görüşme yöntemi ile parlamento kolluk makamlarını denetler.⁸¹⁵

3.7.1.3. Meclis Araştırması

T.C. Anayasasının 98/2. maddesine göre parlamentonun mevcut siyasal iktidarı, denetleme araçlarından birisi olan meclis araştırması sistemini düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, meclis araştırması; belirli bir konu ya da gelişme hakkında bilgi edinebilmek amacıyla yapılan inceleme, araştırma işlemidir. Parlamento üyeleri gündeme dair önemli bir konu hakkında mevcut siyasal iktidardan bilgi almak yerine doğrudan halkın iradesinin yansımış olduğu TBMM kanalıyla bilgi edinmek, araştırma ve inceleme yapmak isteyebilir. Meclis araştırmasına örnek vermek gerekirse; Cumhuriyet Halk Partisi yap işlet devret modeli ile yapılan otoban, köprü, havalimanları ve şehir hastanelerine ödenen paraların miktarını mevcut iktidar Ak Partiye Meclis araştırması yöntemi ile sorabilir. Meclis araştırması yönetimi ile parlamento kolluk makamlarını denetler.⁸¹⁶

3.7.1.4. Meclis Soruşturması

T.C. Anayasasının 100. maddesi parlamentonun mevcut siyasal iktidarı, denetleme araçlarından birisi olan meclis soruşturması sistemini düzenlenmiştir. Anayasanın 100. maddesine göre, meclis soruşturması; Cumhurbaşkanı yardımcısı ve Bakanlar Kurulu üyelerinin görevleri neticesinde işlemiş oldukları suçların cezai sorumluluklarını araştırıp incelemesi sürecini ifade etmektedir. Meclis soruşturmasına örnek vermek gerekirse; Cumhuriyet Halk Partisi, Hazine ve Maliye Bakanının hakkında çıkan yolsuzluk iddiaların araştırılması için meclis soruşturulması yöntemine başvurabilir. Cumhurbaşkanı yardımcısı ya da Bakanlar Kurulu üyeleri hakkında işlemiş oldukları suçtan dolayı soruşturma açılabilmesi için parlamentonun bulunan milletvekili üye tam sayısının 10/1'nin bir araya gelerek yazılı önerge hazırlamaları

⁸¹⁵ AKIN, s.46.

⁸¹⁶ KAYA, s.18.

gerekmektedir. Meclis soruşturması yöntemi ile parlamento kolluk makamlarını denetler.⁸¹⁷

3.7.1.5. Dilekçe Komisyonu

Vatandaşlar idarenin ya da kolluk makamlarının eylem ve işlemleri karşısında istekleri, şikâyetleri, önerileri hakkında parlamentoya başvurabilir. Vatandaşlar bu başvuruyu dilekçe hakkı yoluyla yapmaktadır. Halkın şikâyetleri dilekçe komisyonunda incelenerek gerekli denetim çalışmaları parlamento tarafından başlatılmaktadır. Görüldüğü üzere, vatandaşlar kolluk makamlarını dilekçe hakkı neticesinde parlamentoya şikâyet ederek denetlenmesini isteyebilir. Bireyler idari kolluk makamlarının eylem ve işlemlerine karşı TBMM'ye başvurarak dilekçe komisyonuna ilgili şikâyeti iletebilirler.⁸¹⁸

3.7.1.6. İnsan Hakları Komisyonu

3688 sayılı yasa çerçevesinde TBMM bünyesinde kurulan İnsan Hakları Komisyonunun temel amacı, vatandaşın hak ihlalleri ile ilgili şikâyetlerini incelemek, gerekli araştırmaları yaparak gerekli denetimleri başlatmaktır. Kişilerin hak ihlalleri komisyonda raporlanarak genel kurula gönderilir. Genel kurulda görüşülür ve kısa bir süre sonra Meclis Başkanlığına gönderilir. Kolluk makamlarının eylem ve işlemleri TBMM'de bulunan İnsan Hakları Komisyonu tarafından denetlenebilir.⁸¹⁹

TBMM bünyesinde kurulan İHİK'in bir takım görev ve yetkileri bulunmaktadır. İHİK'in görevleri iç tüzüğün 35. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre İHİK'in görevleri şunlardır:

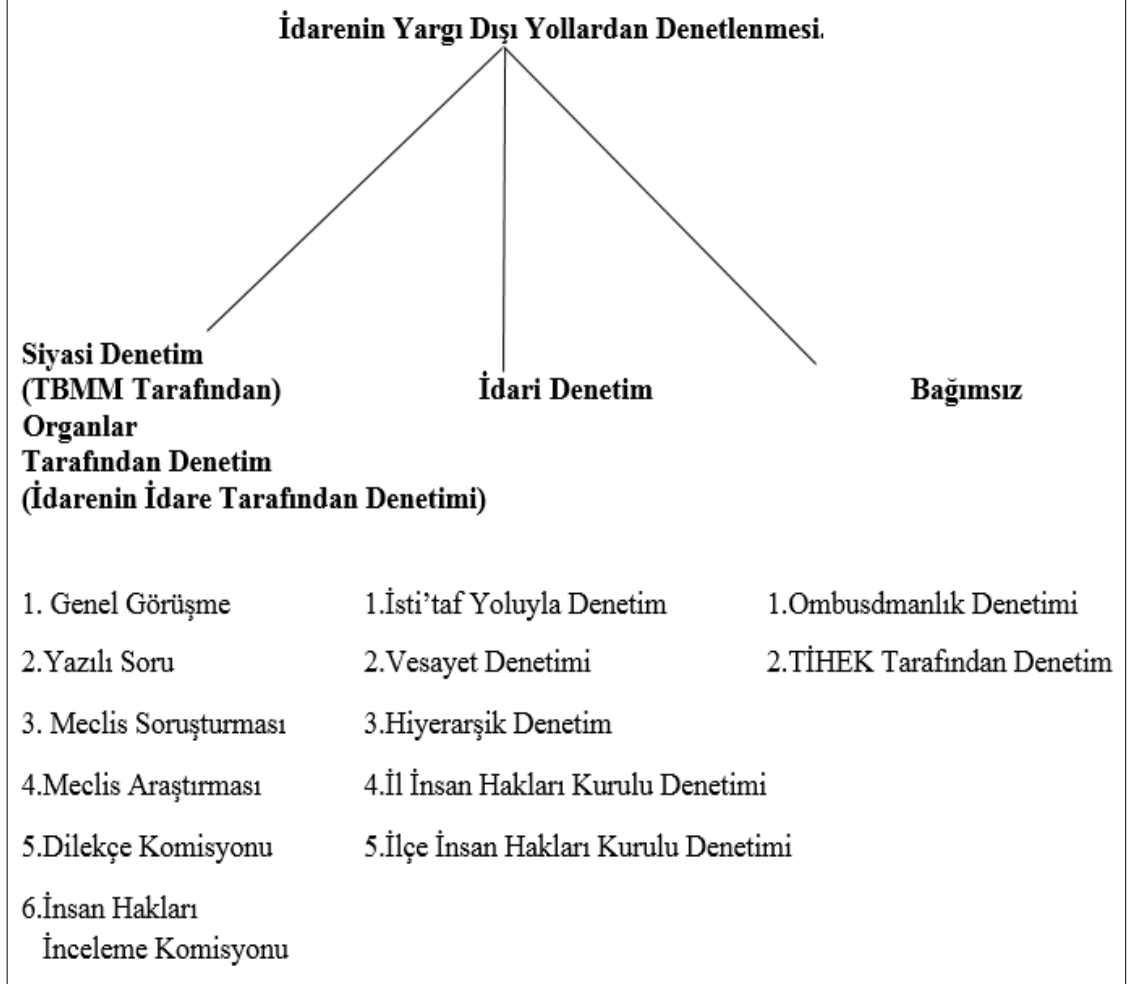
- Uluslararası arenadaki insan hakları ile ilgili güncel gelişmeleri takip etmek ve incelemek. Bu noktada Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşme ve anlaşmalar takip edilmeli, BM ve AB Konseyleri dikkate alınmalıdır.

⁸¹⁷ AKIN, s.47.

⁸¹⁸ GURLEŞ, s.20.

⁸¹⁹ AKIN, s.47.

- Türkiye ile taraf olunan antlaşmalar arasındaki bağlantıyı kurmak, Birleşmiş Milletler Antlaşması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygun hareket ederek yeni politikalar oluşturmak.⁸²⁰

Şekil 3. İdarenin Yargı Dışı Yollardan Denetlenmesi.⁸²¹

⁸²⁰ İzzet EROĞLU, "TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu". (Dergi Park, Yasama Sayı:2, Eylül 2006), s.43.

⁸²¹ GÖZLER / KAPLAN, 2018, s.374.

3.8. Uluslararası Kuruluşlar ve Sözleşmeler Yoluyla Kolluk Makamlarının Denetimi

Dünya genelinde temel hak ve özgürlükleri korumak ve insan haklarını geliştirmek için birçok örgüt kurulmuştur. Bu örgütler kişileri devlete ve kolluk makamlarına karşı korumak için uluslararası anlamda sözleşmeler hazırlamışlardır. Uluslararası örgütlere üye olan devletler taraf oldukları sözleşmelerin gereklerini yerine getirmekle yükümlüdür. Örnek verdiğimizde; Türkiye’de kolluk makamları taraf olduğu AİHS çerçevesinde hareket etmelidir.

3.8.1. AİHS Çerçevesinde Kolluk Makamlarının Denetimi

10 Aralık 1948 yılında ilan edilen İHEB’nin içerisinde yer alan “bazı temel hak ve özgürlükleri” güvence altına almak ve tüm üye ülkeler içerisinde kabul edilmesini sağlamak için Avrupa Konseyi’nin önderliğinde AİHS imzalanarak kabul edilmiştir. AİHS’nin temelinde üye ülke vatandaşlarının temel hak ve özgürlüklerini korumak yatar. AİHS, 1953 yılında yürürlüğe girmiştir. T.C. Devleti ise 10 Mart 1954 yılı içerisinde sözleşmeyi kabul ederek taraf ülkelerden birisi olmuştur.⁸²² AİHS, üye ülkelerde temel hak ve özgürlükleri korumada “*ortak güvence*” ilkesinden hareket etmiştir. Ortak güvence ilkesi devlet ile vatandaş arasında sözleşmeye vurgu yapar her iki tarafında temel hak ve özgürlüklere saygılı olmasını öngörür. Devletler taraf oldukları sözleşme çerçevesinde vatandaşlarının temel haklarını korumakla mükelleftir.⁸²³

AİHS, idare ve kolluk makamlarının eylem ve işlemleri karşısında bir takım temel hak ve özgürlükleri güvence altına almıştır. AİHS’nin güvence altına aldığı haklar şunlardır: “*Kişinin özgürlüğü sağlama ve güvenliğini koruma hakkı, özel yaşam, kişi mahremiyetinin korunması ile konut dokunulmazlığı hakkının korunması, basın yayın ve haberleşme özgürlüğü ile seyahat özgürlükleri haklarını güvence altına almıştır. Yine AİHS bu haklara ilaveten din ve vicdan hürriyetlerin sağlanması, dernek ve sendika açabilme yetkisine saygı, düşünce ve ifade özgürlüğüne sağlama haklarını güvence altına almıştır. AİHS kişilere işkence yapmayı, kötü muamele ve insanlık dışı*

⁸²² KOLAK, s.72–73.

⁸²³ Hüseyin PURTAŞ, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve Ceza Muhakemesinde Adil Yargılanma Hakkı (Konya: Selçuk Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010), s.34.

hareketler bulunmayı, kölelik ve kişileri isteği dışında zorla çalıştırmayı yasaklamıştır".⁸²⁴

Kolluk makamlarının eylem ve işlemlerine karşı koruyucu bir kalkan olan "AİHS'nin 5. maddesi kişi özgürlüğü ve güvenliği haklarını" düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, kolluğun keyfi hareketleri kısıtlanarak bireylerin özgürlük ve güvenlik hakları güvence altına alınmıştır. AİHS'nin 6. maddesi, T.C. Anayasasında düzenlenen "masumiyet karinesi"ne benzemektedir. Masumiyet Karinesine göre "Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamaz" Görüldüğü üzere kolluk makamları kişilerin suçları sabit oluncaya kadar kişilere saygılı bir şekilde davranarak onları suçlu gibi görmemelidir.⁸²⁵

AİHS'nin 5. maddesi kişilerin özgürlük ve güvenlik haklarının korunması için kolluk makamlarına usulüne uygun gözaltı ve tutuklama yetkisi vermektedir. Usulüne uygun yapılmayan gözaltı ve tutuklama işlemleri sonucunda kişinin idari kolluk makamlarından tazminat talep etme hakkı vardır. Bu madde çerçevesinde kolluk makamları tarafından yakalanan, alıkonulan ya da tutuklanan kişiler yetkili mahkemeye başvurarak serbest kalma hakkını talep edebilir. Kolluk makamları hakkında yakalama kararı verilen kişiye yakalamanın gerekleri, konusunu uygun bir dil ifadesiyle anlatır.⁸²⁶

AİHS 3. m. kolluk makamları tarafından kişiler üzerinde gerçekleştirilen işkence suçunu düzenlemiştir. Bu maddeye göre hiçbir kimsenin insanlık değeri ve onuru ile bağdaşmayacak bir şekilde işkence ve kötü muameleye maruz kalmayacağı belirtilmiştir. İşkence suçunun vücut dokunulmazlığı hakkı doğrudan ilgilendirdiği için AİHS işkence suçunu çekirdek dokunulmaz haklardan biri olarak kabul edilmiştir. İHEB 5. m. çerçevesinde işkence suçunu düzenlemiş ve hiçbir insanın işkence ve insanlık ile bağdaşmayan eylem ve cezaların uygulanmayacağı belirtilmiştir.⁸²⁷

⁸²⁴ KOLAK, s.73

⁸²⁵ Cüneyt ORAK, AİHM ve Türk AYM Kararları Işığında Özgürlük ve Güvenlik Hakkı (AİHSmd.5) (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015), s.11-12.

⁸²⁶ Fikret KIRMAZ, AİHS Çerçevesinde Kişi Güvenliği (Ankara: Gazi Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010), s.13-14.

⁸²⁷ Gizem DURSUN, AİHS Madde 3 Kapsamında İşkenceyi Etkili Bir Biçimde Soruşturma Yükümlülüğü (İzmir: Yaşar Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015), s.1-2.

Görüldüğü üzere kolluk makamları AİHS’de düzenlenen maddeler çerçevesinde denetlenmektedir. Özellikle AİHS’nin 5. maddesine göre kişi özgürlüğü ve güvencesi başlığı altında yakalama, gözaltına alma, tutuklama, alı koyma gibi işlemler kolluk tarafından usulüne uygun bir şekilde yerine getirilmelidir. Yine aynı şekilde AİHS 3. m. gereğince kolluğun kişilere işkence yapması yasaklamıştır.

3.8.2. AİHM Çerçevesinde Kolluk Makamlarının Denetlenmesi

21 Ocak 1959 yılında Roma’da kurulan AİHM, AİHS tarafından güvence altına alınan temel hak ve özgürlükleri hukuki (mahkeme) boyutuyla inceleme, denetleme ve koruma altına almayı amaçlamıştır. AİHM’nin temel amacı, üye ülkeler içerisinde yaşanan hak ihlallerini karara bağlamaktır. AİHM’nin vermiş olduğu kararlar bağlayıcıdır. AİHS 45. m. AİHM yargı yetkisini düzenlemiş 52. m. çerçevesinde ise AİHM vermiş olduğu kararların kesinliğine vurgu yapılmıştır.⁸²⁸

AİHS çerçevesinde koruma altına alınan hak ve hürriyetlerin ihlal edilmesi üzerine kişilerin ya da devletlerin haklarını aramak için başvurdukları organ AİHM uluslararası bir mahkemedir. AİHM, Türkiye’de kolluk makamlarının eylem ve işlemleri çerçevesinde oluşan hak ihlalleri ilgili en çok şu davalara bakmıştır: “*Yaşama hakkının ihlali, işkence ve insanlık dışı ve onur kırıcı muamele, kişi özgürlüğü ve güvenliğinin ihlali, insanlık onurunun ihlali, adil, keyfi tutuklama, yakalama, gözaltına alma, alı koyma, arama yapma vb. davalara bakmıştır*”.⁸²⁹

AİHS’nin 3. maddesi “*işkence, insanlık dışı muamele ve onur kırıcı davranışı*” düzenlemiştir. AİHM ise 3. m. suçlar ile ilgili içtihatlar oluşturmuştur. AİHM bir içtihadında insanlık dışı muameleyi; kişilerin ruhsal ve bedensel büyük zarara uğraması olarak tanımlamıştır. AİHM, Türkiye’de “*üç sopa darbesi*” olarak adlandırılan olayda kolluk güçlerinin suç şüphesi altındaki çocuğu sopayla dövmesini insanlık dışı muamele olarak kabul etmiş ve kolluk personeli hakkında AİHS’nin 3. m. çerçevesinde cezalandırmıştır.⁸³⁰

⁸²⁸ PURTAŞ, s.42.

⁸²⁹ AYYILDIZ, s.163.

⁸³⁰ Esra GENÇ, İşkence Yasağının Türk AYM ve AİHM Kararları Işığında İncelenmesi: AYM Bireysel Başvuru Sonrası Gelişmeler (Ankara: Ufuk Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015), s.38–39.

AİHM sözleşmenin 2. maddesi “öldürme yasağı” ile “yaşam hakkının” kolluk ve diğer kişiler tarafından ihlal edilmesi durumunu incelemiştir. AİHM yaşama hakkı ile ilgili ilk “*Mc Cann ve diğerleri/ Birleşik Krallık*” davasında vermiştir. AİHM Türkiye’de ise ilk yaşam hakkı çerçevesinde ilk mahkûmiyet kararını ise “*Aksoy/Türkiye*” davasında vermiştir.⁸³¹

AİHM çerçevesinde kolluğun denetimini incelediğimizde; AİHM yaşama hakkının ihlali, işkence ve kötü muamele suçları ile keyfi tutuklama ve yakalama işlemleri hakkında vermiş olduğu kararlar çerçevesinde kolluk makamlarını denetlemektedir.

3.8.3. EUROPOL Çerçevesinde Kolluk Makamlarının Denetimi

Avrupa Birliği’ne üye ülkeler arasında adalet ve içişleri alanında işbirliğinin sağlanması kolluk faaliyetlerinin düzenlenmesi, terör suçlarıyla müdahale edilebilmesi amacıyla Europol’ün kurulmasına karar verilmiştir. Europol’ün kurulmasına ilişkin karar Maastricht Antlaşması’nın 9. maddesinde yer almaktadır. Europol’ün 9. maddesi içişleri ve adalet protokolünü içermektedir.⁸³² Europol’ün ortaya çıkışında Avrupa’da etkili olan terör faaliyetleri, insan, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı etkili olmuştur. Avrupa Birliği bu suçlarla mücadele etmek amacıyla 1971–1972 yılları arasında toplanmış ve Maastricht Antlaşması çerçevesinde çeşitli kararlar almıştır.⁸³³

Europol’ün kurulmasındaki temel amaç, Avrupa sınırlarında ortaya çıkabilecek terör olayları ile silah, insan ve uyuşturucu ticaretin engellenmesidir. Europol, Avrupa Birliği’ne üye ülkeler arasında kolluk faaliyetlerini düzenlemekle görevlidir. Avrupa Birliği’ne üye ülkeler arasında adalet ve içişlerinde işbirliğinin sağlanması Europol’ün bir başka görevidir.⁸³⁴

Europol’ün görevleri şu şekildedir:

- Yasadışı yollarla yapılan uyuşturucu ticareti,

⁸³¹ Cem ŞENOL, AİHM Kararları Işığında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü (Erzurum: Atatürk Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011), s.60–61.

⁸³² Cevat DEMİR, Uluslararası Polislik Hizmetleri Bağlamında Türk Emniyet Teşkilatı ile Europol ve İnterpol İşbirliği ve Koordinasyon Faaliyetleri (Niğde: Niğde Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010), s.49.

⁸³³ YENİSEY, s.96.

⁸³⁴ DEMİR, s.52.

- Kanunlara aykırı bir şekilde kara para aklama,
- Organ mafyası ile mücadele,
- Nükleer silah ve yasadışı silah ticareti,
- İnsan kaçakçılığı,
- Irkçılık ve yabancılara yapılan işkence,
- Göçmen kaçakçılığı.⁸³⁵

Europol teşkilatının organizasyon yapısı beşe ayrılmıştır. Sözleşmenin 27. maddesine göre teşkilatın temelini Yönetim Kurulu oluşturmaktadır. Bunun dışında Yönetici Komitesi, Mali Komite, İrtibat Görevlileri ve Mali Kontrolör'de teşkilatın diğer organlarıdır. Ayrıca teşkilata dışarıdan destek amaçlı katılan organ ise Ulusal Denetleme Kuruludur.⁸³⁶

Europol teşkilatının karar organı Avrupa Konseyi tarafından atanan Yönetim Kuruludur. Yönetim Kurulunun kararı ile bilgi sistemleri oluşturulmuştur. Bilgi sistemlerinin oluşturulmasının nedeni Avrupa'da işlenen suçlar ve terör faaliyetleri ile mücadele etmektir. Bilgisayar sisteminde uluslararası boyutta teknik uygulama ve bilgiler söz konusudur. Sistemin temeli Analiz Sistemi ile İndeks Sisteminden oluşmaktadır.⁸³⁷

Europol teşkilatı üye ülkeler arasındaki işbirliğini sağlamak için uluslararası düzeyde müdürlükler kurmuştur. Europol teşkilatının üye ülkeler ile irtibatını sağlayan müdürlükler şunlardır:

- Uluslararası Kaçakçılıkla Mücadele Şube Müdürlüğü,
- Uluslararası Asayiş ve Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü,
- Uluslararası Araştırma ve İstihbarat Şube Müdürlüğü,
- Uluslararası Bilgi İşlem, Haber Şube Müdürlüğü,
- Uluslararası Adli Yardımlaşma ve Finans Şube Müdürlüğü,

⁸³⁵ YENİSEY, s.101–102.

⁸³⁶ DEMİR, s.58.

⁸³⁷ YENİSEY, s.103.

- Sirene Şube ve Teftiş Müdürlüğü.⁸³⁸

Türkiye, AB'ye uyum sürecine katılabilmek için 2004 yılında Europol ile istihbarat, güvenlik ve kolluk faaliyetleri konusunda işbirliğine gitmiştir. Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçecek insan, kara para, uyuşturucu transferini önlemek, yasa dışı göçmen geçişlerini engellemek için Türkiye ile antlaşma sağlanmıştır.⁸³⁹

Görüldüğü üzere, Europol teşkilatı ile Türk kolluk güçleri arasında kara para, insan kaçakçılığı, göçmen geçişleri konusunda işbirliği antlaşması söz komsudur.

3.8.4. Avrupa Polis Etiği Kuralları (APEK) Çerçevesinde Kolluk Makamlarının Denetimi

İnsan hak ve özgürlüklerinin iyi anlaşılması, bireylerin temel hak ve hürriyetlerine saygı gösterilmesi ve korunması noktasında polise çeşitli görevler düşmektedir. Avrupa Polis Etiği Kuralları (APEK) üye ülkelerde kolluk makamlarının ortak hareket etmesini amaçlamaktadır. APEK, üye ülkeler arasında güvenlik ve huzurun sağlanması için belirli standartlar tespit edip uygulamaya koymuştur.⁸⁴⁰

Avrupa kıtası ülkelerinde kolluk faaliyetlerinin belirli bir düzene sokmak, kolluk faaliyetlerinde önerilerde bulunmak amacıyla Avrupa Konseyi tarafından 2001 yılında Avrupa Polis Etiği Kuralları oluşturulmuştur. Avrupa Polis Etiği Kurallarının oluşturulmasının temel nedeni, üye ülkeler üzerindeki kolluk faaliyetlerini belirli standartlara uygun hale getirmektir.⁸⁴¹

İnsan haklarına saygıyı temel prensip kabul eden APEK kolluk faaliyetlerini anayasa ve kanunlara uygun bir şekilde tasarlamıştır. APEK'in 35. maddesi yaşam hakkının korunmasını içermektedir. 35. maddeye göre, kolluk personeli; görevleri sırasında kişilerin yaşam haklarına saygı duymakla yükümlüdür. APEK 35. madde ile polisin keyfi işkence ve eziyet yapmasının önüne geçmeyi amaçlamıştır.⁸⁴²

⁸³⁸ DEMİR, s.96.

⁸³⁹ YENİSEY, s.107.

⁸⁴⁰ Kerem OSMANOĞLU, “*Polis ve Mağdur İlişkisi*” (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, İlkbahar 2013), s.904.

⁸⁴¹ AKIN, s.64.

⁸⁴² OSMANOĞLU, s.904–905.

APEK'in 18. maddesi polis ile halk arasındaki ilişkilerin genişletilmesi daha ılımlı hale getirilmesini amaçlamaktadır. APEK'in 13. maddesi kolluk personelinin sivil toplum kuruluşlarının denetimine açık olmasını düzenlemiştir.⁸⁴³

Görüldüğü üzere Avrupa Konseyi bünyesinde oluşturulan Avrupa Polis Etik Kuralları üye ülkeler arasındaki kolluk faaliyetlerini tek bir standart haline getirmeyi amaçlamaktadır. APEK sayesinde kolluk personeli bireylere daha ılımlı ve hoşgörülü davranacak keyfi bir şekilde işkence ve eziyet yollarına başvurmayacaktır. APEK ilke ve esasları ile Türk kolluk teşkilatlarını dolaylı yoldan denetlemektedir.

3.8.5. Interpol ile Türk Kolluk Güçleri Arasındaki İlişki ve Denetim Mekanizması

20. yüzyılın başlarından itibaren tüm dünyaya yayılan küresel nitelikteki suçlar ile mücadele için birçok konferans düzenlenmiştir. 1905 yılında Buenos Aires'te Polis Kongresi, 1909 yılında Madrid'de Uluslararası Polis Konferansı, 1913 yılında Washington'da Uluslararası Polis Konferansı düzenlenmiştir. Düzenlenen konferanslarda uluslararası alanda suçlarla mücadele ile ülkeler arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi konusunda somut bir adım atılmamıştır. Uluslararası anlamda suçlarla mücadele ve ülkeler arasındaki işbirliğinin sağlanması konusu ilk kez 18 Nisan 1914 yılında Fransa'nın Monako Kentinde yapılan 1. Uluslararası "*Kriminal Polis Kongresidir*". Monako kentinde yapılan bu kongre Interpol'ün temelini oluşturmuştur.⁸⁴⁴

1. Uluslararası "*Kriminal Polis Kongresi*" sonucunda Avrupa devletlerinin savcılık ve kolluk makamları arasındaki işbirliğinin temelleri atılmıştır. Kongre sonrasında ülkelerin terör örgütlerine karşı korunması amacıyla İnterpol teşkilatı kurulmuştur.⁸⁴⁵

I. Dünya savaşının başlaması ile birlikte İnterpol Teşkilatı çalışmalarına ara vermiştir. Ancak I. Dünya savaşı sonucunda ortaya çıkan ve artış gösteren savaş suçlarına karşılık İnterpol'ün önemi kat ve kat artmıştır. Bu dönemde savaş suçlarının

⁸⁴³ AKIN, s.65.

⁸⁴⁴ DEMİR, s.32.

⁸⁴⁵ YENİSEY, s.92.

en çok işlendiği ülke olan Avusturya tüm ülkeleri İnterpol'e üye olmaya davet etmiş ve kongrenin ikinci toplantısının Avusturya kentinde yapılmasını talep etmiştir.⁸⁴⁶

II. Dünya Savaşının başlaması ülkelerin istihbaratı bilgilerinin paylaşılması üzerine İnterpol teşkilatının önemi azalmıştır. Tarafsızlığı sorgulanmaya başlamıştır. Teşkilat ikinci dünya savaşı sonrasında Paris'e taşındı. Genel kurulda alınan karar ile teşkilatın adı "ICPO" şeklinde değiştirilmiştir. İnterpol'ün üye sayısı yıllara göre artış göstermiştir. 2013 yılı itibariyle İnterpol teşkilatına üye olan devlet sayısı 190'a kadar çıkmıştır.⁸⁴⁷

İnterpol teşkilatının temel amacı uluslararası alanda işlenen suçlara karşı ortak hareket etmek, ülkelerin kolluk güçleri arasındaki işbirliğini geliştirmek, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine uygun bir şekilde kolluk faaliyetlerini sürdürmektir.⁸⁴⁸

İnterpol teşkilatının görevleri şu şekildedir:

- Üye ülkeler arasında kolluk faaliyetlerini belirlemek.
- Üye ülkelerde kolluk makamları arasındaki işbirliği sağlamak.
- Uluslararası nitelikteki adli suçlarla mücadele etmek ve bu mücadelede etkin olabilmek için gerekli kurumları oluşturmak.
- Uluslararası boyuttaki terör faaliyetleri ile mücadele etmektir.⁸⁴⁹

İnterpol üye ülkeler arasında iş birliği sağlamak için teşkilatlanmaya gitmiştir. İnterpol teşkilatının organizasyon yapısı şu şekildedir:

- İcra Komitesi,
- Genel Sekreterlik ve Uzantıları,
- Genel Kurul,
- Üye Ülkelerin İnterpol Teşkilatları olarak dört ana organdan oluşur.⁸⁵⁰

⁸⁴⁶ DEMİR, s.33.

⁸⁴⁷ YENİSEY, s.92.

⁸⁴⁸ DEMİR, s.33-34.

⁸⁴⁹ YENİSEY, s.93

⁸⁵⁰ DEMİR, s.34.

İnterpol teşkilatı yapısı ve faaliyetleri açısından bağımsız bir örgüttür. İnterpol teşkilatının ana gövdesini üye ülke delegelerinin bir araya gelerek oluşturduğu genel kurul oluşturur. Genel kurul üye ülke delegelerinin belirlemiş olduğu politikaları görüşüp uygulanıp uygulanmayacağına karar verir. İnterpol teşkilatının yürütme organı ise genel sekreterliktir. Genel kurulda alınan kararları uygulamaya koymak genel sekreterliğin görevidir. İcra komitesi ise İnterpol teşkilatında alınan kararların uygulanması sonucunda ortaya çıkan sonuçların icrasından sorumludur. Üye ülkeler tarafından başkentlerde oluşturulan İnterpol teşkilatları ise kolluk ve asayiş alanında politikalar üretmekle görevlidir.⁸⁵¹

İnterpol teşkilatının yasal dayanaklarını oluşturan kaynaklar şunlardır:

- Teşkilatı oluşturan ana tüzükler,
- Genel Kurul tarafından alınan kararlar,
- Uluslararası antlaşma ve sözleşmeler,
- Üye ülkelerin kolluk alanındaki kanun, mevzuat ve yönetmelikleri,
- BM kararları vb. nitelikteki karar ve tüzükler İnterpol teşkilatının yasal dayanağını oluşturmaktadır.⁸⁵²

İnterpol teşkilatının uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki bağlantısının temelini terör faaliyetleri ile mücadele oluşturmaktadır. İnterpol uluslararası anlamda Dünya Gümrük Teşkilatı, Europol, BM, AB, Uluslararası Havacılık Teşkilatı, Avrupa Ekonomik Topluluğu, ABD Dışişleri Örgütü vb. kurumlarla işbirliği içindedir.⁸⁵³

İnterpol üye ülkeler arasındaki bağlantıyı koruyabilmek amacıyla bölgesel işbirliklerine gidebilir. İnterpol yapılan antlaşmalar çerçevesinde ülkelere kolluk alanında istihbarat, bilgi ve belge temini konularında katkıda bulunabilir.⁸⁵⁴

İnterpol üye ülkeler arasındaki işbirliğini geliştirmek için bülten çıkarma yetkisi ile donatılmıştır. İnterpol önem ve görevine göre bültenleri renklere ayırmıştır.

⁸⁵¹ YENİSEY, s.93–94.

⁸⁵² DEMİR, s.36.

⁸⁵³ İsmail KARAMAN, Terörizm İle Mücadelede Uluslararası İşbirliğinin Önemi: İstanbul Emniyet Müdürlüğü İnterpol Şube Müdürlüğü Örneği (İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi SBE, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), s.37.

⁸⁵⁴ YENİSEY, s.95.

Buna göre İnterpol kırmızı, yeşil, mavi, sarı ve siyah bülten çıkarma yetkisine sahiptir. Bunlar içinde en önemlisi kırmızı bültendir. Kırmızı bülten işlediği suçtan dolayı uluslararası alanda hakkında yakalama çıkarılan kişinin görüldüğü yerde tutuklanmasını içerir.⁸⁵⁵

Görüldüğü üzere İnterpol üye ülkeler arasında işbirliğini geliştirmek, kolluk faaliyetlerini düzenlemeyi amaçlar. Türkiye’de İnterpol teşkilatına üyedir. Türkiye ülkesinde suç işleyip kaçan şahısların uluslararası alanda aranmasını İnterpol’den talep edebilir. İnterpol Türkiye’de kolluk makamları ile işbirliği içinde olup dolaylı yollarla denetlenmektedir.

3.8.6. BM ve İHEB Çerçevesinde Kolluk Makamlarının Denetimi

Türkiye’nin de taraf olduğu İHEB uluslararası anlamda kişilerin temel hak ve özgürlüklerini koruyan bir belgedir. “BM Genel Kurulunca 10 Aralık 1948” yılında yürürlüğe konulan İHEB insan hakları hukuku ve normlarının temelini oluşturmuştur. İHEB 5. m. çerçevesinde işkence ve kötü muamele suçu düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, hiçbir vatandaşa kolluk makamları tarafından işkence yapılamayacağı ve insanlık onuruna yakışmayan davranışlarda bulunulamayacağı belirtilmiştir.⁸⁵⁶

BM çerçevesinde kolluk faaliyetlerini incelediğimizde şunu görmekteyiz; BM kolluk denetimleri doğrudan yapılmayıp daha çok hazırlanan belgeler ve sözleşmeler çerçevesinde dolaylı yollardan yapılmaktadır. BM’ye taraf olan devletler sözleşmeler ve maddeler çerçevesinde kendi ülkelerindeki kolluk güçlerini denetlenmektedirler.⁸⁵⁷

İHEB başlangıç kısmından itibaren insanlık onuru yer almıştır. Bildirgenin 1. maddesi insan onuru kavramını düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, insanlık onuru; tüm insanların “özgürlük, onur ve haklar” açısından eşit doğmasıdır. İHEB ile insanlık onuru koruma altına alınmış ve kolluk makamlarının keyfi insanlık dışı muameleleri engellenmiştir.⁸⁵⁸

⁸⁵⁵ DEMİR s.38.

⁸⁵⁶ GENÇ, s.22.

⁸⁵⁷ AYYILDIZ, s.165.

⁸⁵⁸ Gonca KURU, Türkiye’de Demokratik Hukuk Devleti Düzeninde İnsan Onurunun Yeri (İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012), s. 60.

BM tarafından çıkarılan bazı sözleşmeler kolluk makamlarının eylem ve işlemlerinde yol göstermesi bakımından önemlidir. BM bünyesinde: “İHEB, her türden ırk ve kişi ayrımcılığın kaldırılması sözleşmesi, her türlü zalimane, insanlık dışı muameleyle karşı koruma sözleşmesi, çocuk haklarının korunmasına ilişkin sözleşme, kadınların haklarının korunması sözleşmeleri” hazırlanmıştır. BM Genel Kurulunda hazırlanan bu sözleşmeler kolluk faaliyetlerinin düzenlenmesinde etkili olmuştur.⁸⁵⁹

BM ve İHEB çerçevesinde kolluk makamlarının denetlenmesi sürecini incelediğimizde; gerek Birleşmiş Milletlerin gerekse İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin kolluk makamlarını doğrudan denetlemediğini görürüz. BM içerisinde, kadın ve çocuk hakları, insanlık onuru ve işkence ile ilgili çıkarılan sözleşmeler vasıtasıyla kolluk makamları dolaylı yoldan denetlenmiştir.

3.8.7. AİÖK ve AİÖS Çerçevesinde Kolluk Makamlarının Denetimi

Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan AİÖS, 1989 yılında Strasburg’da üye ülkeler tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir. 11 Ocak 1988 yılı içerisinde ise Türkiye sözleşmeyi imzalayarak sözleşmeye taraf olan ülkeler arasına girmiştir. AİÖS amacı, kolluk makamlarının kişiler üzerinde işkence ve insanlık dışı muamelelerde bulunmasını engellemektir.⁸⁶⁰

AİÖK, bir mahkeme bir yargı organı değildir. Komitenin kurulmasındaki temel amaç, hak ihlallerinin oluşmasını önlemektir. Özetle, komite kolluk makamları tarafından yerine getirilmesi muhtemel işkence ve kötü muamele suçlarının gerçekleşmeden engellemektir. AİÖK’nin kolluk makamları üzerindeki denetimi daha çok önleyici niteliktedir.⁸⁶¹

AİÖK bir denetim mekanizması olarak taraf ülkelerdeki işkence ve insanlık dışı muamelelerini önleme noktasında gerekli inceleme ve araştırma çalışmaları yapar ve her ülke için ayrı ayrı raporlar hazırlayarak tasfiye niteliğindeki kararını açıklar. AİÖK ülkeler için hazırlanmış olduğu raporda vermiş olduğu kararlar bağlayıcı değildir

⁸⁵⁹ AYYILDIZ, s.165.

⁸⁶⁰ Berk YALÇIN, “Avrupa İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi Bağlamında Ülke Ziyaretleri ve Türkiye”. (Dicle Üniversitesi Dicle Adalet Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, Aralık 2017), s.61.

⁸⁶¹ AYYILDIZ, s.164.

tasfiye niteliğinde olup isteyen ülkeler bu kararlara uyabilir. Ancak zorunlu olan AİÖS 2. m. çerçevesinde komitenin taraf ülkelerde inceleme yapabilmesidir.⁸⁶²

AİOK taraf ülkeler içerisinde isteği gibi inceleme, araştırma, denetim yapma yetkisine sahiptir. Bu yetkiyi AİÖS 2. maddesinden almaktadır. Bu noktada taraf ilkenin bu ziyaret sırasında bir takım yükümlülükleri vardır. Komitenin ziyareti sırasında onlara eşlik etmek, denetim yapılacak yerleri göstermektir. Komite taraf olduğu ülkelerde herhangi bir kısıtlamaya tabi olmaksızın kolluk makamları tarafından yapılan tutuklama ve gözaltına alma işlemleri ile ilgili hapisane ve nezarethanelere girebilir. Komitede görevli kişiler özgürlükleri kısıtlanmış kişilerle doğrudan iletişim kurabilir. Bilgi verme noktasında herkes ile görüşebilir. Komite tarafından hazırlanan raporlar gizli tutulmaktadır. Ancak üye ülkelerin onay vermesi durumunda açık erişebilir hale gelebilir.⁸⁶³

AİOK ve AİÖS çerçevesinde kolluk makamlarının denetlenmesi sürecini incelediğimizde daha çok önleyici kolluk denetimi yapıldığı görülmektedir. Türkiye'nin de taraf olduğu bu sözleşme temelde işkence ve kötü muamele suçunun önlenmesini amaçlar.

3.9. Yargısal Denetim

Türkiye'de yargı idari ve adli olarak ikiye ayrılmıştır. Yargı sisteminin temelini oluşturan idari ve adli yapı bünyesinde ilk derece mahkemeleri ve yüksek mahkemeleri barındırmaktadır. Yargısal denetim kapsamında olan yüksek mahkemeler; Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Yargıtay, Uyuşmazlık Mahkemesidir. Sayıştay yüksek mahkeme değildir.⁸⁶⁴

Kolluk makamlarından zarar gören kişiler idari yargı organlarına başvurmaktadır. Türkiye idari yargı sistemi ile yüksek mahkeme olarak kabul edilen Danıştay'ı 1868'de Fransa'dan esinlenerek oluşturulmuştur. Yüksek mahkeme olarak

⁸⁶² Mahym ORAZMYRADOVA, "AİHS İşkence Yasağı", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı 2019), 47.

⁸⁶³ AYYILDIZ, "*Kolluk Faaliyetlerinin Denetimi Hakkında Genel Bir Değerlendirme*" S. 164-165.

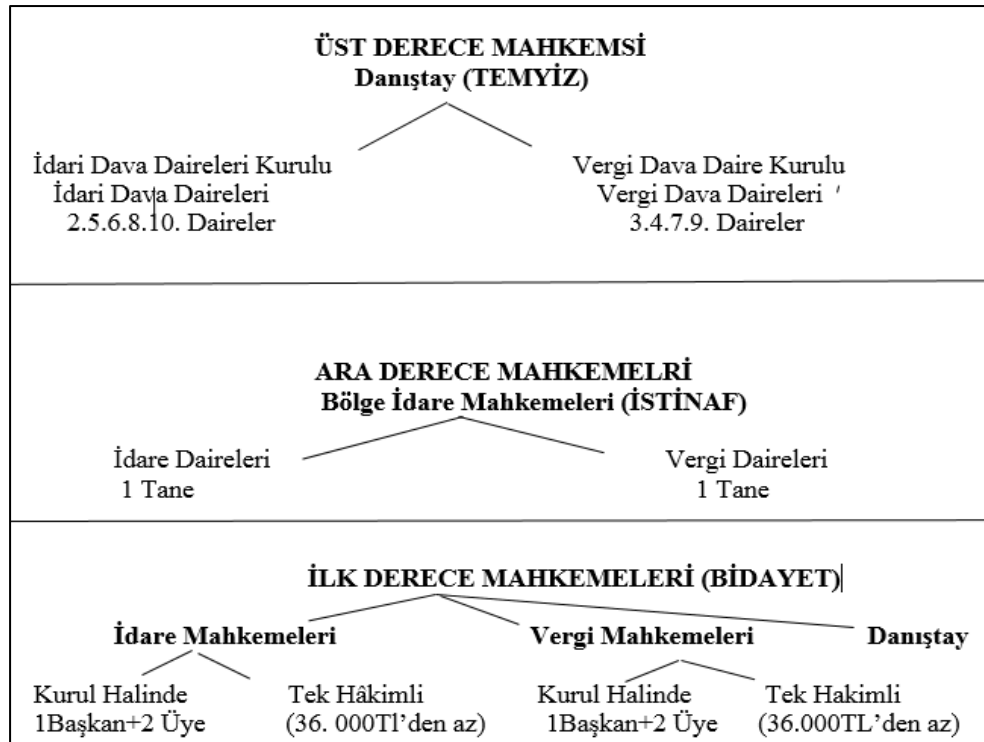
⁸⁶⁴ Paşa BOZKURT, "*Türkiye'de Denetim Kurumları*". (Dergi Park, Cilt:0, Sayı:15, Temmuz 2916), s.36.

kabul edilen Danıştay'ın iki temel görevi vardır. Danıştay'ın ilk görevi yargı alanını ilgilendirirken ikinci görevi idari alanla ilgilidir.⁸⁶⁵

Yüksek mahkeme olarak görev yapan Danıştay, inceleme ve danışma mercii olarak kabul edilir.⁸⁶⁶

Danıştay'ın idari görevleri;

- Vergi ve idari mahkemeleri ile Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak baktığı davalarda temyiz istemlerini inceleyerek karar bağlamak.
- İlk ve son derece mahkemesi olarak idari davaları çözmek.
- Cumhurbaşkanı tarafından gönderilen idari işler hakkında görüş bildirmek.
- Bakanlar Kurulu tarafından gönderilen kanun tasarıları hakkında görüş bildirmek.⁸⁶⁷

Şekil 4. İdari Yargı Örgütü ⁸⁶⁸

⁸⁶⁵ Konur Alp DEMİR, “Türk Kamu Yönetimi Denetim Sisteminde Danıştay ve Sayıştay Kurumlarının Analizi”. (Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Sayı:4, Aralık 2017), s.216.

⁸⁶⁶ Evren ALTAY, “Danıştay’ın İdari Görevleri ve Kararları”. (TBB Dergisi, Sayı: 56, Güz 2015) s.189.

⁸⁶⁷ DEMİR, s.221.

İdari kolluk personeli görevleri sırasında işlemiş oldukları suçlardan dolayı idare mahkemelerinde yargılanmaktadır. İdari kolluk personelinin eylem ve işlemlerinden zarar gören kişiler ilk derece mahkemeleri, İstinaf aşamasında Bölge İdare Mahkemeleri (BİM) Temyiz aşamasında Danıştay'a başvurabilmektedir. Kolluk teşkilatlarının eylem ve faaliyetlerinden zarar gören ve hak ihlaline uğradığını iddia eden kişiler kanun yollarını tükettikten sonra Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunabilir. Kişiler Anayasa Mahkemesinden de istediği sonucu alamazsa Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuruda bulunabilir.

3.9.1. İdari Kolluk Faaliyetlerinin Danıştay Kararları Doğrultusunda Denetimi

Polis, jandarma ve sahil güvenlik gibi kolluk makamları faaliyetlerini yürüttüğü sırada kendilerine verilen yetkileri kamu gücü doğrultusunda resen kullanmaktadır. Kolluk makamlarının yetkileri kamusal nitelik taşıdığı için yargısal denetim ve takibi idare mahkemeleri tarafından yapılmaktadır.⁸⁶⁹

Kolluk makamlarının eylem ve işlemlerine karşı davalar idari yargıda görülmektedir. İdari yargıda kendi içerisinde üç kademededen oluşmaktadır. İdari yargı sisteminde ilk derece mahkemeleri idare ve vergi mahkemeleri olarak ikiye ayrılmıştır. İdari yargı sisteminde ikinci derece mahkemeleri BİM (Bölge İdare Mahkemeleri) oluşturmaktadır. İdari yargı sisteminde temyiz merceği olarak Danıştay görev yapmaktadır. Danıştay'ın görev ve sorumluluklarının belirlendiği 24. madde Danıştay'a ilk derece mahkemesi olarak tam yargı ve iptal davalarına bakma yetkisi vermektedir. 24. maddeye göre Danıştay ilk derece mahkemesi olarak temyiz kudretine sahiptir.⁸⁷⁰

İdari kolluk makamlarının görev ve yetkileri kişilerin temel hak ve özgürlüklerini doğrudan etkilediği için bir takım ihlallere neden olabilmektedir. Kolluk güçlerinin görevleri esnasında kişilere karşı işlemiş olduğu suçlar ile ilgili davalar idare mahkemesi, BİM ve Danıştay'da görüşülmektedir. Danıştay kolluk kuvvetlerinin haksız bir şekilde zor kullanması, parmak izi alması, telefon dinlemesi, fotoğraf

⁸⁶⁸ GÖZLER / KAPLAN, 2018. s.387.

⁸⁶⁹ AKGÜL, s.224.

⁸⁷⁰ BALKAN, s.34.

kayıtları alması, gözaltı ve yakalama yapması hususunda açılan davaları incelemektedir.

3.9.1.1. Danıştay'ın Zor Kullanma Yetkisi İle İlgili Kararları

Zor kullanma yetkisi ile ilgili adli yargıda açılan ceza davası detaylı bir şekilde incelenmelidir. Ceza davasının sonucuna göre kolluk personelinin görevi ile ilgili eksikliği, kusuru olup olmadığı tespit edilmelidir. Zor kullanma ile ilgili idare mahkemesinde dava açılabilmesi için öncelikle kolluk personelinin sınırı aşmış olmadığı, görevi sırasında kişiye zarar verip vermediği iyi tespit edilmelidir.⁸⁷¹

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “Zor Kullanma Yetkisi” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Polis memurları tarafından darp edildiğini iddia eden davacı idare mahkemesine başvurarak zararın giderilmesini talep etmiştir. Davacı, polislerin zor kullanma yetkisini aşarak kendisine saldırdığını iddia ederek ortaya çıkan zararın idare tarafından karşılanmasını istemiştir.

İdare mahkemesi olayı detaylı ve etraflıca inceleyerek Kolluk personelinin zor kullanma yetkisini aşmadığı ve ortaya çıkan zararın idarenin sorumluluğunda olmadığı hükmüne vararak davayı reddetmiştir

Davacı idare mahkemesinin vermiş olduğu ret kararını temyize getirmiştir. Kararı inceleyen Danıştay polis memurunun görevi esnasında zor kullanma yetkisini aşarak kasten yaralama suçu işlediğine hükmederek. İlk derece mahkemesinin polis hakkında vermiş olduğu beraat kararını bozmuştur. Danıştay ortaya çıkan zararın ise idare tarafından işlenip işlenmediğinin tespitinin ise ceza davasında verilecek karar ve delillere göre yeniden şekilleneceği hükmüne karar vermiştir.⁸⁷²

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “Zor Kullanma Yetkisi” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Davacı, valilik tarafından izin verilemeyen bir gösteri yürüyüşünde polisin aşırı derecede güç kullandığını iddia ederek idare mahkemesine başvurmuştur.

⁸⁷¹ AKGÜL, s.264.

⁸⁷² Danıştay10.D. “E:2010/2338, K:2014/4035”, (Tarih:17.06.2014).

Davacı, gösteri yürüyüşü esnasında polis ve göstericiler içerisinde kaldığını, polisin aşırı güç kullanarak kendisini ittiğini ve çukura düşürdüğünü iddia etmiştir. Davacı, ortaya çıkan zararın idare tarafından karşılanmasını talep etmiştir.

İdare mahkemesi olayı gerekli bulgu ve belgeleri etraflıca inceleyerek şahsın herhangi bir polis memuru tarafından düşürülmediğine hükmederek davanın reddine karar vermiştir.

Davacı da, ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu ret kararını temyize getirmiştir. Danıştay'da gerekli belge ve delilleri inceleyerek polislerin zor kullanmadığını ve idarenin bu zararın oluşmasında herhangi bir sorumluluğunun olmadığını hükmetmiştir.⁸⁷³

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “Zor Kullanma Yetkisi” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Davacı, işlemiş olduğu suçlar neticesiyle gözaltına alınarak Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü’ne getirilmiştir. Burada sorgusu yapılan şahıs polis memurları tarafından darp edildiği nezarete işkence ve şiddete maruz kaldığını iddia ederek idare mahkemesine başvurmuştur.

Davacı, karakolda kendisine yapılan işkence ve şiddetin ortaya çıkardığı zararın giderilmesini talep ederek tazminat talebinde bulunmuştur. İdare mahkemesi kolluk personelinin görev ve sorumluluklarını yerine getirdiğine, şüpheliye nezarethanede işkencede bulunulmadığına hükmederek tazminatın reddine karar vermiştir.

Davacı, ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu ret kararını temyize götürmüştür. Danıştay, gerekli belge ve bulguları inceleyerek polislerin nezarethanede zor kullanmadığını ve oluşan zarardan idarenin sorumlu olmadığına hükmetmiştir.⁸⁷⁴

3.9.1.2. Danıştay’ın Silah Kullanma Yetkisi İle İlgili Kararları

İdari kolluk personeli, her olayda silah kullanma yetkisine başvurmamalıdır. Kolluk personeli en son aşamada tüm şartlar zorlandıktan sonra silah yetkisini

⁸⁷³ Danıştay10.D. “E:2014/2440, K:2014/3919”, (Tarih:12.06.2014).

⁸⁷⁴ Danıştay10.D. “E:2014/6646, K:2015/184”, (Tarih:28.01.2015).

kullanabilir. Ceza davalarında hâkim, kolluğun silah kullanmasını gerektirecek bir durumun olup olmadığının araştırılmasını ister. Hâkim kolluğun olayın ehemmiyetine göre silah kullanıp kullanılmayacağına, silahın son çare olarak başvurulması gerektiğine hükmeder.⁸⁷⁵

Temel hak ve hürriyetler içinde yer alan “*Silah Kullanma Yetkisi*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Davacı, babası ve eşinin polis kurşunu ile öldürüldüğünü iddia ederek idare mahkemesine başvurmuştur. Davacı, olay esnasında kolluk personelinin orantısız bir şekilde silah kullandığını bu durumun kanun ve insan haklarına aykırı olduğunu iddia ederek ortaya çıkan maddi ve manevi zararın giderilmesini istemiştir.

İdare mahkemesi, polisin görevinin gerektirdiği koşullarla bağdaşmayan hareketlerde bulunduğu hükmederek polis memurunun yargılanmasına, ortaya çıkan zararında idarece karşılanmasına hükmetmiştir. Danıştay tarafından da bu karar onanmıştır.⁸⁷⁶

Temel hak ve hürriyetler içinde yer alan “*Silah Kullanma Yetkisi*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Meskûn mahalde şüpheli bir şahsın aracını takip eden kolluk güçleri, şahsa dur ihtarında bulunmuş, şahsın durmaması üzerine yaşanan kovalamacada polis otosundan şüphelinin aracına doğru beş adet atış yapılmıştır. Polis otosundan açılan ateş ile olayla ilgisi olmayan ve o sırada yolda yürümekte olan sivil vatandaş ölmüştür.

Davacı, polis-şüpheli kovalamacası sırasında yolda yürüyen kardeşinin polis kurşunu ile öldüğünü iddia ederek idareden maddi ve manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

İdare mahkemesi, gerekli belge ve delilleri inceleyerek meskûn mahalde yerleşim yerinde polisin silah kullanmasının doğru olmadığına hükmederek polisi suçlu bulmuştur. İdare mahkemesi polis tarafından oluşturulan zararın giderilmesi için

⁸⁷⁵ AKGÜL, s.266.

⁸⁷⁶ Danıştay10.D. “E:1996/9311, K:1998/2013”, (Tarih:13.05.1998).

tazminat talebini haklı görmüştür. Danıştay'da ilk derece mahkemesinin kararını onamıştır.⁸⁷⁷

3.9.1.3. Danıştay'ın Arama Yetkisi İle İlgili Kararları

Kolluk makamları tarafından yapılan arama; önleme araması ve adli arama olarak ikiye ayrılmıştır. Adli arama; suç işlendikten sonra, önleme araması ise; suç işlemeden önce yapılan aramadır. Kolluk güçlerinin adli ve önleme amaçlı aramalarında kişilerin temel hak ve özgürlükleri kısıtlanabilir. Danıştay, önleme araması ile ilgili davalara çok nadir bakmaktadır. Danıştay, genellikle adli arama sonucunda oluşan davalara bakmaktadır.⁸⁷⁸

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Arama Yetkisi*” ile ilgili Danıştay'ın kararını incelersek;

Davacı avukat, işten çıkıp eve doğru kendi şahsi arabası ile giderken kontrol noktasında jandarma personeli tarafından durdurularak arabası ve üstünün arandığını kendisinin avukatlık kimliğini ibraz etmesine rağmen arama yapılmasının avukatlık kanuna ve kişilik haklarına aykırı olduğunu iddia ederek ortaya çıkan maddi ve manevi zararın karşılanması talebinde bulunmuştur.

İlk derece mahkemesi kolluk personelinin 1136 sayılı Avukatlık kanuna aykırı bir şekilde üstü ve arabasının arandığına hükmederek tazminat talebini haklı bulmuştur. Danıştay 10. daireside ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁸⁷⁹

3.9.1.4. Danıştay'ın El Koyma Yetkisi İle İlgili Kararları

Kolluk personeli tarafından yapılan el koyma işlemi; adli amaçlı el koyma ve önleme amaçlı el koyma olarak ikiye ayrılır. Kolluk personelinin adli amaçlı el koyma işlemi bir takım hak ve özgürlüklerin ihlaline neden olabilmektedir. Danıştay daha çok adli amaçlı davalara bakmaktadır.⁸⁸⁰

⁸⁷⁷ Danıştay10.D. “E:1994/3072, K:1995/53952”, (Tarih:09.11.1995).

⁸⁷⁸ AKGÜL, s.272.

⁸⁷⁹ Danıştay10.D. “E:2002/907, K:2005/1066”, (Tarih:16.03.2005).

⁸⁸⁰ AKGÜL, s.272.

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*El Koyma Yetkisi*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Davacı noter huzurunda yapılan satış sözleşmesi ile aldığı aracın çalıntı olduğunu öğrenmiş bu olayın kendisini derinden etkilediğini ifade eden davacı ortaya çıkan maddi ve manevi zararın giderilmesini talep ederek idareye karşı tam yargı davası açmıştır.

Davacı araçla tatile giderken kolluk personeli tarafından durdurulduğunu ve yapılan incelemelerde arabanın çalıntı olduğu tespitine varıldığını dile getirmiştir. Davacı idare tarafından araç tescil plakasının doğru bir şekilde kayıt altına alınmadığı için kendisinin mağdur olduğunu iddia ederek ortaya çıkan zararın giderilmesi için tam yargı davası açmıştır. İdare mahkemesi de araç tescil kayıt işlemlerinin memurlar tarafından doğru yapılmadığı kararına hükmederek ortaya çıkan zararın giderilmesini talep etmiştir. Danıştay’da ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁸⁸¹

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*El Koyma Yetkisi*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Davacı iş yerinde kolluk personeli tarafından yapılan haksız arama sonucunda maddi ve manevi zarara uğradığını iddia ederek idareye karşı tazminat davası açmıştır. İdare mahkemesi gerekli belge ve delilleri inceleyerek Anayasanın 125. maddesine göre idarenin eylem ve işlemleri neticesinde ortaya çıkan zarar idare tarafından karşılanır kararını hatırlatarak davacıyı haklı bulmuştur. İdare mahkemesi ortaya çıkan zararın idare tarafından karşılanmasına hükmederek tam yargı davasını kabul etmiştir. Danıştay’da ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁸⁸²

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*El Koyma Yetkisi*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Davacı noter huzurunda aldığı aracın çalıntı çıkması sonucunda aracının bağlandığının bu durumun kendi üzerinde maddi hasara neden olduğunu iddia ederek tazminat talebinde bulunmuştur. İdare mahkemesi noterde sahte evraklarla yapılan satışta idarenin sorumluluğunun olmadığını ileri sürerek davayı ret etmiştir. Danıştay

⁸⁸¹ Danıştay10.D. “E:2011/6931, K:2015/2307”, (Tarih:14.05.2015).

⁸⁸² Danıştay10.D. “E:1996/122, K:1997/113”, (Tarih:29.01.1997).

ise satış sırasında noterin kişilerin gerçek kimliklerinin tespit etmede kusurlu görerek davacıyı haklı bulunmuştur.⁸⁸³

3.9.1.5. Danıştay'ın Yakalama Yetkisi İle İlgili Kararları

Kolluk personeli tarafından yapılan yakalama adli yakalama ve önleme yakalaması olarak ikiye ayrılmıştır. Kolluk personeli adli ya da önleme yakalama yetkisini kullandığı sırada kişiler üzerinde bir takım hak ve özgürlükleri ihlal edebilir.

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Yakalama Yetkisi*” ile ilgili Danıştay'ın kararını incelersek;

Suç işlediği konusunda şüphe edilen bir kişinin kolluk personeli tarafından yakalanması olayında polis memurunun silahından çıkan kurşun sonucunda şüphelinin ölmesi şüphelinin yakınlarında bir hak ihlali oluşturmuştur. Şüphelinin yakınları polisin kasıtlı bir şekilde yakınına öldürdüğünü bu durumun kamera kayıtlarında mevcut olduğunu öne sürerek idareden maddi ve manevi anlamda tazminat talep etmişlerdir.

İdare mahkemesi şüphelinin polis kurşunu ile kasıtlı bir şekilde öldürüldüğüne ortaya çıkan zararın idare tarafından karşılanması gerektiğine hükmetmiş ve Danıştay'da bu kararı onamıştır.⁸⁸⁴

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Yakalama Yetkisi*” ile ilgili Danıştay'ın kararını incelersek;

Kolluk personelinin hırsızlık suçundan sabıkası olan şüpheliyi yakalaması olayında şüphelinin boğuşma sırasında polis kurşunu ile öldüğü tespit edilmiştir. Şüpheli yakınları kardeşlerinin polis kurşunu ile öldürüldüğünü ortaya çıkan zararın idare tarafından karşılanması gerektiği talebinde bulunmuştur. İdare mahkemesi davacıyı haklı bularak idarenin aileye tazminat ödemesini hükmetmiştir. Danıştay'da ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı haklı bulmuş ve idarenin kusuru olduğu hükmüne vararak tazminatı onamıştır.⁸⁸⁵

⁸⁸³ Danıştay15.D. “E:2014/9944, K:2015/954”, (Tarih:19.02.2015).

⁸⁸⁴ Danıştay10.D. “E:2007/6212, K:2011/470”, (Tarih:08.02.2011).

⁸⁸⁵ Danıştay10.D. “E:1996/5958, K:1996/8726”, (Tarih:26.12.1996).

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Yakalama Yetkisi*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Davacı hakkında daha önceki yıllarda Asliye Ceza Mahkemesi tarafından verilen yakalama kararının kaldırılmasına rağmen GBT sorgulamasında silinmemesi davacı üzerinde bir takım hak ihlaline neden olmuştur.

Davacı daha önceki işlediği suç nedeniyle Asliye Ceza Mahkemesi tarafından hakkında yakalama kararı çıkartılmış daha sonraki gelişmelerle yakalama kararı kaldırılmasına rağmen GBT sorgulamasında silinmemiştir. Davacı tatile gittiği ilçede polis tarafından yapılan GBT sorgulaması sonucunda gözaltına alınmış ve bu durum bir takım hak ve özgürlüklerin ihlaline neden olmuştur. Davacı idarenin kusurlu olduğunu öne sürerek maddi ve manevi zararın giderilmesi talebinde bulunmuştur.

İdare mahkemesi gerekli belge ve delilleri inceleyerek idarenin kusurlu olduğuna hükmetmiştir. Danıştay’da ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁸⁸⁶

3.9.1.6. Danıştay’ın Gözaltı Yetkisi İle İlgili Kararları

Kolluk makamları tarafından yapılan gözaltı yetkisi bir güvenlik tedbidir. Kanun koyucu kolluk güçlerine güvenlik ve asayiş sağlama noktasında gözaltı yetkisi vermiştir. Kolluk personeli suçluları yakalamak, yakalanan şüphelinin kaçmaması vb. durumlarda gözaltına alma işlemine başvurabilir. Kolluk personelinin gözaltı süresinde yapmış olduğu eylem ve işlemler kişiler üzerinde bir takım hak ihlallerine neden olabilir. Örnek vermek gerekirse; polis şüpheliyi gözaltına aldığı sırada ters kelepçe yapması, biber gazı sıkması, işkence yapması kişiler üzerinde bir takım hak ihlaline neden olur. Kolluk personeli tarafından yapılan haksız gözaltı işlemine karşı idare mahkemeleri ve Danıştay’a başvurulur.

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Gözaltına Alma Yetkisi*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

⁸⁸⁶ Danıştay10.D. “E:2011/9522, K:2013/4044”, (Tarih:03.05.2013).

Kolluk personeli tarafından gözaltına alınan davacı polis karakolunda şiddete maruz kaldığını kendisine işkence yapıldığını iddia ederek idareden maddi ve manevi tazminat talep etmektedir.

İdare mahkemesi adli tıp kurumun darp raporlarını ve kamera kayıtlarını inceleyerek polislerin kusurlu olduğuna hükmetmiş ve aileye tazminat ödenmesine karar vermiştir. Danıştay'da ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁸⁸⁷

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Gözaltına Alma Yetkisi*” ile ilgili Danıştay'ın kararını incelersek;

Suç işlediği için polis tarafından gözaltına alınarak karakola getirilen şüpheli şahıs karakolda darp edildiğini, işkenceye maruz kaldığını iddia ederek ortaya çıkan maddi ve manevi zararın giderilmesini talep etmiştir.

İdare mahkemesi polis şiddetini gösteren belge, delil, kamera kayıtları ve tanıklar olmadığını ileri sürerek davanın reddine karar vermiştir. İdare mahkemesi bu olayda idarenin herhangi bir kusurunun olmadığını öne sürerek tazminat talebini de ret etmiştir. Danıştay'da ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁸⁸⁸

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Gözaltına Alma Yetkisi*” ile ilgili Danıştay'ın kararını incelersek;

Öğrenci eylemleri sırasında üniversite yerleşkesinde gözaltına alınan şüpheli çıkan arbede de komaya girmiş ve hastaneye kaldırıldığında yaşamını yitirmişti. Şüpheli yakınları polislerin orantısız güç ve cebir kullandığını oğlunun komaya sokulacak kadar dövüldüğünü iddia ederek ilgili kişilerin ceza almasını ve oluşan maddi ve manevi zararın giderilmesini talep etmiştir.

İdare mahkemesi kamara kayıtları ve görgü tanıkları, hastane kayıtları sonucunda polislerin kusurlu olduğuna hükmederek aileye tazminat ödenmesi kararını vermiştir. Danıştay bu kararı onamıştır.⁸⁸⁹

⁸⁸⁷ Danıştay10.D. “E:2006/1212, K:2009/652”, (Tarih:06.02.2009).

⁸⁸⁸ Danıştay10.D. “E:2006/165, K:2009/5646”, (Tarih:04.02.2009).

⁸⁸⁹ Danıştay10.D. “E:2010/10271, K:2014/7726”, (Tarih:15.12.2014).

3.9.1.7. Danıştay’ın Telefon Dinleme İle İlgili Kararları

Haberleşme günlük yaşam içerisinde sıkça başvurulan bir yöntemdir. Kolluk personeli suçluların yakalanması, suç örgütlerinin çökertilmesi, terör faaliyetlerinin engellenmesi, devletin devamı ve bekası için gerekli istihbaratı bilgi ve belgelerin temin edilmesi noktasında başvurulan kanuni bir yetkidir. Telefon dinlemesi özel hayatın gizliliğini doğrudan etkilediği için kolluk personeli kafasına göre telefon dinlemesi yapamaz. Telefon dinlemesi Sulh Ceza Hâkiminin kararı Cumhuriyet Savcısının gözetiminde yapılmaktadır. Kolluk personeli Sulh Ceza Hâkiminin izni ve onayını almadan telefon dinlemesi yapmışsa elde ettiği deliller geçersiz sayılır. Kolluk personelinin izinsiz telefon dinlemesi görevi kötüye kullanma suçunun temelini oluşturur.

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Telefon Dinleme Yetkisi*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Hakkında telefon dinlenmesi kararı verilen kişinin telefonu dinlenmiş dava dosyasına eklenmiş ve sonrasında silinmesi gereken ses kayıtları basına sızdırıldığı iddia edilmiştir. Davacı mahkeme personeli tarafından ses kayıtlarının basına sızdırıldığını bu durum özel hayatın gizliliği ihlaline neden olduğunu iddia ederek idareden maddi ve manevi tazminat talep etmiştir

İdare mahkemesi gerekli belge, delil ve tanıkların olmamasından davayı ret etmiştir. Danıştay’da ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁸⁹⁰

3.9.1.8. Danıştay’ın Güvenlik Soruşturması İle İlgili Kararları

Güvenlik soruşturması, idarenin gerekli bilgi ve belgenin toplanması sürecidir. Devletler, kendi güvenliklerini sağlayabilmek için çeşitli yöntemlere başvurmaktadır. Ülkemizde de devlet memurluğuna alım aşamasında birçok kurum güvenlik soruşturması yapmaktadır. Güvenlik soruşturmasındaki temel amaç, devlette görev yapacak memurlar hakkında gerekli bilgilerin toplanmasıdır. Güvenlik soruşturması esnasında kolluk personeli belgeleri değiştirerek, yalan beyanları ekleyerek kişilerin hak ve özgürlüklerini ihlal edebilmektedir.

⁸⁹⁰ Danıştay10.D. “E:2007/6441, K:2009/10124”, (Tarih:07.12.2009).

Temel hak ve hürriyetler içinde yer alan “*Güvenlik Soruşturması*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Silahlı özel güvenlik görevlisi olarak kamuda çalışmak isteyen davacı, iş başvurusu yapmış. Başvuru yaptığı kurum davacı hakkında güvenlik soruşturması yapmış ve kişinin ailesinin terör suçlarına iştirak ettiğini öne sürerek kişinin devlette çalışmasına izin verilmemiş ve kişi ve ailesi hakkındaki araştırmalar mahkemede öne sürülmüştür. Davacı hakkının ve özel hayatının ihlal edildiğini iddia ederek idare mahkemesine başvurmuştur.

İdare mahkemesi güvenlik soruşturması inceleyerek kişinin ailesinin terörle bağlantılı olduğunu öngörerek davanın reddine karar vermiştir. Danıştay ise kişinin ailesinin terörle bağlantılı olduğunu gösteren bilgi ve belgenin olmadığını öne sürerek idare mahkemesinin vermiş olduğu kararı bozmuştur. Danıştay davacının kazanmış olduğu memurluğa atanmasını oluşturan zararın giderilmesini istemiştir.⁸⁹¹

Temel hak ve hürriyetler içinde yer alan “*Güvenlik Soruşturması*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Güvenlik görevlisi olarak kamuda çalışan davacı, hakkında yapılan güvenlik soruşturması ile işten çıkartılmıştır. Davacı işten haksız bir yere çıkarıldığını iddia ederek oluşan maddi zararın giderilmesini talep etmiştir.

İdare mahkemesi özel güvenlik görevlisi hakkında yapılan güvenlik soruşturmasının gerçeği yansıtmadığını ilgili şahsın ve ailesinin suçsuz olduğunu öne sürerek şahsın görevine geri iadesine oluşan zararında giderilmesi kararına hükmetmiştir. Danıştay 10. Dairesi de ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁸⁹²

3.9.1.9. Danıştay’ın İşkence ve Kötü Muamele İle İlgili Kararları

Kolluk personeli görevini yerine getirirken şüpheliye karşı kötü muamelede ya da işkencede bulunabilir. İşkence ve eziyet arasında fark vardır. Kötü muamele devlet memuru tarafından yapılıyorsa işkence, normal vatandaş tarafından yapılırsa eziyet

⁸⁹¹ Danıştay10.D. “E:2008/4131, K:2012/2502”, (Tarih:25.05.2012).

⁸⁹² Danıştay10.D. “E:2011/8876, K:2015/2527”, (Tarih:25.05.2015).

suçunu oluşturur. İşkence suçunu sadece devlet memurları işleyebilir. Kolluk personelleri tarafından işlenen işkence suçu insan onuruna aykırı temel hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı bir işlemdir. Devlet memurları tarafından işlenen suçlar idare mahkemesi ve Danıştay'ın inceleme alanına girmektedir.

Temel hak ve hürriyetler içinde yer alan “*Güvenlik Soruşturması*” ile ilgili Danıştay'ın kararını incelersek;

Suç şüphesi altında gözaltına alınan şahıs karakola getirildiği sırada polis memurları tarafından darp edilerek işkenceye maruz bırakılmıştır. Boğuşma sırasında kafasına darbe alan şüpheli iç kanama geçirmiş ve dört saat sonra ölmüştür. Şüphelin yakınları polis memurlarının işkence suçu işleyerek akrabalarını öldürdüğünü ileri sürerek sorumlu polis memurlarının ceza almasını talep etmişlerdir.

İdare mahkemesi polis memurlarının görevini yerine getirdiklerini boğuşma sırasında şahsın kendiliğinden başını duvara çarptığını öne sürerek davayı ret etmiştir. Danıştay ise hastanede çıkarılan darp raporları ve iç kanama sonuçlarını öne sürerek idare mahkemesinin kararını bozarak polisleri kusurlu bulmuştur. İdarenin ortaya çıkan zararı ödemesi gerektiği hükmüne varmıştır.⁸⁹³

3.9.2. Danıştay'ın Kolluğun Diğer Yetkileri İle İlgili Kararları

İdari kolluk makamları görevleri yerine getirirken birçok yetkiyi kullanabilmektedir. Kolluk makamlarının idari nitelikte birçok yetkisi vardır. Kolluk güçlerinin fuhuşla mücadele, parmak izi ve fotoğraf kayıtlarının alınması, yurda giriş ve çıkışta izin verme, sınır geçişlerinin sağlanması, can ve mal güvenliğinin sağlanması, toplantı ve gösteri yürüyüşü toplumsal olaylara müdahale vb. idari nitelikte yetkileri vardır. Kolluk güçleri idari nitelikteki yetkilerini kullanırken birçok kişinin hak ve hürriyetlerini ihlal edebilmektedir. Kolluk personelinin görevi ile ilgili ihlaller İdare mahkemelerinde ve Danıştay'da görülmektedir.

⁸⁹³ Danıştay10.D. “E:2005/1102, K:2007/5693”, (Tarih:27.11.2007).

3.9.2.1. Danıştay'ın Yurda Giriş ve Çıkışta İzin Verme İle İlgili Kararları

Kolluk güçlerinin hem yurda girişlerde hem de yurt dışına çıkışlarda izin belgesi düzenleme yetkisi vardır. Kolluk personeli yurt dışına gidişlerde ya da yurt dışından ülkemize girişlerde pasaport, kimlik, izin belgelerini denetleme yetkisine sahiptir. Kolluk personeli hava limanları, limanlar ve gümrük kapılarında giriş çıkışları takip ederek ülkeye yönelik tehlikeleri en aza indirmekle görevlidir.

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Yurda Giriş ve Çıkışta İzin Verme*” ile ilgili Danıştay'ın kararını incelersek;

İran Cumhuriyeti vatandaşı olan şüpheli, ülkemize illegal yollarla giriş yapmış ve kolluk personeli tarafından yakalanmıştır. Şüpheli hakkında çıkarılan sınır dışı etme kararının iptali için idare mahkemesine başvurmuştur. Şahsın üzerine atılan suçlamalar delil yetersizliği nedeniyle ortadan kalkmasına rağmen yasa dışı yollarla Türkiye'ye girmesi uluslararası hukuka, Cenevre Sözleşmesine ve ulusal güvenliğe aykırı bulunarak sınır dışı edilmesine karar verilmiştir. Danıştay ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁸⁹⁴

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Yurda Giriş ve Çıkışta İzin Verme*” ile ilgili Danıştay'ın kararını incelersek;

İngiltere vatandaşı şüpheli, Türkiye'ye Doğu Anadolu Bölgesinden kaçak yollarla geçiş yapmıştır. Kolluk personeli tarafından yakalanan şahıs, sınır dışı edilmek üzere yabancılar şubeye gönderilmiştir. Şüpheli, kendisi hakkında çıkan sınır dışı kararının iptal ettirilmesi için idare mahkemesine başvurmuştur. İdare mahkemesi ulusal güvenlik, Cenevre Sözleşmesi hükümlerine göre şahsın başvurusunu ret etmiştir. Danıştay ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁸⁹⁵

⁸⁹⁴ Danıştay10.D. “E:2006/7479, K:2008/7336”, (Tarih:31.10.2008).

⁸⁹⁵ Danıştay10.D. “E:2010/9929, K:2014/3373”, (Tarih:26.05.2014).

3.9.2.2. Danıştay'ın Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü İle İlgili Kararları

Toplantı ve gösteri yürüyüşü anayasal bir haktır. Geniş halk kitleleri seslerini toplanarak, gösteri yürüyüşü yaparak duyurmaktalar. Toplantı ve gösteri yürüyüşü anayasal sınırlar içinde valiliklerin belirlediği yerde ve saatte yapılmalıdır. Valilik ve kolluktan habersiz yapılan yürüyüş toplantılar kanunlara aykırıdır. İzinsiz ve kanunlara aykırı bir şekilde yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşü kolluk personeli tarafından dağıtılmaktadır. Kolluk personeli toplantı ve gösteri yürüyüşlerine karşı zor kullanma yetkisine sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü*” ile ilgili Danıştay'ın kararını incelersek;

İzinsiz yapılan gösteri yürüyüşü sırasında, göstericiler tarafından molotof kokteyli atılmıştır. Molotof kokteylinin atılması ile olayla alakası olmaya üçüncü bir şahsın dükkânı yanmıştır. Dükkânı yanan şahıs, olayda kolluk personelinin sorumlu olduğunu, kamu güvenliğinin sağlanamadığı, dükkânın korunamadığını ileri sürerek zararın idarece karşılanması gerektiğini ileri sürerek idare mahkemesine başvurmuştur. İdare mahkemesi de idarenin kusurlu olduğunu polislerin çevre güvenliğini almadığını öne sürerek tazminatın ödenmesine hükmetmiştir. Danıştay, ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁸⁹⁶

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü*” ile ilgili Danıştay'ın kararını incelersek;

İstanbul Gazi Mahallesi olayları sırasında şüpheli sanık, gösteri yürüyüşüne katılmış ve kısa bir süre içinde nereden ve kimden geldiği belli olmayan kurşun ile öldürülmüştür. Şüphelinin yakınları, şahsın gösteri yürüyüşüne katıldığını ancak polisler saldırmadığını tam aksine polisler tarafından öldürüldüğünü iddia ederek idare mahkemesine başvurarak zararın karşılanmasını istemiştir. İdare mahkemesi polisin dağılın uyarısı yaptığı halde şahısların dağılmaması, ağır ceza mahkemesinin polisler hakkında beraat kararı vermesi, şüphelinin vücudundan mermi kovarı çıkmaması vb. gelişmeleri öne sürerek davanın reddine karar vermiştir.

⁸⁹⁶ Danıştay10.D. “E:2014/2257, K:2014/5259”, (Tarih:17.09.2014).

Danıştay, polis memurları hakkında verilen beraat kararını onarken şüpheli yakınlarının tazminat talebini haklı bulmuştur. Danıştay'a göre her ne koşulda olursa olsun kolluk personeli vatandaşın can ve mal güvenliğini korumakla görevlidir. Şahıs, gösteri yürüyüşüne katılsa bile o şahsın güvenliği kolluk personeline aittir. Kolluk personelinin hizmet kurusu kişilerinin bir takım hak ve özgürlüklerini kısıtlamıştır. Danıştay, idarenin şahsın ailesine tazminatın ödenmesine hükmetmiştir.⁸⁹⁷

3.9.2.3. Danıştay'ın Can ve Mal Güvenliğinin Sağlanması İle İlgili Kararları

Kolluk güçlerinin temel görevi kişilerin can ve mallarının güvenliğini sağlamaktır. Kişilerin can ve malların güvenlikleri anayasal bir hak olarak korunmaktadır. Anayasanın 17. maddesi yaşama hakkını düzenlemiştir. Yaşama hakkı tüm hakların üzerinde insanların var olmasını sağlayan en temel haktır.

Temel hak ve hürriyetler içinde yer alan “*Can ve Mal Güvenliğinin Sağlanması*” ile ilgili Danıştay'ın kararını incelersek;

Davacı ikamet ettiği apartmanının zemin katında kumar oynatıldığını bu durumun apartmanın ahlak ve huzurunu kaçırdığını iddia ederek yetkili kurumlardan buraların kapatılmasını talep etmiştir. Apartman sakinleri ve kumarhaneyi işletenler arasındaki kavgayı ayırmaya gelen polislerin kumarhaneyi işletenler hakkında gerekli işlemleri yapmadıkları gözlemlenmiş ve polis gittikten sonra devam eden kavgada bir apartman sakinin öldürülmesi ile sonuçlanan olayda apartman sakinleri can ve mal güvenliklerini sağlamadıkları gerekçesiyle polislerden şikâyetçi olmuşlardır. İdare kolluk personelinin kusurlu olduğunu kabul ederek oluşan zararın idarece karşılanmasına hükmetmiştir. Danıştay ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁸⁹⁸

Temel hak ve hürriyetler içinde yer alan “*Can ve Mal Güvenliğinin Sağlanması*” ile ilgili Danıştay'ın kararını incelersek;

Davacı annesi ile alışverişten döndükleri sırada ana cadde üzerinde araçla gelen şüpheliler tarafından saldırıya uğramıştır. Şüpheliler kadının çantasını çalmak için harekete geçtikleri sırada kadının direnci ile karşı karşıya kalmışlar ve kadını 1000

⁸⁹⁷ Danıştay10.D. “E:2003/368, K:2006/1943”, (Tarih:17.03.2006).

⁸⁹⁸ Danıştay10.D. “E:2010/4749, K:2014/4623”, (Tarih:08.07.2014).

metre sürükleyip yaşamını kaybetmesine neden olmuşlardır. Davacı annesinin öldürülmesinde idarenin sorumlu olduğunu öne sürerek 20 suçtan fazla sabıkası olan şahısların haklarında işlem yapılmamasının hizmet kusurunu oluşturduğunu öne sürerek ortaya çıkan zararın idare karşılanmasını istemiştir. İdare mahkemesi ilgili olayda kolluk personelin kusurlu olmadığını öne sürerek davayı ret etmiştir. Danıştay'da ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁸⁹⁹

3.9.2.4. Danıştay'ın Fuhuş İle Mücadele Hakkındaki Kararları

Kolluk güçlerinin bir diğer görevi de toplumun ahlak ve huzurunu sağlamaktır. Fuhuş istek dışı maddi amaçla hayat kadınlarının pazarlanmasıdır. Fuhuş pazarlığının yapıldığı genel ev ve diğer ev ve pansiyonlar ruhsatlı olmayıp kolluk güçlerinin izni olmadan çalıştırılan yerlerdir. Fuhuş yapmak, yaptırmak, pazarlamak suçtur. Fuhuş insan onuruna, insanlık haklarına aykırıdır. Toplumsal güvenlik ve asayişten sorumlu olan kolluk güçleri fuhuş ile gelen ihbarlara müdahale etmekle görevlidir.

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Fuhuş İle Mücadele*” ile ilgili Danıştay'ın kararını incelersek;

Davacı otelinde fuhuş yapıldığı hakkındaki iddiaları kabul etmeyerek kolluk güçlerinin hakkında vermiş olduğu idari para cezası ve 30 iş günü kapatma cezasının kaldırılması talebinde bulunmuştur. Davacı otelinin aile oteli olduğunu o gün gelenlerinde aile kılığında geldiğini bu durumdan kendisinin haberi olmadığını iddia ederek kendi oteli hakkında verilen kararların kaldırılması talebinde bulunmuştur.

İdare mahkemesi otelin kapatılmasında polislerin ya da idarenin bir kusuru olmadığını belirterek talep edilen tazminatın reddine karar vermiştir. Danıştay'da ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı incelemiş ve idarenin hiçbir kusuru olmadığını belirterek kararı onamıştır.⁹⁰⁰

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Fuhuş İle Mücadele*” ile ilgili Danıştay'ın kararını incelersek;

⁸⁹⁹ Danıştay10.D. “E:2009/13689, K: 2010/5324”, (Tarih:11.06.2009).

⁹⁰⁰ Danıştay10.D. “E:2003/6235, K:2006/2234”, (Tarih:31.03.2006).

Davacı fuhuş yapacak kişilere aracılık yapma iş yerini kullandırma gibi suçlarla kolluk personeli tarafından gözaltına alınmıştır. Davacı kendi iş yerinde fuhuş yapılmadığını idarece verilen 45 günlük kapatma cezasının kaldırılmasını talep etmiştir.

İdare mahkemesi davacının fuhuş pazarlığına aracılık yaptığı hükmünü sabit bulmuş ve 45 günlük kapatma cezasının kaldırılması talebini ret etmiştir. Danıştay davacının fuhuş pazarlığında aracı olduğu hükmünü kabul ederken iş yerinde fuhuş yapıldığı ile ilgi yeterli delil ve kanıtın olmadığını öne sürerek idare mahkemesinin 45 günlük kapatma cezasını bozmuştur.⁹⁰¹

Temel hak ve hürriyetler içinde yer alan “*Fuhuş İle Mücadele*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Davacı şirketine bağlı otelde fuhuş yapıldığı iddiası gözaltına alınmış idare tarafından çıkarılan karar ile iş yeri 1 aylığına kapatılmıştır. Davacı idare tarafından verilen kapatma kararının hukuka aykırı olduğunu otelinin genel ev ya da kerhane olmadığını fuhuş yapıldığından haber olmadığını iddia ederek kapatma cezasının kaldırılmasını talep etmiştir.

İdare mahkemesi otelde kadın pazarlığı ve fuhuş yapıldığını gerekli belge ve delillerin bu olayı kanıtladığını öne sürerek 1 aylık kapatma cezasının kaldırılması talebini ret etmiştir. Danıştay idare mahkemesinin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁹⁰²

Temel hak ve hürriyetler içinde yer alan “*Fuhuş İle Mücadele*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Davacı otelinde fuhuş yapıldığı iddiası ile gözaltına alınmış ve idare tarafından 3 aylığına oteli kapatılmıştır. Davacı idare tarafından verilen 3 aylık kapatma cezasının kanunlara aykırı olduğunu iş yerinin genel ev olmadığını öne sürerek kapatma cezasının kaldırılmasını talep etmiştir.

⁹⁰¹ Danıştay10.D. “E:1997/516, K:1999/4774”, (Tarih:11.10.1999).

⁹⁰² Danıştay10.D. “E:2003/6235, K: 2006/2234”, (Tarih:31.03.2006).

İdare mahkemesi otel çalışanıymış gibi hareket eden bayanların fuhuş yaptığının tespit edilmesi sonucunda otelin kapatılmasına hükmetmiştir. Danıştay, ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁹⁰³

3.9.2.5. Danıştay’ın Asayiş ve Güvenliğin Sağlanması İle İlgili Kararları

Devlet ülke sınırları içerisinde yaşayan vatandaşların asayiş ve güvenliğini sağlamakla görevlidir. Asayiş ve güvenliği sağlamak devletin en temel vazifesidir. Devletler vatandaşlarının güvenlik ve asayişini kolluk güçleri vasıtasıyla yerine getirmektedir. Kolluk güçleri güvenlik ve asayiş kanunları çerçevesinde sağlamakla yükümlüdür.⁹⁰⁴

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Asayiş ve Güvenliğin Sağlanması*” ile ilgili Danıştay’ın kararını inceleyelim;

Davacı çocuğunun polis noktasının karşısındaki boş arazide top oynadığı sırada patlayan el yapımı bomba sonucu öldüğünü bu ölümden kolluk güçlerinin kusuru olduğunu iddia ederek ortaya çıkan zararın idare tarafından karşılanmasını talep etmiştir.

İdare polis noktasının karşısındaki boş arazide el yapımı bombanın patlaması olayında idareyi sorumlu tutarak genel hizmet kusuru saymıştır ve ortaya çıkan zararın aileye ödenmesine hükmetmiştir. Danıştay 10. Dairede ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararı yerinde bularak onamıştır.⁹⁰⁵

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Asayiş ve Güvenliğin Sağlanması*” ile ilgili Danıştay’ın kararını inceleyelim;

Milli Savunma Bakanlığı’na tahsis edilmiş Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı’nın ortaklaşa kullandığı atış poligonundaki mühimmatın dışarıda boş bir araziye çıkarılması sonucunda bir kişinin ölmüştür.

Davacı yakınları boş arazide Milli Savunma Bakanlığı’na bağlı mühimmatın patlaması sonucu akrabalarının öldüğünü bu olayda kolluk güçlerinin kusurlu

⁹⁰³ Danıştay10.D. “E:2006/1239, K:2008/2047”, (Tarih:09.04.2008).

⁹⁰⁴ AKGÜL, s.333.

⁹⁰⁵ Danıştay10.D. “E:2004/12722, K:2007/3114”, (Tarih:29.05.2007).

olduğunu iddia ederek ortaya çıkan zararın tazminatın idarece karşılanmasını talep etmiştir.

İdare mahkemesi kolluk personelinin gerekli güvenliği almadığını öne sürerek idareyi kusurlu bulmuş ve tazminatın aileye ödenmesine hükmetmiştir. Danıştay'da idare mahkemesinin vermiş olduğu bu kararı onamıştır.⁹⁰⁶

3.9.2.6. Danıştay'ın Koruma Önlemleri İle İlgili Kararları

Kolluk makamları kişilerin can ve mal güvenliklerini korumakla görevlidir. Kolluk personeli her bir vatandaşın güvenliğinden ayrı ayrı sorumludur. Kolluk makamları vatandaşın güvenliğini çeşitli yollarla sağlamaktadır.⁹⁰⁷

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Koruma Önlemleri*” ile ilgili Danıştay'ın kararını incelersek;

Davacı, ailesi ve kendisinin suç örgütleri tarafından tehdit edildiğini, bu örgütlerin kendilerinden yüklü miktarda para istediklerini, vermemeleri durumunda ölümlerle tehdit edildiklerini iddia ederek kolluk makamlarına başvurmuştur. Davacı kolluk makamlarına şüphelilerin isimlerini vererek kolluk makamlarından koruma talep etmiş ve kolluk makamlarından istediği sonucu elde edememiştir. Suç örgütü tarafından yapılan silahlı saldırıda ailesinden birçok kişiyi kaybeden davacı bu olayda idareyi sorumlu tutarak ortaya çıkan zararın idarece karşılanmasını talep etmiştir.

İdare mahkemesi de kolluk makamlarını kusurlu bularak ortaya çıkan zararın aileye ödenmesine hükmetmiştir. Danıştay'da, idare mahkemesinin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁹⁰⁸

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Koruma Önlemleri*” ile ilgili Danıştay'ın kararını incelersek;

Davacı, oğlunun mafya tarafından tehdit edilerek öldürüleceğini iddia ederek kolluk makamlarına başvurmuş ve koruma talep etmiştir. Kolluk makamları bu talebi

⁹⁰⁶ Danıştay10.D. “E:2010/1011, K:2014/3791”, (Tarih:10.06.2014).

⁹⁰⁷ AKGÜL, s.350.

⁹⁰⁸ Danıştay10.D. “E:2009/14448, K:2013/7851”, (Tarih:07.11.2013).

ret etmiş ve davacının oğlu, mafya tarafından öldürülmüştür. Davacı, oğlunun ölümünde idareyi sorumlu tutarak ortaya çıkan zararın karşılanmasını talep etmiştir.

İdare kolluk personelinin kusurlu olduğunu öne sürerek tazminatın aileye ödenmesine hükmetmiştir. Bu karar, Danıştay tarafından onanmıştır.⁹⁰⁹

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Koruma Önlemleri*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Davacı kadın, can güvenliği ve vücut bütünlüğünün tehlikede olduğunu savunarak kolluk güçlerine başvurarak koruma talebinde bulunmuş ancak kolluk makamları tarafından yeterli destek bulamamıştır. Davacı yakınları, kızının öldürülmesinde kolluk personelinin kusurlu olduğunu savunarak ortaya çıkan zararın idarece ödenmesini talep etmişlerdir.

İdare mahkemesi kolluk makamlarını koruma görevini yerine getirmediği gerekçesiyle idareyi kusurlu bulmuştur ve aileye tazminatın ödenmesine hükmetmiştir. Danıştay idare mahkemesinin vermiş olduğu kararı onaylamıştır.⁹¹⁰

3.9.2.7. Danıştay’ın Bilgi Toplama, Arşiv ve Fiş Kayıtları İle İlgili Kararları

Teknolojik gelişmeler kişiler üzerinde bir takım endişelere neden olmaktadır. Kişiler sosyal medya, telefon, internet, vb. teknolojik aletlerle dinlendiğini kişisel verilerinin kopyalandığını, fişlendiğini düşünerek kolluk güçlerine başvurmaktadır. Kolluk güçleri kişisel verilerin korunması için siber güvenlik alt yapısını korumakla sorumludur.⁹¹¹

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Bilgi Toplama, Arşiv ve Fiş Kayıtları*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Davacı, hakkında toplanan bilgilerin kayıt altına alınmasının özel hayatın gizliliğini ihlal ettiğini öne sürerek fiş kayıtlarının iptalini istemiştir. İdare mahkemesi davacının özel hayatının gizliliğini ihlal edecek bir durumun gerçekleşmediğini öne sürerek davayı ret etmiştir. Danıştay davacı hakkında toplanan bilgilerin kanunlara

⁹⁰⁹ Danıştay10.D. “E:2008/6778, K:2013/1582”, (Tarih:25.02.2013).

⁹¹⁰ Danıştay10.D. “E:2007/4863, K:2010/9105”, (Tarih:23.11.2010).

⁹¹¹ AKGÜL, s.283.

aykırı olduğunu idarenin özel hayatın gizliliğini ihlal ettiğini öne sürerek idare mahkemesinin vermiş olduğu kararı bozarak davacıya tazminatın ödenmesine hükmetmiştir.⁹¹²

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Bilgi Toplama, Arşiv ve Fiş Kayıtları*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Davacı kolluk güçleri tarafından toplanan bilgilerin kayıt altına alındığını kendisinin fişlendiğini iddia ederek idare mahkemesine başvurmuştur.

İdare mahkemesi kolluk personelinin herhangi bir kusurunun olmadığını öne sürerek fişlemenin kaldırılması hakkındaki başvuruyu ret etmiştir. Danıştay ise kişinin kendi rızası olmadan hakkında bilgi toplanması ve fişlenmesini özel hayatın gizliliğinin ihlali sayarak idare mahkemesinin vermiş olduğu kararı bozmuş ve ortaya çıkan zararın idarece karşılanmasına hükmetmiştir.⁹¹³

3.9.2.8. Danıştay’ın Parmak İzi ve Fotoğraf Kayıtları İle İlgili Kararları

Kolluk makamları biyometrik yöntemlerle kişilerin kimlik tespitini yapmaktadır. Kolluk makamları çeşitli teknolojik aletlerin vasıtasıyla kişilerin parmak izi tespiti, yüz tanıma sistemi ile yüz bölgesinin tespiti, ayak izi tespiti, yürüyüş şekli, ses tonu, retina kısacası kişinin fiziki ve bedeni özelliklerini belirleyebilir. Kolluk teknolojik aletlerin sunmuş olduğu bu kolaylık sayesinde suç işleyen kişilere kolayca ulaşabilmektedir⁹¹⁴

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Parmak İzi ve Fotoğraf Kayıtları*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Davacı önceden işlemiş olduğu bir suçtan dolayı parmak izinin alındığını ve sabıka kayıtlarına işlendiğini belirtmiş ilerleyen süreçte hakkında beraat kararı çıkmasına rağmen parmak izi kayıtlarının güvenlik arşivinden silinmemesinin kendisi üzerinde mağduriyete yol açtığını iddia ederek zararın idarece karşılanmasını talep etmiştir.

⁹¹² Danıştay10.D. “E:1995/1313, K:1995/5706”, (Tarih:16.11.1995).

⁹¹³ Danıştay10.D. “E:2000/1939, K:2003/203”, (Tarih:22.01.2003).

⁹¹⁴ AKGÜL, s.297.

İdare mahkemesi parmak izi kayıtlarının davacının hakları ve özel yaşamı üzerinde olumsuz bir durum ortaya çıkarmadığını öne sürerek davayı ret etmiştir. Danıştay ise parmak izi kayıtlarının silinmemesi ve bu durumun sonucunda şahısın mesleğini kaybetmesini idarenin kusuru olarak kabul etmiş ve idare mahkemesinin vermiş olduğu kararı bozmuştur.⁹¹⁵

Temel hak ve hürriyetler içerisinde yer alan “*Parmak İzi ve Fotoğraf Kayıtları*” ile ilgili Danıştay’ın kararını incelersek;

Davacı, ulusal düzeyde yayın yapan bir gazetenin fotoğrafını manşete koyarak aranan bombacı diyerek haber yaptığını bu durumun ise kendisinin üzerinde bir takım ihlallere neden olduğunu iddia ederek ortaya çıkan zararın idarece karşılanmasını talep etmiştir.

İdare mahkemesi özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmediğini ve idarenin kusurlu olmadığını savunarak davanın reddine karar vermiştir. Danıştay fotoğrafın kolluk personelleri tarafından gazetelere gönderildiğini ortaya çıkan zarardan idarenin sorumlu olduğunu iddia ederek davacıya tazminatın ödenmesine hükmetmiştir.⁹¹⁶

3.9.3. Sayıştay’ın Kolluk Makamları Üzerindeki Denetimi

Sayıştay, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne bağlı bir şekilde hareket etmektedir. Sayıştay kamu kurum ve kuruluşlarının gelir ve giderlerini denetlemekle görevlidir. Sayıştay’ın denetleme görevi özel kanunlar çerçevesinde düzenlenmiştir. Sayıştay denetlemekle görevli olduğu kurumlar ile ilgili kesin hesapları altı ay içerisinde TBMM’ye sunar.⁹¹⁷

Anayasanın 160. maddesine göre Sayıştay’ın görevleri üçe ayrılmıştır:

- Türkiye Büyük Millet Meclisi adına merkezi yönetim tarafından belirlenen bütçe kapsamında kamu kurum ve kuruluşların tüm gelir ve giderleri ile Sosyal Güvenlik Kurumunun mallarını denetlemek,

⁹¹⁵ Danıştay10.D. “E:2006/4914, K:2009/6445”, (Tarih:16.09.2009).

⁹¹⁶ Danıştay10.D. “E: 2010/4429, 2014/3779”, (Tarih:10.06.2014).

⁹¹⁷ Burcu SEVİNÇLER, Sayıştay’ın Anayasal Konumu ve Yargı Fonksiyonu (Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018), s.12.

- Kamu kurum ve kuruluşların sorumlu oldukları alanlar ile ilgili hesap ve işlemleri sonuca bağlamak,

- Kanunların vermiş olduğu yetkiler çerçevesinde inceleme, araştırma ve denetim yapmak.⁹¹⁸

Sayıştay'ın mahkeme ve yargısal fonksiyonun yanı sıra denetim, araştırma ve danışma fonksiyonları da söz konusudur. Sayıştay, kendine özgü bir yargı sistemine sahiptir. Sayıştay, yüksek mahkeme değildir.⁹¹⁹

Sayıştay, kolluk makamlarını kamusal harcamalar açısından denetlemektedir. Sayıştay, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına İçişleri Bakanlığı'na bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığını kamusal harcama, gelir gider açısından denetlemektedir. Sayıştay, her yılın sonunda kolluk makamların gelir ve giderlerini, bütçesi ve borçlarını inceler, araştırır ve TBMM'ye sunar. Sayıştay'ın kolluk makamlarının bütçelerini denetledikten sonra sunduğu raporlar öneri niteliğinde olup bağlayıcı değildir.

Hukuk alanında kolluk makamlarının denetimi çeşitli makamlarca yapılmaktadır. Anayasa Mahkemesi, Danıştay, BİM, Yargıtay, BAM, İlk derece mahkemeleri, Sayıştay gibi hukuk mercileri kolluk makamlarını doğrudan denetlemektedir. Bunun dışında HSK, Türkiye Barolar Birliği, Arabuluculuk Daire Başkanlığı, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı (Uzlaştırımacı) vb. hukuk mercileride kolluk makamlarını dolaylı yollardan denetlemektedir.

⁹¹⁸Ahmet TAŞIR, “*Sayıştay’ın Anayasal Konumu Üzerinde Tartışmalar*” (TBB Dergisi, Sayı:133, Kasım 2017), s.82.

⁹¹⁹SEVİNÇLER, s.41.

SONUÇ

İdare Hukuku kitaplarında kolluk konusu dar kalıplara sıkıştırılarak yüzeysel anlatılmaktadır. Oysaki kolluk üzerinde genişçe durulması gereken bir çalışma alanıdır. Son yıllarda kolluk alanında önemli çalışmalar yapılmıştır. Kolluk personelinin eylem ve işlemleri temel hak ve özgürlükleri doğrudan etkilediği için kolluk son yıllarda İnsan Hakları ve Anayasa hukukları kitaplarında da yer almaktadır.

Kolluk üzerinde uzlaşmış ortak bir tanım yoktur. Klasik kuramcılara, göre kolluk kamu düzenini sağlamada devletin kullanmış olduğu kamu gücüdür. Bir başka tanıma göre kolluk, devletlerin toplum düzeninde güvenlik ve asayiş sağlamada başvurduğu bir teşkilattır.

Tarihin her döneminde kolluk makamlarının varlık ve devamı devletlerin varlık ve devamına bağlı kılınmıştır. Öte yandan insanların doğdukları andan itibaren bir takım hak ve özgürlüklere sahip olması bireysel ferdi güvenliğin temelini oluşturmuştur. Bireysel ferdi güvenliği sağlama durumu Tarım toplumuna geçişle son bulmuştur. Tarım toplumuna geçiş ve onun ardılı olarak kabul edilen toplu halde yaşama arzusu devlet adını verdiğimiz siyasal olguları oluşturmuştur.

Devletler de içeriden veya dışarıdan gelebilecek tehdit ve tehlikelere karşı kolluk teşkilatlarını kurmuşlardır. Devletler sınırlarını içerisinde yaşayan vatandaşlarının güvenliklerini kolluk güçleri vasıtasıyla sağlamaktadır. Bu yüzden Devletlerin kurulması ile kolluk güçlerinin oluşturulması arasında paralellik söz konusudur.

Kolluk tarihini Eski Yunan medeniyeti dönemine kadar getirebiliriz. Ancak Eski Yunan medeniyetinin ilk dönemin de nüfusun az olması ve yurttaşlık bilincinin gelişmiş olmasından kaynaklı ayrı bir kolluk teşkilatına ihtiyaç duyulmamıştır. Zamanla nüfusun artması Atina ve Sparta gibi büyük kentlerin kurulması ile Eski Yunan'da "*Agore Nomes*" adında ayrı bir kolluk teşkilatı oluşturulmuştur. Roma İmparatorluğunda "*Prefe*" adında kolluk teşkilatı oluşturulurken, Bizansta "*Thema*" sistemi Eski Türkler'de ise "*Başbuğ*" adında kolluk teşkilatları oluşturulmuştur.

Osmanlı devletinde "*Subaşı ve Kadılar*" kolluk teşkilatlarının temelini oluşturmaktadır. Polis ve jandarma teşkilatlarının temelleri Tanzimat döneminde atılmıştır.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kolluk teşkilatları yeniden şekillenmiştir. Yeni kanun ve yönetmelikler çıkartılarak kolluk personellerin yetkileri arttırılmıştır.

Cumhuriyet döneminde genel idari kolluk, özel idari kolluk teşkilatları olarak kolluk teşkilatları ikiye ayrılmıştır. Genel idari kolluk teşkilatları (Polis, Jandarma, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Çarşı ve Mahalle Bekçileridir.) Özel idari kolluk teşkilatları görev ve branşlarına göre ayrılmıştır. Örnek vermek gerekirse (Çevre, Orman, Tarım ve Ekonomi) kolluğudur.

Cumhuriyet döneminde idari kolluk adli kolluk ayrımı yapılarak kolluk personellerin görevleri belirlenmiştir. İdari kolluk suç işlenmeden önce gerekli tedbirleri olan kolluk personelidir. Suç işlenmeden önce görev yapar. Adli kolluk ise suç işlendikten sonra gerekli belge ve bulguları toplamakla görevli kolluktur. Adli kolluğun görevi suç işlendikten sonra başlamaktadır.

Anayasa birçok kurumu kolluk yetkisi ile donatmıştır. (Cumhurbaşkanın, Bakanlar Kurulunun, İçişleri Bakanlığının devlet demiryolları personellerinin, hava kaptanları ile deniz kaptanlarının) kolluk ile ilgili görevleri bulunmaktadır.

Ülkemizde de dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı ordu teşkilatlanmasına giderken içeriden gelebilecek saldırılara karşı polis, jandarma ve sahil güvenlik kolluk güçlerinden yararlanmaktadır.

Kanun koyucu, idari kolluk teşkilatlarına güven ve asayiş sağlamaları için bir takım yetki ve görevler vermiştir. İdari kolluk teşkilatları toplum düzeninde güvenlik ve asayiş sağlamak için yakalama, arama, tutuklama, gözaltına alma, zor kullanma, silah kullanma, kimlik sorma, parmak izi alma, durdurma yetkileri ile donatılmıştır.

Kolluk personeli görevleri sırasında eylem ve faaliyetlerini icra ederken kişiler üzerinde bir takım ihlallere neden olabilir. Kolluk personelinin haksız araması özel hayatın gizliliğine neden olurken, orantısız kullanılan silah vücut bütünlüğü hakkının ihlaline, haksız yapılan kimlik sorgusu özel hayatın gizliliğine, haksız yakalama kişi hürriyetinden yoksun bırakma, konut dokunulmazlığın ihlali suçlarına neden olmaktadır.

Kolluk personelinin eylem ve işlemlerine karşı idari mahkemelere başvurulabilmektedir.

İdari kolluk personeli çeşitli yollarla denetlenmektedir. İdari kolluk personeli hem içeriden (brans, görev vb.) açıdan hemde dışarıdan (yasama, yürütme, yargı) yolları ile dolaylı yollardan denetlenmektedir.

Yürütme yetkisine sahip Cumhurbaşkanı kolluk personelinin İçişleri Bakanlığı aracılığıyla denetleyebilmektedir. Aynı şekilde CİMER şikâyet sistemi ile dolaylı açıdan kolluk personeli denetlenmektedir. TBMM yasama yoluyla (genel görüşme, meclis araştırması, dilekçe hakkı vb.) dolaylı denetlenmektedir. Kolluğun sivil denetiminde çok geniş bir alanı kapsar. (Sivil toplum örgütleri, medya, sosyal medya, dernek, vakıflar, kanaat önderleri,) kolluk makamlarını dolaylı yollardan denetlenmektedir.

Kolluk makamlarının yargı yoluyla denetlenmesi Danıştay ve AYM kararları ile olmaktadır.

Görüldüğü üzere idari kolluk personeli güvenlik ve asayiş sağlamada görevlidir. Kolluk personeli görevini yerine getirirken kişiler üzerinde bir takım ihlallere neden olabilmektedir. Kolluk personelinin görevleri esnasında hak ihlallerine yol açmaması için yetki ve görevleri düzenlenmelidir. Kolluk personeli gerek yargı yoluyla gerekse yargı dışı yollarla denetlenmelidir.

Kolluk alanındaki en büyük eksiklik aderli toplu bir çalışma alanının oluşturulamamasıdır. Kolluk ayrı bir dal veya hukuk alanı değildir. İdare hukuku içerisinde yer alan 20-30 sayfayı geçmeyen dar bir kalıba sokulması son derece yanlış bir uygulamadır.

Bu alanda en temel önerimiz kolluğun ayrı bir hukuk dalı olması, hukuk fakültelerinde ayrı bir ders olarak okutulması, polis ve askeri okullarda kolluk derslerinin verilmesidir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

AKGÜL, Aydın. **Genel İdari Kolluk Faaliyetleri ve Yargısal Denetimi**. Ankara: Adalet Yayınevi, 2016.

AKGÜL, Şerife Yıldız. **İdare Hukuku**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2019.

AKYILMAZ Bahtiyar / SEZGİNER Murat / KAYA Cemil. **Türk İdare Tarihi**. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011.

ATAY, Ender Ethem. **İdare Hukuku**. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.

DOĞAN, Hikmet. **Özel Güvenlik Temel ve Yenileme Eğitimi Ders Notları ve Soru Bankası**. Bursa: Gök-Ay Eğitim Hizmetleri, 2019.

ERYILMAZ, M. Bedri. **İnsan Hakları Prensipleri Işığında Kolluk Uygulamalarının Denetimi**. Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları Pozitif Matbaacılık Yayınevi, 2009.

GÖZLER, Kemal / KAPLAN Gürsel. **İdare Hukukuna Giriş**. Bursa: Ekin Yayınevi, 2018.

GÖZLER, Kemal. **Devletin Genel Teorisi**. Bursa: Ekin Kitap Evi, 2007.

GÖZLER, Kemal. **Türk Anayasa Hukuku**. Bursa: Ekin Kitap Evi, 2000.

KAPANİ, Münci. **Politika Bilimine Giriş**. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2013.

NİYAZİ, Mehmed. **Türk Devlet Felsefesi**. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2015.

NOHUTÇU, Ahmet. **İdare Hukuku Kanunname**. Ankara: Savaş Yayınevi, 2018.

NOHUTÇU, Ahmet. **İdare Hukuku**. Ankara: Savaş Yayınevi, 2012.

TEMİZ Özgür/ KORKMAZ Fahrettin. **İdare Hukuku**. Erzurum: Erzurum Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 2016.

YARDIMCI, Hakan. **Hayvan Sağlık Zabıtası**. Ankara: Ankara Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Ders Notları, 2018.

YENİSEY, Feridun. **Kolluk Hukuku**. İstanbul: Beta Yayınevi, 2015.

2. Makaleler

AKÇAKAYA, Murat. “*Geleneksel Kamu Yönetiminden Yeni Kamu Yönetimine Kamu Yönetimi Disiplininin Gelişimi*”. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:1, Sayı:34, Yıl:2017, ss.1–31.

AKYILDIZ, Hakan. “*Kolluk Faaliyetlerinin Denetimi Hakkında Genel Bir Değerlendirme*”. TBB Dergisi, Sayı:143. Yıl:2019, ss.144–180.

ALPAR, Güray. “*Güvenliğin Sağlanmasında Bir Kolluk Kuvveti Olan Jandarmanın Geçmişten Günümüze Rolü ve Dünyadaki Konumu*”. Güvenlik Bilimleri Dergisi, Sayı:1, Yıl:2013, ss.79–106.

ALŞAHİN, Mehmet Emin. “*Tehdit Suçunun Silahla İşlenmesi (Silahlı Tehdit)*”. Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı:2, Yıl:2015, ss.101–107.

ALTAY, Evren. “*Danıştay’ın İdari Görevleri ve Kararları*”. TBB Dergisi, Sayı: 56, Yıl:2015 s.s189–238.

ARICAN, Mehmet. “*Ceza Muhakemesi Hukukunda İfade Alma ve Sorgu*”. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt:17, Sayı:1, Yıl: 2009, ss.43–46.

ARSLAN, Ümit. “*Bir Kamu Denetim Sistemi Olarak Ombudsman ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*”. Dergi Park Selçuk İletişim Yayınları, Cilt:4 Sayı:3, Yıl: 2013, ss.82–100.

ARSLAN, Mustafa. “*İdari Kolluk Uygulamalarında Kolluk Kuvveti Anlayışından Kolluk Hizmeti Anlayışına Geçiş*”. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi Sayı:52, Yıl:2018, ss.175–196.

ARTUK, Mehmet Emin. **“Kriminolojinin Tanımı”**. İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt:5, Sayı:2, Yıl: 2018, ss.5–14.

ATAY, Ender Ethem. **“Hukuk Devleti İlkesi Işığında İdarenin Denetimi ve Kamu Denetçiliği Kurumu”**. Dergi Park Ombudsman Akademik Dergisi, Sayı:1 Yıl:2014, ss.1–30.

AY, Yusuf **“İç Göçlerin Emniyet ve Asayişe Etkisi”**. Güvenlik Bilimleri Dergisi, Cilt:2 Sayı:1, Yıl: 2013, ss.35–56.

AYHAN, Halis. **“Terör Kavramı, Güvenlik Konseyi ve Güvenlik Kurul Özelinde BM’nin 2001 Sonrası Terör Yaklaşımı”**. Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt:11, Sayı:21, Yıl: 2001, ss.117–147.

AYÖNÜ, Yusuf. **“Bizans Ordusunda Ücretli Türk Askerler XI-XII Yüzyıllar”**. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı:25, Yıl:2009, ss.53–69.

BAHADIR, Oktay/ KILDAN, İsmail Turgut. **“Özel Güvenlik Görevlilerinin Zor Kullanma Yetkisi”**. Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Cilt:0, Sayı:3, Yıl:2013, ss.274–310.

BAHARÇİÇEK, Abdulkadir/ İNAN, C. Emek. **“Dış Politikanın Belirlenmesinde Ulusal Güvenlik Algısının Rolü”**. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, Yıl:2013, ss.101–120.

BARIN, Taylan. **“Kolluk Gözetim Komisyonu Hakkında Mevzuat Eksenli Kısa Bir Değerlendirme”**. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Cilt:2016, Sayı:126, Yıl:2016, s.s.49–68.

BAŞBÜYÜK, İsa **“Türk Ceza Kanununda İşkence Suçu”**. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:12, Sayı:0, Yıl:2010, ss.1443–1485.

BAYRAM, Tuğçe /AKMAN, Elvettin. **“Özel Kolluk Kuvveti Olarak Belediye Zabıtası: Zabıtalının Temel Sorunlarının Isparta Ölçeğinde Nitel Bir Analizi”**. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, Cilt:1, Sayı:3, Yıl:2018. ss.348–356.

BİÇER, Savaş “*Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sisteminde Geleneksel Anlayıştan Modern ve Değişen İhtiyaçlar Dönemine Geçiş*”. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:9, Sayı:2, Yıl: 2017, ss.435–464.

BOZKURT, Paşa “*Türkiye’de Denetim Kurumları*”. Dergi Park, Cilt:0, Sayı:15.Yıl:2016, ss.34–44.

BUTTANRI, Müzeyyen “*Hürriyet ve Hürriyet Kurbanları Eserleriyle İhsan Adli Bey*”. İlmî Araştırmalar Dergisi, Cilt:0, Sayı: 21, Yıl:2014, ss.59-86.

BÜYÜKAVCI, Mustafa “*Ombudsmanlık Kurumu*”. Ankara Barosu Dergisi, Sayı:4, Yıl:2008, s.10–13.

CURUK, Osman. “*Mustafa Zeki Terzi, Hz. Peygamber ve Hulefa-yi Raşidin Döneminde Askeri Teşkilat*”. İslam Tarihi Araştırma Dergisi, Sayı:4, Yıl:2018 ss.100–103.

ÇİL, Halit. “*İslam Tarihinde İlk Düzenli Ordunun Kuruluşu*”. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt:2, Sayı:3, Yıl:2013, ss.78–108.

ÇÖPOĞLU, Hakan Serdar. “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Arama Koruma Tedbirinde Belirlilik İlkesi*”. Ankara Barosu Dergisi, Cilt:77, Sayı:1, Yıl:2019, ss.155–229.

DEMİR, Konur Alp. “*Türk Kamu Yönetimi Denetim Sisteminde Danıştay ve Sayıştay Kurumlarının Analizi*”. Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Sayı:4, Yıl: 2017, ss.189–426.

DENEK, Selçuk. “*Yeni Kamu Hizmeti Düşüncesi: Değişen Kamu Hizmeti Anlayışı*”. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, Yıl: 2019, ss.418–439.

DİKİCİ, Ali. “*Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Polis Teşkilatı (1923–1938)*”. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: 24, Sayı:72, Yıl:2018 ss.719–756.

DURDU, Zafer. “*Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti*”. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:22, Yıl:2009, ss.38.

DURSUN, Hasan. “*Türkiye’de Ombudsmanlığın (Kamusal) Etkin Olarak İşleyebilme Yetkisi Yoktur*”. TBB Dergisi, Sayı:95, Yıl:2011 ss.378–418.

ERDAĞ, Ali İhsan. “Kolluğun “*Durdurma ve Kimlik Sorma Yetkisi(PVSK Madde 4/A)*”. Ankara Barosu Dergisi, Sayı:4, Yıl:2010, ss.37–60.

EROĞLU, İzzet “*TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu*”. Dergi Park, Yasama Sayı:2, Yıl: 2006, ss.32–74.

ERYILMAZ, M. Bedri / BOZLAK, Ayhan. “*Hukukumuzda Zor ve Silah Kullanma Yetkisi*”. TBB Dergisi, Sayı:83, Yıl:2009, ss.223–277.

ERYILMAZ, M. Bedri. “*Ceza Muhakemesi Kanunu ve Adli Kolluk: Adli Kolluk Amirleri, Sorumluları ve Görevlilerinin Belirlenmesi*”. Ankara Barosu Dergisi, Sayı:1, Yıl:2017, ss.110–119

EVREN, Çınar Can “*Kolluk Gözetim Komisyonu*”. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:20, Sayı:2, Yıl:2016, ss.99–136.

FENDOĞLU, Hasan. “*Adli Kolluk Üzerine*”. Yargıtay Dergisi, Cilt:23, Sayı:3, Yıl:1997, ss.229–242.

FIRAT, İsmail / ERDEM, Emrah. “*Türkiye’de İç Güvenlik Hizmeti ve Kolluğun Sivil Denetimi*” Sayıştay Dergisi, Sayı:94, Yıl: 2014, ss.115–133.

GÖKÇEN, Ahmet / BALCI, Murat. “*Kasten Öldürme Suçu*”. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt:17, Sayı:1–2, Yıl:2011, ss.95-218.

GÜLŞEN, Recep “*Haksız Arama Suçu*”. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:12, Sayı:12, Temmuz 2008, ss.139- 158.

Hayrettin, YILDIZ. **“Hukuk Devleti’nin Gelişim Sürecinde Mülk Devleti ve Polis Devletinin Yeri”**. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:15, Sayı:2, Yıl:2013, ss.213.

KAPLAN, Mehmet **“Terörle ve Diğer Suçlarla Mücadelede Kolluğun Sosyal Medya Kullanımının Değerlendirilmesi”**. Güvenlik Bilimleri Dergisi, Cilt: Özel Sayı, Yıl:2020, ss.207–233.

KARAKOÇ, Eren. **“Roma İmparatorluğundaki Auxiliariler ve Peregrinilerin Beraber Yaşadıkları Bir Bölge: Intercisa”**. Amisos Dergisi, Cilt:3, Sayı:5, Yıl:2018, ss.382–390.

KARAKURT-BAL, Bayram. **“Genel Kolluk Özel Güvenlik İlişkisi”**. Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, Yıl: 2013, ss.84–101.

KARATAŞ, Kasım. / ASLAN, Harun. / KILIÇ, Adem. **“Türkiye’de Çocuk Polisinin Yapılanması ve Görevleri Çerçevesinde Sosyal Hizmetin Yeri ve Önemi”**. Dergi Park Toplum ve Sosyal Hizmet, Cilt:30, Sayı:1, Yıl:2019, ss.166-186..

KAYA, Abdullah. **“Doğudaki Roma’nın Bizanslaştığı Devir: 1. Justinianos Dönemi”**. Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:37, Sayı:2, Yıl: 2014, ss.17–40.

KEÇİŞ, Murat / GÜNEŞ, Cüneyt. **“Bizans’ın Anadolu’daki Yeni Düzeni: Thema Sisteminin Ortaya Çıkışı ve Problemler”**. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmalar Dergisi, Cilt.19, Sayı:43, Yıl:2018, ss.95–107.

KİTAPÇIOĞLU, Tülay **“Baskı Grupları ve Demokrasi”**. TBB Dergisi, Sayı:106, Yıl:2013, ss.357–392.

KOCA, Halil İbrahim **“Stratejik İstihbarat”**. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, Cilt:6, Sayı:4, Yıl: 2019, ss.2187–2198.

KUDAT, Aydın **“Hak ve Hukuk Kavramları Üzerinde Bir Değerlendirme”**. Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, Yıl: 2014, ss.87–106.

KÜÇÜK, Adnan. **“Egemenlik (Hâkimiyet)Halk Egemenliği ve Milli Egemenlik Tartışmaları ve Egemenlik Anlayışında Esaslı Dönüşüm”**. Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Cilt:0 Sayı:6, Yıl:2015, ss.311–361.

OKUYUCU/ ERGÜN, Güneş. **“Görevi Kötüye Kullanma Suçu”**. TBB Dergisi, Sayı:82, Yıl:2009, ss.1–31.

ORAK, Cem Çağatay **“Kamu Hizmeti: Tabula Rasa AB Sürecinde Nasıl Doldurulacak”**. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı:68, Yıl:2017, ss161–240.

OSMANOĞLU, Kerem. **“Polis ve Mağdur İlişkisi”** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, Yıl:2013, ss.891-918.

ÖMEROĞLU, Ömer. **“Ceza Muhakemesinde Şüpheli ile Sanığın Fizik Kimlik Tespiti”**. TBB. Dergisi, Sayı:115, Yıl:2014, ss.61–102.

ÖNDER, Ayhan. **“Ceza Muhakemeleri Usulü Hukukunda Arama”**. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:29, Sayı:3, Yıl:1963, ss.424–457.

ÖZEL, Kadir Can. **“Bir Koruma Tedbiri Olarak Arama”**. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:21, Özel Sayı: Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan Yıl:2019, ss.1217–1266.

ÖZER, Mehmet Akif. / ISKANDAROV, Shokhrukh. **“Kamu Yönetiminin Denetiminde Ombudsman Uygulaması- Kırgızistan Örneği”**. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:3, Sayı:8, Yıl:2016 ss.324–344.

ÖZKAN, Ahmet Fatih. **“Ekonomik Kamu Düzeni ve Ekonomik Kolluk Faaliyeti”**. Ankara Barosu Dergisi, Cilt:67, Sayı: 4, Yıl:2009, ss.76–94.

ÖZTÜRK, Yücel. **“Timar-Thema Teriminin Ortaya Çıkması, Bizans Uygulaması ve Osmanlı ile Mukayesesi”**. Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Cilt:0, Sayı:31, Yıl:2012, ss.157–208.

PAYAM, Mehmet Murat. **“Emniyet, Güvenlik, Kent Emniyeti ve Kent Güvenliği: Kavramsal Bir Analiz”**. Avrasya Terim Dergisi Cilt:6, Sayı:1, Yıl: 2018, ss.15–25.

POLATER, Yusuf Ziya. “*Adli Kolluk- Savcı İlişkisi ve Soruşturmalara Etkisi*”. TBB. Dergisi, Sayı:120 Yıl:2015, ss.290–324.

Selahattin, EREN. “*Senatus Consultum Ultimum: Eski Roma’da Olağanüstü Yönetim Kararı*”. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt:24, Sayı:2, Yıl:2018, ss.1125–1145.

SEVÜK, Yokuş Handan. “*5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Eziyet Suçu*”. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt71, Sayı:1, Yıl: 2013, ss.1273–1290.

SEVÜK, YOKUŞ Handan. “*Görevi Kötüyü Kullanma Suçu (TCK M.257)*”. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:23, Sayı:39, Yıl:2018 ss.257–316.

ŞEKER, Gülseven. “*İdari İşlemin Uygulanması*”. E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Dergisi, Sayı:122, Yıl:2012, ss.1–35.

ŞEN, Yusuf Furkan. “*Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış: PKK Terörü ve Ağrı Gerçeği*”. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi SBE Dergisi, Cilt:1, Sayı.2, Yıl:2015, ss.17–70.

ŞİMŞEK, Sedat. “*Küreselleşme Sürecinde Çok Uluslu Şirketler ve İnternetin Önemi*”. Dergi Park Selçuk İletişim, Cilt:4, Sayı:3, Yıl:2013, s.166–175.

TAŞIR, Ahmet. “*Sayıştay’ın Anayasal Konumu Üzerinde Tartışmalar*”. TBB Dergisi, Sayı:133, Yıl: 2017, ss.81–96.

TEKÇE, Fatma Nur “*Manevi Tazminat Davalarında Görevli ve Yetkili Mahkeme*”. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt.22, Sayı:3, Yıl:2016, ss.2623–2641.

TOMBALOĞLU, Nermin. “*Anayasa Mahkemesi Kararlarında Kamu Yararı Kavramı*”. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, Yıl: 2016, ss.353–388.

UÇAR, İsmail. *“İdare Hukukunda Kamu Gücü Ayrıcalığı Kavramı ve Bir Kamu Gücü Ayrıcalığı Olarak Hukuka Uygunluk Karinesi”*. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:20, Sayı:3, Yıl:2016, ss.331-373.

UYGUN, Merve / İNAL, Merve. *“Türkiye’nin İtfaiye Hizmetlerinin Acil Durum ve Afet Yönetimi Süreçlerine Göre Değerlendirilmesi”*. Hastane Öncesi Dergisi, Cilt:4, Sayı: 1, Yıl:2019, ss.13–22.

UZUN-ÇAM, Mine. *“Vergi Denetiminde Anayasaya Aykırı El Koyma Yetkisi”*. MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:15, Sayı:4, Yıl:2017, ss.178–206.

ÜNAL, Feyzullah. *“Kırsal Alanlarda Güvenliğin Yasal ve Yapısal Sorunları: Köy Kolluğu Örneği”*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:62, Yıl:2019, ss.200–211.

ÜZÜLMEZ, İlhan. *“ Yeni Türk Ceza Kanununda Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu”*. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:19, Sayı:1, Yıl:2007, ss.1183–1210.

ÜZÜLMEZ, İlhan. *“Görevi Kötüye Kullanma Suçu (TCK M.257)”*. Gazi Üniversitesi Hukuku Fakültesi Dergisi Cilt:16, Sayı:1, Yıl:2012, ss.191- 216.

YALÇIN, Berk. *“Avrupa İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi Bağlamında Ülke Ziyaretleri ve Türkiye”*. Dicle Üniversitesi Dicle Adalet Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, Yıl:2017, ss.60–68.

YAVUZDOĞAN, Seçkin *“İngiltere’de Bağımsız Kolluk Şikayet Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”*. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: Özel, Yıl:2010, ss.1231–1256.

YILDIZ, Hayrettin. *“Hukuk Devleti’nin Gelişim Sürecinde Mülk Devleti ve Polis Devletinin Yeri”*. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:15, Sayı:2, Yıl:2013, ss.211- 230.

YILMAZ, Zafer *“ Hannah Arentdt’in Özgürlük Anlayışı”*. Erzurum Atatürk Üniversitesi SBE Dergisi, Cilt:9, Sayı:1, Yıl:2010, ss.227–235.

3. Web siteleri.

<http://ankaenstitusu.com/devlet-nedir/>, , Anka Enstitüsü, Uğur SARIGÜL, “Devlet Nedir?” (Erişim Tarihi:25)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/zaptiye>, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Abdülkadir Özcan, “Zaptiye”, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2020).

<https://www.fikriyat.com/galeri/tarih/ilk-turklerden-bugune-polis-teskilatinin-tarihi/19> Fikriyat “ İlk Türklerden Bugüne Polis Teşkilatının Tarihi” (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2020).

<https://www.mevzuat.gov.tr/> “ PVSK Madde:7” (Erişim Tarihi:5 Mayıs 2020)

<https://www.mevzuat.gov.tr/>, “Kara Avcılığı Kanunu” (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2020).

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.3201.pdf> Emniyet Teşkilatı Kanunu, “madde.85” (Erişim Tarihi 26 Mayıs 2020).

<http://www.isgsp.info/> “6581 Sayılı Kanun” (Erişim Tarihi: 4Mayıs 2020).

4. Tezler

AÇAR, Mustafa. Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Arama ve Elkoyma. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

AKAN, Ufuk. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AHİS) 3. Maddesinin Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Üzerine Etkisi. Bursa: Uludağ Üniversitesi, SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004.

AKBULUT, Uğur Ziya. Soruşturma Evresinde Şüpheli Haklar. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, 2018.

AKGÜN, Faruk. Kolluk Kuvvetlerinden Polisin Zor Kullanma, Silah Kullanma, Silah Kullanma ve Orantılı Güç Yetkisi. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017.

AKIN, Havva Şimşek. Kolluğun Yapısı ve Sivil Gözetimi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.

AKÖZ, Seçkin. Stratejik İstihbarat Türü Olarak Siyasi İstihbarat. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

AKSUNGUR, Ali Burak. Türk İdare Geleneğinde Yerel Güvenlik: Mahalle Bekçilerine Dair Bir İnceleme. Konya: Selçuk Üniversitesi, SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.

ALPTEKİN, Türker. Türk Anayasa Hukuku'nda Tutuklama Tedbirine Karşı Bireysel Başvuru Yolu. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi SBE, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019.

ARISOY, Uygur Kaan. Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Arama ve Elkoyma. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

ARSLAN, M. Cemil. İç Denetim ve Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinin İç Denetim Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2013.

ASLAN, Zehreddin. İdari Denetim Biçimleri. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1989.

ASWAD, ABED RZAIJ. Türkiye ve Irak'ta Terörle Mücadele Çerçevesinde İdari Kolluk Hizmetleri. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.

BALIKÇILAR, Mehmet. İdari Yaptırım Olarak Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi, El Koyma İle Karşılaştırılması ve Örnek Olay İncelemesi. Mersin: Çağ Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

BALKAN, Ali İdarenin Yargı Dışı Yollardan Denetlenmesi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.

BAT, Yüksel. Demokratik Hukuk Devletinde Yaşam Hakkı ve Ölüm Cezası. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.

BEYSAN, Nazime Hak Kavramının Hukuk Felsefesi Açısından Analizi. İstanbul; İstanbul Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008.

BİLGİÇ, Alper. Çoklu Kolluk Sisteminin Yönetimi. Ankara: Gazi Üniversitesi SBE. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019.

BOZOĞLU, Menekşe. Kamu Yönetiminin İdari Denetimi ve Ombudsmanlık Kurumu. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.

BUCAKTEPE, Adil. Adil Genel İdari Kolluk ve Kolluk İşlemleri. Ankara: Gazi Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008.

CİNDEMİR, Hakan. Ekonomik Kolluk Faaliyetleri ve Yargısal Denetimi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.

ÇEBİ, Melike / BUĞDAYCI, Özge. İdarenin Resen İcra Yetkisi. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019.

ÇETİNDAG, A. Funda. Türk Anayasal Sisteminde Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması Bağlamında Kamu Düzeni Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004.

ÇİLİNGİR, Gülcan Azimli. Türkiye’de Afet Yönetimi ve İdarenin Sorumluluğu. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019.

ÇOBAN, Mesut. Türk Kamu Yönetiminde İdari Denetim. Antalya: Akdeniz Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.

DEMİR, Cevat Uluslararası Polislik Hizmetleri Bağlamında Türk Emniyet Teşkilatı ile Europol ve İnterpol İşbirliği ve Koordinasyon Faaliyetleri Niğde: Niğde Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

DOĞAN, Fatih. Polis ve Jandarma Teşkilatları Açısından İç Güvenlik Yönetimi, Sorunları ve Değişimi. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, Siyaset Bilimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

DOĞAN, Saadettin. Genel İdari Kolluk Kuvvetlerinin Mülki İdare Amirleri Tarafından Gözetimi. Aksaray: Aksaray Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016.

DÖNMEZ, Mehmet Fevzi. Türk Hukukunda Mülki İdare Amiri-İdari Kolluk İlişkileri. Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ceza Adaleti ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.

DURSUN, Gizem. AIHS Madde 3 Kapsamında İşkenceyi Etkili Bir Biçimde Soruşturma Yükümlülüğü. İzmir: Yaşar Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

ECEVİT, Cenk. Küreselleşen Dünyada Çok Uluslu Şirketler ve Polistik Risk. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.

EDİS, Ayle. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Görevi Kötüye Kullanma Suçu. (Mersin: Çağ Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017.

ERDEMOĞLU, Özcan. Jandarmanın Halkla İlişkileri ve Etkileşimli Bir Uygulama (Ankara Üniversitesi SBE Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

ERDOĞAN, Ramazan. Polisin İfade Alma Yetkisi ve Yöntemleri. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2000.

ERGÖNÜL, Eser. Çevre Bilinci Geliştirmede Belediyelerin Çevre Politikalarının Rolü: Dikili Belediyesi Örneği. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE, Siyaset Bilimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, 2017.

ERMUMCU, Osman. Hâkimlerin Hukuki Sorumluluğu. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.

GENÇ, Esra. İşkence Yasağının Türk AYM ve AIHM Kararları Işığında İncelenmesi: AYM Bireysel Başvuru Sonrası Gelişmeler. Ankara: Ufuk Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

GURLEŞ, Ayhan. Devlet Denetleme Kurulu. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

GÜNER, Selda. Kolluğun Zor ve Silah Kullanması. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, 2011.

GÜNGÖRMÜŞ, Ömer. Eskiçağ Helen Orduları Hellen Dünyasının Geç Klasik Döneminde Askeralma. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi SBE, Tarih ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.

GÜVEN, Fatih. Önleyici Güvenlik Hizmeti Olarak Polisin Kimlik Sorma ve Önleme Arama Yetkisi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi SBE, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.

GÜZEL, Mehmet Nuri. Meclis Araştırması ve Görüşülen Meclis Araştırma Komisyonu Raporlarının Hukuk Devleti İlkesi Bakımından Değerlendirilmesi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

HAMİDİ, Ahmad Farid. Türk Kamu Yönetiminde İç Denetim Uygulaması: İç Denetimin Değerlendirilmesi Açısından Sakarya ve Kocaeli Örneği. Sakarya: Sakarya Üniversitesi SBE Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

İÇİRGİN, Ömer Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları ve Motivasyonları. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE, Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.

İLERİ, Ferda. Genel İdari Kolluk ve Mülki İdare Amirlerinin Genel İdari Kolluk Yetkileri. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004.

KARA, Evrim. Devlet- Kolluk İlişkisi Kapsamında Jandarma ve Türk Jandarması. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016.

KARAGÖZ, Ahmet İdari Kolluk, İdari Kolluk Önlemleri ve Bu Önlemlere Başvurmadaki Şartlar, İdari Kolluk Önlemlerindeki Ölçülülük İlkesi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1990.

KARAMAN, İsmail Terörizm İle Mücadelede Uluslararası İşbirliğinin Önemi: İstanbul Emniyet Müdürlüğü İnterpol Şube Müdürlüğü Örneği İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi SBE, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

KARTAL, Duran. Polisin Zor ve Silah Kullanma Yetkisi. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

KAYA, Ali. Devlet Denetleme Kurulu. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1992.

KAYA, Rıza. Önleyici Kamu Hizmetleri Bakımından Kolluğun Zor ve Silah Kullanma Yetkisi, Kolluğun Genel Sorunları, Çözüm ve Öneriler. Kayseri: Melikşah Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

KAYGUSUZ, Ziyaettin. Kolluğun Zor ve Silah Kullanma Uygulamalarında Ölçülülük İlkesi: Bir Model Önerisi Olarak Ge-El-Or Ölçü Testi. Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Stratejileri ve Yönetim ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi. 2006.

KEÇELİ, Halim Avşar. Kant'ta Özgürlük ve Ödev Sorunu. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Felsefe ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

KIRMAZ, Fikret. AİHS Çerçevesinde Kişi Güvenliği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı) 2010.

KOÇ, Coşkun. AİHS 5.m.(Kişi Özgürlükleri ve Güvenliği) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Yakalama ve Göz Altına Alma. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve AB Hukuku ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2016.

KOÇ, Özlem. Türkiye'de Hukuk Devletinin Gelişimi ve 1982 Anayasası. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

KOLAK, Şafak. Kentlerde Güvenliğin Sağlanmasında Polisin Yetkileri ve Polisin Kullandığı Yöntemler Üzerine Bir İnceleme. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.

KONCA, Teymur. Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Siyasal, Yargısal ve İdari Denetimi. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

KURU, Gonca. Türkiye'de Demokratik Hukuk Devleti Düzeninde İnsan Onurunun Yeri. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012.

KÜÇÜKÖNER, Zehra Sueda. Vergi Denetim Sistemindeki Kurumsal Dönüşümün Vergi Denetimi Üzerindeki Etkileri. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Maliye ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Mehmet AYDINLIOĞLU. Türkiye'de Adli Kolluk Birimlerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri. İstanbul: Maltepe Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.

METLİ, Osman. Kolluk Görevlilerinin Durdurma Kontrol Kimlik Sorma ve Kimlik Tespiti Yetkileri. Gaziantep: Zirve Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

MÜFTÜOĞLU, Zeynep Bir Kamu Hizmeti Olarak Su Kaynakları Yönetimi. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.

OCAK, Kasım. Çevrenin Korunmasına Yönelik Kolluk Faaliyetlerinden Dolayı İdarenin Sorumluluğu. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2018.

OĞUR, Yıldırım. Osmanlı Cumhuriyet Modernleşmesinde İki Özgürlük Kavramı İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005.

ORAK, Cüneyt. AHİM ve Türk AYM Kararları Işığında Özgürlük ve Güvenlik Hakkı (AHİSmd.5). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

ORAZMYRADOVA, Mahym. AİHS İşkence Yasağı. Kıbrıs: Lefkoşa Yakın Doğu Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019.

ÖZCAN, Burhan. Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.

ÖZCAN, Talha Erhan. Çok Uluslu Şirketlerde Stratejik Planlama. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi SBE, İşletme ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.

ÖZDEMİR, Orhan. Cezam Muhakemesinde Yakalama Tedbiri. Samsun: On dokuz Mayıs Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.

ÖZDER, Serap. Kolluk Kuvvetlerinin Sivil Gözetimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Stratejileri ve Yönetim ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.

ÖZEL, Rukiye. Ceza Hukukunda Üçüncü Şerit Yaptırım Olarak Mağduriyetin Giderilmesi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, 2019.

ÖZEL, Şaban Ali. Türk Polis Teşkilatı’nın Gelişiminde Batı’nın Etkisi Ordu: Ordu Üniversitesi SBE, Tarih ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

ÖZER, Ömer Faruk. Türki’ye Cumhuriyeti Kamu Denetçiliği Kurumunun Örgütsel ve İşlevsel Analizi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi SBE, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

ÖZTÜRK, Cemil. Bağımsız Kolluk Şikâyet Sistemi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi SBE, Hukuk ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

PALTEKİ, M. Ebrar. Genel Sağlıkın Korunması Amacıyla Yürütülen İdari Kolluk Faaliyetleri ve Temel Hak Ve Hürriyetler. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

POLAT, Levent. Haksız Arama Suçu. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017.

PURTAŞ, Hüseyin. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve Ceza Muhakemesinde Adil Yargılanma Hakkı. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

SALMANLI, H. Hande. Kolluk Yetkisinin Anayasal Sınırları. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.

SOMUNCU, Kübra. Türkiye’de Hukuk Devleti ve Yargı Bağımsızlığı. Bursa: Uludağ Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

ŞAHİN, Muhammed. Seçilmiş Ülke Uygulamaları Bağlamında İdarenin Denetlenmesinde Ombudsman Uygulaması ve Türkiye’de Kamu Denetçiliği Kurumu. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.

ŞAHİN, Uğur. Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Polisin Arama Yakalama ve İfade Alma Yetkisi. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, 2016.

ŞAHİNOĞLU, Sinem. Avrupa Birliği Güvenlik ve Terör. Ankara: Başkent Üniversitesi AB ve Uluslararası İlişkiler ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005.

SEVİNÇLER, Burcu. Sayıştay’ın Anayasal Konumu ve Yargı Fonksiyonu Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.

ŞEKER, Güven. Polisin Kent Güvenlik Uygulaması ve Yönetim Modeli. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009.

ŞENER, Mahmut. Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kolluğun Sivil Gözetimi ve Mülki İdare. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

ŞENOL, Cem. AİHM Kararları Işığında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü. Erzurum: Atatürk Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.

ŞİMŞEK, Esra. İslam Aile Hukukunda Kadının Hak Arama Hürriyeti. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, Temel İslam Bilimleri, İslam Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.

TEBER, Ahmet Zeki. Tutuklama Tedbirlerinin Bireysel Başvuru Yoluyla Anayasa Mahkemesince İncelenmesi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, 2020.

TEMÜR, Recep. Baskı Grupları ve Türkiye’de Bir İşveren Örgütü Olarak MÜSİAD. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

TOKER, Gül. Kasten Yaralama Suçu. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.

TOROSLU, Haluk. Ceza Müeyyidesi. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku (Ceza Hukuku) ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

ULUSOY, Engin. Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Sınırın Aşılması Suçu. (TCK. Madde256). İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2011.

ULUTAŞ, Ejder Toplumsal Bir Tip: Kanaat Önderi. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE, Sosyoloji ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015

ÜNLÜ, Ufuk. Türkiye’de Teftiş Mekanizması ve Kurumsallaşması. Ankara: Çankaya Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.

YAŞAR, Pınar. Temel Hak ve Özgürlüklerin Genel Ahlak Sebebiyle Kolluk Gücü Tarafından Sınırlandırılması. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

YAVUZ, Türkan Tokatlı Halkla İlişkilerde Sosyal Medya Kullanımı: Facebook, Twitter, ve Instagram Hesapları Üzerinden “Pilot” Markasının İncelenmesi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

YILMAZ, Mustafa. Polisin Zor Kullanma Yetkisi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

ZARARSIZ, Abdulmuttalip. Boşanma Davalarında Maddi ve Manevi Tazminat Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi SBE, Özel Hukuk ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

5. Sempozyum

YİĞİT, Yücel, **Türk Polis Tarihinin kökenleri I. Uluslararası Kolluk Tarihi Sempozyumu**, Ankara, (15–17 Nisan 2016), s.5.

6. AYM KARARLARI

AYM, “E.2013/6901, K.2013”, (Tarih: 02.10.2013).

AYM, “E.2013/6359, K.2014”, (Tarih: 10.12.2014).

AYM, “E.2013/6319, K.2014”, (Tarih: 16.07.2014).

AYM, “E.2012/1301, K.2015”, (Tarih: 26.02.2015).

AYM, “E.2015/34, K.2015/48”, (Tarih: 13.05.2015).

AYM “E.2014/101, K.2017/142”, (Tarih: 28.09.2017).

AYM, “E.2016/71110, K.2019”, (Tarih:25.09.2019).

AYM, “E.2017/8177, K.2020”, (Tarih: 09.01 2020).

7. DANIŞTAY KARARLARI

Danıştay10.D. “E:2010/2338, K:2014/4035”, (Tarih:17.06.2014).

Danıştay10.D. “E:2014/2440, K:2014/3919”, (Tarih:12.06.2014).

Danıştay10.D. “E:2014/6646, K:2015/184”, (Tarih:28.01.2015).

Danıştay10.D. “E:1996/9311, K:1998/2013”, (Tarih:13.05.1998).

Danıştay10.D. “E:1994/3072, K:1995/53952”, (Tarih:09.11.1995).

Danıştay10.D. “E:2002/907, K:2005/1066”, (Tarih:16.03.2005).

Danıştay10.D. “E:2011/6931, K:2015/2307”, (Tarih:14.05.2015).

Danıştay10.D. “E:1996/122, K:1997/113”, (Tarih:29.01.1997).

Danıştay15.D. “E:2014/9944, K:2015/954”, (Tarih:19.02.2015).

Danıştay10.D. “E:2007/6212, K:2011/470”, (Tarih:08.02.2011).

Danıştay10.D. “E:1996/5958, K:1996/8726”, (Tarih:26.12.1996).

Danıştay10.D. “E:2011/9522, K:2013/4044”, (Tarih:03.05.2013).

Danıştay10.D. “E:2006/1212, K:2009/652”, (Tarih:06.02.2009).

Danıştay10.D. “E:2006/165, K:2009/5646”, (Tarih:04.02.2009).

Danıştay10.D. “E:2010/10271, K:2014/7726”, (Tarih:15.12.2014).

Danıştay10.D. “E:2007/6441, K:2009/10124”, (Tarih:7.12.2009).

Danıştay10.D. “E:2008/4131, K:2012/2502”, (Tarih:25.05.2012).

Danıştay10.D. “E:2011/8876, K:2015/2527”, (Tarih:25.05.2015).

Danıştay10.D. “E:2005/1102, K:2007/5693”, (Tarih:27.11.2007).

Danıştay10.D. “E:2006/7479, K:2008/7336”, (Tarih:31.10.2008).

Danıştay10.D. “E:2010/9929, K:2014/3373”, (Tarih:26.05.2014).

Danıştay10.D. “E:2014/2257, K:2014/5259”, (Tarih:17.09.2014).

Danıştay10.D. “E:2003/368, K:2006/1943”, (Tarih:17.03.2006).

Danıştay10.D. “E:2010/4749, K:2014/4623”, (Tarih:08.07.2014).

Danıştay10.D. “E:2009/13689, K:2010/5324”, (Tarih:11.06.2010).

Danıştay10.D. “E:2003/6235, K:2006/2234”, (Tarih:31.03.2006).

Danıştay10.D. “E:2004/12722, K:2007/3114”, (Tarih:29.05.2007).

Danıştay10.D. “E:2010/1011, K:2014/3791”, (Tarih:10.06.2014).

Danıştay10.D. “E:2009/14448, K:2013/7851”, (Tarih:07.11.2013).

Danıştay10.D. “E:2008/6778, K:2013/1582”, (Tarih:25.02.2013).

Danıştay10.D. “E:2007/4863, K:2010/9105”, (Tarih:23.11.2010).

Danıştay10.D. “E:1995/1313, K:1995/5706”, (Tarih:16.11.1995).

Danıştay10.D. “E:2000/1939, K:2003/203”, (Tarih:22.01.2003).

Danıştay10.D. “E:2006/4914, K:2009/6445”, (Tarih:16.09.2009).

Danıştay10.D. “E: 2010/4429, 2014/3779”, (Tarih:10.06.2014).

Danıştay10.D. “E:1997/516, K:1999/4774”, (Tarih:11.10.1999).

Danıştay10.D. “E:2003/6235, K: 2006/2234”, (Tarih:31.03.2006).

Danıştay10.D. “E:2006/1239, K:2008/2047”, (Tarih:09.04.2008).

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Cumhuriyetin Kuruluşundan 1932 Yılına Kadar Görev Yapan Polis Sayısı. 58	
Tablo 2. İdari ve Adli Kolluk Arasındaki Farklar. 75-76	
Tablo 3. Kolluk Makam, Amir ve Personeli. 122	
Tablo 4. Kolluğun Yetkileri ve Hak İhlalleri 194	

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Türkiye’de Kolluk Türleri	73
Şekil 2. Denetim Yolları	197
Şekil 3. İdarenin Yargı Dışı Yollardan Denetlenmesi	246
Şekil 4. İdari Yargı Örgütü	259

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa AKGÜN, İlk, orta ve lise öğrenimini Karabük'te tamamladı. Üniversite eğitimini ise Karabük Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde tamamladı. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünü 3.65 ortalama ile birincilikle bitirmekle beraber İktisadi İdari Bilimler Fakültesini de ikincilikle bitirdi. Halen Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Hukuk Bilimleri alanında Yüksek Lisans eğitimine devam ediyor.

Bizim Eflani Gazetesi ve Bizim Eflani Dergisi genel yayın yönetmeni ve köşe yazarlığı yapmakta ve aynı zamanda İHA1 Ehliyetine sahiptir.